

I. BÖLÜM

GİRİŞ

Bu bölümde, araştırmanın dayandığı problem durumu, problem cümlesi, alt problemler, araştırmanın amaçları, önemi, sayıtları, sınırlılıkları ve belli başlı tanımlar üzerinde durulmaktadır.

1. Problem Durumu

Kültürel kimliğin, bir kültüre ait olma duygusunun, bireyin fizyolojik ve psikolojik yaşamında oynadığı rol, insan topluluklarının oluştuğu, kültürlerin henüz şekillenmeğe başladığı, tarih öncesi günlere dek gidebilmektedir. Kültürle ilgili pek çok tanımın varlığı bilinmektedir. Bu tanımlar genellikle kültürün, kavram olarak çeşitli bilim alanları ve disiplinlere göre belli değişiklikler gösterebilmesinden kaynaklanmaktadır. Genellikle kültüre kalıtım yolu ile değil, her toplumun kendine özgü geliştirdiği sosyal ilişkiler zinciri ile aktarılan bir tür “tarihsel sosyal birikim” olarak bakıldığı bilinmektedir. Sosyal bilimlerde kültüre, tarihsel süreç içerisinde bir toplum yada topluluk tarafından üretilen, paylaşılan maddi ve manevi değerler bütünü olarak bakılmaktadır. *Kültür* toplumdan, *toplum* da kendisini oluşturan *bireylerden* ve bu bireylerin özgün kültürel kimliklerinden ayrı düşünülemez. Eğitim ise, tarihsel süreç içerisinde kendisine yüklenen genel anlamı ile bu üç parametrenin birlikteliklerini uyumlu hale getirmeyi ve etkileşimlerini dengelemeyi amaç edinmiştir. Bir toplumdan diğerine büyük değişiklikler gösterebilen eğitim, aynı toplumda, farklı zaman dilimlerinde, belirgin farklılıklar da gösterebilmektedir. Bu farklılıklar, toplumsal kültürün, çeşitli faktörlerin etkisi ile zaman içinde değişim göstermesi sonucunda oluşmaktadır. Toplumsal kültür, süreç içerisinde bireylerin kültürel kimliklerini şekillendirmektedir. Sosyo-kültürel, ekonomik ve politik faktörlerin etkisi ile belli değişimlere uğrayan bireysel kültürel kimlikler, eğitimle

kazandırılan kültürel özellikler sayesinde, toplumun genel kültürünü etkilemekte ve zaman içerisinde değiştirebilmektedir.

Eğitim, toplum ve toplumsal kültür arasındaki organik bağlar, sosyoloji alanında çalışan bilim adamlarının ilgisini çekmiştir. “Dinamik Sosyoloji” adlı çalışması ile ilk kez eğitim sosyolojisinden söz eden Ward (1883), “eğitimi, toplumsal gelişmede önemli bir öge” gibi göstermektedir. Dewey (1899), “Okul ve Toplum” adlı çalışmasında, “eğitim sistemini, toplumsal değişimin doğrudan aracı” olarak tanımlamaktadır. Durkheim, eğitime, “toplumsal bir olay” olarak bakmaktadır.

“Mill, Kant, Herbart ve Spencer gibi düşünürlerin, eğitimin amacının bireyin yeteneklerini en yüksek olgunluk derecesine çıkarmak olduğu ve bireyi temel alan görüşlerine karşılık, Durkheim, *eğitim* in *genç kuşağın toplumsallaştırılması* olduğunu belirtmektedir.”(Tezcan, 1995: 7).

Toplumsallaştırma, bireyi doğrudan etkileyen bir süreçtir. Toplumsallaştırma ya da bir bakıma “bireyi topluma kazandırma” süreci, günümüz çocuklarının oluşturduğu gelecek kuşaklara yönelik kültür aktarımında büyük rol oynamaktadır. Ailede başlayan bu sürecin okul eğitimi ile planlı ve programlı bir biçimde, düzenli devam etmesi, kültürel mirasın aktarılacak korunması konusunda son derece önem taşımaktadır. Kültür aktarımının, pek çok yönü ile düzenli olarak gerçekleştirilmesi, okul eğitim programlarının birey-toplum ilişkilerine olan yaklaşımlarına ve sonuçta *nasıl bir birey* modeli şekillendirmeyi amaç edindiğine bağlıdır.

Kültür ve eğitim ilişkilerini irdedeği çalışmasında Tezcan, kültürel antropoloji ile eğitim antropolojisinin uğraşı alanları üzerinde durmaktadır. Buna göre, kültürel antropoloji kültürün değişik açılarını konu edinirken, eğitim antropolojisi ise kültürle eğitim arasında var olan sıkı ilişkileri çeşitli kültürlerdeki boyutları ile inceleyen bir daldır. Kültür sözcüğünü sosyolojik ve eğitsel anlamda, *kültür, biyolojik kalıtımın aksine, toplumsal kalıtım olarak adlandırılabilir* biçiminde tanımlayan Tezcan, kültürün belli işlevlerine yer vermektedir.

“Kültür beşeri öğreniminin paylaşılmış ürünleridir. Kültür bir toplumu diğerinden ayırmaya yarayan bir işaret gibidir. Kültür bir topluma özgü olan değerleri içerir ve onları yorumlar. Kültür, toplumsal dayanışmanın temellerinden birini oluşturur. Kültür, bir toplumsal yapının hem kalıbını, hem de içeriğini dolduracak, biçimlendirecek malzemeyi sağlar. Kültür, toplumsal kişiliğin doğuş ve gelişiminde egemen bir etmendir.” (Tezcan, 1995: 80).

Sahip olunan kültürel değerler, kuşaklar öncesinden, aynı kültüre üye bireyler tarafından korunarak aktarıla gelen gelenek, görenek, adet ve uygulamalar, insan yaşamını doğumdan ölüme kadar yönlendirmektedir. Kültür, günlük yaşamın çeşitli alanlarında, çeşitli biçimlerde kendisini gösteren pek çok değer yargısında belirlemekte, insanoğlunun hayata bakışını ve çevresindeki dünyayı algılama biçimini doğrudan etkilemektedir. Annelerin ninnileri, büyüklerden dinlenen masallar, destanlar ve türküler, çeşitli törenlerde karşılaşılan uygulamalar, düğün eğlenceleri, yakın çevrenin doğumları, cenazeleri, kısaca çocukluğa damgasını vuran bu gibi geleneksel kültür örüntüleri, bireyin gelecekteki kişiliğini önemli ölçüde etkilemekte, “**kültürel aidiyet**” kavramını bilinçaltına erken yaşlardan itibaren yerleştirmektedir. Müzikal-kültürel kimlik, bireyin üyesi bulunduğu toplum yada topluluğun müzik kültüründen beslenmekte, zaman, zemin, siyasi ve ekonomik oluşumlar v.b. gibi çeşitli sosyo-kültürel faktörlerin etkisi ile şekillenmekte ve değişim göstermektedir. Böylece süreç içerisinde üyesi bulunduğu kültürü yeniden şekillendirmektedir.

Bireyin, çocukluktan ilk gençliğe geçiş dönemi süresince, okulda edindiği her türden bilgi ve deneyim birikimlerinin kişiliğinin şekillenmesinde ne denli önem taşıdığı bilinmektedir. Çocuk ancak okul yaşantısı sayesinde, aile ve tanıdıklarının oluşturduğu dar çevreden çıkıp, toplumun bir parçası olmaya, **kültürünü** tanımaya doğru adım atmaktadır. Eğitim-öğretim süreci içerisinde üyesi bulunduğu toplumun kültürel beklenti ve arzuları doğrultusunda şekillenmeye ve değişmeye kısaca **kültürlenmeye** başlamaktadır. Müzik eğitimi, kuşaktan kuşağa süregelen müziko-kültürel birikim aktarımının önemli bir parçasını oluşturmaktadır. Dolayısıyla, çok küçük yaşlarda müzik eğitime başlama gerekliliği, bilim adamları, kuramcı ve uzmanlar tarafından savunulmaktadır. Müzik dersinin program içerisindeki yerinden, müzik kitabında yer verilen örneklerin tür ve çeşitliliğine; okul içi-dışı müzikal-

kültürel etkinliklerden, çeşitli sanatsal çalışma gruplarına dahil olmasına kadar pek çok etken, geleceğin “bireyi” olan bugünün “çocuğu”nun karakterindeki **kendine özgü**lüğün oluşmasını hazırlamaktadır. Bu kendine özgü olma durumunu hazırlayan ve bireyin **“kültürel kimliği”**ni çeşitli biçimlerde doğumdan-ölüme temellendiren, şekillendiren ve değişimini sağlayan, üyesi bulunduğu toplum tarafından gerçekleştirilen çok yönlü “geleneksel kültür aktarımı” ve bu bağlamda müzikal-kültürel aktarım sürecidir. Bu aktarımın en doğru biçimde gerçekleştirilebileceği yer kuşkusuz eğitim-öğretim kurumlarıdır. Eğitime sosyal bir olgu olarak bakan Öztürk, konu ile ilgili düşüncelerini şöyle aktarmaktadır.

“Çocuğu eğiten ilk ve en önemli toplumsal ortam ailedir. Aile çocuğu sosyalleştiren ilk toplumsal kurumdur. . . Anadilini, gerekli alışkanlıkları, becerileri, toplumsal olguları, sosyal ve doğal çevre hakkındaki bilgileri, kendini yönetebilmeyi, bir toplumda kendisine düşen görev ve sorumlulukları üyesi olduğu aileden öğrenir çocuk. . . Çocuğu sosyalleştiren ve onu toplum hayatına hazırlayan ikinci önemli toplumsal kurum ise okuldur. Ailenin yaygın, düzensiz ve örgütsüz eğitiminden farklı, okul eğitimi - düzenli, planlı, örgütlü ve amaçlı bir eğitimidir. . . Okul toplumun özelliklerine, istek ve ihtiyaçlarına uygun eğitim yapıyorsa, ve okul ile yaşam arasında organik bir bağ sağlanmışsa, çocuğun sosyalleşmesi daha kolay ve daha olumlu uyumlu olur. . .” (Öztürk, 1993: 21-22).

Başka bir deyişle, çocuğun toplumsallaşmasını sağlayarak onu hayata hazırlayan, üyesi bulunduğu toplumun genel kültürüdür.

“Bir toplumun yaşama biçimidir kültür. Gelenekleri, görenekleri, kanun ve kuralları, dili, cinsel ilişkileri, sanatı, giyiniş biçimi, kullandığı eşyalar, araçlar ve yaşamını kazanma biçimi (avcılık, tarım, ticaret, sanayi) o toplumun kültürüdür. . . Buna göre, her insan içinde yaşadığı toplumun kültürel bir ürünüdür denilebilir.” (Öztürk, 1993: 22).

Bu üç kültürel etmenin, aile, okul ve toplumsal genel kültürün, birbirleriyle sıkı bir etkileşim içerisinde, çocuğun sosyalleşme sürecini yönlendirdikleri bilinmektedir. Öztürk’ün değerlendirmeleri arasında, “her toplum kendine özgü bir eğitim düzenine sahip olmak zorundadır” şeklinde yer verdiği düşüncesi, toplumların

sahip oldukları özgün sosyo-kültürel dinamikleri dikkate alıyor ve bunları doğrudan eğitimle ilişkilendiriyor olmasından dolayı oldukça yerindedir. Kültürel yapı, topluma ve o toplumu oluşturan bireylere özgü, farklı zaman, mekan ve şartlarda, belirgin farklılıklar gösterebilen adeta canlı bir doku gibidir. “Kültür, eğitim yoluyla bir kuşaktan diğerine değiştirilerek, zenginleştirilerek aktarılır.” (Öztürk, 1993: 69).

Eğitimin üstlendiği önemli rollerden ikisi ise – toplumsal kültürü genç kuşaklara aktarmak (tutucu görev) ve toplumsal gelişmeye ve değişmeye (yaratıcı görev) yardımcı olmaktır. (Öztürk, 1993: 22). Eğitim, bireylere toplumun sosyo-kültürel, siyasal, ekonomik koşullarına göre belirgin özellikler kazandırmaktadır. Bu bağlamda, eğitimin asıl görevi söz konusu toplumun istek ve beklentilerini karşılayabilecek nitelikte bireyler yetiştirmek ve bu bireylere kültürel kimliklerini kazandırmak olmalıdır. Kültür ile eğitim arasındaki güçlü bağlara dikkat çeken Öztürk, şöyle bir sonuca ulaşmaktadır. “Bir toplumda kültür, bir kuşaktan diğerine eğitim yoluyla aktarılır. Bu aktarma işi hem örgün hem de yaygın eğitim yoluyla olmaktadır. Bu da, kültür ile eğitim arasında organik bir bağ olduğunu gösterir bize.” (Öztürk, 1993: 69). Tezcan ise, eğitim – kültür ilişkisini açıklamaya yönelik düşüncelerini aşağıdaki biçimde özetlemektedir.

“Eğitimin temel görevlerinden birisi, toplumun kültürel mirasını genç kuşaklara aktarmaktır. O halde eğitimin amacı kültürü nakletmektir. Eğitim toplumun kültürel yapısına göre biçimlenir. Eğitim kültürel değişimin aracıdır.” (Tezcan, 1995: 81).

Ergun, eğitim ve toplumsal değişmeyi irdelediği çalışmasında, eğitimin iyi bilinen iki fonksiyonuna yer vermektedir.

“Eğitim hem toplumun kültürel değerlerini hiç bozmadan genç kuşaklara benimsetecek, böylece toplumun bozulmadan sürekliliğini sağlayacak; hem de toplumun geleceğini güven altına almak için eleştirci, yaratıcı, yeni keşif ve buluşlar yapmaya, toplumsal değişmeyi sağlamaya çalışan kuşaklar yetiştirecektir. ... Eğitimin bu doğrudan değiştime ve şekillendirme gücünün yanı sıra toplumsal değişmeyi hemen desteklemesi, belirli yönlerde toplumsal değişmeyi etkileme ve kontrol altında tutma gücü de vardır.” (Ergun, 1994: 247).

Cumhuriyet devrimlerinin kültürel boyutlarını etkilediği öne sürülen sosyolog Gökalp'e göre "eğitim milli olmalıdır". Gökalp (1876-1924), örgün ve örgün olmayan (yaygın) eğitim ayırımını literatüre kazandırmıştır. Buna göre, üzerinde durduğu örgün olmayan eğitim : "yaşanılan biçimleri... hali hazırdaki toplumun vicdanını" nakleder. Eğitim, "kültürün çocukların ruhuna aşılması amacını gütmelidir" ona göre. Toplumun "bireylere yaygın eğitim yoluyla verdiği kurumların toplamına **Kültür**, önceki kuşağın sonraki kuşağa örgün eğitim aracılığıyla devretmeye çalıştığı eserlerin toplamına da **Maarif** " adını vermektedir. (Tezcan, 1988: 26). Toplumumuzun bunalımlara sürüklenmesinin nedenlerini ise kültürümüz ile maarifimizin bir türlü bütünleşmiş bir yapı oluşturamamasına bağlamaktadır.

"Gökalp bütün toplumsal bunalımlarımızda bu genel nedenin etkilerini görür. Çünkü ülkemizde ona göre, maarif yayıldıkça ahlak bozulmakta, maneviyat yıkılmakta, ruh hastalıkları, zihin bunalımları artmaktadır. Gökalp'e göre, Kültürel Türkçülüğün amacı: maarifimizi bir yandan milletler arası uygarlığa, diğer yandan milli kültüre intibak ettirmektir." (Tezcan, 1988 :26).

Eğitim sistemimizin ulusal olmayışından, yenileşme hareketlerinin sadece biçimde kalmasından ve okul programlarındaki batı taklitçiliğinden yakınan Baltacıoğlu'na (1889-1978) göre ise "eğitim bir kişilik yaratma sürecidir" ve eğitimin amacı da "sosyal insan yetiştirmek" olmalıdır. "Sosyal insan, bir yandan milli kişiliği, bir yandan da medeni kişiliği olan insan demektir"(Baltacıoğlu, 1964: 5-8). "İçtimai Mektep"(1933) adlı çalışmasında, toplumu oluşturan bireylerin "karakter terbiyesi" üzerinde durmaktadır. Burada eğitimi, sosyal gerçeklere bağlı bir zorunluluk olarak ele alan Baltacıoğlu, eğitimin ana hedefinin bireye "içtimai bir şahsiyet kazandırmak" olması gerektiğini vurgulamaktadır. Baltacıoğlu'nun bu yaklaşımının bu noktada Gökalp'in, eğitimin görevi "ferdi sosyalleştirmektir" görüşü ile büyük ölçüde örtüştüğü görülmektedir (Aytaç, 1987: 118). Baltacıoğlu'na göre, eğitim olgusu beş temel ilke çerçevesinde kurgulanmalıdır. Bunlar: "kişilik",

“ortam”, “çalışma”, “verim” ve “başlatma” ilkeleridir. Bu ilkelere göre temellendirilmiş “İçtimai Mektep” adlı yeni okul modelini önermektedir.

“Kişilik İlkesi : Eğitim ve öğretim, herhangi bir alanın sadece bilgisini vermekle kalmamalı, o konunun kişiliğini de kazandırmalıdır. Öm: *Eğitim insana sanatın bilgisini vermekle kalmamalı, onda aynı zamanda sanatkar kişiliğini de geliştirmelidir.*

Ortam İlkesi : Gerçek kişilikler, gerçek ortamlarda oluşur. Okullar böyle uygun ortamlar yaratmalıdır. *Açıkhava okulu, çevre gezilerinde öğrencilerin doğayı tanımasını sağlamak ve okul tiyatroları, okullarda güzel sanatlar eğitimi v.b. Baltacıoğlu’nun getirdiği yenilikler arasındadır.*

Çalışma İlkesi : Okullar gerçek yaşamdaki çalışma ilkesini gerçekleştiren yerler olmalıdır.

Verim İlkesi : Gerçek çalışma sonucu gereken verim alınmalıdır. Çalışma sonucu randıman elde edilmeli, ortaya bir eser çıkmalıdır.

Başlatma İlkesi : Eğitimin görevi yaşama hazırlamaktır. Okul, kişiyi toplumun gerçek yaşantısına hazırlamalıdır. Okul başlatma faaliyetini bazı ana faaliyetler üzerinde yapmalı, gerisini yaşama, deneyime, kişisel başarıya bırakmalıdır.” (Tezcan, 1988 : 31-32).

Yukarıda yer verilen yaklaşımların yanı sıra, Halil Fikret Kanad, Nurettin Topçu, Ali Fuat Başgil, Samiha Ayverdi, Mehmet Kaplan gibi pek çok ismin, “çocuklara milli ve manevi ruh kazandırmak” yada diğer bir deyişle “eğitim yolu ile genç kuşaklara kültürel miras aktarımının gerçekleştirilmesi” temelli görüş ve önerilerinin, çeşitli dönemlerde Türk Milli Eğitimine yön verdikleri bilinmektedir. Durkheim, Le Bon ve Fichte’den etkilenecek, bazı kaynaklarda “romantik milliyetçi” olarak tanımlanan Gökalp ile Baltacıoğlu’nun konuya ilişkin görüşlerinin de, Cumhuriyetin ilk yıllarından günümüze uzanan süreç içerisinde, Türk Milli Eğitiminin genel amaçlarını etkiledikleri bilinmektedir. Bununla birlikte, geliştirilmek istenilen “ulusal kültür temelli” eğitim programlarının günümüzde ne derece uygulanabildiği tartışmaya açıktır. Genel amaçlar içerisinde, sosyo-kültürel yönelimli amaçlar arasında, doğrudan milli kültür aktarımı ve kültürel miras korunmasına yönelik olanlar aşağıdaki gibidir.

“1.Yaşam geleneğini korumak...2. Ulusal açıdan, ulusun kalıtımını (bekasını) sağlamak. Burada eğitim, ulusun var olmasını sağlayan bir araçtır. Bireyin topluma ve sorunlarına dönüklüğünü sağlamak söz konusudur...4. Kültürü zenginleştirmek ve biçimlendirmek...7. Bireyin toplumsallaştırılması, toplumsal yaşamın temellerini anlamasını sağlamak.”(Tezcan, 1988 : 48-49).

Türk Milli Eğitiminin genel amaçlarından, toplumsal kültürel değerlerin genç kuşaklara aktarılması, milli kültür bilincinin kazandırılması konusu ile doğrudan ilgili olan ilki dikkat çekmektedir.

“...Türk Milletinin milli, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; ailesini, vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan... yurttaşlar yetiştirmek...” (Öztürk, 1993: 112).

Özellikle de eğitim sürecinin ilk adımını oluşturması bakımından, ilköğretimin genel amaçları, planlanan hedeflere ulaşılabilmesi açısından son derece büyük önem taşımaktadır

İlk Amaç : “*Her Türk çocuğuna iyi bir vatandaş olmak için gerekli temel bilgi, beceri, davranış ve alışkanlıkları kazandırmak: onu milli ahlak anlayışına uygun olarak yetiştirmek.*” olarak karşımıza çıkmaktadır. Çocuğun kişisel gelişimi ile ilgili genel amaçlara baktığımızda ise 9. sırada, kültürel bilinç kazanımlarına yönelik olanlar aşağıdaki gibi sıralanmaktadır.

“9.b) Çevresindeki eski, yeni sanat ve kültür eserlerini tanır, bunlara karşı hayranlık duyar. ç) Milli ve mahalli el sanatlarını, müziği ve oyunlarını öğrenmeye çalışır. d)Güzel sanatların hissi hayatı zenginleştirmedeki önemini ve Türk toplumunun çağdaş uygarlık dünyası içinde yerini almasındaki büyük rolünü kavrar, gerçek bir değer taşıyan güzel sanat eserleri ile kötü, soysuzlaşmış olanlarını ayırt edebilme gücünü kazanmaya çalışır.”(Vural, 1999: 7).

İnsan ilişkileri bakımından, çocukta geliştirilmek istenen davranış biçimlerine baktığımızda ise ilköğretimin,

“Çocuğa, aile içinde ve toplumun diğer üyeleri ile olumlu bağlar kurabildiği ölçüde mutlu bir kişilik geliştirebileceğini, çevresindeki insanlarla iyi işbirliği yapabildiği ölçüde başanya ulaşabileceğini duyurmayı ve benimsetmeyi” (Vural, 1999: 7) amaç edinmiş olduğunu görmekteyiz.

Bu noktada ilköğretim, geleceğin yetişkin bireyi olacak çocuğun, toplumsal hayatta hak ettiği konumu alabilmesi bakımından, kültürel kimliğinin farkında olması ile doğrudan ilgili olan aşağıdaki noktaları benimsetmeyi amaç edinmiştir:

“1.Şerefli bir tarihe sahip büyük bir milletin evladı olmanın gururunu duyar. a)Türk Milletinin milli, ahlaki ve insani değerlerini kavrar ve her hareketinde bu değerlere uymaya çalışır.” (Vural, 1999: 8).

İlköğretimin amaçlarından bir diğerinin ise: *Milli kültürü aşulamak... içinde yetişen bütün yurttaşlara aynı milli ülküleri, aynı milli amaçları yenmek için gereken bütün bilgileri, alışkanlıkları, ilgileri, hizmet arzusunu verimli bir şekilde kazandırmak* olduğu görülmektedir. Buna göre :

“Millet, hayatı ve geleceği için gerekli gördüğü bütün değerleri ve ülküleri yurttaşlara aşulamayı her şeyden önce ilköğretimden beklemektedir. Ayrıca, okulda her derse, milli hedeflere ulaştıracak birer vasıta olarak bakılmalıdır.” (Vural, 1999: 8).

Yukarıda yer verilen amaçlarda vurgulanan ana fikrin yada çocuğa “milli kültürel kimlik bilinci” kazandırılma çabasının tüm derslerde sürdürülmesi gerektiği yaklaşımı açıkça görülmektedir. Bu yaklaşıma, okul müzik eğitimi açısından bakacak olursak, müzik eğitimi programında yer verilen amaçlardan hangilerinin ulusal kültür bilinci kazandırmaya yada kültürel kimlik oluşumuna katkı sağlamaya yönelik olduklarına değinmek gerekmektedir.

Güler, Ulusal Müzik eğitimi programının nasıl olması gerektiğine ilişkin öneriler sunduğu ve Cumhuriyet döneminden günümüze çeşitli anlayışları özetlediği araştırmasında, müzik eğitimi programının “uygulanmadığı gibi mantıktan da yoksun bırakıldığı” sonucuna ulaşmaktadır. YÖK/Dünya Bankası Milli Eğitimi Geliştirme

Projesi Hizmet Öncesi Öğretmen Eğitim Komisyonunca hazırlanan üç genel yaklaşımdan söz etmektedir.

“Kültürel değerlerin ve uygulamaların çocuklara, aday öğretmenlere aktarılması gerekmektedir... Öğretmen, çocukları birer kaşif gibi görmeli ve yardımcı, danışman, yüreklendirici, yönlendirici davranmalıdır. Müzik, çocuğun toplumsal, kültürel ortamı ile doğrudan ilişkili olmalıdır...” (Güler, 2000).

İlköğretim kurumlarında müzik dersinin genel amaçlarına baktığımızda, çocuğun kültürel kimlik oluşumunun temeli ile ilgili belirgin noktalar dikkat çekmektedir:

- “7. Geleneksel ve çağdaş yöresel, ulusal ve evrensel müzikleri tanıyabilme.
- 8. Müziğin kaynağını, oluşum ve gelişimini kavrayabilme.
- 9. Müziğin insan yaşamındaki yerini ve önemini kavrayabilme.
- 12. Müziğin her türünde nitelikli olanı niteliksiz olandan ayırt edebilme.
- 13. Çevresi ile müziksel iletişim ve etkileşimde bulunabilme.
- 19. Sözlü müziklerde Türkçeyi doğru ve anlamlı kullanabilme.
- 20. Düzeyine uygun tekerleme, sayışma, ninni, şarkı, türkü, marşları doğru temiz ve anlamlı söyleyebilme.
- 34. Çevresindeki müzik etkinliklerine katılabilme.
- 36. Yaşamında müzikten yararlanabilme.
- 37. Kendisini müzik yoluyla ifade edebilme.
- 38. Müzik yoluyla, sevgi, paylaşma ve sorumluluk duygusunu geliştirebilme.
- 39. Sağlıklı müziksel çevre konusunda bilinçli ve duyarlı olabilme.
- 41. Kendine özgü bir müziksel kişilik geliştirebilme.
- 43. Müzik kültürünü genel kültürün ayrılmaz bir ögesi olduğunu görebilme.
- 44. Ulusal birliğimizi, bütünlüğümüzü pekiştiren ve dünya ile bütünleşmemizi kolaylaştıran bir şarkı dağarcığına sahip olabilme.” (İlköğretim Kurumları Müzik Dersi Öğretim Programı, 1994: 11-12).

Bunlardan başka Birinci (1.2.3. Sınıflar), İkinci (4.5. Sınıflar) ve Üçüncü (6.7.8. Sınıflar) devre genel amaçları incelenerek, bunlar arasında müzikal-kültürel kimlik kazandırılması konusu ile ilgili olanlar aşağıdaki gibi tespit edilmiştir.

İkinci Devre Amaçlarından :

- “2. Müziğin hayatındaki yeri ve önemini kavrayabilme.
- 4. Müziğin çevre sağlığındaki önemini kavrayabilme.
- 13. Yurdumuzdaki başlıca müzik türlerini ayırt edebilme.
- 14. Çeşitli müziklerin insan hayatındaki yeri ve önemini kavrayabilme.
- 17. Ülkemiz müziği ile diğer Türk devlet toplum ve topluluklarının müzikleri arasındaki ilişkileri kavrayabilme.
- 18. Çeşitli ülke müziklerinden uygun örnekleri tanıyabilme.
- 19. Bildiği, öğrendiği, müzik hayatında yer alan şarkı, türkü, marş v.b. uygun örnekleri doğru söyleyebilme ve çalabilme.
- 20. Müzik hayatında yer alan şarkı, türkü, marş v.b. çeşitli müziklerden uygun olanları, uygun ortamlarda dinleyebilme.
- 34. Diğer Türk devlet, toplum ve topluluklarının müziklerinden uygun örnekleri söyleyebilme, çalabilme ve dinleyebilme.
- 35. Çeşitli ülke müziklerinden uygun örnekleri söyleyebilme ve çalabilme.
- 36. Hayatında müziğin önemli bir yeri olduğunun farkında olabilme.
- 48. Yurdumuzdaki ana müzik türlerinden uygun örnekleri söylemeye, çalmaya ve dinlemeye istekli olabilme.
- 49. Dağarcığındaki farklı tür müziklere yer vermekten hoşlanabilme.
- 50. Çeşitli tür müzikler dinlemekten hoşlanabilme.
- 52. Çeşitli ülke müziklerinden uygun örnekleri söylemeye, çalmaya ve dinlemeye istekli olabilme.
- 53. Diğer Türk devlet, toplum ve topluluklarının müziklerinden uygun örnekleri söylemeye, çalmaya ve dinlemeye istekli olabilme.” (İlköğretim Kurumları Müzik Dersi Öğretim Programı, 1994: 99-101).

Üçüncü Devre Amaçlarından :

- “1. Kültür, sanat ve müziğin insan ve toplum hayatındaki önemini kavrayabilme.
- 8. Türk müziğinin genel yapısını ve tarihsel gelişimini anlayabilme.
- 9. Türk devlet ve topluluklarının müziklerinden belli başlı örneklerini tanıyabilme.
- 10. Avrupa ve dünya müziklerinden belli başlı örnekleri tanıyabilme.
- 27. Geleneksel ve çağdaş müziklerimizle uluslar arası ve evrensel müziklerden oluşan uygun bir şarkı dağarcığına sahip olabilme.

- 28. İnsan ve toplum hayatında kültür, sanat ve müziği önemseyebilme.
- 34. Hayatında çeşitli müzikleri dinlemeye istekli olabilme.
- 35. Türk müziğinin genel yapısını ve tarihsel gelişimini anlamaya istekli olabilme.
- 37. Türk devlet ve toplulukları ile çeşitli ülke müziklerinden belli başlı örnekleri öğrenmeye istekli olabilme.
- 40. Müziği yaşamının ayrılmaz bir parçası haline getirebilme.” (İlköğretim Kurumları Müzik Dersi Öğretim Programı, 1994: 172-173).

Yukarıda yer verilen ilköğretim genel ve müzik eğitimi devre amaçlarından da anlaşıldığı gibi, eğitim programı içerisinde, eğitim-kültür aktarımı ilişkisinin ne denli önem taşıdığı ortadadır. Bununla birlikte, yukarıda sıralanan amaçları gerçekleştirmek yolunda, istedik başarıları ulaşılamadığı, günümüzde yapılan çeşitli bilimsel araştırmalarda ortaya çıkmaktadır. Bu durumun, geliştirilen programların yapısal birtakım eksikliklerinden mi, yoksa programı uygulama aşamasında eğitimcilerin karşısına çıkan değişik zorluk ve engellerden mi kaynaklandığı acilen çözümlenmeyi bekleyen sorulardan biridir.

Genel, özengen yada mesleki olsun, müzik eğitiminin, bireyin üyesi bulunduğu kültürel çevreden, kültürel köklerinden bağımsız düşünülmesi oldukça güçtür. Bu biçimde tasarlanan, hatta başka kültürleri örnek alarak, sahip olunan sosyo-kültürel iç dinamikleri hesaba katmadan adeta “yamanan” eğitim modellerinin başarılı olabilecekleri kuşku uyandırmaktadır. Nitekim, Cumhuriyetin ilk yıllarında eğitim görmek üzere Avrupa’nın en iyi müzik okullarına, devlet hesabına gönderilen, geleceğin ünlü bestecileri gençlerimizin varlığı adeta “unutularak”, Türkiye’nin müzik geleceği hakkında “danışmanlık” yapmak üzere yabancı uzmanların davet edilmesi ilgi çekici ve oldukça düşündürücü bir durumdur.

Ulu önder Atatürk’ün, ulusal müzik kültürümüz hakkındaki düşüncelerine, dönemin çeşitli gazete ve dergilerinde ulaşılabilmekte, bunlardan pek çoğu oldukça iyi bilinmektedir. Ancak nedense :

“Bizim hakiki musıkimiz, Anadolu halkında işitilebilir” gibi küçük bir cümlesinde özetlenen bakış açısı, çoğunlukla belli çevrelerce görmezden gelinmiş,

düşüncelerini daha geniş ifade ettiği diğerleri ise bambaşka şekillerde yorumlanmışlardır. (“Atatürk’ün Fikir ve Düşünceleri”, Atatürk Araştırma Merkezi, 1999: 159).

Türk Müzik Kültürü - Türklerin yaşam biçimidir. Bu yaşam biçimi Türk insanının müziksel etkileşimi ile müziksel iletişimi temeline dayanır. (Uçan, 2004).

“Müziksel yaşam biçimi süreç, içerik ve ürün yönleriyle bir bütündür. Bu bütün kapsadığı somut ve soyut öğelerle birikik ve örgütlenik bir yapı oluşturur. Bu yapı özünde bireysel ve toplumsal boyutlu müziksel davranım-öğrenim-yaratım-üretim-paylaşım-tüketim ilişkilerini kapsar. Buna göre Türk müzik kültürü, Türklerin birey ve toplum olarak kendi kendileriyle, birbirleriyle ve çevreleriyle müziksel etkinleşim, iletişim ve etkileşimlerinin birikik ve örgütlenik süreç ve ürünlerini kapsayan bir yapısal bütündür.” (Uçan, 2004: 306-350).

Yeni, çağdaş Cumhuriyetin “müzik devrimini” ateşlemek ve sözü edilen Türk Müzik Kültürünü geliştirip dünyaya tanıtabilmek üzere, vakit geçirmeden dönemin ünlü orkestra şefi, Wilhelm Furtwangler’in tavsiyesi alınmaktadır. Kendisi ile görüşen, Berlin Öğrenci Müfettişi Cevat Bey’in (Dursunoğlu) daveti üzerine, müzik otoritesi Paul Hindemith istemeyerek de olsa *“kısa bir süreliğine”* Türkiye’ye gelmeyi kabul etmektedir. Hindemith, günümüze kadar uzanan müzik kültürü sürecine damgasını vuracak ünlü raporlarını bu gelişinde yazmıştır. Dostuna yazdığı bir mektupta belirttiği biçimiyle, Türkiye’yi kastederek – *“Yakın bir süre sonra oraya bakınmaya gideceğim... orada devamlı kalmayı arzu etmem, ancak birkaç ay için neden olmasın?”* yazmaktadır. Kendi değişimi ile : ***“Türk müziğini ayakları üzerinde durdurabilmek amacı ile”*** 6 Nisan 1935 günü trenle Ankara’ya ulaşmaktadır. (Aracı, 2001: 81-90).

“Dört raporunun ilkinde, Ankara’da bir Devlet Konservatuvarının nasıl kurulması gerektiğini açıklıyordu. İkincisinde, CSO’nun nasıl ıslah edilebileceği konusunu ele alıyordu. Üçüncü raporda, orkestra enstrümanlarının yenilenmesi zorunluluğuna değiniyordu. Dördüncü raporda da Türkiye’de müzik sanatının yurt sathına yönelik gelişim çabasının nasıl değerlendirilmesi gerekeceği üstündeki görüş ve önerilerini açıklıyordu.” (Aracı, 2001: 83; Okyay, 1989: 73).

Hindemith'in tavsiyesi ile Ankara'ya başka Yahudi kökenli Alman müzisyenlerin geldiği ve burada çeşitli kurum ve kuruluşların başına geçerek bir süre çalıştıkları bilinmektedir. (Aracı, 2001; Say, 2002).

Kendisinin Hindemith'in önerisi ile Konservatuvardaki görevinden ve hatta Ankara'dan uzaklaştırıldığına inanan Saygun, emredildiği üzere (1936) İstanbul'a gitmektedir... Bir dönem müzik danışmanlığını yaptığı Halk Evleri aracılığı ile yine dönemin ünlü müzik bilimcilerinden, besteci ve etnomüzikolog Bela Bartok'u Türkiye'ye *"konferans vermek ve Anadolu'nun gerçek Halk Müziğini tanımak için derlemeler yapmak"* üzere davet etmektedir. *{Ünlü müzik bilimci ve araştırmacı Mahmut Ragıp Gazimihal ile Adnan Saygun'un okudukları (1935), Bartok'a ait bir makalede, Türk müziğini Arap ve İran müziğinin etkisi altında gösterilmesine karşı çıkarak bunun böyle olmadığını göstermek üzere Bartok'a makaleler gönderip, Halk Evleri aracılığı ile ülkemize davet etmektedirler.}*(Aracı, 2001; Saygun, 1951). Buraya gelmeden önce Hindemith'le herhangi bir biçimde ihtilafa düşmek istemediğini belirten Bartok mektubunda, "...onun alanına girmeyen halk ezgisi derlemeleri konusundaki tavsiyelerimi bildiririm..." satırlarını yazmaktadır. Saygun'un anılarına göre, Bartok, ileride "Bulgar Ritmi" olarak tanıtacağı 7/8 tartımı ile ilk kez dinlediği plaklara geçirilen Karadeniz derlemelerinde karşılaşmıştır. (Aracı, 2001: 87; Okyay, 1989: 73).

Dikkat çekici olan ise her iki uzmanın da (Hindemith ve Bartok) genç Türk besteci ve müzik eğitimcilerine işe kendi halk müziklerinden başlamaları gerekliliğini öğütlemiş olmalarıdır. Her ikisinin kaleme aldığı tavsiyelerde *"bestecinin eserleri için esin kaynağı olacak ezgileri köylerde, halkın arasında bulabileceği; bestecinin "besleneceği" kaynağın Türk köyü olduğu;"* şeklinde notlar yer almaktadır. Hindemith'in sözleri ile : *"Besteciler, kendi insanlarının müziğini dinlemek için çeşitli yörelere yollanmalı ve orada aylarca kalmalıdır... ancak bu müziğe aşinalıkları arttığı takdirde kabiliyetlerini doğru bir yolda gösterebilecekler."* (Aracı, 2001: 86).

Hindemith ve Bartok'un bu görüşlerini destekleyen sağlam dayanakları mevcuttu. Çoksesli Türk Müziğinin gelişim çizgisinde örnek alınan Batı Avrupa Klasik Müziği de köken olarak halk müziğine dayanmaktaydı. Batı'daki ilk çok sesli çalışmaların kaynağını yine halk müziği oluşturmuştu. Barok çağa bakacak olursak, "süit" (suite) olarak bilinen çok bölümlü çoksesli eserlerin ezgilerinin pek çoğunun halk danslarından uyarlanmış olduğunu görmekteyiz. 19.yy.'da Romantik dönem ve müzikte ulusalcı ekollerin şekillenmeye başlaması ile – ünlü Batı Müziği bestecilerinin, *İlham*'ı - yine kendi geleneksel kültürel değerlerinde, kendi özgün halk müziklerinde aradıklarını biliyoruz...

"Zaten bir sanat ürününün uluslar arası değer kazanabilmesi, önce onun ulusal nitelik taşımasına bağlıdır." (Arseven, aktaran İlik, 2004).

Üzücü olan ise, İkinci Dünya Savaşının patlama aşamasında, ülkesindeki Nazi eğilimli hükümet ve kilise tarafından, Yahudi müzisyen ve bestecilere verdiği desteklerden dolayı adeta "istenmeyen adam" ilan edilen Bartok'un, Türkiye'ye gelip, "*cüzi bir maaş karşılığında Türk Müziğinin gelişimi için beraberce çalışma isteğinin*", dönemin Maarif Vekaleti'nce, Saygun'a olan tutum neticesinde dikkate dahi alınmamış olmasıdır. (Saygun, 1951: 5). Bartok'un ülkemize gelmesi ile müzikal-kültürel gelişimimizin ne yönde olacağını, okul müzik eğitimimizde nelerin değişebileceğini, nasıl bir müzik kültürü politikasının yürürlüğe konularak, günümüzde ne gibi ulusal-uluslar arası sonuçlara ulaşılmış olabileceğini düşünüp fikir yürütmek, beyin jimnastiğinden öte gidemeyecektir ne yazık ki.

Ne yazık ki o dönemde, koca bir Cumhuriyetin yeni filizlenen "muasır medeniyetler seviyesindeki müziği", yeni şekillenen müzikal-kültürel yaşamı, kaç neslin geleceğini belirleyecek olan "çağdaş müzik eğitimi" yaklaşımı, tarih süreci içerisinde görmeye alışkın olduğumuz "küçük çıkar hesapları" ve "kişisel çekişmelere", göz göre göre kurban edilmektedir. Oysa kültür, kendisini şekillendiren toplumdan ayrı düşünülemeyecek kadar "kendine özgü" değerlerden oluşan ve bu değerlerin üretimlerinden beslenerek, yeniden şekillenen bir sistemdir.

“Kültürel anlam, dışarıdan öğrenilip şekline girilebilecek bir bütünlük değildir. Şöyle ki; bir toplumun kültürel ortamını anlamak, o toplumun algılayışı, beklentileri ve kültürel temel dinamiklerinin farkındalığı ile mümkündür.” (Işık ve Erol, 2003: 96-104).

Kültürün önemli bir bileşeni olan müzik kültürü de maddi ve manevi öğeleri ile, bireyi çevreleyen her şeyde ve her yerde kendini çeşitli biçimlerde göstermektedir. Topluluk ve toplumların dinsel ve dünyasal adet, gelenek, görenek, uygulama ve ritüellerinde karşımıza çıkmakta, söz konusu müzikal kültürel çevrenin özelliklerine göre farklılıklar gösterebilmektedir. Aynı kültür alanına ait olmasına rağmen, tarihsel süreç içerisinde belli biçimlerde çeşitlenebilmekte, değişimlere uğrayabilmekte ve şekillenebilmektedir.

Özçelik, toplumsal müzikal kültürel üretimlerin taşıdıkları küresel değer açısından, konuya aşağıdaki gibi yaklaşmaktadır.

“Sanatsal değer taşıyan her müzik eseri, bir coğrafyayı, bu coğrafyada yaşayan insanların tarih boyunca yaratmış olduğu kültürel birikimi temsil eder. Bu da insanlığın ortak müzik kültürüne katkıda bulunan, onu zenginleştiren bir nitelik taşır.”(Özçelik, 2002 : 185).

Halk türkülerine, yada sözlü geleneksel müzik kültürü eserlerine, ülkemiz geleneksel müzik kültüründe olduğu kadar, tüm dünya müzik kültürlerinde de rastlanabilmektedir. Farklı kültürlerde, dizi, ritm, söz, söyleyiş-okunuş biçimi, yeri ve zamanı gibi faktörler bakımından birbirinden değişik özellikler göstermektedir. Bu yönleri ile ayrılan türkülerin, bazen şaşırtıcı benzerlikler gösterebildikleri görülmektedir. Araştırmacılar, 19.yy.’ın sonlarından itibaren kendilerini daha çok düşündüren bu türden spesifik benzerliklerin kaynağını, coğrafi olarak yakın kültürel çevrelerin etkileşiminde ve aynı topraklarda yüzyıllar boyu oluşan çeşitli politik ve sosyo - kültürel olayların, hatta ortak etnik köklerin gölgesinde aramışlardır.

Araştırmanın konusunu oluşturan üç ülke halklarının (Türk, Bulgar ve Macar Halkları) tarihsel olarak çok eskilere dayanan ortak etnik ve sosyo-kültürel geçmişleri ve aynı “*kültür çevresi*”nin üyeleri olmaları göz önünde bulundurulacak olursa,

günümüzde aralarında çeşitli kültürel benzerliklerin tespit edilmesi son derece doğal olacaktır. Toplulukların, etnik köken ve kültür temelinde şekillenmeye başladığı çağlarda, Orta Asya’da, aynı dili, dini, yaşamı kısacası aynı kültürü paylaşan bu üç halkın ata kavimleri (Proto Macarlar, Proto Bulgarlar ve Proto Türkler), değişik tarihlerde Batı’ya ve çeşitli yönlere göç etmişler ve yeni topraklara yerleşmişlerdir. Bu sürecin devamında, yüzyıllar boyunca çeşitli iç-dış politik ve sosyo-kültürel etkileşimlere, “*kültürlemlere*” ve “*zorla kültürlemlere*” maruz kalarak, kültürel ve etnik yapılarında önemli değişimler geçirmişlerdir.

Günümüzde, yukarıda sözü edilen faktörlerin etkisi ile farklı diller (Türkçe, Bulgarca ve Macarca) konuşmalarına; farklı din ve mezheplere (Müslüman, Ortodoks Hristiyan ve Katolik/Protestan Hristiyan) üye olmalarına rağmen; Türk, Bulgar ve Macar halklarının, nesiller ötesinden taşıya geldikleri ortak *kültürel miraslarını*, ulusal kimliklerini şekillendiren pek çok özgün değeri koruyabildikleri görülmektedir. Yalnızca müzik kültürü alanında değil, yaşamlarını çevreleyen pek çok inanç, uygulama, adet, gelenek ve göreneklerde bunları canlı tutmaya çalıştıkları tespit edilmiştir. Dolayısıyla, bu benzerliklerin müziko-kültürel boyutlarından bazılarının, M.Ö. 200–300’lü yıllardan günümüze kadar korunarak gelebilmesi ve günümüzde bu halkların genç nesillerine, okul müzik eğitimi aracılığı ile aktarılması, başlı başına bir fenomendir. Bu durum insanoğlunun, sahip olduğu kültürel mirasın korunmasına ne denli önem yüklediğinin çarpıcı bir göstergesidir.

Üç ülke geleneksel kültürlerinin pek çok noktada gösterdikleri belirgin benzerliklerin yanı sıra, bu kültürel özelliklerini dünyaya tanıtmaya ve uluslar arası çapta duyurabilme, bunlara gereken değeri verebilme konusunda aralarında belirgin farklılıklar gözlenmektedir. Bu bağlamda aşağıdaki ve benzeri sorular akla gelmektedir.

Neden kendine özgü geleneksel motifleri, tartım ve ezgileri kolayca ayırt edilebilen “Uluslar arası çoksesli” bir Macar veya Bulgar müziğinden rahatlıkla söz edebilirken, Türk Çoksesliliğinde herhangi bir “Türk” motifi, bulmakta çoğu zaman zorlanabiliyoruz? Neden Türk Beşleri olarak adlandırılan ilk kuşak bestecilerimizin

eserlerinde bile bu kültürel dokuyu yakalayabilmek, birkaç istisna dışında oldukça güç olabiliyor? Bunun temelinde yatan pek çok sosyo-kültürel temelli nedenden biri de, giderek geleneksel müzikal kültürel değerlerimizden uzaklaşıyor olmamız olabilir mi? Çocuğu, kendine yetebilen ve topluma yararlı bir birey haline getirmeyi amaç edinen okul eğitimi süresince, müzik dersi kitaplarımızda geleneksel müzik kültürü ürünlerimize yeterli önemi gösterip yer verebiliyor muyuz? Geleneksel müzik kültürümüzün, tüm diğer geleneksel kültürler gibi, “biricik” olma özelliği taşıyor olmasını görmezden gelip gereksiz ve özünde “*elma ile armudu karşılaştırmak*” kadar geçersiz kıyaslamalar yaparak hep küçük görme eğilimimizin adeta bir “moda” halini alması ciddi bir “yabancılaşma”ya işaret etmektedir. Bütün bu ve benzeri soruların yanıtlanması ile şu an içinde bulunduğumuz “*kültürel bocalama*” ve “*farklı renkte gözlüklerle çevreye bakıp, yalnız istediklerini görme*” durumlarımızın, gençlerimizin sürüklendiği ve artık ciddi sonuçlar doğuran kültürel kimlik bunalımlarının, okul eğitime verilen önemin arttırılması gerekliliği ortaya çıkacaktır.

Türkiye’deki kimlik bunalımı süreçlerini incelediği tez çalışmasında, konu ile ilgili çalışmaları bulunan Sinanoğlu (1980), Ortaylı (1983), Tunçay (1983), Belge (1983), Özel (1984), Çeçen (1984), Kongar (1984), Anday (1984), Kafesoğlu (1985), Güvenç (1985), Ceyhun (1985), Günyol (1985), İlhan (1986), Yavuz (1987) v.b. gibi yazarların görüşlerini karşılaştıran Güleç (1992), 1980-1987 yılları arasında, kültürel kimlik ile ilgili görüşlerin beş grupta toplanabileceğini önermektedir. Bunlar : “Anadolucular”, “Türk-İslamcılar”, “Kültür-Sentezciler”, “Atatürkçüler” ve “Göçebe Kimliğini Savunanlar” olarak tanımlanmaktadır. (Güleç, 1992).

Bununla birlikte, konu müzikal-kültürel kimlik boyutuna geldiğinde, Güler’in ulusal müzik eğitimi programını konu alan makalesinde, Cumhuriyet Türkiye’sindeki müzikal kültürel kimlik yaklaşımlarının, dört ana başlık altında toplandığı görülmektedir. Bunlar, “*Alaturkacılar*”, “*Batı Müziği Yanlıları*”, “*Gökalp Yanlıları*” ve “*İsmail Hakkı Baltacıoğlu Yanlıları*” şeklinde tanımlanmıştır. (Güler, 2000). *Alaturkacılar* (Geleneksel Türk Sanat Müziği yanlıları) ile *Batı Müziği Yanlılarının*, günümüzde ne yazık ki hala etkisini sürdüren müzik görüşleri yeterince

bilindiğinden dolayı, aşağıda Gökarp ve Baltacıoğlu'nun ulusal müziğimize ilişkin yaklaşımları üzerinde kısaca durulmaktadır.

Gökarp'e göre, ulusal müziğimiz :

“Ülkemizdeki halk müziği ile batı müziğinin kaynaşmasından doğacaktır. Halk müziğimiz bize birçok ezgi vermiştir. Bunları toplar ve batı müziği yöntemlerine göre amonize edersek, hem ulusal hem de Avrupalı bir müziğe kavuşuruz.” (Gökarp, 2003 : 192).

Gökarp'ın bu yaklaşımı, ilk bakışta mantıklı bir çözüm önerisi gibi gözüke de, “Türk ulusal müziği”ni, ***halk ezgilerinin Batı kurallarına göre çokseslendirilmesi*** ile sınırlandırmaktadır bir yerde. Halk türkülerine yeni, Batılı, “çağdaş kılıflar” giydirilmesi ile Avrupa müzik sanatı standartlarına “yükselmelerini” sağlamak, böylelikle uluslar arası platformda hak ettikleri değeri görececeklerini tasarlamak günümüzde ne yazık ki hala bazı çevrelerde kabul gören iyimser bir bakış açısından ileri gidemeyecek bir yaklaşımdır. Gökarp'ten önce, Necib Asım Yazıksız (1861-1935) da benzer sentezlere götüren yaklaşımlar önermektedir. Yazıksız'a göre, halk müziği derlemeleri yapılmalı, sonra bunlar, ulusal müzik yaratmada başarılı olmuş Macarlardan yararlanılarak çokseslendirilmeliydi. “*Milli bir musiki vücûde getirmek için Macaristan'dan bir musiki alimi getirmek, bu külliyyatı ona teslim etmek gerekir...*” (Behar, 1985: 1225).

Güler'e göre, Baltacıoğlu'nun müziğe olan yaklaşımını dört ana noktada özetlemek mümkündür. Ulusal müziğin tekniği, ruhu, süreci ve karakterinin nasıl olması gerektiği konularında önerilerini sıralayan Baltacıoğlu, ***Avrupalı teknikle, geleneksel kültürel ruhumuzu birleştiren, milletin varlığından, kültürel karakterinden ilham alan ulusal bir eser*** verilmesini önermektedir. Bu eserin verildiği gün, “dileyenler İngiliz, Fransız, Alman, Rus – *İşte Avrupalı bir müzik* diyeceklerdir. Dileyenler ise – *İşte Türk Musıkisi* diyebileceklerdir. (Güler, 2000).

Dünyadaki ulusal müzik ekollerini göz önünde bulunduracak olursak, Baltacıoğlu'nun yukarıdaki yaklaşımını haksız bulmak oldukça zor. Günümüzde Rus

Ulusal ekolüne ait eserlerle, İtalyan, Fransız, İspanyol, İngiliz, Alman v.b. gibi müzik ekollerine ait, çeşitli dönem ve akım eserlerini temelde taşıdıkları **ulusal kültürel karakter**lerden ayırt etmek, bilinçli bir dinleyici için son derece kolaydır. Oysa Türk ulusal müzik ekolü söz konusu olduğunda, pek çok müzikal örneğin temeldeki “kültür cevherinden” yoksun olmasından dolayı, ne yazık ki durum hiç de iç açıcı değildir. Yapıtlar, çoksesli olmasına çokseslidir, armonik ve seslendirme tekniği olarak da Avrupa’dakilerden bile yüksek seviyededir, ancak eksik olan önemli bir tamamlayıcı, dinleyiciler üzerindeki etki güçlerini zayıflatmaktadır. Bu önemli hatta temel tamamlayıcı, eserde bulunması gereken ulusal kültürel ruh, toplumun geleneksel müzik kültüründen beslenen müzikal karakter, eserin etnik doğası, taşınması gereken özgün yapısal dokusudur.

Abdullazade’ye göre, “müzik, topluma dört yolla bağlıdır: birincisi, toplum müziği doğurur (genetik yol); ikincisi, toplum müziği etkiler (sosyal yol); üçüncüsü, müzik toplum hayatını yansıtır (epistemolojik); dördüncüsü, müzik toplumu etkiler (estetik yol). Belirli anlamda müzik hayatının bütün unsurları toplumsaldır. Müziğin toplumla karşılıklı etkisini belirtilen bu dört görüş her müzik kültüründe hem genel hem de özel belirtiler göstermektedir.”(Abdullazade, 2002: 59).

Geleceğin bilinçli müzik dinleyicisini hazırlamayı, İlköğretimden başlayarak, çocuğu ulusal kültürel değerlerinin farkında bir birey haline getirmeyi hedefleyen genel müzik eğitimi açısından durum daha da karmaşıktır. Çocukların evde, mahallede, çarşıda, dostları arasında başka, okulda bambaşka ve belki de o ana kadar hiç tanımadıkları bir sistemle müzik eğitime adım atıyor olmaları, doğal olarak bundan uzaklaşmalarını yada soğuk ve ilgisiz davranmalarını beraberinde getirebilmektedir. Geleceğin bireylerinin, doğuştan itibaren çeşitli faktörlerin etkisi ile sürekli geliştirip, şekillendirdikleri “müzikal-kültürel kimlik”lerinin sağlam temellere dayandırılması ile, toplumsal “müzikal-kültürel kimlik”te ve dolayısıyla ülke müzik kültüründe önemli bir aşama kaydedilmiş olacaktır. Bu aşamada artık, müziğin türü, geleneksel yada çağdaş, tek sesli yada çoksesli olması değil, aksine tüm bunların kaliteli olup olmamasının, “müzikte kalite” kriterlerinin tartışılması bizleri ileriye götürebilecektir.

Hiçbir dönemin müzik kültürü, çeşitli sosyo-kültürel nedenlerden dolayı, o dönemde taşıdığı özelliklerin tümünü günümüze kadar aynı biçimiyle iletmiş olamaz. İnsan faktörünün olduğu tüm sahalarda ve bizim geleneksel kültürümüzde olduğu gibi çoğunlukla “sözlü aktarım” geleneğinin geçerli olduğu kültürlerde “*otantik*” haliyle bize kadar korunup gelen bir türkü, oyun yada adetten söz etmek çok güçtür. Bu bağlamda, müzikolog Prof. Dr. Yürür’ün sözleri akla gelmektedir : “Ulusal kültür zamanı durdurmak çabasıyla değil, zamanın özü olan değişim süreciyle özdeşleşerek var edilebilir.” (Yürür, 1990: 43).

Bununla birlikte olabildiğince az “zarar” görmüş, “aslına uygun” korunmaya çalışılan her türden geleneksel müzikal-kültürel değerın aynı özenle gelecek kuşaklara iletilmesi ciddi bir sorumluluktur. Bu sorumluluğu yerine getirmek, giderek “*globalleşen*”, globalleştikçe “*tektipleşen*” bu haliyle de giderek “*renksizleşen*” dünyamızda, bizi herkesten “farklı” ve bir o kadar da “özel” kılacak, kültürümüzü ise olabildiğince korunabilmiş sayılı kültürlerden biri yapacaktır.

2. Problem Cümlesi

Bireyin müzikal-kültürel kimliğinin oluşumunda, okul müzik eğitiminde kullanılan geleneksel kültür ürünlerinden, Halk Türkülerinin rolü nedir ve bu bağlamda: Türkiye, Bulgaristan ve Macaristan okul müzik kitapları karşılaştırıldıklarında ortaya çıkan sonuçlar nelerdir?

3. Alt Problemler

Bu araştırma, yukarıdaki problem cümlesini aydınlatmak üzere, aşağıdaki sorulara yanıt bulmak üzere planlanmıştır.

- 3.1. Orta Asya'dan - Batı'ya Geliş ve Osmanlı İmparatorluğundan – Batı'ya Yöneliş sürecinde Türkler, Bulgarlar ve Macarlar arasında etnik, tarihsel ve sosyo-kültürel açıdan nasıl bir bağ bulunmaktadır?
- 3.2. Müzikal-kültürel kimlik nedir?
- 3.3. İlköğretim döneminde, çocuğun kültürel kimliğinin oluşumunda okulun rolü nedir?
- 3.4. İlköğretim döneminde, çocuğun müzikal kimliğinin oluşumunda okulun rolü nedir?
- 3.5. Türkiye, Bulgaristan ve Macaristan'da İlköğretim süreci basamakları nasıldır?
- 3.6. Türkiye, Bulgaristan ve Macaristan İlköğretim Eğitim-Öğretim Programları içerisinde, Müzik dersine, haftalık ders saati olarak, ne oranda yer verilmiştir?
- 3.7. Bireyin müzikal-kültürel kimliğinin şekillenmesinde, okul müzik eğitiminde kullanılan, geleneksel kültür ürünlerinden, halk türkülerinin rolü nedir?
- 3.8. Türkiye'de okutulan İlköğretim Müzik Kitaplarında halk türkülerini örneklerine ne oranda yer verilmiştir?
- 3.9. Bulgaristan'da okutulan İlköğretim Müzik Kitaplarında halk türkülerini örneklerine ne oranda yer verilmiştir?
- 3.10. Macaristan'da okutulan İlköğretim Müzik Kitaplarında halk türkülerini örneklerine ne oranda yer verilmiştir?

3.11. Türkiye, Bulgaristan ve Macaristan örnekleri, müzikal-kültürel kimlik oluşumunda, okul müzik eğitiminde kullanılan “halk türküleri”ne yükledikleri rol bakımından karşılaştırıldığında, aralarında anlamlı bir fark var mıdır?

4. Araştırmanın Amaçları

Tarihsel süreç içerisinde çeşitli iç-dış politik ve kültürel etkiler alarak, zaman içinde farklı dinleri kabul eden, farklı dilleri konuşan Türk, Bulgar ve Macar Halklarını oluşturan ata kavimlerin, ortak etnik kökenlerini, tarihsel ve sosyo-kültürel geçmişlerini ortaya çıkarmak.

“Müzikal-Kültürel Kimlik” kavramına açıklık getirerek, bu kimliğin oluşumunda, okula ve okul müzik eğitimine yüklenen ağır sorumluluğun altını çizmek.

Türkiye, Bulgaristan ve Macaristan’da, ilköğretim programlarının kaç yıllık bir sürece yayıldığını ve program içerisinde müzik dersine ne ölçüde yer verildiğini tespit etmek.

Bireyin müzikal-kültürel kimliğinin şekillenmesinde, üyesi bulunduğu toplumun geleneksel kültür ürünlerinden olan “halk türküleri”nin oynadığı rolün önemini vurgulamak.

Her üç ülkenin geleneksel müzik kültürlerinde önemli yer tutan sözlü (halk türküsü) örnekleri, ilköğretim dönemi süresince okutulan müzik dersinde kullanılan kitaplarda, ne ölçüde yer verildiğini ortaya çıkartmak.

Türkiye, Bulgaristan ve Macaristan ilköğretim programları müzik derslerinde okutulan müzik kitaplarında yer alan halk türküleri örneklerine ne ölçüde yer verildiğinin tespiti ışığında, ulaşılan sonuçları, ülkeler arası karşılaştırmak.

İlköğretim çağında aktarılan bilgi birikiminin, bireyin kültürel kimlik oluşumunda ve kültürel aidiyet düşüncesinin şekillenmesinde taşıdığı önemin altını bir kez daha çizmek. Bu bağlamda, çocuk ve gençlerin, üyesi bulundukları topluma “yabancılaşmak” yerine, halkının sahip olduğu kültürel değerleri benimseyerek, geleceğin sanat, bilim ve düşün adamları olarak dünya kültürüne önemli katkılarda bulunabilecekleri gerçeğini vurgulamak.

Uluslar arası müzikal-kültürel değerler sisteminde uzun zamandır yer alması gereken, “Çağdaş Çoksesli Türk Müziği” kavramının, ancak müzikal-kültürel kimlikleri oturmuş ve geleneksel müzik kültürlerinin taşıdığı “biricik” olma özelliğinin farkında olan yeni nesil besteciler tarafından gerçekleştirilecek bir olgu olduğunu öne sürmek.

5. Araştırmanın Önemi

Araştırmanın önemi, daha önce bu ülkeler arasında, bu türden müzik kültürü ve müzik eğitimi alanlarını birleştiren ve üçlü karşılaştırma içeren bir bilimsel çalışmanın bulunmaması;

Üç ülke halkları arasında uzun bir tarihsel geçmişe dayanan etnik ve sosyo-kültürel bağları, bilimsel kaynaklar ışığında, ilk kez üçlü bir karşılaştırma biçiminde ortaya çıkaracak olması;

“Müzikal-kültürel kimlik” kavramını tanımlayarak, bu kimliğin oluşumunda geleneksel kültür ürünlerinden “halk türküleri”nin oynadığı önemli rolün altını çizecek olması;

Araştırma sonucu elde edilen bulguların çeşitli bilimsel platformlarda paylaşılması ile, Balkanlar, Orta Avrupa ve Türkiye Müzik Kültürlerine yeni ve söylenegelenden farklı, bilimsel kanıtlarla destekli bakış açıları kazandıracak olması;

Aralarında belli bağlar bulunan üç ülkenin, ilköğretim programları müzik dersi kitaplarında yer verilen halk türküleri örneklerinin oranlarını karşılaştırarak, geleceğin bireylerine “kültürel içerik” aktarımında izledikleri yolları ve günümüzde ulaştıkları sonuçları ortaya çıkaracak olması;

Müzik kültürü ve müzik eğitimi alanlarında, bundan sonra yapılacak olan karşılaştırmalı araştırmalara, yöntem ve çalışılan kaynaklar bakımından, geniş açılı bilimsel veri kümesi oluşturacak olması; gibi noktalarda odaklanmaktadır.

Geleneksel müzik kültürü ürünlerinden olan halk türküleri, bir toplumun gelecek nesillerine (*sözlü/ağızdan ağza yada yazılı*) aktarabileceği en önemli kültürel miraslardandır. (Daha geniş bilgi için bkz. Ong, 1999).

Türküler, halkın duygu ve düşüncelerini yansıtan en doğal ifade aracıdır denilebilir. Türkülerde günlük yaşam, gelenek, görenek, adet, töre, uygulama gibi pek çok kültürel değerin yansımaları görülmektedir.

Halk türküleri, ezgi, ritm, söz ve söyleyiş tarzı / yeri / zamanı gibi sahip oldukları özgün yapısal özellikler bakımından, oluştukları kültür hakkında en yoğun bilgi aktarabilen biçimlerdir. Türkünün sözleri, yörenin yada bölgenin tarihsel ve / veya sosyo-kültürel geçmişi hakkında bilgiler aktarmakta; ezgisel ve ritmik yapısı bölgesel-kültürel karakter izlerini taşımakta; söyleniş biçimi, yeri ve zamanı ise kültürel çevre ve kimliğin sosyal ve psikolojik çözümlemeleri hakkında önemli ipuçları verebilmektedir. Geleneksel kültür ürünlerinden türkü, en yoğun biçimde, en kompakt “kültürel bilgi” içeren ve bunu dinleyiciye aktarabilen biçimdir denilebilir.

Geleneklerimizde masal, efsane ve destanların dahi, ozan-kopuzcular tarafından saz eşliğinde anlatıldığını / söylendiğini bilmekteyiz. Türküler yöre halkının dünya görüşünü yada hayat felsefesini, acılarını, sevinçlerini, isyanlarını, kadere boyun eğmelerini, en derin sevdalarını, özlemlerini kendine has dilleri ile aktarmaktadır. Kısaca söylemek gerekirse, türküler yöre halkının psiko-sosyal ve müzikal-kültürel kimliklerinin aynasıdır. Belki üzerinde ciltler boyu uzun kitaplar

yazılabilecek bir konuyu - bir türküde öğrenebiliyor, deyim yerinde ise “*sıkıştırılmış zip.format*” olarak konu hakkında bilgi edinebiliyoruz. Türküler, geleneksel halk kültürünün adeta *kompakt* bir ifadesidir.

Dolayısıyla, sözü ve ezgisiyle halk türküleri, okul çağı çocuklarına, üyesi bulundukları toplumun geleneksel kültürü hakkında en yoğun bilgi aktarımını gerçekleştirebilecek müzik türüdür diyebiliriz. Çocuk, “Karacaoğlanı”, “Dadaloğlu”nu, “Köroğlu”nu, “Çakır Efe”yi, “Ankara’nın Seğmenlerini”, “Ege’nin Zeybeklerini”, “Karadeniz uşağı”ni, “Erzurum Dadaşlarını” v.s., ancak bu türkülerde ve oyunlarda tanıyıp, vatanını bir bütün olarak sevmeyi öğrenecektir. **Yurttaşlık bilinci ile kültürel kimlik farkındalığı** bir birine bağlı önemli halkalardır. “Dünya vatandaşı yetiştirme” projesinin ilk adımı, yurdunu, kültürünü tanıyan, tanıdıkça seven, kültürel kimliği ile barışık, psiko-sosyal ve kültürel karakter özelliklerinin farkında bireyler yetiştirmek olmalıdır.

6. Sayıtlar

- 6.1. Araştırma içerisinde yararlanılan, bilimsel nitelik taşıyan ulaşılabilen tüm kaynakların içerdiği verilerin bilimsel gerçekleri yansıttıkları,
- 6.2. Günümüzde, pek çok sosyo-kültürel, ekonomik ve politik faktörün etkisi ile **kültürel kimlik bunalımı, kültürel yabancılaşma ve müzikal-kültürel yozlaşma** gibi süreçlerin, özellikle genç kuşakta yoğun bir biçimde görüldükleri, araştırmanın temel sayıtlarındandır.

7. Sınırlılıklar

- 7.1. Araştırma içerisinde Türkler, Bulgarlar ve Macarlar arasında öteden beri var olan etnik, tarihsel ve sosyo-kültürel bağlar, en yoğun biçimde varlık

gösterdikleri bilinen : 1. “Orta Asya – Batı’ya Geliş Boyutu” ve 2. “Osmanlı İmparatorluğu – Batı’ya Yöneliş Boyutu” olmak üzere, iki tarihsel dönem ile sınırlandırılmıştır.

- 7.2. Bu araştırma, 2003-2004 Eğitim Öğretim Yılında Türkiye, Bulgaristan ve Macaristan’da İlköğretim Programları Müzik dersinde okutulan ve bu ülkelerin Eğitim Bakanlıkları’nca onaylı, ulaşılabilen tüm Müzik kitapları ile sınırlandırılmıştır.
- 7.3. Bu araştırma her üç ülkenin 1. – 8. sınıflar arası, Birinci ve İkinci kademe (İlköğretim Dönemi) okul müzik kitapları ile sınırlandırılmıştır.
- 7.4. Bu araştırma, yukarıda belirtilen şartlara uygun Müzik kitaplarında yer alan Türk, Bulgar ve Macar orijinli halk türküleri ve bu türkülerin düzenlemeleri ve çeşitlemeleri ile sınırlandırılmıştır.
- 7.5. Araştırma öncesinde ve süresince, konu ile doğrudan yada dolaylı ilgili bulunan, Bulgarca, Macarca, İngilizce Rusça ve Türkçe, bilimsel nitelik taşıyan, ulaşılabilen süreli, süresiz yayınlar ve elektronik (internet) ortamda yer alan çeşitli bilimsel makale, bildiri v.b. kaynaklarla sınırlandırılmıştır.

8. Tanımlar

Animizm (Animism) : Sadece insanların değil, hayvanların, bitkilerin, eşyanın ve (canlı–cansız) doğa belirtilerinin de ruhu olduğuna inanan dinsel dünya görüşü. (Örnek, 1971: 20).

Atalar Kültü /Atalar İbadeti (Manism /Ancestor Cult) : Ölümünden sonra hayatın sürdüğü ve ölenin öldükten sonra da mensup olduğu toplumla ilişkisi bulunduğu inancı. Bu inanca göre, ölen atanın manevi varlığı yer yüzünde

kalmakta, geride bıraktığı kimselerin hayatlarını olumlu yada olumsuz yönde etkileyebilmektedir. (Örnek, 1971: 23).

Kültür (Culture) : Bir halkın yada bir toplumun maddi ve manevi alanlarda oluşturduğu ürünlerin tümü; yiyecek, giyecek, barınak, korunak gibi temel ihtiyaçların elde edilmesi için kullanılan her türlü araç-gereç, uygulanan teknik; fikirler, bilgiler, inançlar; geleneksel, dinsel, toplumsal, politik düzen ve kurumlar; düşünce, duyuş, tutum ve davranış biçimleri; yaşama tarzı. (Örnek, 1971:148).

Kültür Çevresi (Cultural Area) : Yeryüzünün büyük bölgelerine toplu olarak yayılmış bulunan büyük kültür kompleksleri. Ergoloji, ekonomi, toplum, gelenek, din, dil, sanat v.b. gibi beşeri kültürün gerekli ve önemli kategorilerini içine alan bir kültür kompleksine kültür çevresi denmektedir. Kültür çevresi ya kültürünü oluşturan ana ögeye, yada bulunduğu coğrafi bölgeye göre adlandırılır. (Örnek, 1971:149). Örneğin: Bozkır (Step) Kültürü; Orta Asya Kültür Çevresi;

Kültürleme (Enculturation) : İnsanoğlunun çocuk veya ergin olarak kendi kültüründe etkinlik kazanması ve eğitim süreci sırasında karşılaştığı bilinçli ve bilinç-dışı şartlandırmalar; geniş anlamıyla eğitim yada sosyalizasyon biçiminde tanımlanmaktadır. (Güvenç, 1991: 122-127).

Kültürleşme (Acculturation) : Kültürleşme, kavram olarak, “kültürleme”nin tam tersi bir süreçtir. Kültürleme insanoğlunun kendi kültüründen öğrendiklerinin tümü olduğu halde; **kültürleşme** insanın başka toplumlardan öğrendikleri veya bir toplumun diğerinden aldığı, edindiği öğeler ve farklı toplumların karşılıklı olarak birbirinden etkilenmesidir. (Güvenç, 1991: 122-127).

Proto-Bulgarlar (Proto-Bulgarians) : Eski, İlk Bulgarlar, Kutrigur ve Onogur/Onogundur olarak bilinen Bulgarların Ataları. Burada dikkat edilmesi

gereken nokta – **İlk Bulgarlar** (*Prabilgari / Proto Bulgarlar*), **Bulgarlar** (*İslavlaşmış Bulgarlar*) ile **Bulgaristan Türkleri** (*Bulgaristan'a düzenlenen ilk akınlar sırası ve sonrasında yerleştirilmiş ve bir kısmının günümüze dek yaşamlarını burada sürdürdükleri bilinen Anadolu Türkleri*) **kavramlarının apayrı etnik grupları tanımladığı gerçeğidir.** (Daha geniş bilgi için bkz. "Türk Milletinin Tarihi", 1988; Mirşan, 1985; Tsvetkov, 2002; Venedikov, 1995.)

Proto-Macarlar (Proto-Hungarians) : İlk Macarlar. Macarları oluşturan ata kavimlere tarihçiler tarafından verilen genel isim. (Daha geniş bilgi için bkz. "Türk Milletinin Tarihi", 1988; Rona-Tas, 1996; Sisa, 1995).

Proto-Türkler (Proto-Turks) : İlk, Ön, Eski Türkler. (Daha geniş bilgi için bkz. "Türk Milletinin Tarihi", 1988; Mirşan, 1985).

Şamanizm (Shamanism) : Trans haline geçebilme yeteneğindeki kimselerin (Şamanların) metafizik varlıklarla ilişkiler kurarak onların doğaüstü yetenek ve kuvvetlerine sahip olmaları ve bunu toplum adına kullanmaları; bu iş için yapılan dinsel-büyüsel pratikler ve törenlere verilen isim; (Örnek, 1971: 217). Roux'a (1984) göre, Türkçe bir kelime olan şaman (qam), ilk kez 1070'lerde Kaşgari tarafından hazırlanan ünlü Türkçe-Arapça sözlükte yer almıştır. Onun Divan-ı Lügat-it Türk adlı eserinde **qam** kelimesi en az dört kez geçmekte ve "ilah" biçiminde tanımlanmaktadır. (Hoppal, 1996:103).

Türkü: "Büyük tarihi hadiseler karşısında halk kitlesinin sevinçlerini veya ümitsizliklerini; büyük şahsiyetler hakkındaki saygılarını veya nefretlerini; gençler arasında geçen hazin aşk hikâyelerini, millî hece veznini ölçü alan ve kalpleri fetheden mısralarla, derin bir muhteva içinde dile getiren edebî, aynı zamanda mûsiki bakımından ehemmiyete hâiz olan bu kendine öz bestelerle söyleyen; dar manâsıyla ise tarihi bir vesika mahiyeti gösteren Türk halk şiirinin en eski türlerinden biri".(Jansky,1977:57-58).

II. BÖLÜM

KURAMSAL TEMELLER VE İLGİLİ LİTERATÜR

Araştırmanın bu bölümünde, dolaylı ilgili kaynakların genişliği bakımından, yalnız konu ile doğrudan ilgili bulunan kaynaklar hakkında kısa bilgilere yer verilmektedir. Bunun temelinde, bundan sonra bu alanda benzer karşılaştırmalı araştırmalar gerçekleştirmek isteyen araştırmacılara yerli ve yabancı kaynaklar konusunda yardımcı olmak amacı yatmaktadır. Bu bağlamda, araştırma süresince ulaşılabilen ve yararlanılan kaynaklar, konu çerçeveleri dikkate alınarak, aşağıda yazar adlarına göre, alfabetik sıra ile sunulmaktadır.

Türkiye, Bulgaristan ve Macaristan Halklarını Oluşturan Proto-Grupların Tarihsel, Etnik ve Sosyo-Kültürel Geçmişleri; Orta Asya ve Osmanlı İmparatorluğu Dönemlerinde Birbirleri İle Olan İlişkileri

“Türk Milletinin Tarihi”, T.C. Kara Kuvvetleri Komutanlığı, Hizmete Özel, Ankara, 1988;

Kara Kuvvetleri Komutanlığından çıkan bu çalışma, bilimsel kimliğe sahip pek çok yerli ve yabancı değerli akademisyen ve araştırmacının katkıları ile hazırlanmıştır. Çalışmada, Türk milletinin şekillenmeye başladığı prehistorik zamanlardan günümüze kadar uzanan serüveni, bilimsel dayanaklar eşliğinde gözler önüne serilmektedir. İçerisinde, değerli haritaların kopyaları, çeşitli çizim ve fotoğraflara da yer verilen kitap, Türk milletini oluşturan pek çok Proto-grup hakkında önemli ve nedense bir kısmı karanlıkta kalan değerli bilgiler sunmaktadır.

Beşevliyev V., “Pırvobılgari, Bit i Kultura”, Bilgarska Kniga, Sofia, 1981;

Beşevliyev (1981), “İlk Bulgarlar, Yaşayış ve Kültür” başlıklı bilimsel çalışmasında, İlk Bulgarların (Pırvo Bılgari / Pra Bılgari) kim oldukları, nereden geldikleri v.b. gibi

konuların açıklanmasından sonra, günlük ve törensel sosyo-kültürel yaşamları hakkında, genellikle Bizans (Doğu Roma İmparatorluğu) kaynaklarından bulgularan değerli bilgilere yer vermektedir.

Bodolai, Z., “The Timeless Nation – The History, Literature, Music, Art and Folklore of the Hungarian Nation”, Hungaria Publishing Comp., Sydney, 1978; (internet)

Bodolaj (1978), “Macar Milletinin Tarihi, Edebiyatı, Müziği, Sanatı ve Halk Kültürü : Zamanın Ötesinde bir Millet” başlıklı bilimsel çalışmasında, ilgililere - çeşitli (*özellikle Eski Çin ve Doğu Roma kökenli*) tarihsel belge ve kayıtlara dayanarak : Macaristan halkını oluşturan Proto-Kavimlerin etnik köklerinden, sosyo-kültürel alt yapılarından, tarihsel geçmişlerinden ve sanatsal görüşlerinden – geleneksel halk kültürlerine kadar uzanan bir araştırma sunmaktadır. Oldukça geniş bir yelpazede gerçekleştirilen çalışma değerli çizim ve antik eşya fotoğrafları içermektedir. Konuların yukarıda belirtilen alt başlıklar halinde toparlanmış olması, çalışma içerisinde yer verilen yoğun bilgilerin önemli detaylarının, okuyucuya daha net aktarılabilmesine imkan vermektedir.

Feher, G., “Bulgar Türkleri Tarihi”, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1984;

Feher (1984), Türk Tarih Kurumu yayınları arasında, yazılışından yıllar sonra çıkan bilimsel çalışmasında, Bulgar Türkleri olarak adlandırdığı – Proto-Bulgarların tarihsel geçmişlerine ilişkin önemli bilgilere yer vermektedir. Araştırmada, Türk Onogur / Onogundur / Unugundur boyundan geldikleri ve tarihsel süreç içerisinde çeşitli boyların kendilerine katılması ile “Bulgar” olarak şekillendikleri bilinen İlk Bulgarların yerleşimleri ve yaşayış biçimleri hakkında geniş bilgiler verilmektedir. Tanınmış bir Türkolog olan Macar bilim adamı Feher’in tüm diğer çalışmalarındaki hassasiyet ve titizliğini konuların ustaca biçimlendirilmesinde görmek olanaklıdır.

Feher, G., “Bulgar Türkleri ile Macarlar ve Bunlara Akraba Olan Milletlerin Kültürü. Türk Kültürünün Avrupa’ya Tesiri” (20-28 Eylül 1937’de İkinci Türk Tarih Kongresinde Sunulan Bildiri, (fotokopi), Ankara, 1986;

Hun orijinli kavimlerden ikisi olarak bilinen Bulgar ve Macarların, Oğuzlar gibi değişik Türk kökenli boylarla olan kültürel bağ ve ilişkilerine dikkat çekilen makalesinde, Feher (1937 / 1986) Eski / İlk Türk kültürünün Avrupa'ya ilk olarak bu kavimlerle geçmiş olduğunu öne sürmektedir. Buna ilişkin çeşitli önermeler sunulan çalışmada, günlük ve törensel hayatın pek çok alanında varlık gösteren kültürel etkileşimlere dair örnekler verilmektedir.

Hostler, Ch. W., “The Turks of Central Asia”, Greenwood Pres, June 1993;

Hostler'in (1993), “Orta Asya Türkleri” başlıklı bilimsel çalışması, Türk halklarının (kavimlerin), Türkiye, Eski Sovyetler Birliği, Çin, Afganistan, İran ve diğer ülke ve bölgelere yayılma biçimleri, tarihleri ve karakteristikleri üzerinde odaklanmaktadır. Kitapta ayrıca 19. ve 20. yy. Türk Milliyetçiliğinin gelişimi gibi konular, bir yabancının bakış açısına göre tartışılmaktadır.

Kafesoğlu, İ., “Bulgarların Kökeni”, s.49-50, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1985;

Kafesoğlu'nun (1985), Kültür Bakanlığı yayınları arasında çıkan araştırması, Bulgar Halkını oluşturan İlk Bulgarların etnik köklerini aydınlatmaya yöneliktir. Bilim adamının çalışmasında yer verdiği önemli bulgular, kendinden sonra bu konuya eğilecek olan diğer tarihçi ve Türkologlara kaynak sağlayacak nitelik taşımaktadır. Nitekim Prof. Laszlo Rasonyi'nin “Tuna Köprüleri” başlıklı çalışmasının belli bölümleri, Kafesoğlu'nun bulgularının değerlendirilmesi ve bunlara yenilerinin eklenmesi ile oluşturulmuştur. Eserde, İlk Bulgarların (Proto-Bulgarların) Türk orijinli bir kavim olduklarına dair tarihsel belgeler ve kayıtlar ileri sürülmektedir.

Kontler, L., “Millenium in Central Europe: A History of Hungary”, Atlantis Publishing House, Budapest, 1990, s.38-39;

Kontler (1990), “Orta Avrupa'da Millenyum (1000 yıl) : Macaristan Tarihi” başlıklı bilimsel araştırmasında, Orta Avrupa'nın, Macarların Karpatlar bölgesine göçleri sonrası değişen tarihsel, etnik ve kültürel “kaderi”ne büyüteç tutmaktadır. Hun boyları arasında bulunan Macarların bölgeye, ünlü Attila'nın komutasında, henüz 4. yy.'da giriş yapmış olması, kendilerinden sonra 9.yy.'da (Almışoğlu Arpad Han ile)

buraya akın düzenleyen diğer Macar boylarının kendilerini neredeyse “evlerinde” hissetmelerine neden olmuştur. Çalışma, çoğu Slav yada Germen kökenli bölge halklarından pek çok bakımdan tamamen farkı bir kültürü Orta Avrupa’ya getiren ve burada onu yaşatan Macarların tarihlerine sistemli bir bakış sunmaktadır.

Lazar, İ., “Hungary : A Brief History”, Corvina Books, Budapest, 1990; s. 11-35;

Lazar’ın (1990), “Macaristan Kısa Tarihi” başlığı ile çıkan bilimsel çalışması, bin yıllara yayılan Macar siyasi ve kültürel tarihinden önemli konular üstünde yoğunlaşmaktadır. Çalışma, başlığının aksine, kısa tarih yada tarihsel bir özet sunmaktan çok öte, derinlemesine incelemeler ve günümüz bakış açısını yansıtan değerlendirmeler içermektedir.

Mirşan, K., “Anadolu Prototürkleri”, (fotokopi), 1985;

Mirşan, K., “Ön-Türk Tarihi”, (Hazırlayan : Tarcan, H.), Kaynak Yayınevi, İstanbul, 1997;

Mirşan’ın (1985), Ön Türk tarihi ile ilgili değerli araştırmaları ve 30’u aşkın kitap çalışması yurtiçi ve yurtdışında bilinmektedir. Doğu Anadolu’da ISUB-ÖG ile Batı Anadolu’da UW-ON Yazıtları olmak üzere Anadolu’daki en eski İlk Türk yazıtlarının incelenmesiyle Sibir ve Orta Asya Yazıtlarıyla karşılaştırılması üzerinde odaklanan bu çalışmada : “Anadolu Prototürkleri”nin yada Anadolu’daki İlk Türklerin, Malazgirt Zaferinden çok önce bölgeye yerleşen – İskitler ve Etrüskler oldukları saptanmaktadır. Ayrıca, Türklerin "Önre Bina Başı"na yazılan en eski tarihlerine göre - Karluklar ve Kürtler; Türklerde gökbilimsel tarih saptamaları; İlk Türkçe dilbilgisi; Hunlarda devlet ile süersel (askeri) örgüt; kağan, kent ve halk adları sözlüğü gibi konulara yer verilmektedir. Uzun yıllara yayılan, geniş çaplı araştırmaları neticesinde ulaştığı bu sonuçları, bilimsel kanıtlarla destekleyen akademisyen, tüm diğer çalışmalarında olduğu gibi, dikkatsizlik ve bilgisizlik sonucu yapılan önemli tarihsel yanlışlara da dikkat çekmektedir.

Ögel, B., “İslamiyetten Önce Türk Kültür Tarihi”, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 3. Basım, Ankara, 1998;

Ünlü bilim adamı ve tarih araştırmacısı Ögel'in tüm çalışmalarında olduğu gibi bu eserinde de İslamiyet Öncesi (Orta Asya Dönemi) Türk Kültürüne gösterdiği hassas yaklaşım dikkat çekmektedir. Hunlar Öncesi dönemde Asya, Büyük Hun devleti ve Altay kültür çevresi, Avar Kültürü ve uzantıları, Göktürkler, Kırgızlar, Volga Bulgarları, Tuna Bulgarları, Kıpçaklar, Macarlar, Peçenekler, Kumanlar gibi pek çok Türk boyunun kültür dünyaları, kültürel anlam yükledikleri objeler, günlük ve törensel hayatlarının önemli parçası haline gelen gelenekleri v.b.gibi pek çok konu, tarihsel süreç içerisinde geçirdikleri değişiklikler bağlamında incelenmektedir.

Öztuna, Y., “Osmanlı Devleti Tarihi I – Siyasi Tarih”, T.C. Kültür Bakanlığı Osmanlı Dizisi, Ankara, 1998;

Öztuna, Y., “Osmanlı Devleti Tarihi II – Medeniyet Tarihi”, T.C. Kültür Bakanlığı Osmanlı Dizisi, Ankara, 1998;

Öztuna (1998), iki ciltlik çalışmasında, yerli ve yabancı birincil ve ikincil kaynaklara dayanarak Osmanlı İmparatorluğunun siyasi ve kültürel hayatını son derece detaylı ve titiz bir biçimde özetlemeye çalışmaktadır. Bilimsel araştırmanın, yer verilen konuların genişliği bakımından iki cilde sığdırılmış olması ayrı bir ustalık örneği olarak karşımıza çıkmaktadır. İlgililere kolaylıkla ulaşabilecekleri değerli bir kaynak sunan çalışmadan, araştırmanın dördüncü alt probleminin “Osmanlı İmparatorluğu – Batı’ya Yöneliş Boyutu” aşamasının çözümlenmesi sürecinde yararlanılmıştır.

Pomfret, J., “Hungry For Their Roots”, Washington Post Foriegn Service, (makale), Budapest, 1994;

Washington Post Yabancı Servisi araştırmacı-gazetecilerinden, Pomfret'in (1994), harita eşliğinde sunulan makalesinde, köklerinin nereye uzandığını merak eden Macarların Rusya steplerine uzanan ve yüzyıllarca süren arayışlarına yer veriliyor. Macar arkeolog Aurel Stein'in, Çin'in Sincan (Xinjiang) bölgesinde keşfettiği antik mezarlık ve bu bağlamda – Ugur / Uygur olarak anılan Türk halkı ile İlk Macarların (Proto-Macarların) etnik bağlantısı hakkında ilginç bilgilere yer veren Pomfret, iki halkın halk müzikleri arasındaki benzerliklere de değinmektedir.

Popov, S., “Avitohol i Īrnik : Nachalo na Bilgarskata Dırjavnost”, Dangrafik EOOD, Varna, 1999;

Popov (1999), “Avitohol ve Īrnik (Īrnek)” başlıklı çalışmasında, Hun lideri Attila’nın en küçük oğlu Īrnek / Ernak’ın, Bulgarların atalarından biri olduğuna ilişkin, tarihsel belge ve kayıtlarla destekli tespitlerini sunmaktadır. Değerli bulgular içeren çalışmada dikkat çeken nokta ise : İlk Bulgarların (Proto-Bulgarların) kökeninin, Hunlara dayandığı tezi çeşitli biçimlerde desteklendiği halde, hiçbir yerde, Türk etnisitesine sahip oldukları bilinen Onogundurlar / Unugundurlar / Kutrigurlardan meydana gelen İlk Bulgarların bir Türk kavmi olduklarına dair tek bir cümleye rastlanmamasıdır. Yazarın bu ilginç yaklaşımı, belki de Bulgaristan’da yaygın olan bir dönemin “*parti çizgisinde*”ki görüşünden arınamamış olduğunu düşündürmektedir.

Rona-Tas, A., “The Landtaking Magyars”, The Migration and Landtaking of the Magyars, Joseph Attila Uni. Pres, Szeged, 1996;

Akademisyen kimliğinin gerektirdiği özen ve ciddiyetle konuya yaklaşan Rona-Tas (1996), “Macarların Göçleri ve Yerleşimleri” başlıklı araştırmasının alt başlıklarından biri olan “Yerleşimci Macarlar”da, Proto-Macarların, Karpatlar bölgesine göç etme hazırlıklarının çeşitli aşamalarını incelemektedir. Çalışmada ayrıca, etnik, tarihsel ve sosyo-kültürel yaşayışları hakkında bilgilere yer verilmektedir.

Simeonov, B., “Īztochni Īzvori za Īstoriyata i Īmeto na Asparuhovite Bulgari”, Īzdatelstvo Īstoriya i Kultura, Sofia, 1976;

Simeonov’un (1976), “Asparuh Bulgarlarının Tarihleri ve Adları hakkında Doğulu Kaynaklar” başlıklı çalışmasında, ağırlıklı olarak Bizans (Doğu Roma) kökenli belge ve tarihi kayıtlar ışığında Tuna Bulgarlarının kimler oldukları açıklanmaya çalışılmaktadır. Çalışma, İlk Bulgarların bir kolu olarak (Asparuh han önderliğinde) ayrılan Tuna Bulgarlarının, tarihsel geçmişleri ve isimlerinin etimolojik kökleri hakkında detaylı bir inceleme niteliği taşımaktadır.

Sloane, W.M., “Bir Tarih Laboratuvarı : Balkanlar”, Süreç Yayıncılık, İstanbul, Eylül 1987;

Amerikan akademisi üyesi, tarih profesörü Sloane'ın (1987), 1903-1910 yılları arasında Balkanlarda gerçekleştirdiği gezilerinin gözlem ve tespitlerinin aktarıldığı çalışmada, Batı Avrupa destekli milliyetçilik hareketlerinin içten içe sarstığı ve yazarın “ırk müzesi” adını verdiği Balkanlar büyüteç altına alınmaktadır. Balkan ülkelerini oluşturan halkların tarihsel, etnik ve sosyo-kültürel mozaiklerine dikkat çeken çalışmada ayrıca : Türk Askeriyesinin Özellikleri, Türk İdaresi, Avrupa Siyasetinde Türkler gibi pek çok ilgi çekici konuya bir yabancının “Batılı” bakış açısı ile yer verilmiştir.

Timur, T., “Osmanlı Kimliği”, Hil Yayınları, İstanbul, 1994;

Timur'un 1994'te yeniden basılan çalışmasında, Batı'da ırkçı ideoloji nasıl bir kültürel taban üzerinde gelişti ve son dönem Osmanlı aydınlarını doğrudan yada dolaylı bir biçimde ne şekilde etkiledi?; Batı'da Aydınlanma çağından itibaren egemen duruma gelen akılcı ve özgürlükçü felsefe 'Doğu'yu ve 'Türk'ü nasıl gördü ve bu konularda yarattığı imajın geçerliliğini neydi?; Sosyo-ekonomik ve kültürel değişim sürecine henüz girilmediği bu dönemde, Osmanlı kimliğini oluşturan dünya görüşünün çeşitli boyutları nelerdi? türünden soruları yanıtlama yönelmektedir. Her üç inceleme birbirinden bağımsız değildir ve 'kimlik sorunumuz'un çeşitli boyutlarını tartışan bir bütünlük oluşturmaktadırlar. Çalışmanın, dar bir çevrenin dışında, pek de bilinmeyen Osmanlı ideolojisi ile ilgili kısımları oldukça ilgi çekicidir.

Venedikov, İ., “Prabilgarite i Hristiyanstvoto”, İzdatelstvo İdeya, Stara Zagora, 1995;

Tarihçi Venedikov'un (1995), yine kendisi gibi tarihçi olan babasının, belli bilimsel çalışmalarını geliştirmesi ve bunlara yenilerini eklemesi ile oluşturduğu kitap “İlk Bulgarlar / Proto-Bulgarlar ve Hristiyanlık” adını taşımaktadır. Çalışmada son derece geniş çaplı, ayrıntılı ve çeşitli tarihsel belge ve kayıtlarla destekli bir araştırma sergilenmektedir. Tarihçinin ilgililere sunduğu önemli etimolojik çözümlemeler yardımı ile Proto-Bulgarların bir Türk Kavmi oldukları tezi desteklenmektedir.

Çalışma, bilimsel sistematığı ve konuların aktarılmasındaki akıcılığı ile dikkat çekmektedir.

Zlatarski, V., “İstoriya na Bulgariya”, Cilt I, s.61-63, Sofia, 1961;

Tarih profesörü Zlatarski'nin (1961), “Bulgaristan Tarihi” başlıklı dört ciltlik çalışmasının kaynak olarak yararlanılan ilk cildinde, İlk Bulgarların (Proto-Bulgarlar / Pra Bulgari) siyasi ve kültürel tarihleri ve bölgeye göçleri üzerinde durulmaktadır.

Kültür, Kültürel Kimlik, Müzik Kültürü, Sosyo-Kültürel Antropoloji

Bartok, B., (Çev. Aksoy B.), “Küçük Asya’dan Türk Halk Müziği”, Pan Yayıncılık, İstanbul, 1991;

Bartok'un (1936), uzun yıllar el yazmaları halinde kitaplıklarda korunan Türkiye ve Türk Halk Müzik Kültürüne ilişkin derleme, gözlem ve notları, bir kitap halinde, Aksoy'un (1991) çevirisi ile geç de olsa dilimize kazandırılmıştır. Eserin yazılışından kırk yıl sonra Macaristan (1976) ve Amerika'da iki ayrı kitap olarak yayınlandığı bilinmektedir. Çalışmada, Bartok'un Türkiye'deki detaylı derlemelerinin yanı sıra, Türk Halk Müziği eğitimi ile ilgili iki makalesi, ünlü Türkolog Laszlo Rasonyi ve Ahmet Adnan Saygun'a yazdığı mektuplar ve Halk Evleri davetlisi olarak Ankara'da verdiği üç konferansın metnine yer verilmiştir.

Birkök, C., “Bilgi Soyolojisi Işığında Kimlik Sorunu” İ. Ü. İktisat Fakültesi, Sosyoloji ve Metodoloji Araştırmaları Merkezi, yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul, 2000;

Birkök'ün (2000), doktora tezi çalışmasında, başta konunun teorik zeminini hazırlanmakta, mevcut literatür incelenmekte, genel olarak sosyoloji, bilgi sosyolojisi ve sosyal psikolojideki bazı genel teoriler varsayım olarak alınmaktadır. Böylece kimlik fenomeni açıklanmaya çalışılmaktadır. *Bilgi sosyolojisi* başlığı altında bu dalın konusu ve kapsamı, sosyoloji ile ilişkisi, konu ile ilgili teori ve problemler ve

bilgi sosyolojisinin sosyal gerçeğe bakışı işlenmektedir. *Sosyalleşme ve Kimlik* başlığı altında yukarıdaki genel çerçeve, kimlik konusu doğrultusunda belirginleştirilmekte, bu fenomen, sosyal ve psikolojik boyutları da göz önüne alınarak değerlendirilmektedir. *Etnik Kimlik ve Etniklik Kavramları* başlığı, kimlikle ilgili mevcut kavram karmaşasını vurgulamak ve bazı kimlik realitelerini açıklamaya yönelmektedir.

Bozdoğan, S., “Modernizm ve Ulusun İnşası”, Metis Yayınları, İstanbul, 2002, s.272-349;

Bozdoğan (2002), “Modernizm ve Ulusun İnşası” başlıklı çalışmasının bir bölümünde “1930’larda cumhuriyetin resmi kültür politikası bağlamında” müzik eğitimi ve müzik kültürü konularına yer vermektedir. Herkesçe bilinen gelişmelerin “daha az bilinen” yönlerine dikkat çekmeyi başaran çalışmasında “Ulus-Modernizm-Batı” üçgenine farklı açılar kazandırmaktadır. Bu araştırması da, Bozdoğan’ın diğer araştırma ve çalışmaları gibi ülkemiz için önemli sosyo-kültürel ve siyasal oluşum ve gelişmelere, bilimsel açıklamalar getirmeye yöneliktir.

Dichev, İ., “Ot Prinadlejnost Kım İdentichnost”, (Aidiyetten Kimliğe), Lik & Deutsche Welle Radio Yayınları, Sofia, 2002;

Dichev (2002), “Aidiyetten Kimliğe” başlıklı çalışmasında “Balkan Kimliği” olgusunun çeşitli yönlerini aydınlatmaya ve “Aidiyet Duygu ve Düşüncesi”nin felsefi çözümlemesini gerçekleştirmeye yönelmektedir. Kültürün kişiler üzerindeki *belirleyiciliğinin* varabileceği boyutları fotoğraflar ve vurucu örneklerle açıklayan Dichev’in bu alanda pek çok önemli bilimsel çalışma ve edebi denemesi yayınlanmıştır.

Erdener, Y., “Kültür ve Müzik”, Türkülerimiz Dergisi, (internet yayını), İstanbul, 2002; <http://www.turkuler.com/yazi/kulturvemuzik.asp>

Erdener (2002), online yayınlanan bu çalışmasında, “müzik – kültür – birey - müzik kültürü” ilişkisini açıklamaya yönelmektedir. Etnomüzikolojik açıdan bu kavramlar arasındaki ilişkilerin çeşitli boyutlarını irdelemekte ve kültürel çevre faktörünün, bireyler ve toplumlar üzerindeki çok yönlü etkisinin önemini vurgulamaktadır.

Güleç, C., “Türkiye’de Kültürel Kimlik Krizi”, V-Yayınları, İstanbul, 1992;

Güleç, “Türkiye’de Kültürel Kimlik Krizi” konulu tez çalışmasında, 1980-1987 yılları arasında yapılan bilimsel çalışmalar ışığında, Türkiye’deki kimlik bunalımı süreçlerini incelemektedir. Bu tarihler arasında, konu ile ilgili çalışmaları bulunan Sinanoğlu (1980), Ortaylı (1983), Tunçay (1983), Belge (1983), Özel (1984), Çeçen (1984), Kongar (1984), Anday (1984), Kafesoğlu (1985), Güvenç (1985), Ceyhun (1985), Günyol (1985), İlhan (1986), Yavuz (1987) v.b. gibi yazarların görüşlerini karşılaştıran Güleç, incelemeleri sonucunda, kültürel kimlik ile ilgili temel görüşleri beş grupta toplanabileceğini önermektedir. Bu gruplar: (1)“Anadolucular”, (2)“Türk-İslamcılar”, (3)“Kültür-Sentezciler”, (4)“Atatürkçüler” ve (5)“Göçebe Kimliğini Savunanlar” olarak tanımlanmış ve çeşitli yönleri ile çalışma içerisinde tartışılmıştır.

Güvenç, B., “İnsan ve Kültür”, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1991;

Güvenç’in (1991), insan, kültür ve kültürel değişim gibi pek çok sosyo-kültürel konularda yoğunlaşan tüm diğer bilimsel çalışmaları gibi, kitaplaştırılan bu çalışması da antropolojinin tarihçesini, kuram ve yöntem sorunlarını özetleyen; İnsanoğlunun “bio-kültürel ve tarihi-beşeri” yada başka bir deyişle - canlıüstü bir varlık olarak ele alan ve çeşitli yönleri ile inceleyen; ayrıca bu konulara yer veren ilk Türkçe deneme olarak kabul edilmiş olma özelliği taşımaktadır. Zengin bir kaynaklar listesi sunan çalışma, insanın kendi kendini ve diğer insanları anlamaya yönelik, yüzyıllara uzanan dürtüsüne bilimsel ve felsefi yaklaşımlar ve açıklamalar getirmektedir.

Güvenç, B., “Türk Kimliği”, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, İnsanlık Tarihi Dizisi/2, Ankara, 1994;

“Türk Kültür Tarihinin Kaynakları” konulu araştırmalarının yaklaşık on yıla yayılan son çalışmasını “Türk Kimliği” adı ile okuyucuya sunan Güvenç (1994), Türkleri “Türk yapan” kültürel aşama ve bunları şekillendiren irili-ufaklı sosyo-kültürel, siyasi, ekonomik vb. gibi oluşum ve gelişmelere dikkat çekmektedir. Yazarın zengin yerli ve yabancı kaynaklarla desteklediği bulgu ve yorumları, tüm diğer değerli çalışmalarında olduğu gibi, “bizi biz – onları onlar” yapan en önemli özelliklerin,

kültürün sürekli değişebilirliği ile doğru orantılı bir biçimde - yeniden şekillenebileceği üzerine geniş bakış açıları sunmaktadır.

Hamori, F., “The Origins of Hungarian Music”, Budapest, 2001; (fotokopi)

“Macar Müziğinin Kökenleri” başlıklı bilimsel makalesinde etnomüzikolog Prof. Dr. Hamori (2001), Macar müzik kültürünün geçirdiği tarihsel evreler üzerinde durmaktadır. Hamori, Bartok ve Kodaly’ın, “Gerçek Macar müziği - Macar köylülerinin halk müziğidir” önermesinden yola çıkarak, kendi çalışmalarını, Çinli müzikolog Du Yaxiong’un alana yönelik derin araştırmaları ile desteklemektedir. Sichuan’lıların (Çin’deki Türk azınlıklarından), Çuvaş Türkleri ve Macarların halk müzikleri arasında bulguladığı ezgisel ve ritmsel benzerliklere ilişkin saptamalarına yer vererek, Macar halk müziğinin temel yada “antik tabakasını” oluşturan şarkı geleneğini detaylı biçimde açıklamaya yönelmektedir.

Işık, C., ve Erol, N., “Popüler Müzik ve Kültür : Arabeskin Anlam Dünyasını Okumak”, makale, PMAD-Popüler Müzik Yazıları, Cilt1, Sayı1, Bahar/Yaz 2003;

Işık ve Erol’un (2003), Popüler Müzik Yazıları Derneği’nin yayınında yer verilen çalışmaları, müziğin sözel ve sembolik kodlarını, kültürel anlam ve popüler kültür ürünü ile kültürel ortam arasındaki ilişki üzerinde odaklanmaktadır. Bu bağlamda “arabesk - kültürel ürün - kültürel anlam dünyası” oluşumunu, arabesk fenomeninin, kendine özgü bileşenlerini, zengin kaynakça ışığında açığa çıkararak irdelemektedir.

Kunchev V., ve Angelov V., “Kulturologia”, İzdatelska Kışta “Prizma”, Sofia, 1998;

Akademisyen bakış açısı ve bilgi aktarım sistematığı içerisinde düzenlenen, Kunchev ve Angelov’un (1998) son bilimsel çalışmaları, “Culturologia”nın (kültür bilimi) kuramsal temelleri üzerine kurgulanan bir yapıdadır. Antropolojik, Psikoanalitik ve Sosyolojik bakış açılarına göre, kültür tanımları ve yorumlarına yer veren çalışmada, kültürel içerik, kültür fonksyonları ve yapıları (strüktürleri) hakkında önemli bilgiler yer almaktadır. “Kültür ve Medeniyet”, “Sosyal ve Ruhsal bir fenomen olarak Kültür”, Antikite Kültürü, Batı Avrupa ve Bulgar Orta Çağ Kültürü, Batı Avrupa

Rönesans ve Bulgar Aydınlanması Kültürü, 17., 18., 19. ve 20. yy. Kültürleri, Sanat Kültürü, Ahlak Kültürü ve Politik Kültür gibi pek çok konuya yer veren akademik çalışma, zengin kaynakçasından destek bularak, *kültürün “yaşayan bir gerçeklik”* olduğu yargısına vurgu yapmaktadır.

Ong, W.J., (Çev. Banon, S.) “Sözlü ve Yazılı Kültür”, Metis Yayınları, İstanbul, 1999;

Ong’un (1999), oldukça zengin bir kaynakçaya sahip çalışmasında, “sözlü” ve “yazılı kültür”ler arasındaki çok boyutlu farklar üzerinde durulmaktadır. Ağırlıklı olarak, sözlü aktarım geleneğine sahip kültürlerin düşünme ve düşünceyi aktarma, iletme yollarına açıklık getirilmeye çalışılmaktadır. “Sözlü yazın” gibi okurlara başta biraz tuhaf gelebilecek ifadelerin tarihsel ve felsefi temelli kaynaklarla desteklenerek irdelenmesi çalışmaya önemli bir özellik olan “özgünlük”ü kazandırmaktadır. Kitapta yer alan, “*Sözlü Kültürün Psikodinamiği*”, “*Yazı Bilincin Yapısını Değiştirir*”, “*Sözlü Bellek, Öykü Çizgisi ve Karakter Çizimi*” gibi konular sayesinde okur, edebiyat paralelinde - geleneksel müzik kültürümüzde söz konusu olan aktarım zinciri ile bağlantılar kurabilmekte, kültürel değerler sistemimiz hakkında “yeni” bakış açıları kazanabilmekte ve düşündürücü “keşiflerde” bulunabilmektedir.

Paksa, K., “Magyar Nepzenetörtenet”, Balassi Kiado, Budapest, 2002; (kitap ve 2 adet CD)

Paksa (2002), “Macar Halk Müziği Tarihi” başlıklı kitabında, Macaristan’daki etnomüzikoloji çalışmalarının tarihçesi ve Halk müziğinin nosyonu hakkında açıklamalara yer vermekle birlikte, Macar Halk müziğini oluşturan tarihsel katmanları ayrıntılı bir biçimde incelemekte ve ezgisel örnekler sunarak derinlemesine irdelemektedir. Paksa, “*arkaik*” tabakadan (katmandan) günümüzde “*yeni stil*” olarak bilinen 19.-20.yy. halk müziği katmanına kadar uzanan, tüm müzikal tabakaların yapısal özellikleri hakkında tespitlerde bulunmaktadır. Kitap beraberinde satışa sunulan iki CD’de ise, çalışmada üzerinde durulan geleneksel halk müziği örneklerine, derlendikleri biçimleri ile yer verilmiştir.

Peynircioğlu, Z.F., “Müzikte Algılama ve Bellek”, Türk Psikoloji Dergisi”, Cilt 11, Sayı 37, 1996, s.13-23;

Peynircioğlu'nun (1996) bu makalesinde, insanoğlunun müziği algılaması ve anımsaması gibi psikolojik süreçlere ilişkin bir kısmı 19. ve 20. yy.'larda gerçekleştirilen deneysel çalışmalar sonucu, önemli saptamalara yer verilmektedir. Müzikal öğelerin algılanması, anlamlandırılması ve anımsanması süreçlerinde, kültürel dokunun kaçınılmaz etkisi ve önemine dikkat çekilmektedir. Çalışmanın, Peynircioğlu'nun American University Massachusetts'te yürüttüğü diğer ortak ve bireysel çalışmalarında da olduğu gibi, disiplinler arası olma özelliği ulaşılan sonuçların önemini daha da güçlendirmektedir.

Sipos, J., “Török Nepzene” I-II, Hungarian Academy of Sciences, Budapest, 1994, 1995;

“Türk Halk Müziği I. ve II.” Sipos'un, (1994, 1995), 1988-1993 yılları arasında yaptığı saha derlemeleri ve TRT repertuarı inceleme çalışmaları sonucunda şekillendirdiği belgesel nitelikli arşivinden, iki cilt olarak yayınlanan bir seçkidir. Geleneksel Türk Halk Müzik Kültürü ürünlerinin ayrıntılı transkripsyonlarından ve Sipos'un sistematize etme çalışmalarından oluşan özgün birer karşılaştırma niteliği taşıyan bu kitaplar, Sipos'un tüm diğer eserlerinde olduğu gibi, bilimsel değerleri bakımından, ülkemiz için son derece önemli etnomüzikolojik bulgular içermektedir.

Sipos, J., “In The Wake Of Bartok In Anatolia”, European Folklore Institute, (kitap ve 1 adet CD), Budapest, 2001;

“Bartok'un İzinden Anadolu'da” (2001) başlıklı çalışmasında, Bartok'un araştırmalarını bıraktığı yerden, kendi araştırmalarını gerçekleştirme kararı alan Sipos, Macar ve Türk (Anadolu) geleneksel müzikal yapılarındaki ezgisel ve ritmik benzerlikler üzerine yoğunlaşmaktadır. Derlemelerinde elde ettiği bulgular sonucu ulaştığı tespitleri bu çalışmasında sunan ve bunları oluşturduğu seçme örnekler içeren bir CD ile destekleyen bilim adamı, Anadolu ağıtlarının, Macar ağıtları ile çok yönlü şaşırtıcı benzerlikler gösterdiğini bulgulamaktadır.

Sipos, Türk Dünyası olarak bilinen Orta ve Küçük Asya coğrafyasında yürüttüğü yıllara yayılan saha araştırmalarının etnomüzikolojik açıdan önemli sonuçlarını, yurtiçi ve yurtdışı çeşitli yayınlarla ilgililere sunmaya devam etmektedir.

Uçan, A., “Geçmişten Günümüze, Günümüzden Geleceğe Türk Müzik Kültürü”, Müzik Ansiklopedisi Yayınları, Ankara, 2000;

Uçan’ın (2000) bu çalışması, adından da anlaşılacağı üzere, ayrı ayrı bilimsel araştırma ve çalışmalarının kitaplaştırılması ile oluşturulmuştur ve Türk Müzik Kültürünün başlangıç sayılabilecek evresinden günümüze kadar geçirdiği çeşitli evreleri müzikolojik bir bakış açısı ile irdelemektedir. Altaylılardan Hunlara, Göktürk ve Uygur İmparatorluklarına, Karahanlılar ve Gaznelilerden Büyük Selçuklular, Türkiye (Anadolu) Selçukluları, Osmanlıları ve Türkiye Cumhuriyeti ve buradan Bağımsız Türk Cumhuriyetlerine kadar ulaşan oldukça geniş kapsamlı kaynakçaya sahip bu çalışma derin ve detaylı bir araştırmanın ürünü olarak karşımıza çıkmaktadır.

Uçan, A., “Türkiye’de Çoksesli Müzik Kültürünün Oluşum ve Gelişimine”, “Cumhuriyet Döneminde Askeri Müzik ve Gelişimi Sempozyumu” bildiriler kitabı, K.K. Basımevi, Ankara, 2004, s.306-350;

Uçan (2004), “Türkiye’de Çoksesli Müzik Kültürünün Oluşum ve Gelişimine” başlıklı sempozyum bildirisinde, yukarıda yer verilen “Türkiye ve Türk Müzik Kültürü”nün çeşitli bileşenlerini ve tarihsel boyutlarını açıklamaya yönelik konuların yanı sıra, “Türkiye’de Çoksesli Müzik Kültürünün Oluşumunda Askeri Müziğin Yeri ve Önemi”, “Askeri Müziğin Dünü-Bugünü ve Yarını” gibi konularda bulgu, yorum ve düşüncelerini sunmaktadır.

Uygur, N., “İçer Dışıyla Batı’nın Kültür Dünyası”, Ara Yayıncılık, İstanbul, 1992;

Uygur’un (1992) “bir deneme, bir tutam deyiş” alt başlığı ile çıkan çalışmasında, toplum-kültür kimliği, kişisel özgürlük, geçmişteki kültürel değerler ve yabancıların gözü ile “Doğulu Türkler” hakkında hala geçerliliğini koruyan “kültürel” yargılar, kültürel çevrenin belirlediği gelecek kaygısı, çağdaşlık-çağdaş olma durumu, kültür

değişimi, Batı, Batılılaşma, Avrupa, Avrupa Topluluğu, Batı-Doğu “hesaplaşması” türünden pek çok geçmişte olduğu kadar günümüzde de güncelliğini yitirmeyen konuya yer verilmiş; “Birey - Akıl – Bu Dünya” üçlüsü, yukarıdaki alt başlıklar bağlamında irdelenerek, ulaşılan sonuçlara ilişkin değişik ve olası bakış açıları sergilenmiştir.

Vargyas, L., “A Magyarsag Nepzeneje”, Jelenlevö Mult, Planetas Kiado, Budapest 2002; (kitap ve 10 adet CD)

Vargyas (2002), “Macar Halk Müziği” başlıklı bilimsel çalışmasında, geniş anlamda Geleneksel Macar halk müziğinin ve müzik kültürünün çeşitli boyutlarını aydınlatmaya çalışmaktadır. Aynı ezginin (Macar, Çuvaş, Çeremiş, Bulgar, Hırvat, v.b. gibi) farklı etnisitelerde derlenen birden çok varyantlarına yer verilen kitapta, ayrıca incelenen tüm derleme örneklerinin bulunduğu 10 adet CD, ilgililer için kitap beraberinde satışa sunulmuştur. Kitap, *Karşılaştırmalı Etnomüzikoloji* ile ilgilenenler için, içeriği ve yaklaşım sistematigi açısından, son derece değerli bir çalışma niteliği taşımaktadır.

Wells, C., “İnsan ve Dünyası”, Remzi Kitabevi, İstanbul,1984;

Güvenç’in çevirisi ile dilimize kazandırılan çalışmasında Wells (1984), Antropoloji, Evrim, Irk, Kültür, İnsan Coğrafyası, Toplum, Din ve Büyü, Hukuk, Sanat, Çağdaş Toplumlar gibi altbaşlıklar altında, sosyo-kültürel bakış açısı ile insanoğlunun yer yüzündeki serüvenine ilişkin bulgu ve tespitlerine yer vermektedir. Kültürler arası farklılıkların, insanoğlunun ilk toplulukları oluşturduğu çağlardan itibaren görülebilmesinin nedenlerini tartışan ve bunları açıklamaya yönelik detaylı bilgiler, çizim ve fotoğraflara yer veren çalışma, diğer pek çokları gibi, sosyo-kültürel antropoloji alanında değerli bir kaynak oluşturmaktadır.

III. BÖLÜM

YÖNTEM

Bu bölümde araştırma yöntemleri, verilerin toplanması ve verilerin analiz edilmesi hakkında açıklamalara yer verilmektedir.

3. 1. Araştırmanın Modeli

Araştırma, çözümlenmesi gereken ve birbirleri ile bağlantılı üç ana bölümden oluşmaktadır.

İlk bölümde, kaynaklar ışığında üç ülkenin halklarını oluşturan ata kavimlerin arasında bulunan etnik, tarihsel ve sosyo-kültürel bağların açığa çıkarılmasına çalışılmaktadır.

İkinci bölümde, müzikal-kültürel kimlik kavramına açıklık getirilerek, çocuğun kültürel ve müzikal kimlik oluşumu sürecinde okulun ve okul müzik eğitiminin taşıdığı önem vurgulanmaktadır. Bireyin kültürel kimliğinin şekillenmesinde, üyesi bulunduğu toplumun kültürel yansıması olarak, “halk türküleri”nin üstlendiği rol irdelenmektedir.

Üçüncü bölümde, üç ülke Eğitim Bakanlıklarınca onaylanan ve 2003-2004 Eğitim-Öğretim Yılında, İlköğretim Programlarında okutulan müzik dersi kitaplarının içerdikleri geleneksel kültür ürünlerinden halk türküleri örnekleri tespit edilerek, ülkeler arası türkü oranları karşılaştırmalarına gidilmiştir.

Son olarak ise, araştırmalar sonucu elde edilen bulgular ışığında, halkları arasında belli bağlar bulunan bu üç ülkenin, ilköğretim müzik eğitimi yaklaşımları çerçevesinde, gelecek kuşaklara “geleneksel müzik kültürü” aktarımını ne oranda gerçekleştirdikleri üzerinde durulmuştur. Bu bağlamda, konu ile ilgili önerilerde bulunulmuştur.

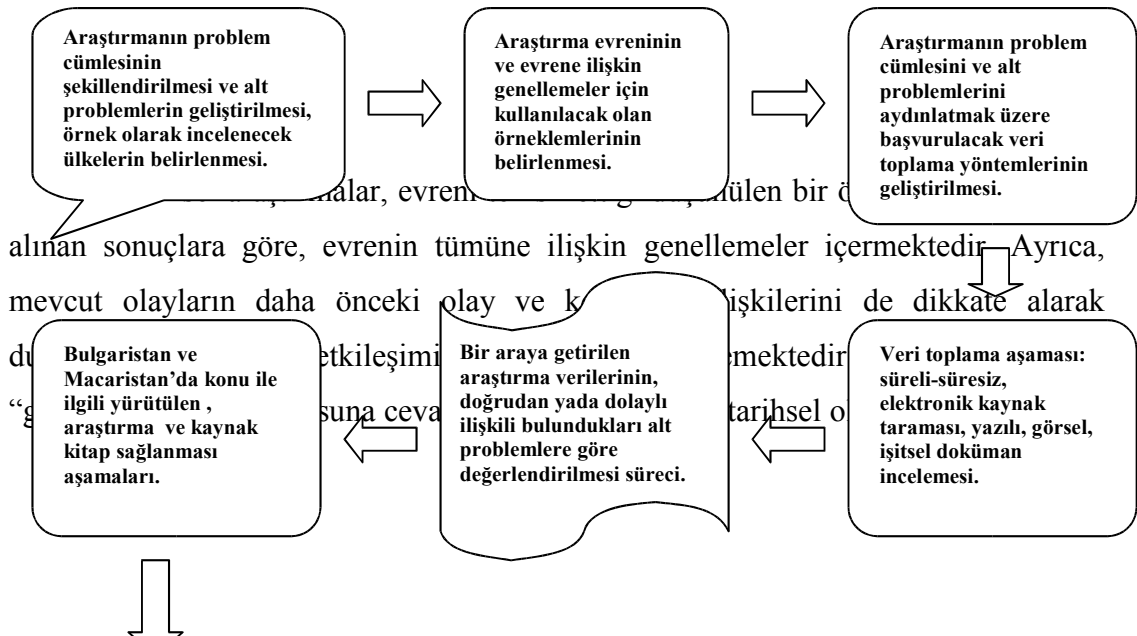
Problem cümlesinin çözümünde, araştırmanın yukarıda sıralanan yapısal özellikleri dikkate alınarak, birinci ve ikinci aşamasını aydınlatmak üzere, konu ile ilgili kaynak taraması ve tarihsel araştırma yöntemlerinden yararlanılmıştır. Tarihsel araştırmalar, konu ile ilgili birinci ve ikinci kaynaklar ışığında,

“Günümüz çağdaş sorunlarına çözümler getirir. Günümüz ve gelecekteki eğilimler, düşünceler ve yaşantılar üzerine ışık tutar. Geçmiş hakkında tespit edilmiş yada oluşturulmuş hipotezler, kuramlar ve genellemeler ile ilişkili olarak verilerin yeniden değerlendirilmesini sağlar.”(Ekiz, 2003: 51).

Araştırmanın üçüncü aşamasında ise konu ile ilgili ulaşılan nicel bulgular eklenmiş ve yorumlanmıştır. Bu çalışma, temelde, tarihsel ve istatistiksel ögeler içeren; bununla birlikte, ülkeler arası karşılaştırmalı eğitim araştırması niteliği taşıyan, betimsel bir araştırma olarak tasarlanmıştır.

3. 2. Araştırmanın Deseni

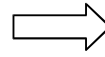
Bu araştırmanın deseni, şematik olarak aşağıdaki gibi gösterilebilir.

Elde edilen veriler
ışığında, bulguların
betimlenmesi.

Bulguların
yorumlanması.

Araştırma sonuçlarının
yazılması. Konu ile ilgili
öneriler sunulması.

yorumlamak olan tarihsel yöntemden farklı olarak, “geçmişe bağlı, şimdi neler oluyor” ve “ne şekilde oluyor” sorularına yanıt vermeye çalışmaktadır. Dolayısıyla yukarıdaki problem cümlesinin çözümünde – tarihsel ve istatistiksel (sürekli/kesikli nicel değişken) boyutları da içinde barındıran betimsel/survey (bağımlı nitel değişkenle çalışılan) araştırma yöntemi kullanılmıştır. (Kaptan, 1995; Ulusoy, 1999; Ekiz, 2003).

3. 3. Evren ve Örneklem

3. 3. 1. Evren

Türkiye Bulgaristan ve Macaristanı oluşturan Proto-kavimlerin sosyo-kültürel ve müzikal geçmişi ile bu ülkelerin Eğitim Bakanlıklarınca onaylı ve 2003-2004 eğitim-öğretim yılında ilköğretim programları müzik derslerinde okutulan tüm müzik dersi kitapları, bu araştırmanın evrenini oluşturmaktadır.

3. 3. 2. Örneklem

Araştırmanın örnekleme, problem durumunun çözümlenmesi ile doğrudan yada dolaylı ilgili bulunan ve bilimsel nitelik taşıyan Bulgarca, Macarca, İngilizce, Rusça ve Türkçe ulaşılabilen tüm süreli, süresiz ve elektronik ortamda yer alan çeşitli yayınlardan, Türkiye, Bulgaristan ve Macaristan’da ülkelerin Eğitim Bakanlıklarınca onaylı, 2003-2004 eğitim-öğretim yılında ilköğretim müzik derslerinde okutulan tüm müzik dersi kitaplarından, rastgele yöntemi ile her ülke için eşit sayıda (her sınıf için birer kitap, toplam 8 kitap) seçilmiş olan ilköğretim müzik dersi kitaplarından oluşmaktadır. İlgili kitapların listesi, ülkelere ve sınıflara göre, kaynakçada sunulmuştur. (Bkz. Kaynakça s. 178-180).

3. 4. Verilerin Toplanması

Araştırma verileri aşağıdaki gibi toplanmıştır :

- Bulgarca, Macarca, İngilizce, Rusça ve Türkçe ulaşılabilen ve bilimsel nitelik taşıyan konuyla doğrudan yada dolaylı ilgili bulunan süreli, süresiz çeşitli kaynakların taranıp toplanması yoluna gidilmiştir.
- İnternet ortamında yer alan ve bilimsel nitelik taşıyan çeşitli site, sayfa, dergi, bildiri ve makaleler konu ile doğrudan yada dolaylı ilgili bulunmalarına göre değerlendirilmiştir.
- Türkiye, Bulgaristan ve Macaristan’da, ülkelerin Eğitim Bakanlıklarınca onaylı, 2003-2004 eğitim-öğretim yılında okutulan ilköğretim müzik dersi kitapları (1.-8. Sınıflar arası) elde edilmiş ve değerlendirilmiştir.
- Macaristan’ın 1 Mayıs 2004 tarihinde Avrupa Birliğine resmen katılımı ve Bulgaristan’ın 1 Ocak 2007 tarihinde gerçekleşecek olan katılımına bağlı olarak yaşanan uyum süreci, bu ülkelerin sosyal yaşamının pek çok alanında yeni düzenlemeler getirmiştir. Bu düzenlemeler sonucunda, Milli Eğitimin Genel ve Müzik Eğitiminin Özel Amaçlarında da, Avrupa Birliğinin kabul ettiği ölçütler çerçevesinde, özellikle de etnik azınlıkları ve bu azınlıkların kültürel haklarını dikkate alan belli değişikliklere gidilmiştir. Bununla birlikte, her iki ülkede de değişik etnik azınlıkların varlık gösteriyor olmasına rağmen, Roman etnik kökenli azınlıkların kültürel hakları üzerinde önemle durulduğu dikkat çekmektedir. Araştırmanın, bu geçiş sürecine rastlamış olması bakımından her iki ülkede geçerli olan Milli Eğitim Genel ve Müzik Eğitimi Özel Amaçlarına ulaşamamıştır.

3. 5. Verilerin Çözümlemesi

Elde edilen veriler, aşağıdaki gibi çözümlenmiştir :

- Araştırma öncesinde ve süresince toplanan tüm bilimsel veriler, ilgili oldukları alt problemlere göre tasnif edilmiş ve bunların çözümlenmesinde değerlendirilmiştir.
- Türkiye, Bulgaristan ve Macaristan'da, ülkelerin Eğitim Bakanlıklarınca onaylı, 2003-2004 eğitim-öğretim yılında okutulan ilköğretim müzik dersi kitaplarında yer alan tüm örnekler arasında, halk türküleri örneklerinin yüzdesi her ülke ve her sınıf için ayrı ayrı istatistiksel olarak hesaplanmıştır. Elde edilen sayısal verilerden anlamlı sonuçlara ulaşabilmek için frekans (f) ve yüzde (p) hesaplama gibi istatistiksel tekniklerden ve Microsoft Office Excel yazılımından yararlanılmıştır.
- Elde edilen sayısal sonuçlarla, ülkeler arası karşılaştırmalara gidilmiştir. Ulaşılan sonuçların anlamlılık düzeyleri $t = \frac{p-P}{\sqrt{V(PQ)/n}}$ $Q=(1-P)$ formülü kullanılarak test edilmiştir. Burada, anlamlılık düzeyi %99 olarak belirlenmiştir, dolayısıyla hesaplanan t puanı (-3.499 ile +3.499) aralığında yer alır ise, üç ülke sonuçları arasında anlamlı bir fark olmadığı, bu bölge dışında yer alırsa, aralarındaki farkın %99 güvenle, anlamlı bir fark olduğu söylenebilecektir. Bu yargıdaki olası yanılğı payımız %1 düzeyinde olacaktır.
- Aşağıda örnek analize yer verilmiştir:

Türkiye ile Bulgaristan

Türkiye oranı %18,03

Bulgaristan oranı %52,13

$$t = \frac{p-P}{\sqrt{V(PQ)/n}} \quad Q=(1-P)$$

$$t = 0,18-0,52/\sqrt{k.k.(0,52.0,48)/68}$$

$$t = 0,34/ \sqrt{k.k. 0,2496/68} = 0,34/0,06 = 5,66;$$

$$t = 5,66$$

Yukarıda yer verilen açıklamalar ışığında, *Türkiye ile Bulgaristan* ilköğretim müzik ders kitapları, yer verilen halk türküleri örneklerinin oranları bakımından karşılaştırıldıklarında, aralarında anlamlı bir fark olduğunu %99 güvenle söyleyebilmekteyiz. Bu yargımızdaki yanılğı payı ancak %1 oranındadır.

IV. BÖLÜM

BULGULAR VE YORUMLAR

Bu bölümde problem cümlesini çözümlemek üzere belirlenen alt problemlere ilişkin bulgulara ve yorumlara yer verilmektedir.

4. 1. Birinci Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Orta Asya'dan - Batı'ya Geliş ve Osmanlı İmparatorluğundan – Batı'ya Yöneliş sürecinde Türkler, Bulgarlar ve Macarlar arasında etnik, tarihsel ve sosyo-kültürel açıdan nasıl bir bağ bulunmaktadır?

Türk, Bulgar ve Macar halkları arasında öteden beri varolan etnik bağlara ilişkin bilgiler, pek çok tarihi kaynakta geçmekle birlikte, ülkemizde, konuyla doğrudan ilgili bulunanların dışında pek az kişi tarafından bilinmektedir. Bu durum Bulgaristan için de geçerlidir diyebiliriz. Eski Bulgarların bir “*Türk kavmi*” yada “*Türk halkı*” oldukları gerçeği, ülkenin pek çok tarih ve dil bilimcisi, akademisyenleri tarafından, uzun zamandır biliniyor olmasına rağmen, ancak 1990'daki politik ve sosyo-kültürel gelişmeler sonrasında, açıkça dile getirilmeğe başlanmış ve nihayet günümüzde İlköğretim Tarih kitaplarında yer edinmiştir. Oysa

Macaristan’da, yalnız bilimsel çevrelerce değil, özellikle genç nesil arasında etnik köklerine ilişkin bilgi edinme merakı ve sonrasında gelişen bilgilenme süreçleri çeşitli araştırmalarla göz önüne serilmektedir. (Venedikov, 1995; Markovski, 1978; Türk Milletinin Tarihi, 1988).

Bu üç halkın, günümüz kültürel ve etnik bileşimlerini şekillendiren önemli etnik grupların atalarının Orta Asya kökenli oldukları ve oradan göçler yolu ile Batı’ya ilerledikleri, buralarda tarihsel süreç içerisinde kısa yada uzun soluklu devletler kurdukları, çevre kültürlerle etkileşim içerisinde bulundukları, çeşitli faktörlerin etkisiyle değişimler geçirdikleri ve böylece günümüze dek ulaştıkları bilinmektedir.

Araştırmanın bu ilk alt probleminde, kaynaklar ışığında, başta etnik köken, sonra da tarihsel ve sosyo-kültürel etkileşim süreçleri aydınlatılmaya çalışılacaktır. Bu bağlamda, Bulgar, Macar ve Türk Halklarını oluşturan ata kavimlerin, en yoğun biçimde etkileşimlerde bulundukları iki dönem **“Orta Asya – Batı’ya Geliş Dönemi”** ve **“Osmanlı İmparatorluğu – Batı’ya Yöneliş Dönemi”** aydınlatılmaya çalışılacaktır. Yukarıda sözü edilen sosyal ve kültürel süreçleri şekillendiren belli başlı noktalar üzerinde, kısaca durmakta yarar vardır.

4.1.1.Orta Asya – Batı’ya Geliş Dönemi

Bulgarlar (Proto-Bulgarlar)

Anavatanları, Yerleşim Bölgeleri

Kaynaklarda, bir Türk kabilesi olarak tanımlanan, “Proto-Bulgarlar”ın ya da İlk Bulgarlar’ın, anavatanlarının Batı Sibirya’daki İrtiş (İdil, Volga) Nehri vadisinde bulunduğu, Kafkasya’nın kuzeyinde ve batısında yaşadıkları öne sürülmektedir. Milattan sonraki ilk yüzyıllarda, Çinli kaynaklarda, “Bu-gu” yada “Pu-ku” olarak adı geçen ve Amu Darya bölgesinde yaşadıkları belirtilen halkların, Proto-Bulgarlar

oldukları ve Hint-Avrupalı bir halk olan Sarmatian'larla yakın ilişkilerde bulundukları bilinmektedir. (Simeonov, 1976: 54). Göktürk Devletinin kurulduğu sıralarda, diğer göçebe Türk kabileleri gibi, bir süre Bulgarlar da onlara bağlı kamışlar, daha sonra bu bileşimden ayrılarak Batı'ya göç etmişlerdir. ("Türk Milletinin Tarihi", 1988: 49). *{Bulgarları oluşturan önemli boylardan Onogurlar/Unugundurlar, ya da Türkçe'deki karşılığı ile "On Oklar" bir süre Göktürk Devleti içerisinde yaşamlarını sürdürmüşlerdir. }*

Yazılı Kaynaklarda, Tarih Sahnesine İlk Adımları

Farklı tarihlere ait Çin, Arap ve Bizans belgelerinde "Bulgarlar"dan çeşitli biçimlerde söz edildiği bilinmektedir. Bazı kaynaklarda, "Bulgarlar" adının ilk geçtiği tarih olarak M.S. 482 yılı gösteriliyor olsa da, araştırma sürecinde, daha erken yıllara ait tarihlere işaret eden bulgulara ulaşılmıştır. M.S. 354 yılında, Bizans kaynaklarında "Bulgar" adı ile anılan bir halka ilişkin bilgilere yer verilmiştir. (Markovski, 1978: 36-37)

Kabile Adlarının Etimolojik Kökeni ve Anlamları

Çoğu kaynakta, "Bulgar" sözcüğünün, eski Türkçe'deki "bulgamak"tan yani, "karıştırmak"tan türediği, "karışık" anlamına geldiği belirtilmektedir. Bununla birlikte kaynaklarda bu adın, anavatanlarının iklim koşullarını vurgulayan "bol kar"dan, Volga nehri dolaylarından gelen anlamında, "volgar"dan, Orta Asya steplerinde yaşayan, çok değerli bir kürkü olan, ve bir dönem Proto-Bulgarların totemi olan "bulga" adında bir hayvandan, türetildiğine ve "Bulgar"ın - kürklere sarınmış, kürk işiyle uğraşan adam" anlamına geldiğine dair değişik ve çoğu spekülatif önerme bulunmaktadır. (Beşevliyev, 1981; Cemal, 2002; Öztuna, 1998; "Türk Milletinin Tarihi", 1988; [http:// www.byegm.gov.tr/YAYINLARIMIZ/ kitaplar/ isteturkiye / turkce/ tarih 113. htm](http://www.byegm.gov.tr/YAYINLARIMIZ/kitaplar/isteturkiye/turkce/tarih113.htm)).

Kabilenin Etnik Bileşimi

Bir topluluk yada toplumu oluşturan birbirinden farklı etnik elemanların (sülale, aşiret, boy v.s. gibi küçük alt gruplar ve kavim gibi büyük etnik grupların) tümünün, çeşitli tarihsel ve sosyo-kültürel süreçler neticesinde meydana getirdiği bileşime o toplum yada topluluğun etnik bileşimi olarak bakılmaktadır.

Yukarıda da belirtildiği gibi, bu “karışık” halkın, etnik bileşimi (*ethnic amalgamation*), birbirine yakın ya da uzak akrabalık ilişkileri ile bağlı bulunan belli Türk boylarından oluşmuştur. Hun İmparatoru Attila’nın en küçük oğlu İrnek’in (Ernak/ Eran /Rean) oğlu ve Organ’ın yeğeni olan, Dulo Sülalesinden Kurt (Kubrat) Han, “o zamana kadar Hazarlara tabi bulunan Uturgur ve Kuturgur (Utrigur / Otuz Oğuz ve Kutrigur / Tukurgur / Dokuz Oğuz) Türk boylarını birleştirip, 584 yılında hakan olarak” başlarına geçmiştir. (Popov, 1999: 113; Tsvetkov, 2002: 78; Öztuna, 1998: 29; Venedikov, 1995: 17, 20, 38; <http://www.öztürkler.com>). Bu bileşimin içine, On-Ogurlar / Onoğurlar (On Oklar/On Halklar), yada diğer kaynaklarda geçen adları ile Unugur/Unugundur Türk boyu da katılarak topluluğun bel kemiğini oluşturmuşlar ve tüm bu halklar “Bulgar” adını almışlardır. *{Dilbilimcilerin desteklediği bir teze göre Ogurlar, Oğuzların öz kardeşleridir. Birbirlerinden en geç M.Ö. 3000 yıllarında ayrılmış olmaları (Türklerin yayılmaları) dolayısıyla, dillerinde bazı fonetik değişiklikler oluşmuştur. En açık fark ise ana Türkçe’deki “çoğul” belirten Z sesinin, Ogur lehçesinde R’ye çevrilmiş olmasıdır. Ogurlar’ın, ana kütleden Batı’ya doğru ayrıldıktan sonra R’li lehçe konuştukları bilinmektedir. (Daha geniş bilgiler için bkz. Okladnikov, 2000, “Batı Türkleri”; <http://www.öztürkler.com>)}*.

Tarihsel süreç içerisinde, yine Türk boyları olan Avarlar, Hazarlar, Peçenekler, Kumanlar gibi bazı boylardan da katılımlar gerçekleşmiştir. Etkileşim içinde bulundukları başlıca kabileler arasında, Hint-Avrupa kökenli Alanlar ve Sarmatianlar ile göçler nedeniyle yeni yerleşim bölgelerinde karşılaştıkları Slavlar ve sınır komşuları Bizanslılar gösterilmektedir. (Markovski, 1978; Okladnikov, 2000; Venedikov, 1995; Memişoğlu 2002). Gelenekleri gereği, göç ettikleri topraklarda kendilerinden önce bulunan halklarla, bir süre karışmamaya özen göstermiş olsalar

da, barışı sağlamak için hakanlarından bazılarının yerli prenseslerle evlendikleri, tarihsel süreç içerisinde, başta politik sonra da sosyal bazı faktörlerin etkisi ile kültürel ve etnik asimilasyona uğradıkları, özellikle de geniş Slav nüfusu içerisinde neredeyse eriyip gittikleri bilinmektedir.

Kurdukları Devletler

6.yy.'ın son çeyreğinde, toprakları doğuda Çin'den, batıda Volga Nehrine kadar uzanan güçlü Batı Türk Kağanlığı'nı oluşturan çeşitli boyların arasında eritilmeğe çalışılan Proto-Bulgarlar, başkaları tarafından yönetilmelerine karşı koymuş ve Bizans kaynaklarına göre : 632 yılında, "Eski Ulu Bulgariya" (The Ancient Great Bulgaria) adı ile son derece güçlü, "asker-göçebe" (military-nomad) temelli bir konfederasyon-devlet kurmuşlardır. Bulgarları, 584 yılında birleştiren, Kubrat (Kurt) Han, (yukarıda açıklandığı gibi, Attila'nın torunlarından ve **Dulo** Sülalesinden gelmektedir), zaman geçirmeden, Taman kıyısındaki, **Panagoria** kalesini başkent ilan etmiş ve devletini, 665'teki ölümüne kadar buradan yönetmiştir. Ölümünden sonra en büyük oğlu Batbayan Han'a geçen idare, "boylar arasındaki çeşitli iç çatışmalar ile sarsılmaya başlamış, bu fırsatı kaçırmayan Hazar Hanlığı Batbayan'ın topraklarını ele geçirmiştir. (Markovski, 1978: 18-22). *{Bulgarca **Dulo**, Slavca **Vihun** olarak adlandırılmıştır, Türkçe-Bulgarca-Slavca anlam ilişkilendirmeleri için Bkz. Venedikov, 1995. Günümüzde, Bulgaristan Cumhuriyeti sınırları içerisinde yer alan eski bir yerleşim yeri ve şehir adı (Panagyurishte) ile Orta Asya'daki – antik Bulgar kenti **Panagoria** arasında belirgin ad benzerliği dikkat çekmektedir. Bizans kayıtlarında **Bayan Han** olarak geçmektedir. Türkçe kökenli bir sözcüktür. (Ayrıntılar ve Bulgarca ile ilişkilendirmeler için Bkz. Venedikov, 1995)}*.

Kubrat Han'ın ikinci oğlu Kotrag, Proto-Bulgarların bir kısmı ile Volga ve Kama Nehirlerinin arasındaki bölgeye doğru hareket etmiş (M.S.737 sonrası) ve buradaki yerli kabilelerle birleşerek, tarihte "Volga-Kama Bulgariya"sı olarak anılacak devleti kurmuştur. *{“Volga-Kama Bulgaria” devleti, Volga Bulgarları olarak bilinen bu halk, 10.yy.'da resmen İslam'ı kabul etmiştir ve 13.yy.'daki Moğol*

saldırısına (1236) kadar varlığını sürdürmüştür.} Burada, 900’lü yıllar civarında Volga Macarları ile 1236 yılındaki Moğol saldırısına dek iyi ilişkiler sürdürdüklerine dair kayıtlar yer almaktadır. (Rona-Tas, 1996). Üçüncü oğul, Asparuh Han da son kalan bir grup Proto-Bulgarla, Batıya doğru yola çıkmış ve Tuna Nehri’nin deltasında, “Ongul” adında, günümüzde Bessarabiya olarak bilinen bölgeye, yerleşmiştir. Bazı kaynaklarda, Alzek Han tarafından, yine Batı’ya, günümüz Kuzey İtalya’sına kadar göçen bir grup Proto-Bulgar ile Kouber (Kuber) Han tarafından başta Pannonia, sonra da Bitolya (Makedonya) bölgesinde bazı Bulgar devlet oluşumlarının bulunduğu dair veriler yer almaktadır. Bu devletlerin, Orta Asya geleneklerine bağlı olarak “Hakanlıklar” biçiminde varlık gösterdikleri, “Han”/“Hakanlar”lar tarafından idare edildikleri bilinmektedir. (Markovski, 1978; Venedikov, 1995).

Araştırmanın konusu ile doğrudan ilgili bulunması bakımından, bundan sonraki aşamalarda, Han Asparuh önderliğinde 681 yılında Tuna Bulgarlarının kurdukları “Bılgariya” devleti üzerinde durulacaktır. Kaynaklar ışığında Bulgaristan’a ilk gelen Türk boyunun (M.S. 375 yılında) Hunlar oldukları söylenebilmektedir. “Hun Türklerinden sonra Karadeniz’in kuzeyinden Bulgaristan’a Avarlar, Bulgar Türkleri (Kutrigurlar ve Onogurlar), Peçenekler, Oğuzlar, Kumanlar ve Tatarlar gibi çeşitli Türk boylarının akını başlamıştır.” (Memişoğlu, 2002: 1). Bu boylar, Hazarların baskısı ile Volga (İdil) havzasından, Tuna nehri ile Balkan dağları arasındaki bugünkü Bulgaristan’ın kuzey yarısına, Bessarabia olarak bilinen bölgeye yerleşmişlerdir. (Tsvetkov, 2002; Markovski, 1978; Kafesoğlu, 1985). Başlarda bu yayılma hareketlerini pek önemsemeyen çevre devletler, daha sonra bunları önlemekte yetersiz kalmışlardır.

“659 yılında Tuna Bulgarları, Tuna deltası ve civarında Bulgar İmparatorluğunun temelini attılar. 679 yılında Bulgarlar üzerine yürüten Bizans büyük bir yenilgi aldı. Bu zafer üzerine Bulgar Türkleri Balkan Dağları ile Tuna nehri arasındaki bölgede büyük bir devlet kurdular.” (Türk Milletinin Tarihi, 1988: 49).

680 yılında Bulgar Türkleri ile bölge hakimiyeti için savaşıyan Bizans ordusu, ağır bir yenilgi almış, böylece bu topraklar Bulgar Türklerinin (Kutrigurlar ve Onugurlar) idaresine geçmiştir. Bu bölgeyi 6.-7. yy.'larda vatan edinen Bulgarlar, Slavları da kendilerine bağlayarak, beraberinde 250-300.000 kişi ile Han Asparuh (İspor, İsparih, Esperuk) önderliğinde 681'de Bulgariya devletini kurmuşlardır. Bu devlet Balkanlarda Ogur Türkleri tarafından kurulan ilk Bulgar devletidir".(Zlatarski 1970; Markovski, 1978; Feher, 1984; Kafesoğlu 1983, 1985).

Han Asparuh bölgede kurduğu hakimiyet ile yerli halkları (Traklar, Slavlar, İliriyalılar v.s.) da kendisine bağlayarak, Tuna Bulgarları'nın, ya da diğer adı ile "Bulgariya" devletinin ilk hakani olmuştur. *{İspor/İspir adı ile de bilinen Han Asparuh, 681 yılında, Tuna Bulgaristan'ını kurarak, yerli Slav kabileleri ile barış imzalayan ve onları kendisine bağlayan Bulgar hakanıdır. Dulo sülalesinden, Han Kubrat'ın (Kurt) en küçük oğludur.}*

Üyesi Bulundukları Dil Grubu

Çeşitli kaynaklarda, bir dönem Göktürk İmparatorluğu içerisinde varlık gösteren Bulgarların, konuştukları anadilleri "Türkçe" olarak gösterilmektedir. Türk-Altay, yada Ural-Altay, dil grubuna üye bir kabile olarak bilinen Bulgarların, başlangıçta Göktürk alfabesini kullandıkları bilinmektedir. Arap yazar İbn al-Nadim ve Slav Bulgarlarından keşiş Çernorizets Hrabır, Bulgarların Orhun harflerine benzer runik alfabelerinin bulunduğu ve "çentme – kertme" yazılarından söz etmektedir. Bunları destekleyen bulguları içeren çeşitli bilimsel araştırmalar mevcuttur. (Beşevliyev, 1981; Feher, 1984; Memişoğlu, 2002). Başlı başına bir dilbilim uzmanlığı konusu olması açısından, ayrıca araştırmanın kapsamı ve konusu ile doğrudan ilgili bulunmaması bakımından, burada yalnızca kısa ve kolay anlaşılır bazı örnekler üzerinde durulacak ve alt başlık, ulaşılabilen bulgular esas alınarak aydınlatılmaya çalışılacaktır. Kaynaklarda, entelektüel kesim ve boy ileri gelenleri arasında, özellikle de Bizans ile sınır bölgelerde, Eski Yunanca'nın (Grekçe) yaygınlık kazandığı; bununla birlikte, Han Boris (Knyaz Boris Mihail) tarafından Hristiyanlığın kabul edilmesinden sonra bile (865), Bulgar halkı nezdinde hiçbir

zaman yaygınlaşmadığı ve konuşulan bir dil haline gelemediği vurgulanmaktadır. {*Bulgar Türkleri devletçilik, askeri örgütlenme, sosyo-ekonomik ve kültürel hayatta Slavlardan çok daha üstün nitelikler sergilemiş olmalarına rağmen, Bizans İmparatorluğunun etkisi ile resmi yazışmalarda Yunan alfabesini kullanmaya başlamışlardır. O devirden kalma Yunan alfabesi ile yazılmış Türkçe kitabelerin bulunması bu bilgileri destekler niteliktedir.* (Venedikov, 1947). Han **Boris** ya da **Bars / Pars** 864 – 865 yıllarında resmen Hristiyanlığı kabul ettikten sonra I. Boris Mihail (Tanrı'dan Bulgarların Knyazı) adını alan ve yazıtlarıyla ünlü, Han **Omurtag**'ın ortanca oğlu olan Han **Zvinitsa / Presian**'ın oğludur. Kendisinden önce yöneten Han **Malamir**'in yeğenidir. Hristiyanlığı çeşitli sebeplerle kabul ederek aksini amaçlarken aslında Bulgaristan'ın Bizans İmparatorluğu karşısındaki bağımsızlığına darbe vurmuştur. Yeni dini, başta devlet ileri gelenlerine sonra da Bulgar halkına zorla kabul ettirerek, tarihte bir dönüm noktası oluşturmıştır. Ölümünden sonra Hristiyanlığa hizmetlerinden dolayı, Doğu Roma kilisesi tarafından azizliğe yükseltilmiştir. İlk oğlu, Knyaz (Veliaht) **Rasate** bile, amcasının oğlu ve güvenilir adamları ile tüm bunlara karşı koymuş, neticede Boris'in emri ile gözleri oyularak, tahttaki hakkından mahrum edilmiştir. (Daha geniş bilgiler için bkz. Venedikov, 1995; Markovski, 1978; Türk Milletinin Tarihi, 1988)}.

Sonradan aziz ilan edilen, keşiş Kiril ve Metodiy kardeşler ile yine keşiş olan Bulgar öğrencileri (Kliment Ohridski, Naum ve Angelariy) tarafından Bulgaristan'a getirilen “Kiril Alfabesi”, Slav kökenli olmasına rağmen, Bulgarca sözcüklerin yazıya aktarılmasında, dolayısıyla bir ölçüde önemli bazı tarihi belgelerin, Yunanca dışındaki kaynaklarla, günümüze kadar ulaşabilmesinde, son derece etkin rol oynamıştır.

“Bizans Ortodoks papazları İncil'i Slavca'nın Makedonya lehçesine tercüme ettiler ve bir de alfabe meydana getirdiler. Hristiyan dini ve Slav alfabesinin yaygınlaşması sonucunda Tuna Bulgarları Slavlaşmaya başladılar...” (“Türk Milletinin Tarihi”, 1988: 50; Beşevliyev, 1981).

Slav kabilelerine göre, sayıca git gide azalan Bulgarların, zamanla bunların arasında eriyip, belli anlamda asimile oldukları bilinmektedir. {*Çeşitli Türk ve*

Yabancı kaynaklarda üzerinde önemle durulan bir konu da: Türklerin (Türk Boylarının) devletin güvenliği için yaptıkları savaşlarda, emirleri altındaki yabancı nüfusları (Slav, Trak, İliryalı v.s.) kullanmamaya özen gösterdikleridir. Dolayısıyla, Bulgaristan örneğinde olduğu gibi, savaşa katılmayıp, huzur içinde çocuklarını büyüten ve birtakım tarım işleri ve ticaretle uğraşan Slavlar nüfusça giderek çoğalmakta, oysa genç ve güçlü erkeklerini savaşlarda yitiren Türkler (Proto-Bulgarlar), sayıca giderek azalmaktadır. Zamanla, bu duruma kaçınılmaz bir biçimde “kültürel asimilasyon” boyutunun da eklendiği bilinmektedir.}

Aşağıda, Proto-Bulgarca ile Türkçe arasındaki benzerliklere dikkat çekmek üzere bazı örnekler üzerinde durulmaktadır. Bu örnekleri, dilbilim uzmanları yardımı ile olabildiğince çoğaltmak olanaklıdır. Bunun yanı sıra, Hristiyanlığın kabulünden sonra bile, yüz yıllar boyunca Bulgar ve ileride de görüleceği gibi Macar hakanların, çarların, krallar ve asillerin eski Türk adları taşımış olmaları, dikkat çekicidir. Bu, bir dönem öyle bir boyuta ulaşmıştır ki neredeyse tüm asillerin - biri Türk ve evde kullanılan (*kalin yazı biçimi ile belirtilmiştir*), diğeri Hristiyan ve resmi işlerde başvuru, ya da ikisi birlikte (**Rasate** Vladimir, **Boris** Mihail, **Geza** Juvitsa, **Vajk/Bayk** Stephan gibi) kullanılmak üzere ikişer adları olmuştur. (Rasonyi, 1984; Feher, 1986; Öztuna, 1998).

- **Boila / Boyar / Bolyar** (Proto-Bg.) – asil, Hakan’a en yakın asil sülaleden, boydan gelen güvenilir adamlara verilen unvan/ad ile **Boy** (Türkçe);
- **Kolobır** (Pr.B.) – şaman, geleceği gören ile **Kolobur** (T.) – yol gösteren, ileriye işaret eden;
- **Boris / Bogoris (Pr.B)/ Bars / Pars**, Tuna Bulgarlarının, Hristiyanlığı devletin resmi dini ilan eden hanlarının adı Türkçe kökenlidir ve “kısa boylu”, “kurt” ya da “pars” anlamlarını taşıdığı bilinmektedir.
- **Agul** (Pr.B.) – korunmak için, yerleşim yerinin etrafında kazılan derin ve geniş çukurlar ile **Avul/Avlu** (T.);
- **Yurta / Yurt** (Pr.B.) içinde yaşamlarını sürdürdükleri başlarda deri ve kürklerle, sonraları yün kilimlerle örtülen çadıra verilen ad – ile günümüz Türkçe’sinde kullanılan **Yurt** (T.);

- **Tangra / Tengri** (Pr.B.) – Baş tanrıları olarak saydıkları Gök Tanrı'ya verdikleri ad ile adı üstünde Türkçe – **Tanrı (T.)**” (Venedikov, 1995: 107-108; Simeonov, 1976: 34; http://www.omda.bg/BULG/hystory/ime_boris.htm).

İnanç Sistemleri, Dinleri

Proto-Bulgarların uzantısını oluşturan Tuna Bulgarlarının yada Bulgar Türklerinin, araştırmaya konu olan diğer kabileler ve halklarda da görüldüğü gibi, Orta Asya'dan beraberlerinde getirdikleri pek çok geleneksel inanış ve uygulama ile birlikte, Göktanrı dinine mensup oldukları ve 864 yılındaki Hristiyanlığın resmi din ilan edilmesinden sonra bile belli biçimlerde bu inanışlarını sürdürdükleri bilinmektedir. Ünlü Madara bölgesinde (günümüzde Kuzeydoğu Bulgaristan'ın Şumen şehri yakınlarında) dinsel törenlerin düzenlendiği çeşitli yapılara rastlanmıştır. Bulgarların en önemli tanrısı Tangra ya da Tengri'dir. Han Omurtag'ın taş yazıtlarında, “her şeyi gören semavi varlık” olarak tanımlanan Tangra ile Orhun yazıtlarındaki “Türklerin Tanrısı” arasındaki benzerlik dikkat çekicidir. (Kafesoğlu, 1985: 52-54; Feher, 1984: 73-76; Memişoğlu, 2002: 4). Ünlü “Madara Atlısı” kaya kabartmasının, bazı kaynaklara göre bir Türk hakanını, bazılarına göre ise at üzerindeki yüce gök tanrısı Tangra'yı temsil ettiği düşünülmektedir. Bulgar Türklerinin, totemistik inanç dünyasında, tıpkı Hunlarda, Macarlarda ve Türklerde olduğu gibi, at kutsal bir hayvandır. Ordularının, boy işaretlerini belirten kutsal bayrak, sancak ve tuğlarının arasında, mızrağa takılı at kuyruğu dikkat çekmektedir. {“Madara Atlısı” olarak bilinen rölyefin, bazı kaynaklara göre: 7.-9. yy'lar arasında, bazılarına göre ise 8.yy.'ın başlarında yapıldığı ileri sürülmektedir. Bu rölyef, Kuzeydoğu Bulgaristan'ın, Omurtag ve Kaspiçan şehirleri yakınlarında, 25m yükseklikteki kayalara oyularak yapılmıştır. Atının üstünde bir süvari, yanında köpeği ve mızrağını geçirdiği bir aslandan oluşan figüratif kompozisyon, sanat tarihinde “Madara Atlısı” olarak bilinmektedir. 1979 yılında yapılan saha çalışmalarında ortaya çıkarılmıştır. (Simeonov, 1976; Markovski, 1978)}.

Sosyo-Kültürel Yaşayış Biçimleri

Tuna Bulgarları tıpkı Orta Asya'daki ataları gibi, yeni yurtlarında da önemli kültür ve sanat eserleri gerçekleştirmişlerdir. Han Omurtag'ın iktidarda olduğu (814-831) dönemde devlet pek çok sivil ve askeri bina ve kurumlarla donatılmış, başkent Pliska ve diğer büyük şehirlerden Preslav ve Madara'da ihtişamlı yapılar, anıtlar, saraylar ve su kanalları inşa edilmiştir. Geleneksel kültürlerinin önemli simgelerinden aslan, çift başlı kartal, grifon, tilki başı ve tavus kuşu gibi pek çok totem hayvanı motifli kabartmalara ülkenin değişik tarihsel kazı alanlarında rastlanmıştır. Ustalıkla yaptıkları bilinen zanaatlar arasında kuyumculuk, deri işlemeciliği, toprak ve bakır kap yapımıcılığı, hatta yalnız kendilerine özgü olduğu bilinen özel biçimli bakır kazan yapımıcılığı ilk anda sayılabilenlerdir. {*Han Omurtag (814-831)*, 16. *Bulgar Hanı, Bulgar Türkçesinde: omurt : kartal, - ak : küçültme eki ; Küçük Kartal anlamına gelmektedir.* (Cemal, 2002; Tekin, 1994)}.

“Yüksek kültüre sahip bir Türk kavmi olan Bulgar Türkleri iskan yerlerinde taş saraylar, ibadet yerleri, kaleler yapmışlar, büyük şehirler kurmuşlardır... Bulgar Türklerinde dericilik sanatı çok ilerlemiş ve kürk ticareti gelişmiştir. Büyük mimari eser harabeleri ve yüksek kültür eserleri arasında Madara'daki 40 kilometrelik sahayı kaplayan kaya kabartmaları içinde bulunan Madara Kaya Kitabesi Omurtay Kağan / Han Omurtag tarafından babası Kurum Han/ Han Krum adına yapılmıştır... Mimari eserlerinde Göktürk alfabesinin kalıntısı olan harfler ve eski Türk boylarının damgaları görülmektedir... Bulgar Türkleri seramik, maden işçiliği ve kuyumculukta oldukça ileri eserler meydana getirmişlerdir. Bulgarların da diğer Türk boyları gibi “12 Hayvanlı Türk Takvimi”ni kullandıkları bilinmektedir...” (“Türk Milletinin Tarihi”, 1988:49-53).

Saray ve kaleler gibi gösterişli yapıların yanı sıra halk, Orta Asya'dan kaldığı biçimi ile “yurt” yada “yurta”larda yaşamlarını sürdürmektedir. {*Türk kökenli boylara özgü deri ve kürklerle örülmüş yaşam mekanlarına yurta denmiştir.*} Proto-Bulgarların, akınlar ve savaşlardan arta kalan zamanlarda, belli başlı günlük uğraşları arasında, her ırktan sığır, davar ve at yetiştiriciliği avcılık ve balıkçılık sayılabilmektedir. {*Atlar son derece güçlü Bulgar ordusunun belkemiğini, etleri ve sütleri ise günlük yemek listesinin önemli bir bölümünü oluşturmaktadır.*} Çoğu tarımsal ürün ya değiş-tokuş usulü ya da zorla komşu Slav kabilelerinden

alınmaktadır. O dönemde Bulgarlar, çeşitli zanaatlarda nam salmış, bunlardan demircilik, nalbantlık, inşaat ve kuyumculukta usta sayılmışlardır. Bilim çevrelerince, bütün bunlar ve benzerleri, Tuna Bulgarlarının, sahip oldukları yüksek kültür ve eğitim seviyesinin göstergesi olarak kabul edilmektedir. “Töreleri gereği çocuklarına iyi bir askeri eğitim verilmesine çok büyük önem verdikleri bilinmektedir.” (Memişoğlu, 2002: 4). Han, savaşa gidecek ordu konusunda Bulgarlara güvenmekte, ya hiç yada olabildiğince az Slav’dan kendisine katılmalarını beklemekteydi. (“Türk Milletinin Tarihi”, 1988: 50).

Macarlar (Proto-Macarlar)

Macarların, komşu Avrupa halklarından, pek çok açıdan oldukça farklı olmalarının nedenlerini, sahip oldukları etnik bileşimde arayan ve bu bağlamda Karpatlar bölgesine nereden geldiklerini açıklamaya çalışan belli teoriler bulunmaktadır. Bunlardan bazılarının bilimsel dayanakları olmakla birlikte, diğerleri destansı özellikler taşımaktan ileri gidememektedir. Burada en yaygın olanların üzerinde, araştırma konusu bağlamında kısaca durulacaktır.

1. Finno-Ugri Teorisi’ni savunanlara göre Macarlar Finliler, Estonyalılar, Ostiyaklar ve Vogullarla aynı etnik kökten gelmektedir. Buna en önemli kanıt olarak üyesi bulundukları Ural-Altay Dil Grubu gösterilmektedir.

2. Oryantalist Teori’yi öne süren bilim adamlarına göre ise Orta Asya merkezli bir soy ve dil köküne işaret edilmekte, Macarların kökleri Scythae / İskit / Saka Türklerine dayandırılmaktadır. *{Scythae / Scythians / İskitler / Saka Türkleri. Yunanların Skythai, Romalıların Sacae olarak adlandırdıkları Sakaların ya da İskitlerin bir Türk kavmi oldukları bilinmektedir. (M.Ö. 7.yy.- M.S.2.yy.’da) o dönem tarihçileri tarafından Scythia olarak adlandırılan bölgede büyük bir imparatorluk kurmuş olan İskitler ya da Sakalar ile İlk Bulgarların inanç sistemleri arasında önemli benzerlikler bulunmaktadır. (Daha geniş bilgi için Bkz.“Türk Milletinin Tarihi”, 1988: 41-*

67; Mirşan, 1985)}. Daha sonraki yüzyıllarda Macar *etnik amalgamını* oluşturacak pek çok Onogur, Sabir, Türk ve Ugrı elementlerinin, İskit İmparatorluğu bünyesinde, Macarlarla birlikte varlık gösterirken, belirgin bir kültürel alışverişte bulundukları bilinmektedir. Ayrıca Macarların, Karpatlara gelmeden çok önce kullanmış oldukları kunik (cuneiform) yazı, onların bir dönem Sümerler’le yakın ilişkiler sürdürdükleri varsayımını pekiştirmektedir. {*Cunei / Cuneiform - (Kunik Yazı). Eski Sümerler’ce kullanıldığı bilinen yazı biçimi. Bazı kaynaklarda “runik yazı” olarak geçmektedir*}. 19.yy. dilbilimcilerinden Rawlinson, Oppert, Sayous ve Lenormant, Ural-Altay dillerinden biri olan Macarca’nın Sümer yazılarını deşifre etmede çok yardımcı olduğunu araştırmalarında vurgulamışlardır.

3. Magyar/Uygur Teorisi Macarlarla Uygurlar arasındaki bağa işaret eden bu teori, günümüz Macar halkının etnik köklerini Asya’ya daha da yaklaştırmaktadır. Uygurlar, Çin’in Sincan eyaletinde yaşayan bir Türk halkıdır. Uygur bölgesinin kuzey sınırında bulunan Dzungaria bölgesi Hungaria sözcüğüne olan tını benzerliği ile dikkat çekmektedir. Dzungaria, Altay Dağları Bölgesinde yer almaktadır, daha da kuzeye doğru ilerledikçe, önce İskitlerin sonra da Hunların ilk izlerini barındıran Baykal Gölü Bölgesi karşımıza çıkmaktadır. Çeşitli kaynaklarca Macarlar, Uygurlar ve Türklerin, büyük göçlerine bu bölgeden başlamış olabilecekleri öne sürülmektedir. (Lazar, 1990: 11-35; Sisa, 1995: 1-6; Kontler, 1999: 38-39).

4. Hun-Avar Teorisi Bu teorinin temelinde “Beyaz Geyik Destanı” olarak bilinen bir halk masalı yatmaktadır diyebiliriz. Buna göre, *Nimrod’un oğulları Hunor ve Magor* günlerce, avlamak istedikleri bir beyaz geyiğin peşindeler, aniden geyik iz bırakmaksızın ortadan kayboluyor, hayal kırıklığına uğrayan gençler uzaktan gülüşmeler ve şarkı sesleri duyup, sesleri takip ederek bir gölün kıyısına ulaşıyorlar. Orada gölde eğlenen iki genç ve güzel kız görüyorlar. Hikayenin sonunda iki genç avcı, prenses olan kızlarla evlenmiş ve o günden sonra Hunor’un soyundan gelenlere - Hun, Magor’un soyundan gelenlere de Macar denmiştir. Bu halk masalının, temel çizgilerinin

korunduğu değişik versiyonları bulunmaktadır. Örn. 1283 “Gesta Hungarorum” Chronicle / tarihsel kayıtlarında, Simon Kezai’nin anlatışında, Hunor ve Magor, Han Menrot’un oğullarıdır. Yukarıda yer verilenden değişik detaylar içeren hikaye, iki gencin Alan Prensi Dula’nın iki kızıyla evlenmeleri ve Hunor’un çocuklarına Hunlar, Magor’un çocuklarına da Macarlar denmesi ile sona ermektedir. (Daha geniş bilgiler için Bkz. Lazar, 1990; Sisa, 1995).

5. Ak(Batı) ve Kara(Kuzey) Macarlar Çinliler beş ana yönün varlığına inanmaktaydılar. Beşinci yönde ve aynı zamanda evrenin merkezinde Çin yer almaktaydı. Merkezi yön, “yüce imparatoru” temsilen altın rengi olan Sarı ile gösterilmekteydi. Kuzey, karanlık arktik geceleri anımsatan Siyah renkle belirtilmekte, Batı – batıdaki ışıldayan beyaz kumları andıran Beyazla, Güney – güneşin kırmızısını belirleyen Kırmızı, doğu ise Çin’in kıyılarını ısılatan okyanus Mavisi ile belirtilmekteydi. Bu renk sembollerine göre, Ak/Beyaz Macarlar ya da Ak Ugurlar ırklarının Batı kökünü temsil etmekteydiler. Rus tarihi belgelerine göre, Ak Macarlar, önce Bulgarlarla daha sonra da Avarlarla birlikte 670-680’li yıllarda Karpatlar bölgesine geçmişler, Macar kavimlerin ikinci kolu ise (Kara /Siyah Macarlar) daha farklı bir göç yolu izlemişlerdir. Bu yol konusunda çeşitli bilimsel kanıtlarla destekli varsayım ve önermeler bulunmakta, adı geçen yerler ise Mançurya’dan (Çin) Türkiye’ye (Anadolu) kadar değişim gösterebilmektedir. (Balazs, 1989: 7-9; Lazar, 1990: 11-35; Sisa, 1995: 1-6; Kontler, 1999: 35-39; <http://www.öztürkler.com>).

Anavatanları, Yerleşim Bölgeleri

Pek çok tarihsel ya da sosyo-kültürel betimlemede, “savaşçı” bir millet olarak tanımlanan Macarların, Avrupa’daki varlıkları öteden beri tartışılmış ve çeşitli etnolojik ve kültürel-antropolojik araştırmalara konu olmuştur. Günümüz Macar Halkının atalarından Proto-Macarların, yada İlk Macarların, tıpkı önceden sözü edilen Bulgarları oluşturan bazı boylar gibi, bir süre İskit sonra da Göktürk Devleti içerisinde (Ugri / Ugor boyu olarak) varlık gösterdikleri bilinmektedir. “Günümüzdeki sınırları ile Başkurdistan’ın (Ufa) kuzeyinde, Ural Dağları’nın batı

yamaçlarında yaşıyorlardı.” (Öztuna, 1998: 30). { *Ugorlar (Tür.) / Ugrians (İng.) yada Macarların ataları. 6.yy.’da Başkırd bölgesinde ve Volga ile Urallar arasındaki steplerde yaşadılar. Rubruk, Başkırdlar’ın 8’yy’da, Macarların da anladıkları dillerini koruduklarını kaydetmektedir. Ugor kavimleri Rus araştırmacılar tarafından Yugur olarak adlandırılmışlardır. (Daha geniş bilgiler için bkz. “The Millenial Quest”, 2000; Venedikov, 1995)}*.

Farklı kaynaklarda yukarıda yer verilen bulguların yanı sıra, Macarlar’ın, M.Ö. 1000 yıllarında Volga ile Kama nehirleri arasındaki (günümüzde Merkezi Rusya) bölgede yaşamlarını yerleşik bir örgütlenme biçiminde sürdürdüklerine, ilerleyen yüzyıllarda Kharezm-İran İmparatorluğu ile iyi ilişkiler kurduklarına, tarihsel süreç içerisinde kendilerine Hazar bölgesinden pek çok Türk-Hun-İskit etnik elementlerinin katılmasıyla nüfus anlamında genişlediklerine ve bu oluşumun 13.yy.’a kadar varlık gösterdiğine dair, bilgilere rastlanmıştır. M.S. 5.-9.yy.’lar arasında Batı’ya göç eden Proto-Macarlar, göç yolları üzerinde, Kafkasya-Karadeniz bölgesinde yaşayan yerli halklarla ticari ve kültürel ilişkiler kurmuşlardır. Bu tarihlerde kendilerine Alanlar ve Sabirler’den katılımlar yaşanmıştır. Yabancı tarihçilerce “Levedia” olarak adlandırılan bölgede Avarlarla karşılaşmışlardır. {“830 yılında Azak Denizi’nin kuzeyinde, Don (Dnyestr) ile Dnyepir nehirleri arasında Levedya denen ülkeye indiler.” (Öztuna, 1998: 30). Bazı kaynaklarda, Hazar hakanlığınca tayin edilerek bir Hazar prensesi ile evlendirilen “küdü” unvanlı han Lebedi’den söz edilmektedir. (Daha geniş bilgiler için bkz. Balazs, 1989: 7-9; Lazar, 1990: 11-35; Kontler, 1999: 35-39; Sisa, 1995: 1-6; <http://www.öztürkler.com>)}.

7.yy.’da Karpatlar bölgesine doğru hareket eden ve tarihte “Erken, İlk (Proto) Macarlar” yada “Geç Avarlar” olarak bilinen etnik grubun, yukarıda sözü edilen etnik bileşimden oluştuğu, bazı kaynaklarda ise bunların “daha barışçıl” Ugri’ler / Ugorlar oldukları öne sürülmüştür. Bunlara (Proto-Macarlara / Ugrilere), Hazar İmparatorluğundan ayrılan Khabar / Kabard Türklerinin katılması ile, “Etelkoz” yada “Etelküzü” bölgesine yerleşmişlerdir. {*Etelküzü, sınırları net olarak tespit edilememiş, efsanevi Levedia ile komşu coğrafyada yer alan yer. Kaynaklara göre: Etelkoz, Dnyestr ile Dnyepir nehirleri arasındaki bölgeye verilen addır. Sözcük, “iki*

nehir arasındaki yer” anlamına gelmektedir; Tr. “etel”/itel = nehir, M. “küzü” = arasındaki. (Rona-Tas, 1996)}. Burada, bazı kaynaklarda, 5 Türk, 2 Fin-Ugor ve 3 Kabar kabilesinden, bazılarında ise 7 Macar ve 3 Kabar kabilesinden oluştuğu belirtilen, bir birlik meydana getirmişlerdir. (Balazs, 1989: 7-9; (Bodolai, 1978: Lazar,1990: 11-35; Kontler, 1999: 35-39; Sisa, 1995: 1-6; <http://www.net.hu/corvinus/lib/timeless/chapter01.htm>; <http://www.öztürkler.com>).

9.yy.’ın sonlarına doğru, Peçenekler’in bölgeye yaptıkları yoğun baskınlar sonucu yeni yerleşim yerlerine doğru ilerlemek gerekliliği tüm bu kabileleri yönetmek üzere bir Büyük Han (Arpad ve sülalesi) seçmeğe zorlamıştır. Kaynaklarda yer verildiği biçimi ile – Macarlar birleşerek, Karpatları ele geçirmek üzere yoğun hazırlıklara başlamışlardır.

“Yedi kabileden kurulu birlik teşkil ettikleri anlaşılan Macarların Türklerle bütünü kanışıklarını kabile adları göstermektedir : Tarjan (Tarkan), Yenö (Türkçe unvan olan “ınak”tan), Kürt Gyarmat (yorulmaz), Ker (büyük, in), Keszi (kesik, parça), diğer iki kabile – (Fin-Ugor) Nyek ve Magyar adlarını taşımaktadır. Üge soyundan Almış – oğlu Arpad (Tr. Arpacık) Türk töreleri uyarınca, kalkan üzerinde kaldınlmak suretiyle Macar kabileler birliğinin başı (Gyula/ Yula/ Cula) ilan edilmiştir. 889’da (bazı kaynaklarda 892) Macarlara yönelen 2. büyük Peçenek taarruzu yüzünden Etelküzü’yü terk etmek zorunda kalan Macarlar, Karpat Dağlarını geçerek, vaktiyle Avarlarla birlikte bir kısım soydaşlarının gittiği Tuna-Tisa bölgesini işgal ederek M.S. 896’da Han Arpad ile bugünkü vatanlarını kurdular.” (“Türk Milletinin Tarihi”, 1988: 54-58; <http://www.öztürkler.com>)

Aslında bu, bazı çağdaş tarihçilerin görüşüne göre Macarlar için bölgeye gerçekleştirilen ikinci göç dalgası olacaktır. Çünkü Macar halkının etnik bileşiminin temelinde yer alan Orta Asya kökenli Türk kavimlerinden en önemlisi olarak gösterilen Hunlar, bunların beraberinde de Ak (Batı) Macarlar - 670 yılında; Avarlar v.b. gibi halklar ise Karpatlara 4.yy.’da gelmişlerdir. Burada o zamana dek, Roma İmparatorluğuna “yarı-bağımlı” olarak varlık gösteren Sarmatian, Yazigian, Got, Alan ve bazı Germen ırklarından oluşan kabileleri idaresi altında birleştiren ünlü tarihi kişilik, Hun İmparatoru Attila, 453’teki ölümüne dek kısa ömürlü fakat

bununla birlikte oldukça güçlü bir imparatorluk kurmuştur. Hun İmparatorluğunun dağılmasından sonra dahi, *Szekely'ler* gibi bazı Türk ve Hun etnik grupların, bölgedeki varlıklarını günümüzde dek sürdürdükleri bilinmektedir. {*Günümüzde Transdanubya ve Transilvanya olarak bilinen bölgede yaşayan, Macarların etnik bileşiminde yer alan Türk boylarından en geniş olan ve Macarların en doğudaki bölümünü teşkil eden Szekely'ler, Apar, Hun-Ogur gibi Türk oymaklarından teşekkül eden Avar Türklerindendir.*} (Türk Milletinin Tarihi, 1988: 48). “*Kotraglar ve Unogundurlar ve İlkbulgarlar da “Hun” olarak bilinmektedir. Batıda Avarlara, doğuda da Hazar Türklerine Hun denmektedir.*” (Venedikov, 1995: 26)}.

Türk soyundan gelen ve 1301 yılına kadar hüküm süren Arpad (Arpat) Hanedanı, bazı kaynaklarda 975'te (Kral Geza / Juvitsa), bazılarında ise 1000 yılında Geza'nın oğlu Kral Vajk(Bayk) / I.Stephan (İştvan)'ın isteği ile Hristiyanlığın Roman Katolik mezhebini kabul etmiş ve devletin resmi dini haline getirmişlerdir. {(895-1301) yılları arasında hüküm süren Arpad Hanedanı mensupları ile Macar asillerinin çoğunun, bir Türk bir de Hristiyan adlarının bulunduğu bilinmektedir. Buna, **Tarkaç, Yutaş, Taş, Tarma, Geza, Vajk (Bayk)** ve prenses adları **Saroltu, Karoldu** (Ak Gelincik, Kara Gelincik) gibi pek çok örnek gösterilebilmektedir. Bu, iki ada sahip olma geleneğinin, Hristiyanlığın kabulünden çok sonraki yüzyıllarda da sürdürüldüğü bilinmektedir}.

Yazılı Kaynaklarda, Tarih Sahnesine İlk Adımları

Yaklaşık M.S.1000'li yıllara kadar, Bizans, Arap ve İran'a ait yazılı belge ve kaynaklarda Macarlardan genellikle “Turci” (Türkler) yada nadiren “Ungri” (Onogurlar) olarak söz edildiği ve ilk defa 839 tarihli Bizans kaynaklarında “Macarlar” olarak adlandırıldıkları bilinmektedir. Karpatlar bölgesine yerleşmelerinden neredeyse iki yüz yıl sonra bile “Türk” olarak anıldıklarına ilişkin en ilginç kanıt ise - 1074'te, Bizans İmparatoru II. Michael Dukas'nın, yeni Macar Kralı Geza'ya hediye ettiği taçtır denilebilir. Bu tacın üzerinde Eski Yunanca (Grekçe) “**Türklerin Ulu ve İnancılı Kralı Juvitsa'ya (I.Geza)**” yazmaktadır. {*Tacın temel taşıyıcı bölümü (açık taç), Bizans'ta tasarlanmış ve şekillendirilmiştir. Sonraki*

yüzyıllarda üstüne yine altından bir bölüm eklenmesi ile kapalı taç halini almıştır. Günümüzde Macaristan'ın sembolü haline gelen **St. I. Stephan** (Aziz Stephan) **Tacı**, Budapeşte'deki Macaristan Milli Müzesinde korunmaktadır. Bu tacın, aralarında kristal ve badem ezmesinin de bulunduğu, pek çok değişik malzemeden yapılmış kopyaları şehrin diğer müzelerinde sergilenmektedir}.

“9.yy.’a (bazı kaynaklarda, 895-1000 yılları arası) ait birkaç Bizans ve Arap kaynağında da “Türk” olarak adlandırılan Macarlardan, dönem dönem Ungri, Hungar, Ugri, Bashkir hatta Hun, Avar yada İskit/Scythae olarak söz edildiği bilinmektedir.” (Rona-Tas, 1996).

“O tarihlerde Bizans kaynaklarında Macarlara “Türk” denilmekte, Macaristan’a da “Türkiye” (Toupxia) adı verilmektedir.” (<http://www.öztürkler.com>). Bununla birlikte, 8.yy.’dan itibaren kendilerine “Macarlar” dediklerine ilişkin yazılı belgeler bulunmaktadır. (Rona-Tas, 1996).

Kabile Adlarının Etimolojik Kökeni ve Anlamı

Avrupalıların Macarlara verdikleri “Hungar” adının yanı sıra, Macarların kendilerini adlandırdıkları şekli ile “Magyar”, aslında iki bölümden oluşan bir sözcüktür. Ugri dilindeki “Mansi” ya da “Magy” ile, Türkçe kökenli “Eri”nin birleşmesinden oluşmaktadır. Tarihte “Megyeri” (“Magyen” yada “Magyar”), Macarları oluşturan boylardan en büyüğünün adı olarak karşımıza çıkmaktadır. Sözcüğün her iki bölümü de, yani her iki küçük sözcük de (“Magy” ve “Eri”) “Adamlar, Erkekler” anlamına gelmektedir. Diğer bir deyişle “Magyeri” - “Macar erleri” anlamına gelmektedir. Dilbilimcilere göre, Batılı tarihçilerin kendilerini “Hungarlar” olarak adlandırmasının temelinde ise, yine Türki bir kabile olan Onogurlar ile birleşmeleri sonucu adlarını belirtmek için kullanılan “Hun-Ogur”, “Onogur” (On Oklar) yada “Hungur” sözcüklerinin birer versiyonu bulunmaktadır. {Bu adlandırma, yabancı (Latin) tarihçiler tarafından, yaklaşık 5.yy.’dan itibaren, Macarların, Türk-Onogur-Hun kabileleri ile ilişkilerini, ortak etnik köklerini belirtmek üzere kullanıla gelmiştir. (Rona-Tas, 1996; Bodolai, 1978)}.

Kabilenin Etnik Bileşimi

Proto-Macarları şekillendiren ve yukarıda, üzerinde durulan bazı etnik bileşimlerin yanı sıra, günümüze yakın tarihlerde, iskeletler üzerinde yapılan bazı antropometrik çalışmalar, Macarları oluşturan başlıca elementlerin etnik aidiyet anlamında : Turanoid (Türk/Onogur), Doğu Baltık (Finno-Ugri) temelli olduklarını; bunun yanı sıra incelenen iskeletlerde ve kalıntılarda, Kafkas, Anadolu, Kuzeyli / Nordik, Akdenizli / Mediterranean ve Alpli / Alpine etnik tiplerine belli oranlarda yakınlıklar tespit edildiğini göstermiştir. (Rona-Tas, 1996; Bodolai, 1978).

Kurdukları Devletler

Giderek sıklaşan Peçenek saldırılarından sonuncusunda (889/892) ciddi bir yenilgiye uğrayan Macarlar, bu olay sonrasında, bölgeden uzaklaşıp Batı'ya, o dönemde Avarların kontrolü altındaki Dacia bölgesine göç etmeyi planlamışlardır. 895 tarihinde ünlü Hakanları *Arpad* (Türk Üge soyundan *Almışoğlu Arpacık Han*) ve kaynaklar ışığında beraberinde getirdiği 500.000 kadar insan, yetiştirdikleri büyükbaş ve küçükbaş hayvanlar, 20-30.000 atlı ile Karpat dağlarını aşmışlar ve günümüzde Transilvaniya ve Transdanubiya olarak bilinen bölgelere ulaşmışlardır. Resmi olarak bu tarihten itibaren Doğu Avrupa'da bir Macarlar varlığından söz ediliyor olsa da, aslında bundan çok önce 4.yy.'da ünlü Hun İmparatoru Attila ve kendisine kattığı, aralarında Macar boylarının da bulunduğu pek çok kabile zaten bu bölgeye yerleşmiş durumdadır. Bazı kaynaklara göre, Macarlar bölgeye ulaştıklarında, dili, dini ve uygulamalarıyla, kendilerine hiç de yabancı olmayan bir kültürle karşılaşmaktadırlar. *{Bölgeye 670'lerde geldikleri öne sürülen Ak/Batı Macarların, ayrıca Szekely'lerin Türk kökenli kültürüdür bu.}* Arpad'dan sonra tahta geçen Han Geza, dönemin güçlü devleti Bizans tarafından tanınan ve M.S. 895 tarihinde Hristiyanlığı kabul eden ilk kraldır (Kral I.Geza / I.Juvitsa). Ölümünden sonra, eski Orta Asya gelenekleri ile yeni Hristiyanlık geleneklerinin getirdiği uygulama farklılıklarının yarattığı gergin bir ortamda, oğlu Han Vajk (Kral I. İştvan / Kral St. Stephan) tahta geçmekte ve M.S. 1000 yılında (bazı kaynaklarda 975) Hristiyanlığın Roman Katolik mezhebini devletin resmi dini haline getirmektedir.

{Orta Asya geleneklerine göre, Hanın ölümünden sonra tahta, sülalenin en yaşlı ve güçlü erkek üyesi geçmektedir, oysa Hristiyan geleneklerine göre - taht ilk doğan erkek evladın hakkıdır. Vajk'ın (I. İştvan) tahta geçmesi sürecinde, asiller arasında kanlı hesaplaşmalar yaşanmıştır}. Macar Arpad Han'ın soyundan gelenlerin hanedanı, 1301'de "son Arpad" Kral III. Andrew'un ölümü ile sona ermektedir. (Balazs, 1989: 7-9; Lazar, 1990: 11-35; Kontler, 1999: 35-39; Sisa, 1995: 1-6; <http://www.öztürkler.com>; <http://www.homepages.tesco.net/plk33/History/KingListsEurope/EasternHungary.htm>).

Üyesi Bulundukları Dil Grubu

Macarların, üyesi bulundukları dil grubu ile ilgili çalışmalar yürüten dilbilimciler, Proto-Macarların en azından iki dil konuştuklarını yani *bilingual* olduklarını öne sürmektedir. Bir grubun, Finno-Ugri dil ailesine üye bir lehçeyi, diğer bir grubun da Batı Türkçe, (yada Onogurca) konuştukları, hatta yine aynı kaynaklara göre, aralarında bir grubun da İran-Mesopotamya dillerinden bir lehçeyi konuştukları ileri sürülmektedir. (Balazs, 1989: 7-9; Lazar, 1990: 11-35; Kontler, 1999: 35-39). Her ne kadar bazı kaynaklarda : “1000 yılında Göktanrı dininden ayrılarak, Katolisizmi kabul ettiler ve Türkçe'yi unutarak bir Fin lehçesi olan bugünkü Macarca'yı konuşmaya başladılar. Göktürk alfabesinin yerine, Latin alfabesini kabul ettiler” gibi betimlemeler yer almışsa da, günümüz Macarca'sında 200'ün üzerinde Türkçe sözcüğün yer aldığı bilinmektedir. Pek çok kültürde, İnsanoğlu için birinci derecede önemli olan ve çoğu zaman bir bebeğin ağzından ilk olarak dökülen sözcükler dahi buna örnek, gösterilebilmektedir. (Memişoğlu, 2002: 6; Öztuna, 1998: 30; <http://www.öztürkler.com>;))

- **Any**a (M.) = **Ana, Anne** (Tr.)
- **Aty**a (M.) = **Ata, Baba** (Tr.) gibi.

Yukarıdaki alt başlıklarda da belirtildiği gibi, 19. yy. dil bilimcilerinden Rawlinson, Oppert, Sayous ve Lenormant, Ural-Altay dillerinden biri olan Macarca'nın eski *cuneiform* (kunik) yazı sisteminin, Sümer yazılarını deşifre etmede

çok yardımcı olduğunu araştırmalarında vurgulamışlardır. Bir başka Türk kökenli kabile olan Alanlar ile Macarların arasındaki kültürel bağlantılar, “asszony”= asil kadın (M.) ile akssin = prenses (Eski Osetyaca) gibi, o dönemde (600’lü yıllar) ödünç alınmış sözcüklerin varlığı ile kendini göstermektedir. Türkçe’den erken dönemde “ödünç alınan” sözcüklerin birçoğunun hayvancılık ve tarım kültürü alanlarında oldukları dikkat çekicidir. (Hamori, 2001).

Macarca “ökör” = Türkçe “öküz” , “tino” (M.) = “dana” (Tr.), “borju” (M.) = “buzağı”(Tr.), “tyuk”(M.) = “tavuk” (Tr.), “kos” (M.) = “koç” (Tr.), “kecske” (M.) = “keçi” (Tr.) ya da Macarca “gyümölcs”= Eski Türkçe “yemiş”, “tarlon”-“tarla”, “teknö”-“tekne”, “arpa” – “arpa”, “alma” – “elma” gibi. (Hamori, 2001).

Dönemin ünlü müzik bilimcilerinden ve bestecilerinden Bela Bartok, 1936’da ülkemize gelerek, birkaç Türk besteci ile birlikte saha derlemeleri yapmak ve Türk halk müziğini tanımak üzere Adana’nın dağ köylerine gitmişti. Türkülerini kaleme aldığı, kaynak kişi kadınların, kendisinden çekinmemeleri için, Adnan Saygun’la doğaçlama şekillendirdikleri bir cümleyi söylemekteydi. Bu cümle Macarca’ydı ve aşağıdaki şekilde duyulmaktaydı:

“Pamuk tarlon şok arpa, alma, teve, şator, balta, çizma, kiçi keçke van.”

Cümlenin Türkçe’si aşağıdaki gibiydi:

“Pamuk tarlasında çok arpa, elma, deve, çadır, balta, çizme, küçük keçi var.”

Saygun’la Bartok’un amaçları, geleneksel kültürleri çerçevesinde sahip oldukları görgü ve terbiye gereği, kocalarının önünde bile zor türkü söyleyen bu kadınları, Macarların zaman içinde Türklerden ayrı düşmüş “*kardeş bir kavim*” olduklarına ve dolayısıyla da Bartok’un “yabancı” ve “gavur” olmadığına inandırmak ve türkü söylemelerini sağlamaktı. (Bartok, 1991: 15; Sipos, 2001: 171-178).

İnanç Sistemleri, Dinleri

Proto-Macarların eski dinleri bazı kaynaklarda *atalar kültü* ile *pananimizm*in bir karışımı olarak, diğerlerinde de *şamanizm* şeklinde tanımlanabilmektedir. (Bkz. Tanımlar). Ölümden sonraki yaşama inanıyor ve ölümlerini uzun süren bir yolculuk için yetecek kadar erzakla gömüyorlardı. Öte dünyaya yolculuğun yaklaşık bir yıl sürdüğüne inanıyorlardı. Günümüzde, Macaristan’da kişinin ölümünden bir yıl sonra, yakınları tarafından bir araya gelerek anılması geleneğinin köklerini o günlere dayandırmak olasıdır. Pananimist Macarlar, kendilerini çevreleyen her şeyde, hatta havada iyi ve kötü ruhların var olduğuna inanıyor, kötü olanlarından korunmak üzere günlük yaşamlarını bir dizi uygulama ile düzenliyorlardı. İnanışlarına göre, İnsanlarla Ruhlar Alemi arasında bir tür köprü görevi gören ve iletişimi sağlayabilen tek kişi olan “kutsal şaman” (taltosok) kendilerini bu kötü ruhların saldırılarından koruyabilirdi. Yalnız kişilerin değil, kabilenin başına gelebilecek kötülüğü önceden görüp, bazı uygulamalarla önleyebileceğine inanılan şaman bir süre sonra topluluğun en önemli kişisi haline gelmiştir. Tıpkı uyuyan bir insanın ruhunun bedenini bir süreliğine terk ettiğine inanıldığı gibi, insanı çevreleyen canlı-cansız her şeyin bir ruhunun bulunduğu ve şamanın özel uygulamaları sonrasında bu ruhların bedenlerinden yada maddelerinden ayrılıp yer değiştirebileceklerine inanılmaktaydı. Tarihten günümüze uzanan şamanist toplulukların tümünde benzeri inanışlar ve uygulamalar görülebilmektedir. Yeni doğan bir bebeğe isim verilmesi, hastaların iyileştirilmesi gibi pek çok uygulamanın yanı sıra belki de şamanın gerçekleştirdiği en “görülmeğe değer” tören, ancak çok önemli politik ya da askeri sebeplerle yapılan “beyaz / kır at kurban edilmesi” idi denilebilir. Güneş, ay, yıldız ve bulutların, insanoğlunu kötü ruhlara karşı koruyabilecek güçlerinin bulunduğu inanılmaktaydı. İki boyutlu bir evrenin varlığına inanan Proto-Macarlar, “iyi” ile “kötü”nün arasındaki hiç bitmeyen savaşı temsil eden “Ak” ve “Kara” Şamanların kendilerini çevreleyen her şeyi yarattıklarına inanmaktaydılar. Hristiyanlığın, St. İştvan (Han Vajk) tarafından krallığın resmi dini haline getirilmesinden sonra bile (M.S. 1000) eski şamanist inançlar, insanların günlük ve törensel uygulamalarında devam etmiş, bazıları ise günümüze dek, batıl inançlar şeklinde ulaşmışlardır. (Sisa, 1995: 1-6; Hoppal, 2000).

Sosyo-Kültürel Yaşayış Biçimleri

Basit bir tarımsal ekonomiden göçebe yaşam kültürüne geçmenin, zorlu bir süreç olduğu konusunda birleşen bilim adamları, Macarların “göçebe”liğe geçişlerinin M.S. 5.-6. yy.’larda, Uralların güney sınırındaki Ural (Yayık) nehri civarlarında şekillenmeğe başlamış olabileceğini öne sürmüşlerdir. Bu değişim ağırlıklı olarak Çuvaş tipi Batı Türk lehçeleri etkilerinin Macarca’da güçlü bir biçimde hissedilmesi ile belirlenmiştir. {Çuvaşça “*vagar*” = Macarca “*ökör*” = Türkçe “*öküz*” v.s. (Daha geniş bilgiler için bkz. Rona-Tas, 1996)}.

Yukarıda belirtildiği gibi, uzun yıllardır yabancı kaynaklarda “Türk” olarak anılan Macarlar’ın, 400 yıl kadar Türklerle bir arada yaşamalarının sonucu olarak, askeri teşkilatlanma, devlet örgütlenmesi, tarım ve hayvancılık, çiftçilik, bağcılık, kanun kavramı ve yazı gibi, yaşamın pek çok değişik alanında onlardan etkilendikleri bilinmektedir.

Macarların da, göçebe Türk kabilelerinin adeta bir imzası olarak tanımlanabilecek, eski bir uygulamayı sürdürdükleri bilinmektedir – atlıları ile belirli bir bölgeye yönelik saldırı ve sonrasında gerçekleşen talanları, ya bölge halkını yıldırıp, yerleşim yerini haraca bağlayana yada tümünden söz konusu bölgeyi egemenlikleri altına alana kadar sürdürmektedirler. At Macarlar için o dönemde en önemli hayvandır denilebilir, günümüzde de at sevgisinin kültürlerine işlediği ve Bulgarlarda da olduğu gibi Türklerin ünlü “at, avrat, silah” üçlemesini anımsatan bazı folklorik söylevlerinin bulunduğu bilinmektedir. (Kontler, 1999; Sisa, 1995). Macarların, tıpkı Türkler gibi, Orta Asya’da, döneme göre gelişmiş bir tarım ve hayvancılık kültürlerinin bulunduğu işaret eden ve yukarıda belirtilen çeşitli dilbilimsel verilerin yanı sıra, Proto-Macar mezarlarının incelenmesi sonucu elde edilen bulgular, Karpatları aşmadan çok önce bu kültüre sahip olduklarını göstermektedir.

“Macaristan nüfusu üç ana bölümden oluşmaktaydı, “orijinal” Macar göçebelerinin torunları olan ve *millet* olarak bilinen asiller yada “özgür insanlar”, kendilerine düşen görev – silahları

korumak ve askeri donanımına sahip çıkmaktı ayrıca herhangi bir vergiden muaf tutuluyorlardı. İkinci bölümde: özgürlükleri verilmiş kölelerin torunları ve üçüncüde de Macar devletine kaçan sığınmacılar yer almaktaydı.” (Nicolle, 1984: 86).

12.yy. ortalarında II. Henry’nin kardeşi olan *Friesing bişopu* (dini rütbe) *Otto* Macarlar hakkında aşağıdaki tanımlamalarda bulunmaktadır:

“...Bu Macarlar, hiç de güzel sayılamayacak yüzlere sahipler. ... dilleri ve ahlaki davranışları barbarca..., böylesine güzel bir memleketi bu insandan çok canavarlara benzeyen halka verdiği için yalnız Kadere lanet edebilir ya da Yüce İradeye boyun eğebiliriz... Köy evleri oldukça bakımsız, bazen ağaçtan çok nadiren de taştan evlerde oturuyorlar, yazdan sonbahara kadarsa çadırlarda yaşıyorlar... Kralları savaşa gideceğinde, hepsi onu sorgusuz sualsiz takip ediyorlar, On – on bir köylüden biri, ya da çok gerekliyse birkaçı, silahları ile tam donanımlı vaziyette savaşa katılmakta, geriye kalanlar ise toprağın ekimi ile uğraşmak üzere köyde kalmaktalar...” (Nicolle, 1984: 121; Gutman, 1991).

Günümüzde, Macar kültürünün pek çok alanında, Orta Asya etkisinin görülebildiği açıktır. Macar destanları, halk masalları, pentatonik dizileri ile Macar halk müziğinin yapısı, süsleme ve el sanatları, inanış ve uygulamalar, Çin pagodalarını andıran çatıları ile Transilvanya’daki Szekely’lerin evleri, yaygın olarak kullanılan acı biber, karabiber, safran ve zencefil gibi baharatlarla Macar mutfacı, bunlara örnek gösterilebileceklerden yalnız bazıları.

Türkler (Proto Türkler/Ön Türkler)

Çeşitli kaynaklarda, Türki Halkların: Orta Asya’da Hazar Denizi, doğuda Mançurya, güneyde Tibet Yaylası, kuzeyde ise Sibiry ovalarına kadar yayılmış biçimde yaşadıkları belirtilmektedir. Türklerin, bu geniş alan içerisinde Balkaş, Aral, Issık Gölü arasında yani Altay Dağları ile Tanrı Dağları arasındaki bölgede yaşadıkları bilinmektedir. Tarihsel süreç içerisinde, Türklerin anayurtlarından çıkarak, Mezopotamya Ovalarına, Anadolu’ya, Balkanlara, Avrupa içlerine, İspanya’nın kuzeyine, Arabistan’ın güneyine Yemen’e kadar, Rusya ovalarına, İran’a,

Hindistan'a, Çin'e, Kore'ye, Sibirya'ya ve Sibirya'nın doğusuna varan bölgelere yayıldıkları; buralarda yeni devletler kurdukları; gittikleri yerlerdeki topluluklarla karışarak yeni ve kültürel açıdan çok çeşitli toplumlar meydana getirdikleri tespit edilmiştir.

Anavatanları, Yerleşim Bölgeleri

Ünlü Türkologlardan, Macar bilim adamları Nemeth G., ve Rasonyi L., Türklerin anayurdu olarak Orta Asya'nın batısındaki Aral gölünün kuzeyini belirlemişlerdir. Bununla birlikte tarihçilerin, Proto-Türklerin yaşam ortamları olarak, Çinli kaynaklara dayanarak belirledikleri bölge Altay-Sayan bölgesidir (M.Ö. 2000 - Altay Dağları Bölgesi). Bu bölgenin kültürü ve Proto-Türklerin yaşayış biçimleri hakkındaki bilgiler, Çinli kaynaklardan çok sonraki yüzyıllarda, konunun uzmanları Rus arkeolog ve kültürel tarihçilerinden alınabilmektedir. Bölgede tespit edilen ve karakteristik Tunç Çağı özellikleri taşıyan, Afanasyev (M.Ö. 3000-1700) ve Andronov (M.Ö. 1700-1200) kültürlerinin bulgularından yola çıkarak, “at biniciliği”nin, M.Ö. 1700’lerde başlamış olabileceği öne sürülmüştür. Kültürel antropologlar tarafından, “ata binme” eylemi, “atın etinden ve sütünden yararlanma” gibi attan sağlanan faydaların, ikinci basamağı olarak algılanmaktadır. Macar Türkologlarından Deer’e göre “*at var olmasaydı, steplere özgü ani, yıldırım hızında*” Orta Asya savaş stili de var olamayacak, bulunamayacaktı, dolayısıyla deyim yerindeyse, devletlerini “*at sırtında oluşturup yine at sırtında savunmuş*” olan Hun, Avar ve Göktürk devletlerinden hiç biri oluşturulamayacaktı...” (Kaplan, 2003: 95-96).

Bazı bilim çevrelerine göre, Orta Asya ‘da yaşayan Proto-Türkler, ana yurtlarından iklim değişikliği sonucu oluşan kuraklık ve toprakların verimsizleşmesi gibi çoğu ekonomik, çeşitli nedenlerle göç etmişlerdir. Bu göçlere tarihte “Halkların Büyük Göçleri” (Kavimler Göçü) adı verilmektedir.(Konuya ilişkin daha geniş açıklamalara ve haritalara ulaşmak için bkz. <http://www.yuzyilisil.k12.tr/bde/tarih1/konu5.htm>).

Milattan sonraki yüzyıllarda yapılan göçlere katılan Türk boyları aşağıda sıralanmaktadır.

Milattan Sonraki Yüzyıllarda Yapılan Göçlere Katılan Türk Boyları

- **Hunlar:** Orhun bölgesinden Kazakistan bozkırlarına ve Türkistan'a, daha sonra 350-375 yıllarında Avrupa'ya-Fransa içlerinde ve İtalya'ya kadar yayılmışlardır.
- **Ak Hun** yada **Eftalit** olarak adlandırılan Hunlar: 350 yılında Afganistan ve Kuzey Hindistan'a,
- **Oğurlar:** 460 yıllarında Güney Rusya'ya,
- **Oğuzlar:** 9.yy.'da Güney Rusya'ya, 10.yy.'da Türkistan üzerinden Güney Yemen, Habeşistan, İran ve Anadolu'ya,
- **Onogurlar/Bulgarlar:** Karadeniz kuzeyinden Balkanlar'a,
- **Sabar/Sabir Türkleri:** 5.yy.'ın ikinci yarısında Kafkaslara ve Doğu Anadolu'ya,
- **Peçenek ve Kumanlar:** 9 ve 11.yy'da Hazar Denizi kuzeyinden Doğu Avrupa ve Balkanlara,
- **Uygurlar:** Baykal Gölü bölgesinden 840 yıllarında Doğu Türkistan bölgesine yayılmışlardır.

Ayrıca, maddi ve manevi kültürleri pek çok yönü ile bilim adamları tarafından incelenen ve günümüzde, çeşitli politikalar neticesinde, nesilleri tükenen Amerika Yerlileri - Kızılderililerin, Türk kökenli oldukları öne sürülmüştür. Dini inançları, savaşma gelenekleri, günlük yaşayışları, tören ve uygulamaları, yaşadıkları çadırlar, dokudukları kilimlerin motifleri gibi pek çok açıdan Orta Asya ve Anadolu Türkleri ile kültürel benzerlikler gösterdikleri bilinmektedir.

Yazılı Kaynaklarda, Tarih Sahnesine İlk Adımları

M.Ö. 2000'li yıllara dayanan Çinli kaynaklarda ilk kez Türklerden söz edildiği bilinmektedir. Bu kayıtlara göre “Hsiung-nu” (Hun) adlı kavimler, Altay

Dağları ile Baykal Gölü ve Gobi Çölünün kuzey sınırına dayanan bölgede yaşamışlardır ve “Tiyu-ku”(Türk)ların ataları olarak kabul edilmektedirler. M.S. 6.yy. Çin kaynaklarında, “Tu-K” adını taşıyan bir “kabile krallığın” Baykal Gölü’nün güneyindeki Orhun nehri bölgesinde yaşamlarını sürdürdükleri yer almaktadır.

“Gong” ve “Tık” adlı iki Türk kavmi hakkında geniş bilgilere yer veren Çinli kaynakları inceleyen Edhanson ve De Groot gibi bilim adamları, Çince’de “r” harfinin bulunmaması bakımından “Türk” sözcüğünün Çince’deki telaffuzunun ancak “Tık” biçiminde olabileceğini öne sürmüşlerdir. Bu belgelere göre “Tık”ların ortaya çıkışları M.Ö. 1582 olarak kabul edilmektedir. Çinli kaynaklara göre Türklerin tarih sahnesine ilk çıktıkları yer, Köğmen Dağları’dır. Bilinen en eski tarihsel kalıntılara burada rastlanmış olması düşündürücüdür. Köğmen Dağları’nın kuzey eteklerinde Yenisey ırmağında bulunan Tagar adasında, M.Ö. 7. yy.’da başladığı kabul edilen Tagar kültürü (M.Ö.700-200), eski Türkler’e atfedilmektedir. (“Türk Milletinin Tarihi”, 1988; Aksoy, 2001; <http://www.byegm.gov.tr/YAYINLARIMIZ/kitaplar/isteturkiye/turkce/tarih113.htm>; <http://w3.tyenet.com/kozli ch/otto.htm>; <http://www.ucalgary.ca/HIST/tutor/endmiddle/ottoman.html>).

Kabile Adlarının Etimolojik Kökeni ve Anlamları

“Türk” adının “Türük” yada “Turuk” olarak ilk kez, 720-725 ve 732-735 yılları arasında dikilen ve “Orhun Anıtları” olarak bilinen yazılı taşlarda karşımıza çıktığı bilinmektedir. “Türk” adını ilk kez, devlet adında kullanan Göktürkler olmuştur, (Göktürk Devleti – M.S. 552-745). Diğer taraftan, Herodot’un traktatlarında yer alan “Targita”, Eski Ahitte, Yafes’in torunu olarak anılan “Togharma”, Hint orijinli kaynaklarda geçen “Turukha” ya da “Thrak”, Çin kaynaklarındaki “Tık” ve Mısır hiyerogliflerinde okunan “Turukku” gibi adlandırmaların tümünün, Orta Asya kökenli Türk kavimlerini işaret ettikleri öne sürülmektedir. Bizanslı kaynaklarda Türklerin “Tur-Koi”, Çinli kaynaklarda ise “Tiyuk-Ku” olarak adlandırıldıkları bilinmektedir.

“Türk” sözcüğünün anlamı araştırıldığında, çeşitli kaynaklarda birbirinden az çok değişik tanımlara rastlanmıştır. Wembrey ve Deny’ye göre “Türk” sözcüğü “türemek”ten gelmektedir. Cumhuriyet reformlarının fikir babalarından, sosyolog Ziya Gökalp tarafından “Türk” - “Törelî” yani “kanun ve gelenek-görenek sahibi” olarak tanımlanmaktadır. (İran) edebiyatında “Türk” sözcüğünün “güzel” ile eş anlamlı olarak kullanıldığı bilinmektedir. (Ögel, 1984: 17-56; “Türk Milletinin Tarihi”, 1988: 4; Aksoy, 2001).

Türklerden söz eden ilk belgelerin Çin orijinli oldukları bilinmektedir. “Gong” ve “Tık” adlı iki Türk kavmi hakkında geniş bilgilere yer veren bu kaynakları inceleyen Edhanson ve De Groot gibi bilim adamları, Çince’de “r” harfinin bulunmaması bakımından “Türk” sözcüğünün Çince’deki telaffuzunun ancak “Tık”(Tu-Kue) biçiminde olabileceğini öne sürmüşlerdir. Bu belgelere göre “Tık”ların ortaya çıkışları M.Ö. 1582 (bazı kaynaklarda 1328) olarak kabul edilmektedir.

Kabilenin Etnik Bileşimi

Eberhard, Kafesoğlu, Ögel, Rasonyi v.s. gibi, (Proto-Türk) İlk Türk tarihi ve (Pre-İslam) İslamiyet Öncesi tarihi uzmanları Türk halkların ataları kimlerdi sorusuna aynı yanıtı vermektedirler : “*Hiung-nu*”lar (*Hunlar*) tarihteki Proto-Türklerdi; yada diğer bir deyişle – İlk Türkler yada Türklerin Ataları – Hunlar’dı.

Kaynaklarda, “Hun” adı tek bir kavmin değil, bir kavimler topluluğunun ortak adı olarak karşımıza çıkmaktadır. Aralarında Türk kavimlerinin de yer aldığı bu kavimler, Asya bozkırlarının en savaşçı kavimleri olarak biliniyordu. Kullanılan ortak dilin Türkçe olması ve belli kültürel özelliklerde, Türk etkisinin ağır basması, Hun Birliğinin çekirdeğini Türklerin oluşturduğunu gösteriyor. “*Hun*” (kun) sözcüğü Türkçe, Moğolca ve Uygurca’da “*İnsan*” (*halk, kavim*) anlamına gelmektedir. (Cemal, 2002) Bir araya gelerek, konfederatif tarzda bir birlik oluşturan çeşitli kavimlere mensup boylar, her birini eşitleyecek ortak bir adı benimsemiş ve bu birliği “İnsan” Birliği olarak nitelemiş olabilecekleri düşünülmektedir. Buradaki en

ilginç olan noktalardan biri ise : Avrupa (Batı) Hunları'nın isimlerinin, Türkçe dışında başka herhangi bir dilde açıklanamıyor olmalarıdır. (www.kessler-web.co.uk/History/FeaturesEurope/BarbarianHuns.htm).

Birkaç örnek aktaracak olursak:

- (Ünlü Hun liderlerinden) **Balamir** = *bala* (çocuk, oğlan, sevgili) + *mir* (han, kral, hakan);
- (Attila'nın oğlu) **Dengizik** / Dengizik = *deniz fırtınası*;
- (Avrupalıların Onegesios olarak bildikleri Hun generali) **Oniki** = *12 sayısı*;
- (Attila'nın oğlu) **Csaba** (Çaba okunuyor) = *çoban*;
- (Ünlü Hun liderleri) **Atakam** = *ata* + *kam* (şaman, dini yol gösterici ve dini tören sorumlusu, kutsal kişi);
- **Aybars** = *ay* + *bars* (pars, vahşi leopar, yırtıcı);
- (Attila'nın kansı) **Arıkan** = *arı* (saf temiz) + *kan*; (www.kessler-web.co.uk/History/FeaturesEurope/BarbarianHuns.htm; Cemal, 2002).

Bizans ve Çin imparatorluklarının tuttukları kayıtlarda, Hunlar'ın konuştukları dilin, yine birer Türki kavim olan Bulgar, Avar ve Szeker'lerin (Szekely) konuştukları dille aynı olduğu yer almaktadır.

Türk Halkını oluşturan Türk boyları, tarihsel süreç içerisinde, kurdukları devletlere kendi isimlerini vermişlerdir. *Hun, Avar, Kırgız, Karluk, Yağma, Çigil, Oğuz, Türkes, Uyгур, Hazar, Bulgar, Peçenek, Kıpçak, Çuvaş, Kuman* gibi. Bununla birlikte, *Kuman, Kıpçak, Selçuklu, Osmanlı, Eyyübi* gibi adlarla bilinen tüm bu devletlerin, Bizans orijinli yazılı kaynaklarda Türk olarak adlandırıldıkları bilinmektedir.

Orta Asya ve Anadolu'da Kurdukları Devletler

Tarihsel kayıt ve bilimsel yorumların oldukça geniş kapsamlı olması bakımından, burada konuya ancak kısaca değinilerek, daha geniş bilgi edinmek isteyenlere ilgili kaynaklar önerilecektir.

Orta Asya

- ***Hun İmparatorluğu (M.Ö. 3.yy.'da Teoman Han ve M.Ö. 209y. oğlu Mete Han)*** Sonraki yüzyıllarda (M.S. 1.yy.'ın sonlarında) bir kısım Hun, Aral Gölü havzasına, bir kısmı da Hazar Denizinin kuzeyine, Kazakistan Bozkırlarına ve Başkırd bölgelerine göç etmiştir. (M.S. 350-375y.) bir grup Hun Batı'ya göç ederek Avrupa'daki ilk Türk devletini kuracaklar ve Avrupa/Batı Hunları olarak anılacaklardır. Ünlü komutanları Attila'nın önderliğinde, ölümüne dek (M.S.453y.) Büyük Hun İmparatorluğunu oluşturacaklardır.
- ***Göktürk İmparatorluğu (M.S. 552-740; 522y. Bumin Han) (Türük / Kök-Türk /İlahi, Semavi Türk)*** Adında Türk sözcüğünün ilk kez kullanıldığı bu devlet kısa zamanda sınırlarını genişleterek, Çin Seddi'nden Kafkasya'ya kadar uzanmıştır. Ancak Bumin Han'ın ölümünden sonra, imparatorluk ikiye bölünmüş, bir süre sonra Çin yönetimi altına girmiştir. Elli yıllık esaretin ardından İltiş Han, eski imparatorluğu oluşturan kavimlere önderlik yaparak, 27 adamı ile birlikte İkinci Göktürk İmparatorluğunun temellerini atmıştır. Kapağan Kağan devrinde, gelişmeler gösteren devlet, zirvesine ulaşmıştır. Daha sonra Kültigin ve ağabeyi Bilge Kağan (716-734) zamanında kültürel anlamda en parlak devrini yaşamıştır. Kültigin'in 731'de ölmesi ve Bilge Kağan'ın da üç yıl sonra zehirlenerek ölmesi ile Göktürklerin çöküşü başlamıştır. Bu çöküşün en önemli etkenlerinden biri İmparatorluğun başlıca kuruluş gücü Oğuzların birlikten ayrılması ve giderek güçlenen sarsıcı Uygur saldırıları olarak gösterilmektedir.

- **Uygur Devleti (741-840)** Orhun-Selenga Nehirleri boylarında yerleşen Uygur boyları 8.yy.'da dağılan Göktürk İmparatorluğunun yerine geçerek İç Asya'ya kadar yayılmışlardır. İlk Uygur hakanı Kutluğ Bilge Kül Kağandır, üçüncü hakanları Böğü Kağan (759-780) ise Çin İmparatorluğunun başkenti Lo-Yangı ele geçirdiği (762) için “Çin Fatih”i olarak bilinmektedir. Uygur Kağanlığı 840-45'te yıkılınca, Tarım Nehrinin kuzeyindeki vahalara dağılmışlardır. Sarı Uygurlar olarak bilinen Türk kavmi ise Çin'in içlerinde Batı Kansu Nehri dolaylarına yerleşmişlerdir. (“Türk Milletinin Tarihi”, 1988; Öztuna,1998).

Anadolu

Mespero ve Demorgan gibi ünlü tarihçiler, Anadolu'daki Türk varlığını M.Ö. 4000 yıllarına kadar götürmekte, Prof. Dr. Osman Nedim Tuna; Sümerlerle ve Sümerce ile ilgili yaptığı araştırmaların sonucuna dayanarak "Bu dil münasebeti Türklerin en az M.Ö. 3500'lerde Anadolu'nun Doğu bölgesinde yerleşmiş olduklarını gösteriyor" demektedir. *{Yapılan araştırmalarda, Sümerce'de 165 Türkçe kelime bulunduğu öne sürülmüştür. (Tuna, 1990). Kaynaklara göre Türkler, Selçuklulardan çok önceleri Anadolu'ya gelmişlerdir. Anadolu'daki en eski Türk kitleleri veya toplulukları "Kimmerler" ile "İskitler"dir (Sakalar). Her iki Türk topluluğu da Karadeniz'in Kuzeyinde, Hazar'dan Tuna Nehri'ne kadar geniş bir alanda yaşadıkları ve özellikle Kafkaslar'dan Anadolu'ya girerek Anadolu'nun doğusunda yerleştikleri için Doğu Karadeniz'deki Türk varlığını yakından ilgilendirmektedirler. {Bilim adamları tarafından "Proto-Türk" olarak kabul edilen iki kavimden birisi olan Kimmerler, (diğeri İskitlerdir) Anadolu'daki yayılmaları sırasında genel olarak Doğu Karadeniz Bölgesi'ne, çoğunlukla da Rize ve çevresine yerleşmişlerdir. (Daha geniş bilgiler için bkz. Tuna, 1990)}*.

Milattan sonraki yıllarda da Anadolu'ya çok çeşitli Türk boy ve topluluklarının geldiği bilinmektedir. Bunlar arasında Hunlar, Bulgarlar (530), Sabirler (558, 575 yılları), Kuman-Kıpçaklar, Avarlar, Uz-Peçenekler ve ileride Osmanlı'nın çekirdeğini oluşturan Oğuzlar (8.yy.'dan sonra) gibi pek çokları

sayılabilmektedir. Kaynaklara göre, Büyük Hun İmparatorluğu'nun yıkılışından sonra Batıya göç eden Hunlar'ın bir kolu 395 tarihinde Erzurum üzerinden Anadolu'ya gelmiş, 451 yılında ise onları Akhunlar izlemişlerdir. Büyük bir göç dalgası da 466'da gerçekleşmiş, Avrupa Hunları'na bağlı Ağaçeri Türk boyları Anadolu'ya gelerek bölgeye yerleşmişlerdir. Bizans Devleti 6. yüzyılın başlarından itibaren Türkleri bir yandan Hristiyanlaştırmaya, bir yandan da askerlik görevlerinde kullanarak Anadolu'ya iskan etmeye başlamıştır. Bu yerleştirme ve askere alma süreci Ermenilere, İranlılara ve Araplara karşı yapılmıştır. Dönemin yazılı kaynaklarından edinilen bilgilere göre : Bulgar Türkleri 755 ve 947 yıllarında Adana, Niğde, Aksaray, Bursa, Antalya ve Milas taraflarına yerleştirilmiş ise de, en yoğun ve büyük yerleştirme Trabzon ve çevresi ile Karaman-Tarsus arasındaki bölgede gerçekleştirilmiştir. (Tuna, 1990: 49; Türk Milletinin Tarihi, 1988: 74-78). Oğuzlar'ın yurtlarından ayrılıp, batıya yönelmesi ile önce Seyhun nehri kıyılarında, ardından tüm Maverâünnehir bölgesinde görüldükleri bilinmektedir. Oğuzların Kınık boyundan *Selçuk* ve oymağı 10.yy.'ın sonlarında güneye göç etmiş, ardından dalgalar halinde gelen Oğuz kitleleri de kendisilerine katılmışlardır. Bu dönemde, Horasan üzerinden Anadolu, Azerbaycan ve Gürcistan'a seferler düzenlenmiş, İran'ı elinde tutan bir başka Türk devleti Gazneliler ile savaşp, Gaznelileri yenerek – Büyük Selçuklu İmparatorluğunu oluşturmuşlardır. 1071'de Malazgirt'te yapılan meydan muharebesinde (Alpaslan ve Bizans İmparatoru Diogen) Bizans ordusunu bozguna uğratarak, bu bölgede önceden yaşayan Türk boylarının varlığı yanı sıra, “Anadolu'nun kapılarını” yeni gelen Türk kavimlerine açmışlardır. 1092'de bölünen Selçuklu İmparatorluğu, 1153'te tamamen yıkılmıştır. Anadolu Selçuklu Devleti ise 13.yy.'ın ortalarına kadar ayakta kalmıştır.

Selçuklu İmparatorluğu ve Osmanlıların ilk dönemlerinde kurulan ilk devlet oluşumları - Anadolu Beylikleri aşağıda, kuruluş yıllarına göre sıralanmaktadır.

Selçuklu İmparatorluğu Döneminde Anadolu'da Kurulan ve Varlık Gösteren Beylikler

- **Saltuklar** (1072-1202): Yukarı Fırat'ta Erzurum, Bayburt, Tercan, İspir, Oltu, Muangert ve Kaçmar şehirlerini içine alan bölgede kurulmuştur.
- **Mengücekler** (1080-1228): Aşağı Fırat'ta Erzincan, Kemah, Divriği ve Şebinkarahisar.
- **Dilmaçoğulları** (1084-1393): Bitlis ve Erzen'de
- **Sökmenliler** (Ahlatşahlar) (1110-1207): Van bölgesinde Malazgirt, Ahlat, Erciş, Adilcevaz, Eleşkirt, Van, Tatvan, Silvan ve Muş
- **Yıvaloğulları** (1098-1183): Diyarbakır
- **Çubukoğulları** (1085-1113): Harput, Palu, Çemişkezek, Arabgir
- **Artuklar** (12-15 yy.): Doğu ve Güneydoğu Anadolu; Harput, Palu, Siirt, Diyarbakır, Harran, Halep, Silvan, Malatya, Hani
- **Karakoyunlu Türkmen Devleti** (1365-1496): Doğu ve Güneydoğu Anadolu, Kafkasya, kısmen İran, Irak ve Herat.
- **Akkoyunlu Türkmen Devleti** (1469-1508): Karakoyunlu bölgeleri.
- **Danışmendoğulları** (1097-1178): Bayburt, Kayseri, Sivas, Maraş, Elbistan, Ankara, Çankırı, Çorum, Amasya, Tokat bir ara Ünye, Bafra.
- **İnaloğulları** (1095-1195): Diyarbakır, Harput kısmen Tunceli.

- **Çobanoğulları:** Kastamonu ve Çevresi
- **Çaka Bey:** İzmir ve çevre adaları.

Osmanlıların İlk Dönemlerinden Başlayarak, Uzun Bir Süre Anadolu'yu Denetleyen Beylikler

- **Karamanoğulları;** Konya
- **İnançoğulları;** Denizli
- **Saruhanogulları;** Manisa
- **Aydinoğulları;** Birgi, Keles, Ayasluğ, Bodemya, Sultanhisar, Sard, Güzelhisar, Tire, Alaşehir ve kısmen İzmir.
- **Candaroğulları;** Kastamonu, Sinop, Safranbolu, Taraklı-borlu, Çankırı, Kalecik, Samsun.
- **Germiyanogulları;** Kütahya, Tavşanlı, Gediz, Eğriöz, Simav, Eşme, Kula, Sirke, Selendi,
- **Hamidoğulları;** Antalya, Teke ili.
- **Ramazanoğulları;** Çukurova,

- **Dulkadiroğulları;** Maraş, Elbistan,
- **Ertene/Aratna;** Sivas, Kayseri

Anadolu'daki Türk varlığının, M.Ö.2000 yılına uzandığını düşündüren oldukça önemli veriler bulunmaktadır. Türkler Oğuz'lardan 700 yıl önce Hun, Ağaçeri, Sabir olarak Anadolu'ya girmişlerdir. Romalıların Uz, Peçenek, Bulgar, Romen gibi Türk unsurları Anadolu'da iskan ettikleri bilinmektedir. Özellikle 8. ve 9.yy.'larda, Arap fetihleri sırasında Erzurum, Malatya, Maraş, Ahlat, Tarsus, Misis, Antakya, Adana hattına büyük Türk gurupları yerleştirilmiştir. Dolayısıyla, 1071 Malazgirt savaşı sonrası büyük bir güç olarak bir kaç dalga halinde Anadolu'ya giren Oğuzların kurduğu Selçuklu devleti ve onu izleyen Osmanlı devleti dönemlerinden çok öncesine dayalı bir “Anadolu Türk” varlığından söz edilebilmektedir. (“Türk Milletinin Tarihi”, 1988; <http://www.internettrash.com/users/a-Trk-Anadolu.htm#summary>).

Üyesi Bulundukları Dil Grubu

Dünya üzerinde, Hint-Avrupa, Sami ve Ural-Altay gibi belli başlı üç dil grubundan Ural Altay dil grubuna mensup olan Proto-Türkler'in, bilinen yazılı ilk Türk alfabesi olan Göktürk alfabesini kullandıkları bilinmektedir. Bu dil grubunun Altay kolunda Türkçe, Moğolca, Mancu-Tunguzca, Korece ve Japonca gibi diller bulunmaktadır. Bu alfabede 39 harf vardır, bunlardan dördü (a-e, o-u, ö-ü, ı-i gibi) ikiz seslidir. Göktürk alfabesi Orta Asya ve bu bölgeden çeşitli yönlere göç eden Türk boyları arasında yüzyıllarca kullanılmıştır. Bu alfabenin bazı versiyonlarının, Asya'da, Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da, Balkanlarda ve Transilvanya'daki *Sekely* topluluklarına ait mağara ve çeşitli tapınak temellerinde yer alan yazıtlar biçiminde günümüze kadar ulaşabildiği bilinmektedir. (Tuna, 1990: 49; “Türk Milletinin Tarihi” 1988: 132-135; <http://www.ozturkler.com>). Göktürk alfabesi ile “Türkçe yazılı” ilk örneklerin Orhun Nehri bölgesinde bulunan ve “Orhun

Yazıtları/Abideleri” olarak bilinen dikili taşlar oldukları düşünölmekte, bunların geçmişı bazı kaynaklarda M.S. 730 yıllarına kadar dayandırılmaktadır.

İnanç Sistemleri, Dinleri

Proto-Türklerin inanç sistemleri, başta “Doğa Güçlerine Tapınma” (*animism*), sonra “Atalar Kültü” (*ancestors cult*) ve bazı bilim çevrelerince ilk *monoteism* olarak kabul edilen “Gök Tanrı Dini” gibi çeşitli aşamalarda gelişim ve değişim göstermiştir. **Animist** Türk boyları, dağ, tepe, kaya, vadi, ırmak, su kaynağı, ağaç, orman, deniz, demir, kılıç gibi oluşum ve nesnelerin canlı birer varlık olduklarına, bunların ruhları oluşuna inanıyorlardı. Doğada gizli güçlerin bulunması inancı, Orkun yazıtlarında “kutsal” anlamına gelen “yer-su” (*yarsub*) terimiyle yansıtılmıştır. Eski Türkler’de kutsallık “ıduk” kavramıyla da dile getirilmiş, özellikle Göktürkler’de sular, dağlar *ıduk* sayılmıştır. Her boyun her obanın bir kutsal dağı olmuş, bu dağ *ıduk* olarak benimsenmiştir. Gök Tanrı’ya sunulan bütün kurbanlar, adaklar ilgili dağa götürölerek burada törenle, şölenle sunulmuşlardır. Orta Asya Türkleri arasında en yüce, en kutsal sayılan dağ “Ötüken” dağı olmuştur. Ötüken yalnız dağ değil aynı zamanda bir orman olarak tasavvur edilmiştir. Türkler ona büyük saygı göstermiş, adaklar sunmuş, kurbanlar kesmişlerdir. Bununla birlikte – güneş, ay, yıldız, yıldırım, gök gürültüsü, şimşek, ateş, su gibi tanrıların varlığına; bu varlıkların taşıdıkları karakter özelliklerine göre iyi yada kötü ruhlarının, kendilerini de iyi yada kötü etkileyebileceklerine; tanrıları, kurbanlar sunarak yönlendirebileceklerine inanmaktaydılar. Bu türden inanç sistemlerinin Antik Yunan ve ondan etkilenen Roma’da, ayrıca geçmişten-günümüze bazı Orta Asya, Afrika, Uzak Doğu ve Okyanusya halklarında görebilmekteyiz. Bu inanç sisteminin, beraberinde tüm bu maddi–manevi tanrısal ve kutsal varlıkların (kendi aralarındaki ve insanoğlu ile olan) ilişkilerini gelişmiş bir mitoloji kültürü şeklinde yansıttığını görebilmekteyiz.

Atalar kültü pek çok “lkel” kabilenin günümüzde srdrdđđ inanç sistemlerindendir. Proto-Türklerin, ölmüş atalarına saygı göstermek, onları çeşitli bayramlarda (lk Bahar Bayramı-yaklaşık 18 Mayıs) anmak, onlardan zor durumlarda yardım istemek ve ruhlarına kurbanlar sunmak gibi uygulamaları, Asya Hunlarına kadar uzanmaktadır. Bazı Batı tarihçilerine göre Attila’nın ikinci Balkan seferinin nedenlerinden biri, Kun (Hun) hükümdar ailesine ait mezarların Margus (Belgrat dolaylarında, Tuna kıyısındaki kent-kale) piskoposu tarafından açılarak soyulması olmuştur. Kunlar’ın büyük bir hakaret saydıkları bu işe, yüksek ihtimalle piskoposu sevk eden etken, eski Türkler’in erkek lleri silah ve değerli eşıyalarıyla; ölen başıbuğları altın ve gümüş koşumlu atlarıyla; kadınları da ss eşıyaları ve mcevherleriyle birlikte gömmeleri idi. Bunun nedeni, Türkler’in, öbür dünyada ikinci bir hayatın varlığına ve ruhların sonsuza kadar yaşıadıklarına inanmalarıydı. Türklerde, herhangi bir vesile ile insan kurban edildiğine dair bulgulara rastlanmamıştır, bazı kaynaklarda gittikleri yerlerde bu adetin uygulandığını gören Türkler, bunu kaldırmışlardır. Orta Asya’dan Batı Avrupa’ya uzanan çeşitli Türk boylarına ait pek çok mezarda, kurbanlık olarak makbul sayılan hayvanlardan *at*, *koç* ve *buğra* (erkek deve) iskeletlerine rastlandığı bilinmektedir. Proto-Türkleri oluşturan çeşitli boyların *Şamanist* oldukları düşüncesi oldukça yaygın bir yanılgıdır. Oysa doğru olan, Türklerin “Ulu Gök Tanrı – Tangra” yada “Tengri”ye tapınmış olduklarıdır. Belli evrelerce, Şamanizm’in Türklerin dini olarak kabul edilmeyişinin sebebi aslında bir *din olmayış*ından, zaman içinde “dinleşen” çeşitli büyüsel uygulamalardan ibaret bir tapınma biçimi oluştundan kaynaklanmaktadır. Şamanizm bir tapınma yada ibadet biçimidir, kişıyi “*korkunç hastalıklardan*” sağaltan (hangi ismi taşıyacağından ne zaman ve ne şekilde öleceğine kadar hep merak uyandıran soruları yanıtlayan), yakın-uzak gelecekten haber veren, kavmi toplayıp g yada savaşı hazırlığından önce örgütleyen bir uygulamalar zinciridir, *Göktanrı* *dinine* mensup kavimlerin çeşitli doğa güçlerini birtakım uygulamalarla yönlendirme çabasıdır. *Dağ*, *Irma*k, *Taşı*, *Orman*, *Rüzgar*, *Şimşek* gibi doğal oluşımların ve *Kurt*, *Kaplan*, *Yılan*, *Tilki*, *Tavşan*, *Geyik*, *Kartal*, *Baykuş*, *Karga*, v.b. gibi steplere özgü hayvan ruhlarının yardımı ile (uzun ve zorlu bir eğitimden geçerek özel seçilmiş) “*Şaman*” olmuşı kişilerin yesi bulundukları topluluğa çeşitli biçimlerde “yardım etme” çabasıdır. {*Şaman*, *Altay Türklerinde* – *Kam*, *Uygurlarda* – *Otacı*, *Çin*

kaynaklarına göre Kırgızlarda – Gan, Moğollarda – Böge gibi adlarla anılmaktadır}.

Şaman, yaptığı “büyülü” ilaçlarla kavmin sağaltıcısı / hekimi; kavmi kötülüklerden koruyan ve çeşitli durumlarda başarılı olmasını tanrılara kurbanlar sunarak dileyen; gelecekte haber vermek için çoğunlukla kutsal sayılan ve yalnızca kendisinin dokunabildiği “davulu” eşliğinde “kutsal dansını” yaparken, kendinden geçerek transa girip, çeşitli hayvanların ruhları ile özdeşleşen; yıldızlara ve tanrılara danışarak, yeni doğan bebeğe - geleceğini yönlendirecek olan - uygun ismi veren; ölüyü hak ettiği biçimde toprağa veren ve tüm kabile tarafından biraz korku ile karışık saygı ve sevgi gören “*insanüstü güçleri*” olan kimsedir.

Şamanların, başlarda kadınlardan seçildikleri, tarihsel süreç içerisinde bu yaklaşımın belli faktörlerin etkisi ile değişim göstererek – erkek Şamanların daha yaygın olarak kabul gördükleri bilinmektedir. Şaman olacak kimsenin, çoğunlukla bir Şaman soyundan gelmesi ve daha küçük yaşta iken gerekli belirtileri taşıması halinde, kabilenin Şamanı tarafından bir tür “eğitime” alındığı ve ancak sınav sonucu “Şamanlığa” kabul edildiği bilinmektedir. Şamanizme, Orta Asya ve Kuzey Asya halklarından Tunguzlar’da, Moğollar’da, Mançular’da, Laponlar’da, Eskimolar’da, Vogullar’da, Ontiyaklar’da, Samoyedler’de, ayrıca Kafkaslar’da, Hindistan’da, Çin’de, Japonya’da, Endonezya’da, Malezya’da, Polinezya’da, Avustralya’da, Büyük Okyanus Adalarında, Alaska’da, Grönland ve İzlanda’da, Kuzey Amerika’da, Guyana’da, Amazon bölgesinde ve Afrika’nın birçok yerinde (temel ilkelerin değişmemesi koşuluyla) az yada çok rastlandığı bilinmektedir. (Hoppal, 1996: 99-107; Baldick, 2000; Hoppal, 2000; Uraz,1994; Kyrgyz, 1993).

Gök Tanrı – *Tangra/Tengri* ise, Proto-Türklerin en yüksek kutsal varlığıdır. **Tangrı**, “*tam iktidar sahibi*” ve “*yaratıcı*”, “*Türklerin ulu koruyucusu*” olarak semavi bir varlık biçiminde tasarlanmıştır. Orhun kitabeleri başta olmak üzere, Orta Asya steplerinden – Kuzeydoğu Bulgaristan’a ve Romanya’dan Transilvanya’ya yayılmış bilinen pek çok dikili taş ve anıta, Proto-Türklerin – “Gök Tanrı”sı kavramına açıklık getirebilecek bulgulara rastlanmaktadır. Örneğin, Tonyukuk bengu taşında birçok kez adı geçen Tangrı ya da Tengri, daha çok “milli” bir tanrı niteliği

taşıır. Gök Türkler'in Çin esaretinden kurtularak İkinci Göktürk Devleti'ni kurmaları (680-682), Tangrı'nın isteğiyle gerçekleşmiş kabul edilir; Hakan'ı Türklere Tangrı vermiş, budun Hakanı terk edince Tangrı tarafından cezalandırılmıştır. Yani Tangrı, Türk Milleti'nin hayatı ve geleceği ile ilgilenen bir ulu varlık durumundadır.

Tasarlandığı haliyle, Tangrı, Türklerin yaşamına doğrudan karışır, buyruklar verir, iradesine boyun eğmeyenleri cezalandırır, insanlara bağışladığı iktidar (kut) ve kismet (ölüğ) değerini bilmeyenlerden geri alır. Şafak söktüren (tan üntürü) ve bitkileri oluşturan da “Ulu Tanrı”dır. O, yaşam verici ve yaratıcıdır, ölüm de Tangrı'nın iradesine bağlıdır. Yine Orhun yazıtlarında, Proto-Türklerin evrendoğum (cosmogoni) inanışlarına ilişkin bazı ipuçları yer almaktadır. “Yukarıda mavi gök, aşağıda yağız yer yaratıldığında, ikisi arasında insanoğlu yaratılmış” cümlesine rastlanmıştır. {Orhun Yazıtları: “Üze Kök Tengrü, asra yağız kılındıkta, iki ara kişioğlu kılınmış.” (Bkz. “Türk Milletinin Tarihi”, 1988). Bazı kaynaklara göre, Güneş, Ay ve Yıldızlara büyük değer verilen ve bunların Tangrı'nın temsilcileri gözü ile bakılan bu inanç sisteminde, Güneş'e Gün-Ana, Ay'a ise Gün-Ata denilmekteydi. (“Türk Milletinin Tarihi”, 1988: 34-39; Gryaznov, 1976; Ögel, 1981)}.

Sosyo-Kültürel Yaşayış Biçimleri

Yukarıda yer verilen bilgiler ışığında, başta Çinli, sonra da Arap, Pers/İran ve Rus orijinli kaynaklarda adı geçen Tu-gue'ların (Türklerin) Hsiung-nu /Xiong-nu (Hunların) torunları oldukları sonucuna varılmıştır. Soylarının, dişi bir kurttan (Asena) türediğine inandıkları bilinmektedir. Efsaneye göre atalarını emzirerek, hayatta kalmalarını sağlayan Asena adlı dişi bir kurttur, bu nedenle sancaklarının tepesinde, bir kurt başı figürü yer almaktadır. Bu “soyumuz kurttan geliyor” motifi, yalnız Türkler ve Türki kabileler için değil, diğer bazı halklar için de tipik bir mitos olma özelliği taşımış ve kültürlerinde yaygın olarak kabul görmüştür.

Çinli kaynaklarda yer verilen bilgilere göre: **Tu-gue**'lar, Moğol kökenli bir halk olan **Juan-Juan**'lar için bazı demircilik işleri yapmaktaydılar, atalarından birinin kızıl saçları ve gök mavisi gözleri vardı, elbiselerini soldan ilikliyorlardı (oysa

aynı dönemde Çinliler sağdan iliklemetedir), saçlarını tıraş ediyor ve deriden yaptıkları çadırlarda (yurt) yaşıyorlardı. Göçerlerdi ve avlanmak için çıkıp gittikleri yeni toprakları ele geçiriyorlardı. Pişirilmiş veya kurutulmuş et yiyip, kımız (at sütü ve kanı ile hazırlanan protein değeri oldukça yüksek bir içecek) içiyor, kürk ve koyun yününden elbiseler giyiyorlardı. Kızlar ayakları ile top oyunu oynamakta, ruhlara inanmakta ve büyücülere saygı duymaktaydılar. **Hsiung-nu**'ların (Hunların) yazıları ile aynı yazıyı kullanıyor, gelenekleri her açıdan, Hsiung-nu'ların gelenekleri ile örtüşmekteydi. Hakanları (Khan) özel işaretlerinin yer aldığı dokuma kilim üstünde otururdu. Hayvan boynuzundan yapılmış yaylar ve kemikten oklar kullanıyorlardı. Uzun mızraklar, demir kılıç ve bıçaklar kullandıkları diğer silahlardı. İşlerinin ehli demirciler ve kuyum ustaları olarak bilinmekteydiler. İyi biniciler ve avını hızlı vuran savaşçılardı. Ölülerini törenle çadıra yerleştirmekte, törenin bir parçası olarak, “ölüm çadırı”nın etrafında at yarışları düzenlerlerdi, yüzlerini, keder ve üzüntülerini belli edecek şekilde boyamaktaydılar, ölü kişi için koyun ve at kurban edilmekteydi. Ceset yakıldıktan sonra sahip olduğu değerli eşyaların yanı sıra atı ve köpeği ile birlikte gömülmekteydi. Ölünün nasıl öldüğünün resmi çizilmekte, hayattayken öldürdüğü insan sayısı kadar taş mezarına yerleştirilmekteydi. Kurban edilen hayvanların kemikleri mezarın yakınlarına dağıtılmaktaydı. Aynı kaynakta, Tu-gue'lar tarafından kurulan devletler aşağıdaki gibi belirtilmiştir:

1. *İlk Gök Türk Devleti (M.S.552-582)*
2. *Doğu Gök Türk Devleti (M.S.582-630)*
3. *Batı Gök Türk Devleti (M.S.582-630)*
4. *İkinci Gök Türk Devleti (M.S.681-744)* (Gryaznov, 1976: 38-41; Aksoy, 2001; Güvenç, 1994)

Stepler yada bozkır olarak bilinen bölgeler, otlakları ile hayvancılığa elverişli, nem oranı bakımından, kuru tarıma imkan verecek yüksek yaylalardan oluşmaktaydı. Bundan dolayı rahatça at ve koyun beslenebilirdi. Geleneksel olarak her mevsim ayrı iskan yerlerine geçirilmekteydi. Kışlar – **kışlakta**, Yazlar (Proto-Türkler İlkbahar'a Yaz derlerdi) – **yazlakta**, Yay (yaz) – **yaylakta**, Güz – **güzlekte** geçirilmekteydi. Bu da durmaksızın devam eden bir hareketlilik, her an mobilize yaşam yada sürekli bir göç hazırlığı ve göç demektir. Her mevsimde hangi Boyun nereye yerleşeceği

belirlenmişti ve bilinmekteydi. Yurta (yurt) olarak bilinen yaşam alanları çadırlar (bazı kaynaklarda “*ger*”) birkaç çeşitti, bazıları arabayla taşınır, bazıları da gidilen yerde kurulan türdendi. Çadırın tahta kısımları, içinde yaşayanların sağlıklı ve uzun ömürlü olması ve kötü ruhları uzak tutabilmek amacı ile at kanı kullanılarak kırmızıya boyanırdı. Etrafına sıkı sıkı dolanacak keçe bantlar uzun zaman alan, zahmetli uğraşlar sonucu genç kız ve kadınlar tarafından, özel işaretlerle dokunulmaktaydı. Çadırın ortasında daima bir ocak bulunurdu. Proto-Türklerde kadın ve erkeklerin eşit haklara sahip oldukları bilinmektedir. Farklı kaynaklarda - her iki cins de rahatlıkla uzun süre ata binebildikleri, eğlence veya savaşlarda ustaca mızrak ve ok kullanabildikleri gibi bilgiler yer almaktadır. Kadınların toplumda saygı gördükleri, özellikle de yaşlı kadınların aile ve topluluk üzerinde otoriter bir yaptırım güçlerinin bulunduğu bilinmektedir. Henüz 1950’li yıllarda bile, uluslar arası “*Diogene*” (bilimsel dergi) dergisinde, İngiliz bilim adamı ve araştırmacı Daryll Ford’un, yayınladığı makalede, insanoğlu için “*göçebelik*”in, “*yerleşik*” düzende yaşamaktan daha ileri bir aşama olduğuna ilişkin bulgu ve sonuçlarına yer verilmektedir. Buna göre, *göçebelik*, aşama olarak *ekincilik*ten sonra gelmekte ve sağladığı üstün hareket gücü sayesinde insanoğlu’nun varolması için en uygun koşullu yerleşimleri bulmasına, buradaki kavimlerle iletişim kurup etkileşimde bulunulmasına ve böylelikle sahip olduğu maddi-manevi kültürün gelişim göstermesine olanak tanımıştır. (Kaplan, 2003: 95-96).

Türk, Bulgar ve Macar Halklarını oluşturan Proto-Kavimlerin, Geleneksel Müzik Kültürlerindeki Ortak Özellikler

Müzik, zaman ve zemin gibi birincil faktörlerin etkisi ile bir topluluğun veya toplumun gündelik yada törensel hayatında önemli bir yer tutmaktadır. Doğumdan ölüme uzanan yaşam süreci içerisinde birbirini izleyen çeşitli geleneksel uygulamaların temelinde yer almakta, değilse bile en önemli tamamlayıcılarından biri olmaktadır. Bu genelleme etnik köken, sosyo-kültürel, ekonomik gelişmişlik düzeyi, yaşam alanı gözetmeksizin tüm kültürler için geçerliliğini korumaktadır.

M.Ö. 3000’li yıllardan itibaren, Altaylılar döneminde daha da belirginleşen, uzun süreli bir oluşum ve gelişim döneminden sonra, Türk müzik kültürü, M.Ö. 1000 yıllarında başladığı kabul edilen Hunlar döneminde tarih sahnesine ilk adımını atmaktadır... Kaynaklar ışığında, Türk müzik kültürü:

“Tarihsel süreç içerisinde Hunlar, Selçuklular ve Osmanlılar dönemlerinde birbirinden çok farklı öğeleri kendi öz potasında bir araya getirip birbirleriyle buluşturan, etkileştiren, uzlaştıran, birleştiren, bağdaştıran, kaynaştıran, bütünleştiren ve sonunda yeni – özgün birleşimlere varan bir yapı ve karakter edinmiştir.” (Uçan, 2004: 306-350).

Müziğin, Proto-Türk kökenli kavimlerin günlük ve törensel hayatlarında önemli bir yer tuttuğu başta Çin, sonra da Bizans ve Roma İmparatorluğu kaynaklı kayıt ve belgelerden öğrenebilmekteyiz. Bunlara dayanarak, ünlü Hun lideri Attila’nın yabancı konuklarına verdiği müzikli ziyafetlerden, seferler dönüşü kendisini Hun şarkıları söyleyerek karşılayan “güzel giyimli Hun kızları”ndan ve Attila’nın Burgond kralına bir Hun orkestrası gönderdiğinden söz edilebilmektedir. Çin kaynaklarında 28 çeşit Hun halk türküsünden bahsedilmektedir. Çinliler, Asya Hunları’na ait sazlardan bazılarını *Kung-hu*, *Bi-li*, *P’i-pa*, *P’e-li*, *Ku-sie* adları ile belirtmekte, ancak bunların telli yada nefesli olup olmadıklarına dair kesin bilgiler vermemektedir. Göktürk ve Uygur İmparatorluk Müzik Kültürlerinde davul ve çeşitli boru tipli üflemeli çalgıların bulunduğu bilinmektedir. Bu dönemde, büyüsel, dinsel, gündelik, törensel ve askeri müzikler ayrı birer alan olarak giderek belirginleşmektedir.

Yine bu dönemde, Hun kağanlığına bağlı olarak ilk “devlet askeri müzik topluluğu” – Tuğ Takımı kurulmakta, aynı zamanda kopuzcu-ozanlar yada ozan-kopuzcular bulundurulmakta ve çeşitli törenlerde görevlendirilmekteydi. Türk müziği, tüm Orta Asya’da görülen pentatonik (beşperdeli) temele oturdu ve yaygınlaştı. Ezgisel yapıdaki inici karakter iyice belirginleşti, varyasyonlar (çeşitlemeler) kullanılmaya başlandı. Kam (şaman) müziği, tuğ müziği, ozan-kopuz müziği, tören-şölen-oyun-eğlence müziği gibi türleşmeler baş gösterdi. (Uçan, 2000).

“Proto-Türklerde her gün 9 tane ır (sözlü) yada küğ’ün (ezgisel beste) icrası hakimiyet alametlerinden sayılmaktaydı.” (Beşevliyev, 1981: 65).

Çinlilerin, Türk müzik aletleri arasında *Hyu-pu* adı ile belirttikleri kopuz, bozkır müzik kültüründe çok önemli yer tutan çalgılardandı. Destanlar, kahramanlık şiirleri, kavmin neşeli ve acı gün hatıraları, aşk türküleri gibi pek çok geleneksel-kültürel ürün, saz şairleri tarafından kopuz çalınarak söylenmekteydi. Türklerin geleneksel çalgılarından olan kopuzun tarihsel süreç içerisinde çeşitli biçimlerde Mısır, Suriye, Balkanlar, Macaristan, Çekya ve Slovakya, Polonya, Rusya, Ukrayna ve Almanya’ya da ulaştığı ve oralarda koboz, kubos, kobzo, kopus v.b. gibi isimler altında çok sevilen sazlardan biri olduğu bilinmektedir. Kaynaklara göre, Macaristan’da bulunan Avar çifte kavalı günümüze ulaşmış en eski ve nadir Proto-Türk müzik aletlerindendir. Proto-kavimlerin gerçek müziğinin tam olarak ne olduğu hakkında bir takım genellemeler yapabilmek, günümüze kadar ulaşan kayıt ve belgelerin oldukça az ve bazılarının tam deşifre edilememiş olmasından dolayı oldukça zordur. Yine de, son yıllarda, yurdumuzda ve yurtdışında Türk Kültürünü araştırma ve geliştirme kurumlarınca yapılan bazı saha çalışmalarında önemli bulgulara ulaşılmaktadır. Kaynaklar ışığında: Türk, Bulgar ve Macar halklarını oluşturan proto-kavimlerin geleneksel müzik kültürlerindeki belirgin ortak özellikler aşağıda en genel hatları ile sıralanmaktadır :

- Ezgilerde görülen pentatonik yapı ve inici karakter;
- Cümle yapılarının kuruluş kanunları, cümle biçimleri ve varyasyon türleri;
- Kullanılan vurnalı, nefesli ve telli çalgıların türleri; (Hamori, 2001).

Günümüz Bulgaristan, Macaristan ve Türkiye halklarının, geleneksel müzik kültürlerinin belli alanlarında önemli benzerliklerin bulunuyor olması tesadüf olamaz. Bu türden benzerliklerin, uzun bir tarihsel süreç içerisinde paylaşıla gelen ortak kültürel mirasın yanı sıra, zaman ve zemin faktörlerinin etkisi ile siyasal, sosyo-kültürel ve ekonomik iletişim ve etkileşimler sonucu oluşmuş olmaları son derece doğaldır. Kültürel paylaşım bağlamında, Orta Asya dönemi ve Osmanlı İmparatorluğu sınırları içerisinde bulundukları dönem süresince geniş çaplı yoğun bir

etkileşim ve yeniden şekillenme sürecinin yaşandığı ortadadır. Bu gibi süreçlerin uzantıları, yalnız müzik alanında değil, kültürün nerdeyse her alanında görülebilmektedir.

Türk ve Macar halk müziklerinin belli türleri arasında tespit edilen benzerliklerin köklerinin, yukarıda kısaca üstünde durulan müzik kültüründe yattıkları bilinmektedir. Aslında bu benzerlikleri ilk olarak tespit eden ve bu konuda, Türk meslekdaşları ile çalışmak isteyen, ünlü Macar etnomüzikolog ve besteci Bela Bartok'tur.

“Bartok'un Macar ve Türk Halk Müzikleri arasındaki benzerlikler hakkında söylediği sözler, o zaman savunulan milliyetçi tarih ve dil tezlerine destek veriyordu. Bu teorilerin Türklerin kökenlerini, Türki Boyların Orta Asya'dan Avrupa ve Küçük Asya'ya (Anadolu) göç etme dalgalarına bağlamasını hatırlatmaktaydı” (Akşin, 1990: 426; Bozdoğan, 2002: 273-349).

1936'da Toroslar'da gerçekleştirdiği saha çalışması sırasında derlediği 87 halk türküsünden 20'si Macar halk türküleri ile örtüşmekte, yada yüksek oranda benzerlikler göstermekteydi. Bu sonuçlar, %40 gibi kayda değer bir orana işaret etmekte ve uluslar arası bilimsel önem taşıyan bir keşif olma değeri taşımaktadır. (Hamori, 2001). Bartok, 1937'de basılan “Folk Song Collecting in Turkey” başlıklı çalışmasında, derlemeler sırasında duyduğu türkülerden “%40'ının Macar Halk Türküleri ile ezgisel ve yapısal benzerlikler, hatta aynılıklar” göstermesinin karşısında yaşadığı büyük şaşkınlığın ve gerçekleşen uluslar arası önemde keşif karşısında duyduğu sevincin etkisi ile aşağıdaki tarihi sözlere yer vermektedir:

“Bu tür ezgiler Yugoslavlar, Batı ve Kuzey'deki Slovaklar ya da Yunanlılar arasında bulunmaz, Bulgarlar arasında bile tek tük rastlanır. Bu ezgilerin yalnızca Macarlar, Transilvanya ve Moldovya Romenleri, Keremişler / Çeremişler (Volga bölgesinde yaşayan bir Fin-Ugor kökenli halk) ve Kuzey Türki halkları arasında bulunabildiğini hesaba katarsak, bu müziğin antik, bin yıllık bir Türk müzik üslubunun kalıntısı olması olasılığı yüksektir.”(Bartok,1991).

Bartok, Osmaniye’de 16 Kasım tarihinde ilk kez kaydettiği ezgiler hakkında aşağıdaki notu düşmekteydi:

“Kulaklarıma inanmadım, Eski bir Macar ezgisinin bir varyantıydı bu...” [Bkz. (8a) No’lu Ezgi. (Bartok, 1991: 69)]. Türk ve Macar halk müziklerinin akrabalığının yeni bir kanıtı, Macar halk şarkılarının temeli olarak kabul edilen “parlando” ve “tempo giusto” üslubu örneklerinin Türk halk müziğindeki örneklerine çok benzemesi ve bu benzerliğin Türk ezgilerinde kolayca görülebilmesidir.” (Bartok, 1991: 221).

Bu iki halkın geleneksel müzikleri arasındaki benzerliklerin, Bartok gibi bazı müzikologların da savunduğu şekilde, Milattan çok önceki dönemlere kadar gidebildiği iddiasına karşı, aynı dönemlerde, tüm bunların M.S. 16.-17.yy’lara dayanabileceği görüşü öne sürülmüştür. Bartok’un bu görüşe aşağıdaki kanıtlara bağlı olarak, karşı çıktığı bilinmektedir.

“Orta ve Güney Macaristan’ın Türklerce (Osmanlılar) istila edilerek, on altıncı yüzyılın ortalarından itibaren 160 yıl boyunca işgal altında tutulduğu herkesçe bilinmektedir. Dolayısıyla bu süre içinde Macar halk müziği ile Türk halk müziği arasında bir etkileşim olabileceği varsayılabilir. Ne var ki, bu ihtimal söz konusu olamaz çünkü Osmanlı işgali doğrudan doğruya askeri bir nitelik taşımaktaydı, nitekim Balkanlardaki durumdan farklı olarak, ülkede hiçbir zaman Türk yerleşim yerleri, alan yada köyleri kurulmamış, Osmanlı işgal ordusu ile Macar uyrukları arasında hiçbir toplumsal etkileşimin olmamasına her iki taraf da özen göstermiştir. Hatta pek çok Macar işgal edilen topraklardan kaçmış, orta Macaristan’da bulunan geniş bir bölgeyi tamamen boşaltarak terk etmiştir.” (Bartok, 1991: 41).

Bartok, kendi ve kendisi gibi düşünenlerin tezini ise, Hamori’nin aktardığı aşağıdaki açıklamaları ile desteklemektedir:

“Bu halkların yaklaşık 12-15 yüzyıl önce aynı bölgede yaşadıklarını ve göçler nedeniyle birbirlerinden ayrıldıktan sonra aralarında herhangi bir kültürel etkileşimin olamayacağı tarihsel gerçeğini kabul edecek olursak – bu müzikal tarzın en az 1500 yıllık olduğu aşıkardır. Buna benzer bir tespiti ulaşabilmek bile bu konuya uluslar arası bir önem yüklemektedir. Bildiğim

kadıyla, halk müziğinin yüzyıllara uzanan yaşı ile ilgili, dünyada bir başka benzer tespit yapılamamıştır. Örneğin Kuzey ve Doğu Slavlar yaklaşık 6 yüzyıl kadar aynı varlık göstermişlerdir, bununla birlikte, ayrılmadan önce sahip oldukları tarihsel (antik) Slav halk müziğinin izlerini, ne birilerinin ne de diğerlerinin güncel halk müzik tarzlarında bulunabildiği ile ilgili hiçbir gösterge yoktur.” (Hamori, 2001).

Yukarıda konu edilen antik müzik tarzının, günümüze dek ulaşabilmesinde, tarih boyunca, ağızdan ağza söylenmesi, nesilden nesle aktarılması ve bu haliyle Macar (ve Türk) köylülerinin yeni halk türkülerine temel oluşturması durumu etkili olmuştur. (Bartok, 1937; Bartok, 1991; Hamori, 2001; Paksa, 2002; http://www.hungary.com/corvinus/lib/timeless/chapter_24.htm).

Bartok’un Anadolu’daki müzikal-kültürel araştırmalarına, yenilerini ekleyen ve araştırma alanını Avrasya ülkelerine kadar genişleten Macar etnomüzikolog Dr. Janos Sipos yine bu konularda önceden beri ciddi çalışmaları bulunan Szabolcsi’nin (1934) sözlerine yer vermektedir:

“Macar halk müziği büyük Asya müzik kültürünün bin yıllık ağacının buraya eğilmiş dalıdır ki, Çin’den Orta Asya yoluyla Karadeniz’e kadar yaşayan değişik halkların ruhundan kaynaklanmaktadır.” (Sipos, 2004).

Sipos’un, 1988-1993 yılları arasında yaptığı saha derleme ve TRT repertuarı inceleme çalışmaları sonucunda, yıllar önce Bartok tarafından keşfedilen benzerliklerin öneminin tahmin edilenin ötesinde, çok daha fazla olduğu ve en az iki Macar ve Türk eski müzikal-kültürel tabakasının birbirine oldukça benzediği ortaya çıkmıştır. Ayrıca, Sipos, yaptığı geniş çalışmalar neticesinde, geleneksel ve güncel Macar ve Anadolu ağıtlarının “genel yapılarının” neredeyse aynı olduklarını tespit etmiştir. *{Şarkı, oyun, v.b. diğer geleneksel müzikal-kültürel ürünler arasında ağıtlar, tarihsel süreç içerisinde meydana gelebilecek doğal değişikliklere en dayanıklı tür olarak görülmektedirler. Doğaları gereği, büyük bir acının ifadesi olarak spontane söylenen bu biçimlerin, “en eski dönem” üslubunda oldukları ileri sürülmüştür. Ağıtların dışında, çocuk şarkı ve sayışmacalarının, çocuk*

tekerlemelerinin aynı özellikleri gösterebildikleri öne sürülmektedir. (Konu ile ilgili daha geniş bilgiler için bkz. Sipos, 1994, 1995, 2001)}.

Aşağıda, Macar halk müziği ile ilgili önemli çalışmaları bulunan etnomüzikolog Dr. Katalin Paksa'nın, beraberinde 2 CD ile hazırlanan kitabından örneklere yer verilmiştir. (Bkz. Paksa, 2002: 48-102). Macar halk müziğinin “en eski dönemi”ne ait ezgisel ve ritmik yapılara ışık tutması bakımından sırasıyla: ağıt, çocuk sayısmacaları/şarkıları ile bazı halk türkülerinin nota örneklerine yer verilmiştir.

Ağıt Örnekleri :

1)

2)

3)

Çocuk Sayışmacası / Şarkısı Örnekleri:

1)

2)

3)

4)

Halk Türküsü Örnekleri:

1)

2)

3)

Yıllar süren araştırmalardan sonra, Macar bilim adamları, Macar halk müziği ile Sarı Uygurlar olarak bilinen Yugur halkının müziği arasında çarpıcı benzerlikler saptamışlardır. *{Türk etnik kökenli Budist bir etnik grup olan Yugurlar, Doğu Türkistan'daki Uygurlarla akraba olarak kabul edilmektedirler. Belli kaynaklarda Sarı Uygurlar olarak adlandırıldıkları tespit edilmiştir. Çinli tarihçilere göre Uygurlar, Hunların (Xingo) torunlarıdır}*. Buna göre, Yugur Otonom Devleti'nin Batı bölümünde derlenen halk türküleri ile Macaristan'da derlenenler arasında, aşağıdaki noktalarda önemli benzerlikler tespit edilmiştir:

- *Ezgiler;*
- *Müzikal Karakteristikler (her iki halkın halk türküleri pentatonik dizilere sahip);*
- *Cümle formları ve cümle kuruluş kuralları (çoğunlukla örtüşüyor);*

Ayrıca, her iki topluluğun halk şarkılarında sıkça görülen, *anne, anneanne, elma, sarı, kara bulutlar* ve *cesaret* gibi belli sözcükler, yaklaşık aynı biçimde telaffuz edilmektedir. *{Sözü edilen ortak noktalar bağlamında : “Adang Kızı” adlı Yugur halk şarkısı ve “Peynir Yiyen Çingeneler” ile ilgili Macar halk şarkısı arasındaki benzerlikler öyle belirgindir ki, bu ikisinin aynı şarkının varyantları olduğu yüksek bir olasılık olarak görülmektedir. (Aracı, 2001; Bartok, 1991; Sipos, 2001; Paksa, 2002; <http://www.caccp.org/et/etib 52. html#4>)}*.

Yukarıda, çeşitli dillerde yazılmış, birincil ve ikincil nitelikteki tarihsel kaynaklardan edinilen veriler ışığında, araştırmanın etnik, tarihsel ve sosyo-kültürel boyutuna açıklık getirebilecek, önemli bulgulara ulaşılmıştır. Günümüz Bulgar, Macar ve Türk halklarını oluşturan Proto-gruplar arasında, başta etnik köken anlamında, sonra da tarihsel ve sosyo-kültürel alanlarda, yüzyıllara dayalı bir tarihsel geçmişle şekillenen, güçlü bağların bulunduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Bu bağlar, söz konusu üç halkın :

- ileri dönemlerde farklı dil, din ve mezhepleri kabul etmeleri;
- çevre faktörlerin etkisi ile belli anlamlarda siyasal, sosyal ve kültürel değişimler geçirmeleri

ve bunun gibi çeşitli gelişmelere rağmen, günümüze kadar taşıya geldikleri, geleneksel **“kültürel öz”**ün korunup, yalnızca müzik kültürü alanında değil, sosyal yaşamın pek çok alanında var olan çeşitli uygulamalarda kendini gösterdiği bilinmektedir. Kavimlerin sahip oldukları, geleneksel kültürlerin, gelecek nesillere aktarımında en önemli dayanak noktalarını oluşturan çeşitli gelenek, görenek, adet ve uygulamalardan pek çoğu, önceleri sözlü aktarım daha sonra da, belli bir süre her üç halk tarafından kullanılan Göktürk alfabesi aracılığı ile, yazılı aktarım gerçekleştirilerek günümüze kadar ulaşabilmiştir.

Çeşitli politik ve sosyo-kültürel faktörlerin etkisi ile **Bulgarlar 864-865** yıllarında **Han Boris** ile (St. Boris I. Bulgar Knyazı), uzun süren isyanlar ve karşı koymalara rağmen **Hristiyanlığın Doğu Roma – Ortodoks Mezhebini** kabul etmektedirler. **Macarlar, 975-1000** yıllarında **Kral Geza I.** (Juvitsa) ve oğlu **Kral Vajk** (St. Stephan) İştvan önderliğinde, yine benzer süreçler neticesinde **Hristiyanlığın Katolik Mezhebinde** vaftiz edilmektedir. **Türkler** için ise durum **932-955** yılları arasında **İslam** dininin Karahanlılar arasında yaygınlaşması ve **Satuk Buğra Han** tarafından – resmi din ilan edilmesi sonucunda belirlenmektedir. (Türk Milletinin Tarihi, 1988: 12; Öztuna, 1998; Venedikov, 1995; Hamori, 2001; <http://www.net.hu/corvinus/lib/timeless/chapter01.htm>; <http://www.hungarianhistory.hu/lib/thou/thou04.htm>}).

4.1.2. Osmanlı İmparatorluğu – Batı’ya Yöneliş Dönemi

Anadolu Selçuklu Devletinin çözülmesi ile Anadolu’da oluşan pek çok Türk Beyliğinden biri olan Osmanlı Beyliği M.S. 1299 yılında Oğuzların Kayı boyundan

gelen Selçuklu Beylerinden Ertuğrul Gazinin oğlu, Osman Gazi tarafından Bilecik'in Söğüt bölgesi yakınlarında kurulmuştur. Kısa sürede topraklarını genişleten Osman Gazi ve ondan sonra tahta geçen oğlu Orhan Gazi geleceğin güçlü imparatorluğunun temellerini atmışlardır. 1354'te Orhan Gazi'nin büyük oğlu veliaht Gazi Süleyman Paşa (1353-57), Gelibolu yarımadasına, Rumeli'ye, Balkanlara – Avrupa'ya ayak basmaktadır. Bu olay Türk tarihinin dönüm noktalarından biri sayılmaktadır. Gelibolu yarımadasını fetheden Gazi Süleyman Paşa – “Rumeli Fatih” şanını kazanmaktadır. Vefatından sonra (1359) yerine geçen kardeşi Gazi Murad Bey (I. Murad 1362-1389) aynı yıl Meriç nehrini aşarak Dimetoka'yı, kuzeyde Eski Zağra'yı almakta ve İstanbul surlarına kadar akınlar düzenlemektedir. 1362'de ordularının başında Edirne'yi fethetmektedir. Artık Osmanlı büyük bir askeri gücü bünyesinde barındıran dünyanın güçlü devletlerinden biri haline gelmiştir. Rumeli Fatih olarak anılan ağabeyi Gazi Süleyman Paşa gibi – ileriki yıllarda, I. Sultan Murad Han Hüdavendigar'da “Balkanlar Fatih” olarak anılacaktır. Türklerin Meriç'i geçmesi Balkan ve Avrupa devletlerini telaşlandırmış ve Vatikan'ın isteği ile Osmanlı'ya karşı *İlk Haçlı Koalisyonu* oluşturulmuştur. Macaristan kralı I. Layoş'un başkumandanlığında, Sırbistan ve Bosna krallarının da katılması ile Osmanlı üzerine yürünmüş ancak bu oluşum, 1364'te Sırp Sındığı bölgesinde Hacı İlbeyi'nin komutasındaki Osmanlı ordusu tarafından bozguna uğratılmıştır. 1370'de başkent Tırnova'daki (Tirnovovo) Bulgarsitan çarı, Osmanlı'ya vergi ödemeyi kabul etmiştir. Yeniden, Sırbistan, Romanya ve Bulgaristan'ın oluşturdukları Haçlılar Ordusu – (İkinci Haçlı Seferi) I. Murat Han tarafından, 26 Eylül 1371'de Çirmen Meydan Savaşında adeta yok edilmiştir. Balkanları (*Köstendil-1372, Niş-1375, Sofya-1382, Manastır, Görice, Ohri, Debre-1385, Tırnova, Lofça, Plevne, Zıştovi, Rusçuk, Tutrakan, Silistre-1388 v.b.g.*), hızla ele geçiren Sultan I. Murat, Üçüncü Haçlı Koalisyonu ile 20 Haziran 1389'da girdiği Birinci Kosova Meydan Savaşında kazandığı galibiyetten sonra burada şehit düşmüştür. Sultan I. Murat Han (Hüdavendigar), 27 yıl 3 ay süren saltanat süresinin sonunda oğlu Sultan I. Bayezid'e (Yıldırım) 500.000 km² ye varan topraklara yayılmış bir imparatorluk bırakmıştır.

1391 yazında Türklerin Eflak (Boğdan) adını verdikleri Güney Romanya prensliği, Osmanlı hakimiyetini tanımakta, bu olayı sonraki yıl Selanik ve Silivri'nin

fethedilmesi ve Macaristan kralı Sigismund'un ordusu ile yenilmesi gibi gelişmeler izlemektedir. 25 Eylül 1396'da neredeyse bütün Avrupa devletlerinin en seçkin savaşçıların yer aldığı 130.000 kişilik Haçlı Ordusu, I.Bayezid tarafından, Niğbolu yakınlarında yenilgiye uğratılmıştır. Bizans'ı yeni Osmanlı kuşatmalarından kurtarmak, Türkleri Balkanlardan kovmak ve Kudüs'e kadar giderek Kutsal Emanetleri Vatikan'a getirerek, bölgede hakimiyet kurmak gibi amaçlar taşıyan ve Macaristan kralının komuta ettiği Haçlılara, birkaç küçük devletin yanı sıra – Macaristan, Fransa, İngiltere, Almanya, Polonya ve Venedik'ten yoğun katılımların gerçekleştiği bilinmektedir.

I. Mehmet Çelebi'nin oğlu ve Yıldırım Bayezid'in torunu, II. Murad 1430'da Selanik'i geri alarak, Venedik ve Macaristan gibi Avrupa'nın en güçlü deniz ve kara kuvvetleri ile savaşmış, 1439'da Macaristan'a ait (Orta Avrupa'nın kilidi sayılan) Belgrad'ı (Nandorfejervar) kuşatmış ancak alamamıştır. 24 Aralık 1443'te Osmanlı Ordusunu, İzadi Derbendinde bozguna uğratan, Macaristan kralı Janoš Hunyadi (Hunjadi Janos) ile (12 Temmuz 1444) Segedin (Szegedin) Barış Antlaşması imzalanmıştır. Bu durumdan faydalanmak isteyen yeni bir Haçlı Ordusunun 1444 Eylülünde Türk topraklarına girmesi ile, o dönemde Manisa'ya çekilen II. Murad 10 Kasım'da, Varna Meydan Savaşında, başlarında Macaristan/Polonya kralı V. Ladislav'ın (*VI. Wladislaw - Vladislav Varnençik*) bulunduğu orduyu yenilgiye uğratmıştır. 19 Ekim 1448'de yeni bir Haçlı ordusu ile İkinci Kosova Meydan Savaşında karşılaşan Sultan Murad bu orduyu da yenmeyi başarmıştır. Bu kanlı savaş, Osmanlıları Balkanlardan sökü� atmak üzere planlanan sonuncu Haçlı Seferi olarak tarihe geçmiştir.

İstanbul'un 29 Mayıs 1453 yılında fethedilmesi, bin yıllık Bizans İmparatorluğunun tarihe karışması ile Konstantinopol'den (İstanbul) uzaklaşan bilim adamı ve düşünürlerin Avrupa'daki Rönesans ve Reform hareketlerine öncülük etmesi, feodalitenin çözülmeye başlaması gibi pek çok nedenden dolayı Orta Çağ'ın sona erip Yeni Çağın başlangıcı sayılmaktadır. Yavuz Sultan Selim'in (I.Selim) 25 yaşındaki oğlu – Kanuni Sultan Süleyman'ın tahta geçmesi ile İmparatorluğun yüzü İran ve Turan'dan dönemin ikinci süper gücü, Roma-Germen imparatoru Charles-

Quint'in (*İspanya Kralı I.Carlos / Almanya İmparatoru V. Karl*) adeta devleştiği Avrupa'ya dönmektedir. Daha önce 3 kez kuşatılıp alınmaya çalışılan Macaristan'ın en önemli kalelerinden Belgrad (1521) ele geçirilir. İspanya'yı da elinde tutan Charles-Quint, dönemin Fransa kralı I. François'yı Madrid'te esir tutmakta, kralın annesi de bunun üzerine "Cihan Padişahı"ndan oğlunun kurtarılması için yardım talep etmektedir. Kanuni, Avrupa'ya açılma planlarına hız verecek bu olay üzerine, Fransa'yı savunmaya karar vermektedir. (Kaynaklara göre, Charles-Quint'in kızkardeşi Maria, Macaristan kraliçesi olup, Macar kralı II. Layoş'un kızkardeşi Anna da Charles-Quint'in kardeşi Avusturya arşidükü – Ferdinand von Habsburg ile evlidir. (Öztuna, 1998: 187-192; Velichkov, 2004; Petrov, 1995; Brundage, 1962). Böylelikle Orta Avrupa'ya, İkinci Macaristan Seferine çıkan Kanuni, 13 seferinin en ünlüsünü başlatmış bulunmaktadır. 29 Ağustos 1526'da, tarihe stratejik deha örneği olarak geçen ünlü Mohaç Meydan Savaşında, Macar ordusunu iki saatlik bir sürede yenilgiye uğratan Sultan Süleyman, 11 Eylül 1526'da Macar taht kenti Budin'e (Buda) girmektedir. Neticede Macaristan'ın yarısı ve Transilvanya Osmanlı'ya bağlanmakta, vergi ödemek durumunda kalmaktadır. Amaç Charles-Quint ile aralarında bir tampon bölge oluşturmaktır. Macaristan'ı geri almak üzere pek çok deneme yapan Charles-Quint ve kardeşi Ferdinand, başarılı olamamaktadır. 1538 yılında Boğdan prensine karşı sefere çıkan Kanuni, 20 Ekim 1540'ta Venedik devleti ile barış imzalamakta ve Budin'in Beylerbeylik olarak Osmanlı topraklarına katılması ile sonuçlanacak olan Budin seferine (1541) çıkmaktadır. Ferdinand'ın Macaristan'ı geri alma çabaları başarısızlıkla sonuçlanmakta, 100.000 kişilik ordusu Budin surları (Buda Var) önlerinde bozguna uğratılmaktadır. Kanuni Sultan Süleyman'ın 1543'te Estergon (10 Ağustos) ve İstolni Belgrad'ı (4 Eylül) ele geçirmesi ile, 8 Ekim 1547'de imzalanan Barış Antlaşmasına göre, Ferdinand'ın vergiye bağlanması gibi pek çok ağır şartlar kabul edilmektedir. Charles-Quint'in tahttan feragat edip bir manastıra kapanması (1556) Almanya ve İspanya gibi devlerin ayrılması v.b. gibi sonuçlar, Kanuni'nin başarılı bir komutan olarak saygınlığını ve ününü pekiştirmektedir. Kaynaklara göre 7 Eylül 1556'da, Sigetvar (Szigetvar) seferinde hayata gözlerini "*otağı-hümayununda, top ve tüfek sesleri arasında*" yuman Kanuni, İmparatorluğu en geniş sınırlarına ulaştıran ve pek çok sebepten dolayı Avrupa'da "Muhteşem Süleyman" olarak adlandırılan padişah

olmuştur. (Öztuna, 1998; Gutman, 1991; Nicolle, 1984; <http://w3.tyenet.com/kozlich/otto.htm>; <http://www.ucalgary.ca/HIST/tutor/endmiddle/ottoman.html>).

Aşağıda, Osmanlı imparatorluğu tebaası olarak, Türk, Bulgar ve Macar Halkları arasındaki, yüzyıllara yayılan sosyo-kültürel alışveriş ve etkileşimin bazı boyutlarına açıklık getirebilmek üzere, tarihi belgeler, kayıt ve kaynaklar ışığında, protokol sıralamasında Mısır Eyaletinden sonra 2. ve 3. sırada gelen başta Rumeli, sonra da Budin Eyaletleri üzerinde kısaca durulacaktır. (Harita için bkz. Ek 2).

Bulgaristan (Rumeli Beylerbeyliği / Rumeli Eyaleti)

Rumeli eyaleti, 1363’de Anadolu eyaletinden sonraki ikinci eyalet olarak kurulmuştur. Eyalet merkezi başta Edirne iken, sonraları sırası ile Filibe (Plovdiv), Manastır ve Sofya’ya değiştirilmiştir. Eyaletin kurulduğu tarihte, adalar hariç Tuna güneyindeki tüm Balkanlar yarımadasını içine aldığı, ancak 16.yy.’da Bosna ve 17.yy. başında Silistre (Özü) ve 1864’te Tuna eyaletlerinin kurulması ile parçalandığı bilinmektedir. Bulgaristan topraklarının neredeyse tamamı Sultan I. Murat tarafından 1388’de fethedilmiştir. (Daha geniş bilgiler için bkz. Öztuna, 1998: I-II).

Aşağıda, tarihi belgeler ışığında, günümüz Bulgaristan Cumhuriyeti sınırları içinde bulunan belli başlı şehirlerdeki Türk kültür varlığına ilişkin kısa bilgilere yer verilmektedir.

1868 Tuna Vilayeti Sal-namesi’ne göre:

“...Yalnız işler haldeki (kullanılabilen) Müslüman Türk eserlerinden rakamsal örnekler : **Sofya**’da 44 cami, 4 medrese, 8 mekteb, 18 tekke; **Şumnu**’da (Şumen) 40 cami, 6 medrese, 12 mekteb, 10 tekke; **Timnova**’da (Veliko Timovo) 31 cami, 7 medrese, 19 mekteb, 4 tekke; **Rusçuk**’ta (Ruse) 30 cami, 6 medrese, 9 mekteb, 7 tekke;... **Varna**’da 19 cami, 1 medrese, 12 mekteb, 1 tekke; **Eskicuma**’da (Tirgovishte) 17 cami, 6 medrese, 6 mekteb, 1 tekke; **Samakova**’da 10 cami, 2 medrese, 3 mekteb, 2 tekke;...v.b.g.” (Öztuna, 1998, I-II; Velichkov, 2004).

Bazı büyük şehirlerin 17.yy.'daki durumları, Evliya Çelebi'nin kayıtlarından aktarılmaktadır:

“... **Eski Zağra** (Stara Zagora), 3.000 ev, 6 cami, 11 mescit, 5 hamam, 855 dükkan, 200 kadar konaktır. **Filibe** (Plovdiv), 3 nahiyedir, ve ayrıca 9 nahije bu kazaya bağlıdır. 8.060 hane olup 23 mahalle Türk, 6 Hristiyan, 1 Yahudi mahallesi vardır. 10 cami, 43 mescit, 11 tekke, iki çarşı halinde 880+300 dükkan, 165 hamamlı konak, 2 imaret, büyük köprüsü vardır. Ulu Cami, şehri 1363'te fetheden I. Murad'ındır... **Varna**, büyük kaleli mühim limandır. 5 cami, 36 mesciti vardır. Limanına yılda 1.500 kadar gemi girer. 7 Türk, 2 Ermeni, 1 Bulgar, 1 Rum, 1 Yahudi mahallesidir. **Vidin**, Rumeli eyaletinin sancak merkezidir. Tuna'nın güney sahilindedir. 1389'da Evrenos Bey fethidir. 2.000 tımarlı çıkarır. 19 Türk, 4 Bulgar, 1 Yahudi mahalleli, 4.700 haneli mühim şehirdir. 10 cami, 14 mescit, 9 medrese, 11 mekteb, 7 tekke, 200 hamamlı konak vardır... **Kızanlık** (Kazanlık), Edime sancağına bağlı, 1.060 hane kaza merkezidir. 2 medrese, 3 tekkesi vardır. Halk Türkmen'dir... **Lofça** (Lovets), Gazimihaloğulları akıncı sülalesinin Akıncı Beyi Gazi Mihal fethidir, 3.000 hane, 16 mahalle Türk, 4 Bulgar, 1 Yahudi, 1 mahallesi Çingenedir. 7 cami, 23 mescit, 3 köprü, 3 medrese, 6 mekteb, 5 tekke, 6 çeşme, 2 hamam, 7 han, 215 dükkanlıdır... **Sofya**, Rumeli eyaletinin beylerbeyi tahtıdır. Vezir payesindeki beylerbeyinin yıllık tahsisatı bir milyon akçedir (1.700.000 USD)... Sofya merkez sancağından 3.000 sipahi çıkar. Şehirde yüzün üzerinde cami ve mescit bulunmaktadır... 70 kadar saray ve konakta hamam vardır. İki kervansaray mevcuttur. Medreselerin ikisine çok rağbet edilir. Dört ılıcası vardır. I. Murad'ın yaptırdığı 1.000 kişi alabilir. Vitoşa dağı eteklerinde, Kanuni devrinde yaşamış olan Büyük Şeyh Balı Efendi'nin dergahı ve türbesi bulunur. Rumeli'nin en büyük tekelerindendir.” (Öztuna, 1998; Velichkov, 2004).

Velichkov'un tarihi kayıt ve belgeleri toplayıp hazırladığı çalışmasında, Sofya'nın en önemli binalarından birinin *Banya Başı Camii* (1576) olduğu ve şehrin sosyal yaşamının önemli bir bölümünün bu cami etrafında yer alan çarşılarda akıp gittiğine yer vermektedir. Burada sözü edilen *Banya Başı Hamamı*'dır aslında Evliya Çelebi'nin kayıtlarında, hamamın, havuza suyun dökülmesini sağlayan ve aslan başı şeklinde olan ana kurnasının dışındaki tüm kurna başlarının kurbağa şeklinde yapıldıkları. Önceleri çoğunlukla Müslümanların, sonraları ise (tüm hamamların

ücretsiz olmasından da yararlanarak) meraklı gezgin ve Hristiyanların genç, yaşlı, hanım, erkek, mineral suyun 45 dereceyi bulduğu ayrı binalarda rahatça yıkanabildikleri yer almaktadır. Şehrin bir diğer ünlü camii de *Koca Mahmud Camii*'dir. Kaynakta, bu camide Türk-Rus harbinde bir askeri hastanenin yerleştirildiği, sonraları devlet basım evine çevrildiği, bir süre böyle kullanıldıktan sonra ise halk kütüphanesine dönüştürüldüğü gibi pek çok bilgiler yer almaktadır. Yine tarihi belgeler ışığında, 1878'de imzalandığı bilinen San Stefano Barış Antlaşmasına göre, Bulgaristan Krallığının kurulmasından sonra şehre gelen Rus prensi Dondukov- Korsakov (knyaz Dondukov), "*şehri бүрүмүш cami minaresi ormanından*" müthiş rahatsızlık duymakta ve bu minarelerin bir gecede temellerine patlayıcılar yerleştirilerek yok edilmelerini emretmektedir. Ünlü gezgin Ricaut'nun (1665) notlarında da şehrin pek çok camii ve "*oriental yapıları*" ile ilgili kayıtlara rastlanmaktadır. (Velichkov, 2004: 32-43).

Gelişen siyasi oluşumları takip eden Türk-Rus harbi sonucu, 1878 yılında Tuna eyaletinin 6 sancağı üzerinde Bulgaristan emareti ve Edirne eyaletinin 2 sancağı (Filibe ve İslimiye) üzerinde Rumeli-i Şarki eyaleti kurulmakta, ikisine de otonomi verilmektedir. 3 Mart 1877-78 Osmanlı-Rus Savaşı sonucunda imzalanan San Stefano Barış Antlaşmasına göre (II. Abdülhamid döneminde) Bulgaristan'ı da içine alan Rumeli Beylerbeyliği kaybedilmektedir. (Öztuna, 1998, II: 570-573). Yine kayıtlara göre: savaştan önce 1877'de 6 sancak üzerinde 1.130.000 Bulgar + 1.120.000 Türk=2.250.000 nüfus, Doğu Rumeli'ni oluşturan 2 sancakta ise 483.000 Bulgar + 681.000 Türk=1.164.000 nüfus, toplam – 1.613.000 Bulgar + 1.801.000 Türk=3. 414.000 nüfus yaşamaktaydı. 1908'de Osmanlı İmparatorluğundan ayrılarak Bulgaristan Krallığını oluşturan yine bu toplam 8 sancak olmuştur. 1887'de yapılan sayımda 676.215 Türk çıkmıştır. 1876'da 1.801.000 Türk sayıldığına göre, nüfus artışını da düşünecek olursak neredeyse 1.300.000 Türk'ün ortadan çeşitli bilinen-bilinmeyen, düşündürücü biçimlerde yok oldukları anlaşılmaktadır. (Öztuna, 1998, II: 573).

Macaristan (Budün Beylerbeyliği)

1526'da Kanuni'nin fethettiği Macaristan, 15 yıl süresince Osmanlı İmparatorluğuna tabi olarak varlık göstermiştir. 29 Ağustos 1541'de Buda'ya bizzat gelen Sultan Süleyman, krallığı lağvederek, yerine "*Budin Eyaleti*"nin kurulduğunu ilan etmektedir. Budin, Osmanlıların, Budapeşte'nin Buda yakasına verdikleri isimdir. Tuna'nın karşı yakasında yer alan yerleşime ise günümüzde olduğu gibi Peşte denilmekteydi. Budin Beylerbeyliği, imparatorluğun ikinci eyaleti olarak, (1517'de kurulan Mısır Eyaletinden sonra ve 1363'te kurulan Rumeli Eyaletinden önce) protokoldeki yerini almıştır. 1596'da *Eğri (Eger)*, *Tameşvar (Timeşvar)* ve 1600 yılında *Kaniye (Nagykanizsa)* Eyaletinin kurulması ile sınırları daraltılmıştır. (Öztuna, 1998, I-II).

Budin Eyaleti içerisinde yer alan belli şehirlerin 17. yy.'daki durumları, Evliya Çelebi'nin kayıtlarından aktarılmaktadır:

"... **Ösek** (Eszek), 1526 Mohaç seferinde Orduy-ı Hümayun'a öncülük eden Makbul İbrahim Paşa fethetmiştir. ... 18 mahalle, Süleyman Han'ın 2 camii, daha 10 cami, 40 mescit, 4 medrese, 5 mekteb, 4 tekke, 1 imaret, 1 hamam, 12 sebil vardır. Ösek köprüsü, İbrahim Paşa eseri olup, üstünden yan yana iki araba geçebilmektedir. **Peç** / Peçuy (Pecs), ... 87 burçlu, 5.500 mazgallı, 200 askerli güzel bir kalesi vardır. 17 mahalle Türk, 1 mahalle Macar'dır. 2.200 birkaç katlı hane ve konaktır. Çoğu bağlı, bahçeli, havuzlu ve şadırvanlı, damları lal rengi kiremitle örtülüdür. Büyük cadde üzerinde 40 kadar muhteşem saray ve konak dizilmiştir. Türk beylerindir. 17 cami, 10 mescit, 5 medrese, 6 tekkedir. *Süleyman Han Camii* 250x1.000 arşındır. *Yakovalı Hasan Paşa Camii*, gene aynı paşanın hayır eseri olan 70 odalı medresesi, gül bahçesi içinde Mevlevi-hane'si, tarif edilemez güzelliğindedir. Mevlevi-hane'nin yalnız dış avlusundaki bina 80 odadır. Dergahın geliri yılda 10.000 altındır. ... 47 çeşme, 3 han, 400 kadar dükkanlı mühim şehirdir. Halkın tamamı yakını Türk'tür. Çoğu Macarca, bir kısmı da Sırpça bilir, Aydınların çoğu Farsça da öğrenmişlerdir. Ellerinden *Mesnevi*, *Gülistan*, *Bostan*, *Divan-ı Hafız*, *Hamse-i Nizami*, *Rubaiyyat-ı Hayam* düşmez... **Budin**, aynı addaki eyaletin merkezidir. ... Beylerbeyinin yıllık maaşı 12.880.000 akçadır (150.000.000 USD). Bundan fazla maaş imparatorlukta ancak Mısır beylerbeyine verilir. ... Billhassa akıncılar yuvasıdır. Tımarlı ve akıncı olmayan askerin hizmet müddeti bir yıldır. Kızıl Elma Sarayı, Macaristan krallarının sarayıdır ve 1526'da (ve sonraki gelişlerinde) Süleyman Han burada yattığı için,

beylerbeyi burada oturmaz... Halka açık ziyaret yeri gibidir. Herkes ziyaret eder... Sultan Süleyman divan-ı hanenin (büyük kabul salonu) duvarına kendi el yazısı ile : “*Gaziler meskenidir, bunda beyim gayr olmaz – burada zulm eyliyenin a’kabeti hayr olmaz*” beytini yazmıştır... Vezirinden en basit ziyaretçisine kadar herkes padişahın bu yazısını dehşet korku ve ibretle okumaktadır. Kanuni, bu beytin altında da yine Arapça olarak “*bir saat adalet, yetmiş yıllık ibadetten hayırlıdır*” hadis-i şerifini yazmıştır... Budin Kalesinin surları 56 arşın olup yan yana iki araba gidebilir... İç kalede 500 asker vardır, kimse oturmaz ve giremez. Kalede 1000’den fazla konak mevcuttur. Yüksek görevliler, asker kalede oturur. *Kızıl Elma Sarayı*, beylerbeyinin 200den fazla odalı sarayı, imparatorluğun en büyük top parklarında ve dökümhanelerinde biri olan Tophane kalededir... Kaledeki 21 camiin en büyüğü 200x100 arşın *Süleyman Han Camii*dir. Gene kalede bedesten, 300 dükkanlı çarşı, 75 sebil, 1 çarşı hamamı, 170 samıç ve kuyu, 7 medrese, 6 mekteb, Budin’de ölen paşaların türbeleri yer alır. Saat kulesi vardır... Büyük varoş asıl şehirdir, kale dışındadır, 2500 hane, 24 cami ve mescit, 5 medrese, 6 mekteb, *Giil Baba Bektâşi Dergâhı*, 3 imaret mevcuttur. Budin’de 2 Yahudi mahallesi ve sinagogu, 3 Ortodoks Kilisesi bulunur... Budin’de Müslümanların hemen hepsi temiz Macarca konuşurlar... **Peşte**’de (Pest), 5 cami, 6 mescit, 11 mahalle, 1.000 kadar iki katlı ev, 2 medrese, 3 mekteb, 2 tekke, 2 imaret, 2 hamamdır... **Estergon** (Esztergom), Tuna’nın kuzey kıyısı üzerindedir, akıncılar ve gaziler meskenidir... Şehir halkının çoğu Osmanlı askeri, bilhassa akıncılardır ve çoğu temiz Macarca konuşabilirler. 10 basamak taş merdivenle çıkılan *Kızıl Elma Camii* buradadır ki minaresine 110 basamak merdivenle çıkılır... Estergon’lu Türkler kibar, yiğit, cömert, mert kişilerdir. Burada kalles ve pintiler bannamaz... Macarların başpiskoposu burada oturur ve Türklerden çok saygı görür... **İstolni Belgrad** (Szekesfehervar), Macar krallarının nesiller boyu taç giydikleri ve vefat ettikten sonra da içine gömüldükleri - kutsal katedralin bulunduğu önemli şehirlerden biridir... (Öztuna, 1998 ,II : 199,289).

Şehrin teslim olmayıp, fethedilmesi ile sonuçlanan taarruzlarda, geleneklere göre, oranın en büyük ve görkemli katedralinin camiye dönüştürülmesi gerekmekteydi. Kanuni’nin, Osmanlı fetih geleneklerini çiğneme pahasına, Macarların bu kente ve en büyük katedraline yükledikleri manevi değere saygı göstererek, katedrali camiye dönüştürmediği, hatta içinde “başlarında altın taçları, boyunlarında gerdanlıkları, parmaklarında elmas yüzükleri ve türlü mücevherleri ile

yatan” Macar krallarının lahitlerine en ufak bir zarar gelmemesi için oraya Osmanlı muhafızlarını yerleştirdiği ve katedrali başpiskoposluğun idaresine bıraktığı, kayıtlarda yer almaktadır. ... (Öztuna, 1998, I-II: 283-289).

1526’da Mohaç Meydan Savaşında fethedilen (Kanuni Sultan Süleyman) ve neredeyse 160 yıl Osmanlı toprağı sayılan Budin’in durumu imparatorluk açısından giderek tehlikeye girmektedir. Nitekim, 1683’teki Viyana Kuşatmasının başarısızlıkla sonuçlanmasının ardından Osmanlı’ya karşı Avrupa’da oluşturulan Kutsal İttifak’la 1686’da (Padişah IV.Mehmet) yapılan savaş sonucu Osmanlı, Budin Beylerbeyliği’ni (Macaristan) resmen kaybetmektedir. (Öztuna, 1998, I.: 75-76,187-192, 393-395).

Osmanlı İmparatorluğu’nun en önemli eyaletlerinden ikisinde, Rumeli ve Budin Eyaletleri’nde yaşamış Türk, Bulgar ve Macar halklar (ve bu halkları oluşturan küçük etnik alt gruplar) olarak en az 500 ve 160 yıllık beraberlik süreçlerini yaşadıkları herkesçe bilinmektedir. Paylaştıkları bu süreçler içerisinde gelişen ve burada yer veremediğimiz çeşitli tarihsel, siyasi ve sosyo-kültürel olaylardan çeşitli biçimlerde etkilendikleri ortadadır. Küçük bir örnek verecek olursak : Osmanlı ordusunun ve saray yönetiminin neredeyse bel kemiğini oluşturan *devşirmelerin*, bu toprakların evlatları olup, Osmanlı saray terbiyesi ve askeri eğitim aldıktan sonra (imparatorluğun hizmetinde) en yüksek rütbelerde, yine bu topraklara gönderildikleri, buralarda çeşitli kahramanlıklar göstererek padişah tarafından ödüllendirildikleri ve burada yaşamakta olan kendi (Hristiyan) ailelerine belli imtiyazlar tanıdıkları bilinmektedir. Karşılıklı kız alıp verme gibi vakaların sıkça görülmediği, her iki etnik grubun da buna pek hoşgörü ile bakmadığı, ancak komşuluk, dostluk, çeşitli biçimlerde yardımlaşma, zor durumlarda birbirine sığınma v.b. gibi konularda *güvenilir* olmanın *ayrı dine mensup olma* faktörünün önüne geçtiğine dair yüz binlerce örnek tarihsel kayıtlarda mevcuttur. (Petrov, 1995:146-178).

Bu gibi etkileşimlerin gözle görülen sonuçları bile, uluslar arası kültürel alışverişin zaman ve zemin gibi faktörlerden ne şekilde yönlendirildiğinin açık bir göstergesidir.

Dilbilimcilerce, Bulgarca'ya bu dönemde geçtiği öne sürülen ve çoğu günümüze dek kullanıla gelen 6.778, Macarca'da ise 1000'den fazla Türkçe sözcüğün varlığı bilinmektedir. Osmanlı İmparatorluğunun, tebaasının her türlü dini inanç ve kültürel mirasına çeşitli düzenleme ve kanunlarla sahip çıkarak, saygı gösterdiği günümüze kadar ulaşan çeşitli kayıtlardan anlaşılmaktadır. Ayrıca, çeşitli dinlere mensup ülke halklarınca kutsal sayılan pek çok yapı ve ören yerlerinin, günümüze kadar ulaşmış olması, bunu gösteren en önemli kanıtlar arasında yer almaktadır. Ne yazık ki aynı hassasiyeti Avrupa'daki Osmanlı dönemi kültür eserlerinin korunması konusunda günümüz "medeni" devletlerinde dahi oldukça seyrek görebiliyoruz. (Öztuna, 1998; İlçev, 1969; Feher, 1986).

Her iki halkın (Bulgar ve Macar) yoğun olarak yaşadıkları ve o dönemde birer Osmanlı Eyaleti olan yerleşim bölgelerine, ordunun en değerli birimlerinden - akıncıların, aileleri ile yerleşmek üzere gönderildikleri bilinmektedir. Bu akıncıların, yerel halkla iyi ilişkiler kurarak, yerel dilleri çok iyi derecede öğrenip konuştukları; birbirlerinin dini ve dünyevi adet, gelenek ve göreneklerine karşılıklı saygı gösterdikleri; bu topraklarda yüzyıllar boyu yaşayıp, soylarını devam ettirdikleri ve uzun bir zamana yayılmış karşılıklı iletişim neticesinde çeşitli biçimlerde sosyo-kültürel etkileşim içerisinde bulundukları bilinmektedir. Bunların günümüze kadar ulaşan izleri : giyim-kuşam, yemek hazırlama ve yeme-içme alışkanlıkları, süsleme ve el sanatları, doğum ve evlenme adet ve gelenekleri, ev düzeni ve günlük yaşam, geleneksel ve güncel müzik, "*eğlence müziği*" gibi yaygın kültürün pek çok alanında açıkça görülebilmektedir.

Burada kısaca değinilen, üç ülke arasındaki etnik, tarihsel ve sosyo-kültürel bağların, Osmanlı imparatorluğu dönemi boyutlarının, ayrı bir araştırmanın konusunu oluşturacak nitelikte, oldukça geniş bir alana yayıldığı bilinmektedir.

4. 2. İkinci Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Müzikal-Kültürel Kimlik nedir?

Türkçe ve yabancı dilde, konu ile doğrudan ilgili ulaşılabilen kaynaklar göz önünde bulundurularak, “müzikal-kültürel kimlik” gibi bir kavramın ilk olarak bu araştırma ile açıklanmaya çalışıldığını belirtmek yerinde olacaktır. Bu kavramı yada tanımlanmamış olsa da var olan bu “olgu”yu açıklamak üzere başta “kültür” ve “müzik kültürü” kavramları üzerinde kısaca durmak yararlı olacaktır.

Kültür, dünya üzerinde varlık göstermiş ve gösteren tüm toplum ve toplulukların sahip olduğu örgün ve kendine özgü değerler bütünüdür denilebilir. Müzik Kültürü, her toplumun tarihsel geçmişinden bugüne uzanan maddi ve manevi müzikal-kültürel birikimlerinden oluşmaktadır. Bu birikimlerin gelecek nesillere iletilmesi, söz konusu kültürün devamını sağlayacak en önemli unsurlardan biridir.

Müzikal-kültürel özün, gelecek kuşaklara aktarımı, çeşitli geleneksel yollarla gerçekleştirilmekte, burada tercih edilen yol yada yöntem, aktarımı gerçekleştiren toplum yada topluluğun kendine özgü kültürel çerçevesi, kültürel kimliği tarafından şekillendirilmektedir.

Kültür nedir?

Amerikalı kültürbilimcilere göre çağdaş bilimde 154 temel kültür tanımı bulunmaktadır. Fransız bilim adamı Abaraham Moll ise bunların 200 kadar olduklarını ileri sürmektedir. Bilimin “kültür” gerçeğine yönelik bu ilgisinin, söz konusu kültürel olayların çok çeşitlilik gösteren kapsamlı, örgün yapılarından kaynaklandığını söyleyebiliriz. “Kültür”ün bilimsel açıklamasına yönelik çabaları, Alman Aydınlanması’na kadar (18.yy.) götürebilmek mümkündür. Herder ve Kant’a göre : “kültür” – “ikinci doğa”dır; “insanlaştırılmış doğa”dır; bizi çevreleyen “canlı-cansız doğadan (natura) farklı olarak insan faktörü ile anlam kazanan “doğa”dır. (Kunchev V.- Angelov V., 1998: 11).

Kültür, ünlü antropolog Tylor’un tanımında, “bir toplumun üyesi olarak insanoğlunun kazandığı bilgi, inançlar, sanat, ahlak, yasalar, görenekler ve tüm öteki beceri ve alışkanlıkları içeren karmaşık bir bütün” olarak karşımıza çıkmaktadır.

“Kültür, bilerek yada bilmeden, başka insanlardan öğrendiklerimizdir.” (Wells, 1984: 43).

Kültür, içgüdüsel ve kalıtsal değil, her bireyin doğduktan sonraki yaşantısı içinde kazandığı davranış ve tepki eğilimleri yada alışkanlıklardır. Kültür öğrenilmiş, saklanmış ve öğretilen, eğitimle yeni kuşaklara aşıl原因 toplumsal maddi-manevi değerler, kültürel örüntüler yumağıdır. Kuşaktan kuşağa aktarıla gelen bilgi birikimi ve bütünleşmiş davranış örüntülerinden ibarettir. Bazı düşün adamlarına göre, İnsanoğlu ne zaman eline bir taş alıp onu yontmuş ise, o zamandan itibaren kültürden söz edilebilmektedir. (Uygur, 1992: 135).

Özellikle bir dönem Avrupalı sosyolog ve antropologların öne sürdüğü, “üstün” ve “üstün olmayan kültür” gibi ayırımların nedeni ise, yalnızca sahip olunan bakış açısının başka bir kültür tarafından (üyesi bulunan kültür tarafından) şekillenmiş olmasında yatmaktadır. Öyle ise her kültürü kendi içerisinde, ancak kendi özgün iç ve dış dinamiklerinin işleyişi açısından yaklaşılarak incelemek doğru ve bilimsel olacaktır. Bir kültürün bir diğerinden her hangi bir özelliği ile daha üstün sayılması yanlış bir yaklaşım olmaktan öte gidemeyecektir.

Durkheim’ın fonksiyonalizminden etkilenen sosyal antropologlardan Malinowski’nin (1944) görüşüne göre, araştırmacının amacı, yerli insanın görüş açısını, hayatla olan ilişkilerini, kendi dünyasını kendisinin nasıl gördüğünü anlamak ve yansıtmak olmalıdır. Özetlemek gerekirse: kültür, içeriğini oluşturan herhangi bir bileşenini dışarıda bırakmadan, kolayca tek tanım yapılamayacak kadar örgün ve pek çok faktöre bağlı varlık gösteren adeta “canlı” ve değişken bir olgudur. (Güvenç, 1991: 140).

Kültürün bilimsel tanımlarının bu denli çeşitlilik göstermesi, kendisini oluşturan ve şekillendiren tüm spesifik özellikleri analitik bir yaklaşımla ortaya çıkarma çabasıından kaynaklanmaktadır. Tanım sayılarının 200’e uzanmasının nedenleri ise, “kültür-doğa”, “kültür-toplum” ve “kültür-birey” gibi başlıca ilişki gruplarının birbirinden farklı zaman ve zeminlerde oluştura geldikleri birbirinden

farklı “ilişki kombinasyonları”nda yatmaktadır. Kültür bilimi (culturologia), tarihsel süreç içerisinde, disiplinler arası (interdisipliner) yaklaşımlara hep açık olmuş ve bunlardan yararlanarak : “kültür”ün temelinde yer alan fenomeni – kültürü oluşturan, geliştiren ve “doğumdan-ölüme” ondan beslenerek, yine onu şekillendiren – insanoğlunu, açıklamaya çalışmıştır. Bilinen kültür alanları arasında, “kültürel antropoloji”, “psiko-analitik kultüroloji” ve “sosyo-kültürel antropoloji” sayılabilmektedir. Aşağıda, bu üç ara-alanın örgün bütünlüğü içinde varlık gösteren müzik kültürü kavramı ve onun bir tür birey-toplum eksenini olarak “müzikal-kültürel kimlik” olgusu üzerinde durulmaktadır.

Müzik Kültürü nedir?

Kültür’e, genetik yada içgüdüsel yolla değil, aktarım yada bir tür sosyal kalıtım yoluyla iletilen tarihsel birikim olarak bakmak olanaklıdır. Bu birikimin kendine özgü özellikler gösteren önemli bileşenlerinden biri de müzik kültürüdür.

Müzik kültürüne, bir toplumun, geçmişten günümüze müzik alanında ortaya koyduğu, ürettiği, tükettiği, nesilden nesle sözlü yada yazılı aktarımlar yoluyla ilettiği, manevi ve maddi müzikal-kültürel birikimlerinin tümü olarak bakmak yerinde olacaktır.

Geçmişten günümüze en az 5000 yıllık kesintisiz bir geçmişi olan Türk müzik kültürü son 2500 yıllık döneminin yarısını hatta daha uzun bir süresini imparatorluk müzik kültürü olarak geçmiştir... Türk müzik kültürü açık bir kültürdür. Kesintisiz süregelen güçlü varlığını ve evrimini en başta bu özelliğine borçludur. Çünkü *“açılan kültür gelişir, gelişen kültür açılır”*. Bu nedenledir ki başlangıçtan bu yana bazen yavaş bazen hızlı ama sürekli *“oluşkan, gelişken, değişken ve dönüşken bir özellik”* gösterir... (Uçan, 2004 : 308)

“Türk müzik kültürü, Türklerin birey ve toplum olarak kendi kendileriyle, birbirleriyle ve çevreleriyle müziksel iletişim ve etkileşimlerinin birikim ve örgütlenim süreci ve ürünlerini kapsayan bir yapısal bütündür.” (Uçan, 2004: 308).

Kültür, doğuştan başlayarak, bilinçli yada bilinçsiz edindiğimiz, içimize sindirip özümlediğimiz bilgilerin tümüdür. Öyle ise kültürün ana kaynağı belleğimizin kendisindedir. Belleğimizin içindeki bu bilgiler dış dünyaya davranışlarımızla ve yaptığımız araç-gereçlerle yansımaktadır. Müzik yapma ve dinleme de kuşkusuz bir davranış şeklidir.(Erdener, 2002).

Erdener'in bu düşüncesini biraz daha geliştirecek olursak, *müzik yapma ve dinleme* davranışının, dolayısıyla bir anlamda - “müzik kültürünün”, “*benzerliği / farklılığı / çeşitliliği*”nin de kafamızdaki müzik bilgi ve kavramlarının “*benzerlik / farklılık / çeşitliliğinden*” kaynaklandığını söyleyebiliriz. Dünya üzerinde benzer müzikal-kültürel içeriklere sahip toplum veya toplulukların, benzer dünya görüş ve kavrayışlarını paylaştıkları; bazen tarihsel süreç içerisinde oldukça eskilere uzanan ortak bir etnik kökenden gelebildikleri; yine belli dönemlerde yakın coğrafi bölgelerde yerleşim göstererek, karşılıklı iletişim ve kültürel etkileşim içinde bulunabildikleri; yada dünyayı saran popüler kültür akımlarının kitle iletişim araçlarının dayattığı belli “moda” ve “trend”lerin kaçınılmaz etkisi ile benzer yönlerde değişimlere ve sonrasında çoğunlukla yine benzer yozlaşmalara kadar gidebildikleri bilinmektedir.

Türk müzik kültürü denince genel olarak Türk insanının, Türk bireyinin ve toplumunun, Türk ulusunun ve devletinin, Türk yurdunun ve ülkesinin müzik kültürü anlaşılır... Kendine özgü bir bütün olan Türk müzik kültürü genel olarak belirli alan, katman, tür ve çeşitlere ayrılır. Belirli müziksel çalışmalar, etkinlikler, sunmalar ve yayınlar yolu ile gerçekleşir, somutlaşır, soyutlaşır. Belirli müziksel düzenler-düzenekler, örgütler ve kurumlar-kuruluşlar eliyle yapılaşır, bütün bunların düzenli, sürekli işleyişiyle kalıcılaşır ve güncelleşir. Türk müzik kültürünün bu genel yapısal durumu onu oluşturan alt müzik kültürleri için de geçerlidir. (Uçan, 2004: 307).

Müzik, kültürel bir dışavurum eylemidir. Bu nedenle tüm müzik eğitimi süreçlerinde bireyin müzik-kültürel kimliğini dışa vurması, koruması, geliştirilmesi desteklenmelidir (Yurtseven, 2000: 19-20).

Müzikal-Kültürel kimlik nedir?

Yukarıda da belirtildiği gibi, bu araştırmada açıklanmaya ve tanım olarak ifade edilmeye çalışılacak olan bu olgu, “müzik kültürü”, “kültürel kimlik” ve “kültürel aidiyet” gibi kavramlardan bağımsız düşünülemez. Toplumsal müzikal kültür, bireysel müzikal kültürü göreceli olarak etkilemekte; toplumu oluşturan ayrı ayrı bireyler – taşıdıkları kültürel kimliklerin önemli bir boyutunu oluşturan müzikal-kültürel mirasın şekillendirdiği kültürel aidiyetlerini şu veya bu şekilde tutum, davranış veya düşünme biçimleri ile ortaya koymaktadırlar.

Kültürel kimlik yada ona bağlı gelişen kültürel aidiyet (cultural passport) kavramları, doğumdan-ölüme uzanan yaşam süreci içerisinde, kendine özgü geleneksel-güncel kültürel örüntü, tutum, davranış, iletişim-etkileşim şekilleri, beğeni v.b. gibi dünya görüşü kalıplarının, üyesi bulunulan kültürel çevre tarafından şekillendirilmesi ve bunların kişisel karakterin önemli bir özelliği olarak zaman süreci içerisinde benimsenmesidir. Bireyin, fiziksel ve bio-psişik kimliği ile bütünleşen bir tür sosyo-kültürel kimliği haline gelmesi durumudur. Bireysel kültürel kimlik, geçmişten taşıya geldiği, iletişim ve etkileşim sonucu yeni edindiği, değiştirdiği ve geliştirdiği tüm özgün bileşenlerinin oluşturduğu bütünsellik içerisinde, tıpkı parmak izleri gibi tek ve tekrarlanamazdır. Söz konusu kültürü çeşitli yönleri ile yansıtan, yaşayan-yaşatan ve gelecek nesillere aktaran, benlikleri ile bunu bütünleştirmiş kimseler, kültürel aidiyet duyguları gelişmiş, “kültürel kimlik”lerinin farkında olan bireylerdir.

Örnekler:

- “... Akdenizliler hep öyleyiz, sıcak kanlı, dost canlısınız! Yüksek sesle konuşur, güler, bağıra-çağıra kavgı eder, sonra hemen barışırsınız... Zeytinlikler, portakal bahçeleri... nerde... şimdi hoteller kapattı her yeri...”
- “... Ben Birecikli'yim, halk türkülerini de çok severim, halk oyunlarını da. Hele sıra gecesi oldu mu... Ama, rahmetli Kazancı (Bedi) gibi söyleyecek kimse de zor bulunur bu günlerde...”

- “... Biz eski İstanbulluyuz çocuğum, bir de o zamanların Beyoğlu’sunu görseniz, şapkasız, bastonsuz kimseleri göremezdiniz... Şık hanımlar, beyler, ellerinde çiçekler, cumartesileri, Şan sinemasındaki filarmoni konserine gidilirdi... Eh, ne güzel günlerdi...”
- (Yurtdışı) “... Buranın yemeklerine hiç alışamadım, memleketin en çok beyaz peynirini, lavaşını, bir de tatlı dost sohbetlerini özlerim... Burada kimsenin kimseyi gördüğü yok...”

Bir bireyin kültürel değerleri içinde müziğe ilişkin değerlere müziko-kültürel değerler yada onun müziko-kültürel kimliği diyebiliriz (Yurtseven, 2000: 19-20).

Bireysel yada toplumsal müzikal-kültürel kimlik, üyesi bulunulan kültürün geçmişten günümüze taşıya geldiği geleneksel-güncel, maddi-manevi müzik kültürü üretimlerinin, siyasal, sosyo-kültürel ve ekonomik faktörlerin etkisinde gelişen iletişim ve etkileşim süreçlerinin şekillendirdiği bir olgudur. Müzikal-kültürel kimliği oluşturan çeşitli katmanlardan – temelde yer alan geleneksel müzik kültürü katmanı bireyin (ve dolayısıyla toplumun) müzikal algı, anlamlandırma, beğeni ve müzikal birikimlerini şekillendirmektedir. Başka bir deyişle, bireyin doğumdan-ölüme uzanan yaşam süreci içerisinde, sahip olacağı / olduğu müzikal-kültürel kimlik, üyesi bulundu kültür tarafından çeşitli biçimlerde şekillendirilmekte ve belirlenmektedir.

Günümüz Türkiye’inde yaşanan müzik kültürünün aşağıdaki altı ana müzik kültürü katmanından oluştuğu ve her katmanın özyapısal temellerinin yanında ağırlıklı olarak belli bir uygarlık temeli olduğu görülmektedir. (Uçan, 2004: 328).

1. Temel Müzik Kültürü : Daha çok ilk-el bilgilere-duygulara-becerilere dayalı ve görenekseldir.
2. Geleneksel Türk Halk Müziği Kültürü : Daha çok Asya Uygarlığı – Uzak Doğu Uygarlığı temellidir.
3. Geleneksel Türk Sanat Müziği Kültürü : Daha çok Asya Uygarlığı – Doğu Uygarlığı temellidir.
4. Çağdaş Türk Sanat Müziği Kültürü : Daha çok Batı Uygarlığı ve Çağdaş Uygarlık temellidir.
5. Popüler Müzik Kültürü (Çağdaş Halk Müziği Kültürü) : Daha çok Küresel Uygarlık temellidir.
6. Modern ardı Müzik Kültürü = Öncü Müzik Kültürü : Daha çok Çağdaş Uygarlık temellidir.

Türk müzik kültürü söz konusu altı ana katmanıyla karmaşık bir bütündür ve çok uygarlıklı bir temele sahiptir. Bu özelliği ile birbirinden çok farklı uygarlıkları birbirleriyle buluşturmakta, birleştirmekte, uzlaştırmakta ve kaynaştırmaktadır. Bu bağlamda hem Doğu ve Batı, hem Kuzey ve Güney uygarlık boyutları olan bir kültürdür.” (Uçan, 2004 : 329).

Müzik kültürü, “*zaman*” ve “*zemin*” gibi temel faktörlerin ve bunların yanı sıra *toplumsal örgütlenme, siyasi oluşumlar, ekonomik süreçler* v.b. gibi ikincil “*sosyo-kültürel*” değişkenlerin etkisinde, birbirinden farklı, çok çeşitli şekillerde ortaya çıkmaktadır. Bireysel ve bazen de üyesi bulunduğu kültürün genel-geçerlerinden belirgin farklılıklar gösteren bir *müzikal-kültürel kimlik*ten söz edilebildiği gibi daha geniş biçimiyle belli grupların yada daha geniş toplumsal örgütlenmelerin şekillendirdikleri – *toplumsal müzikal-kültürel kimlik*ten de söz etmek mümkündür. Araştırmamızla doğrudan ilgili bulunması ve bireyin, toplumu oluşturan en küçük birim olması bakımından, burada her iki kimlik üstünde, “müzikal-kültürel kimlik” olarak kısaca durulacaktır. En yalın tanımıyla kimlik, kişilerin, grupların, toplum veya toplulukların “kimsiniz, kimlerdensiniz?” sorusuna verdikleri yanıt yada yanıtlardır. (Güvenç, 1994: 3).

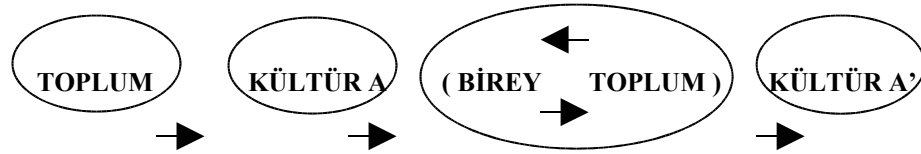
Kültürel kimlik sosyal şartlara bağlı olarak oluşmaktadır. Bilgi birikiminin toplumdan bireye doğru akışıdır. Bu süreç, sosyalleştirme veya kimlik edinme olarak da adlandırılabilir. (Birkök, 2000: 46). Kimlik sadece toplum tarafından meydana getirilen sosyal bir fenomen değildir. Genetik özellikler, coğrafi şartlar, toplum dışı başka faktörler de kültürel kimlik ve onun müzikal boyutunu oluşturan *geleneksel* ve *güncel* “müzikal-kültürel kimlik” üzerinde etkili olmaktadır.

Kültürel içeriğin, zaman ve zemin faktörlerinin etkisi ile “çok renklilik” göstermesinden dolayı, her dönemin kendine has örgün bir kültürel kimlik modeli vardır. Bu model belli faktörlerin etkisiyle sosyal olarak meydana gelmektedir. Sahip olunan kültürel kimlik bütünlüğü pek çok alt kimlikten oluşmakta, birey doğal olarak, aynı zamanda evlat ve ebeveyn, akraba, Kayserili, satranç ustası, doğa fotoğrafçısı, akademisyen, vatansever ve kemancı olabilmektedir. Sosyal koşulların

kendisine farklı zaman ve zeminlerde yüklediği yada kendisinin seçtiği bu ve b.g. roller, bireysel kültürel kimlik bütünlüğü içinde birbirlerini tamamlamakta ve tolere etmektedir. Bu açıdan bakacak olursak, bireysel kültürel kimliğin, biyolojik olmaktan çok sosyal bir fenomen olduğunu söyleyebiliriz.

Bilgi (kültür) sosyal olarak yapılanmakta, daha sonra yansiyarak toplumu ve ferdi etkilemektedir. “Bilgi – toplum – birey arasında dialektik bir ilişki vardır. Bu sürece kimlik fenomeni denir.”(Birkök, 2000: 59). Bu çerçevede kimlik insan ilişkilerinin sosyal ve değişken bir fonksiyonu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu yaklaşım bizi, “toplum tarafından geniş bir zaman süreci içerisinde şekillendirilen kültür, o toplumun bireylerini zaman ve zemin faktörlerine göre doğrudan etkilemekte ve şekillendirmekte, bu bireylerden oluşan toplum ise kültürü yeniden şekillendirmektedir” türünden bir önermeye götürmektedir. Bkz. Şekil 4. 1.

Şekil 4. 1. Toplum - Kültür – (Birey – Toplum) – Kültür Arasında Var Olan İlişkileri ve Karşılıklı Etkileşim Süreçlerini Gösteren Şekil

Toplum kültürü biçimlemektedir. Kültür, toplumu oluşturan tek tek bireyleri, yine aynı toplumun istek ve beklentileri doğrultusunda şekillendirir. Bu biçimde “kültürlenen” bireyler, oluşturdukları toplumu etkiler ve değiştirirler. Değişen toplumun yansıması olarak, toplumsal kültürde de önemli değişiklikler meydana gelmektedir. Kültürde meydana gelen bu değişim, yukarıdaki şekilde, baştaki (eski) **Kültür A** halinden farklı, (yeni) **Kültür A'** halinde gösterilmiştir. Gözlemlerimize ve çeşitli görsel ve yazılı kaynaklara dayanarak, günümüz 2000’li yılların kültürü ile, çok gerilere gitmeden 1930, hatta 1950’, 60, 70, 80 ve 90’ların Türkiye’sinin toplumsal kültürlerine bir büyüteç tutacak olursak, sadece müziko-kültürel değil, sosyo-kültürel yaşamın her alanında meydana gelen belirgin ve oldukça önemli

değişikliklerle karşılaşabileceğimiz açıktır. Bu değişikliklerin kaynağı, farklı sosyal, kültürel, ekonomik ve siyasi faktörlerden etkilenen bireylerin toplumun genelini etkileyip belli açılardan yönlendirmesi neticesinde yeniden şekillenen “o dönemin toplumsal kültürü”dür. (Durum, kültürel kimlikten bağımsız düşünilemeyen toplumsal müzikal-kültürel kimlik için de aynıdır.) Değişkenlik gösteren güncel müzik kültürü, onu benimseyerek müzikal kimliğini şekillendiren bireyi ve o bireyin üyesi bulunduğu toplum yada topluluğu geniş bir süreçte etkileyerek değişime uğratacaktır. Bu değişimlerden etkilenen toplum, kendi ihtiyaçlarına cevap verebilen yeni bileşenleri kültürüne dahil etmeyi deneyecek ve gene geniş bir süreçte çoğunlukla başarılı olacaktır.

Bütün bu sürekli değişim ve yeniden şekillenme süreçlerinin doğallığının yanı sıra, unutulmamalıdır ki belli etkenler doğrultusunda, söz konusu kültür ve müzik kültürü, özgün ve “biricik” olma özelliğine sahip içeriğinden, çok değerli özellikleri, hatta neredeyse kendisini diğer tüm kültürlerden farklı kılan, maddi ve manevi bileşenlerini yitirmektedir. İşte burada, bu değerleri koruyabilmek ve olabildiğince gelecek nesillere aktarabilmek için nelerin yapılması gerektiği konusunun çözüme kavuşması son derece önem kazanmaktadır. Kültürel değerlerin korunmasından kast edilen, herkesin geleneksel-yöresel kıyafetleri ile gezip, halk türküsü söylemesi/dinlemesi ve yerel yiyecekler tüketmesi asla değildir. Vurgulanmaya çalışılan, kültürel etkileşim ve belli kültürel simgeleri benimseme sonucu, Meksika yemekleri seven bir Japon, Hint elbiseleri giymeyi tercih eden bir Alman yada Batı Avrupa klasik müziği dinlemekten hoşlanan bir Türk’ün kültürel tercihleri ve yaşam tarzları değildir. Aksine, burada üstünde durulan - kültürel yozlaşmanın kendisidir. Ülkemizin sosyal gerçeklerinden yola çıkarak örnek verecek olursak, her gün karşılaştığımız “yarı-Türkçe, yarı-Amerikan İngilizcesi” ile varlık gösteren bütün o “*Dürüm Land*”, “*Köfte Burger*”, “*Lazarelli*”, “*Kars Gravyeri*” v.b. sayılamayacak kadar “karanlık ve dipsiz kültür bulamacı” ve bunun müzik kültüründeki “Batı sound’lu Arabesk motifli Anadolu Türküleri” ve “Pop soslu Fantezi ilaveli Doğu-Batı Sentezleri” gibi “modern” türevlerini anımsayabiliriz. Son yıllarda, ülkemizde “Anadolu Halk türkülerine – farklı bir yorum” getirenlerin sayısı hiç de azımsanmayacak sayıda. Tabi bu yorum öyle “sanatsal” bir düşüncenin ürünü ki

içindeki “halk türküsü” tanınmayacak hale gelmiş, daha da kötüsü türkü sözlerinin hüznü yada neşeli, ezgisinin ağır yada hareketli olmasına bakılmaksızın – “yorum”, “modernleştirilmiş halk türküsü” dinlemek isteyenlere hoplaya zıplaya “uygun” bir klip eşliğinde, sunulmaktadır. Bütün bunlar ve bunun gibi müzikal kalitesizlikler, toplumsal müzikal-kültürel kimliğimizin sağlam temellere oturtulamamış olmasından kaynaklanmaktadır. Kültürel kimliğimizin şekillenme sürecindeki buna benzer eksiklikler, bizleri, gerçekten *değerli* geleneksel ve güncel müzik kültürü ürünleri yerine, onların kötü taklitleri yada *sentez* adı ile sunulan kalitesiz örneklerini tüketmeye ve en kötüsü de bunu yaparken rahatsızlık bile duymamaya yönlendirmektedir.

Sağlam temellere oturtulmuş müzikal-kültürel kimlik, söz konusu müzik kültürünü oluşturan maddi-manevi değerler bütününden beslenmektedir. Müzikal-kültürel kimlik *insan-zaman-zemin* faktörlerine bağlı olarak, belirgin farklılıklar gösterebilmektedir. Bireyin ve dolayısıyla üyesi bulunduğu toplumun sahip olduğu müzikal-kültürel kimlik, söz konusu müzik kültürünün adeta kodlanmış özünü içermekte ve bu özden beslenerek gelişim-değişim göstermektedir. Okul çağında verilen doğru eğitim neticesinde, kültürel mirasını koruma ile ilgili gerekli bilinçsel ve duygusal altyapı ile donatılmış, kültürel kimliğinin farkında bir birey, kendi müzik kültürüne yabancılaşmayacaktır. Bu sayede üyesi bulunduğu toplumun ve bu toplum dışındaki toplumların geleneksel-güncel müzik kültürlerini yadırgamadan seçimlerini yapabilecek, müzikteki *kaliteli* ile *kalitesizi* ayırt edebilecektir.

Aşağıda üstünde durulan müzikal-kültürel kimlik modellerinden Çizelge 4. 1.’de yer verilen ilki – bu kimliği oluşturduğu düşünülen katmanlara genel bir bakışı önermektedir. Şekil 4. 2.’de yer verilen ikincisi ise oran belirtmeksizin, bireysel ve toplumsal müzikal-kültürel kimliğin oluştuğu önerilen yumaklara örnek sunmaktadır.

Çizelge 4. 1. Müzikal-Kültürel Kimlik Katmanları Modeli

POPÜLER MÜZİK KÜLTÜRÜ KATMANI		(Özellikle 1950’ler sonrası tüm dünyayı
etkisi altına alan çeşitli kültürel akımların, söz konusu kültürün üyelerine, kitle iletişim araçları aracılığı ile v.b. gibi çeşitli biçimlerde ulaşması neticesinde ortaya çıkan, diğer katmanlara kıyasla yoğun biçimde değişkenlik ve varyasyon gösterebilen, her yönü ile genel-geçer toplumsal, topluluksal ve bireysel bazı özellikleri barındıran katman;) Örn: Özellikle II. Dünya savaşı sonrası gelişen sosyo-kültürel ve ekonomik durumun etkisi ve radyo, pikap (gramofon), kasetçalar, televizyon v.b. gibi medya iletişim araçlarını kullanan müzik endüstrisinin bunu “pompalaması” ile tüm dünyaya yayılan popüler müziğin, “uluslar arası” idolleri, “kral” ve “kraliçeleri”nin özellikle de genç kitleleri etkilemesi sonucu oluşumu hazırlanan katman. (Güncel müzikal akımlara göre farklılıklar gösterebilmektedir : günümüzde ülkemizde uluslar arası akımların olduğu kadar ulusal popüler müzik akımlarımızın takipçileri de bulunmaktadır. “Jazz”çılar, “Funk”çılar, “Hardrock”çılar, “HeavyMetal” ciler, “Clubber”lar v.b. yanı sıra “Arabesk”çiler, “Protest”çiler, “Anadolurock”çılar, “Türkü Evleri” müdavimleri v.b. gibi)		
UZAK MÜZİK KÜLTÜRLERİ KATMANI		
(Coğrafi ve / veya kültürel olarak “uzak” olmakla birlikte, tarihsel süreç içerisinde, siyasi ve sosyo-kültürel çeşitli faktörlerin yönlendirdiği bazı bireysel veya toplumsal “ilişki yumakları”nın oluşumu ile şekillenen katman;) Örn: Gelişen siyasi oluşumlar sonucu Kore’ye savaşmaya giden Türklerin, oradaki diğer ülke askerleri ve yerel halkla girdikleri iletişim sonucu karşılıklı bir etkileşimin gözlenebilmesi; Almanya’ya gurbete giden işçilerimizin, ülke kültürü ile temaslar sonucu gelişen kültürel kimlik farklılaşmaları; Osmanlı Tanzimat kararları neticesinde yoğun (hatta moda haline gelen) “alafranga” etkisi; Cumhuriyet döneminde alınan kararlar sonucu – Batı Avrupa Klasik Müzik esaslarının müzik eğitimi sistemimizde benimsenmesi; v.b. gibi gelişmeler sonucu şekillenen katman;		
YAKIN MÜZİK KÜLTÜRLERİ KATMANI		
(Tarihsel süreç içerisinde coğrafi ve / veya kültürel olarak “yakın” sayılan ve çeşitli biçimlerde karşılıklı “kültürel alışveriş”in söz konusu olduğu - “çevre müzik kültürleri”ni tanıma, algılama etkisi ile gelişebilen beğeni ve benimsemenin şekillendirdiği katman;) Örn: Akdeniz kültür çevresinden bir bireyin gezi/eğitim/askerlik/evlilik v.b. gibi faktörlerin yönlendirmesi ile Karadeniz kültür çevresi ile temasa geçmesi, bu kültürü tanınması, bu konuda fikir sahibi olması ve bazı özelliklerinden etkilenecek bunları benimsemesi sonucu bireysel-kültürel kimliğinde meydana gelen değişikliklerin şekillendirdiği katman;)		
GELENEKSEL MÜZİK KÜLTÜRÜ - TEMEL KATMAN		
Geleneksel Müzik Kültürü – (yöresel ve ulusal özellikler göstermektedir)		Üyesi
bulunduğu kültürel çevrenin doğumdan-ölüme uzanan yoğun etkisi sonucu geçmişten günümüze aktarılan gelen ve kendisine de çeşitli şekillerde iletilmiş olan “müzikal-kültürel miras”ın oluşturduğu ve diğer katmanlara kıyasla en temelde yer alan ve bireysel kültürel kimlik olgusunun özünü oluşturan katman; Örn: Orta Anadolu kültür çevresinde doğup yetişen bir bireyin, doğumdan-ölüme uzanan (ve en yoğun etkisini çocukluktan – yetişkinliğe geçiş döneminde hissettiren) kültürel miras aktarımı sonucu, bireysel kültürel kimliğinin üyesi bulunduğu kültür tarafından şekillendirilmiş olması : müzikal beğeni, yiyecek-giyecek tercihleri, eğlence/dinlence, günah/sevap ve namus anlayışı kısaca dünya görüşünü şekillendiren temel ve olmazsa olmaz katman;		

Çizelge 4. 1. incelendiğinde, müzikal-kültürel kimlik olgusunu şekillendiren ana katmanların, oluşum-gelişim sırası ve yönlerinin aşağıdaki gibi olduğu görülmektedir.

1. TEMEL KATMAN / GELENEKSEL MÜZİK KÜLTÜRÜ

KATMANI : (yöresel ve ulusal özellikler göstermektedir) Üyesi bulunduğu kültürel çevrenin doğumdan-ölüme uzanan yoğun etkisi sonucu geçmişten günümüze aktarıla gelen ve kendisine de çeşitli şekillerde iletilmiş olan “müzikal-kültürel miras”ın oluşturduğu ve diğer katmanlara kıyasla en temelde yer alan ve bireysel kültürel kimlik olgusunun özünü oluşturan katman;

Örn: Orta Anadolu kültür çevresinde doğup yetişen bir bireyin, doğumdan-ölüme uzanan (ve en yoğun etkisini çocukluktan – yetişkinliğe geçiş döneminde hissettiren) kültürel miras aktarımı sonucu, bireysel kültürel kimliğinin üyesi bulunduğu kültür tarafından şekillendirilmiş olması : müzikal beğeni, yiyecek-giyecek tercihleri, eğlence/dinlence, günah/sevap ve namus anlayışı kısaca dünya görüşünü şekillendiren temel ve olmazsa olmaz katman;

2. YAKIN MÜZİK KÜLTÜRLERİ KATMANI : Tarihsel süreç içerisinde coğrafi ve / veya kültürel olarak “yakın” sayılan ve çeşitli biçimlerde karşılıklı “kültürel alışveriş”in söz konusu olduğu - “çevre müzik kültürleri”ni tanıma, algılama etkisi ile gelişebilen beğeni ve benimsemenin şekillendirdiği katman;

Örn: Akdeniz kültür çevresinden bir bireyin gezi/eğitim/askerlik/evlilik v.b. gibi faktörlerin yönlendirmesi ile Karadeniz kültür çevresi ile teması geçmesi, bu kültürü tanıması, bu konuda fikir sahibi olması ve bazı özelliklerinden etkilenecek bunları benimsemesi sonucu bireysel-kültürel kimliğinde meydana gelen değişikliklerin şekillendirdiği katman;)

3. UZAK MÜZİK KÜLTÜRLERİ KATMANI : Coğrafi ve / veya kültürel olarak “uzak” olmakla birlikte, tarihsel süreç içerisinde, siyasi ve sosyo-kültürel çeşitli faktörlerin yönlendirdiği bazı bireysel veya toplumsal “ilişki yumakları”nın oluşumu ile şekillenen katman;

Örn: Gelişen siyasi oluşumlar sonucu Kore'ye savaşmaya giden Türklerin, oradaki diğer ülke askerleri ve yerel halkla girdikleri iletişim sonucu karşılıklı bir etkileşimin gözlenebilmesi; Almanya'ya gurbete giden işçilerimizin, ülke kültürü ile temaslar sonucu gelişen kültürel kimlik farklılaşmaları; Osmanlı Tanzimat kararları neticesinde yoğun (hatta moda haline gelen) “alafranga” etkisi; Cumhuriyet döneminde alınan kararlar sonucu – Batı Avrupa Klasik Müzik esaslarının müzik eğitimi sistemimizde benimsenmesi; v.b. gibi gelişmeler sonucu şekillenen katman;

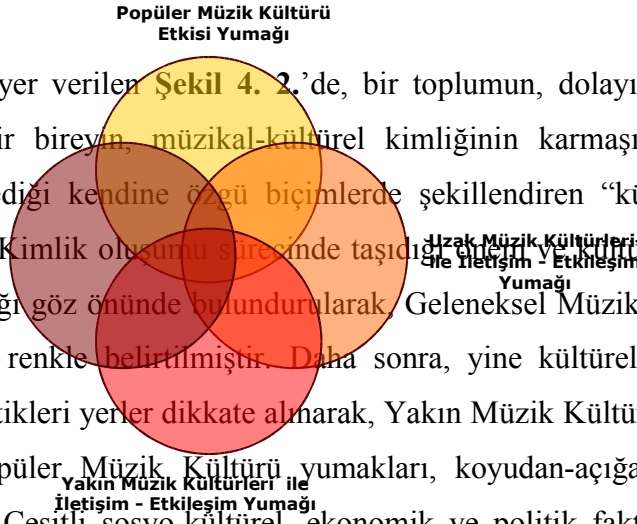
- 4. POPÜLER MÜZİK KÜLTÜRÜ KATMANI :** Özellikle 1950'ler sonrası tüm dünyayı etkisi altına alan çeşitli kültürel akımların, söz konusu kültürün üyelerine, kitle iletişim araçları aracılığı ile v.b. gibi çeşitli biçimlerde ulaşması neticesinde ortaya çıkan, diğer katmanlara kıyasla yoğun biçimde değişkenlik ve varyasyon gösterebilen, her yönü ile genel-geçer toplumsal, topluluksal ve bireysel bazı özellikleri barındıran katman;

Örn: Özellikle II. Dünya savaşı sonrası gelişen sosyo-kültürel ve ekonomik durumun etkisi ve radyo, pikap (gramofon), kasetçalar, televizyon v.b. gibi medya iletişim araçlarını kullanan müzik endüstrisinin bunu “pompalaması” ile tüm dünyaya yayılan popüler müziğin, “uluslar arası” idolleri, “kral” ve “kraliçeleri”nin özellikle de genç kitleleri etkilemesi sonucu oluşumu hazırlanan katman. (Güncel müzikal akımlara göre farklılıklar gösterebilmektedir: günümüzde ülkemizde uluslar arası akımların olduğu kadar ulusal popüler müzik akımlarımızın takipçileri de bulunmaktadır. “Jazz”cılar, “Funk”cılar, “Hardrock”cılar, “HeavyMetal”ciler, “Clubber”lr v.b. yanı sıra “Arabesk”çiler, “Protest”çiler, “Anadolurock”cılar, “Türkü Evleri” müdavimleri v.b. gibi;)

Bununla birlikte, aynı zaman ve zemin kesitinde, bir “müzikal-kültürel kimliği” şekillendiren, birbirinden ayrı, özgün özellikler gösteren “müzikal-kültürel yumakları” aşağıdaki gibi ifade etmek mümkündür.

Şekil 4. 2. Müzikal-Kültürel Kimliği Şekillendiren Kültürel Yumaklar Modeli

Yukarıda yer verilen **Şekil 4. 2.**'de, bir toplumun, dolayısıyla o toplumun üyesi bulunan bir bireyin, müzikal-kültürel kimliğinin karmaşık bütünü, her kültürün benimsediği kendine özgü biçimlerde şekillendiren “kültürel yumaklar” gösterilmektedir. Kimlik oluşumu sürecinde taşıdığı önem ve kültürel kimlik olgusu içerisindeki ağırlığı göz önünde bulundurularak, Geleneksel Müzikal-Kültürel Miras Yumağı en koyu renkle belirtilmiştir. Daha sonra, yine kültürel kimlik oluşumu içerisinde işgal ettikleri yerler dikkate alınarak, Yakın Müzik Kültürleri, Uzak Müzik Kültürleri ve Popüler Müzik Kültürü yumakları, koyudan-açığa doğru renklerle gösterilmişlerdir. Çeşitli sosyo-kültürel, ekonomik ve politik faktörlerin etkisi ile, farklı bireylere yada farklı toplum / topluluklara göre, bu yumakların kimlik bütününde işgal ettikleri yerler belli farklılıklar gösterebilecektir. Doğal olarak, bu yumakların farklı kültürlerde, kültürel kimlik oluşum-gelişim ve şekillenmesi süreçlerinde oynadıkları rollerde de belirgin farklılıklar gözlemlenebilecektir.

4. 3. Üçüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorumlar

İlköğretim döneminde, çocuğun kültürel kimliğinin oluşumunda okulun rolü nedir?

Okul çağına gelen çocuk, o zamana dek doğal ve plansız kültürlemenin gerçekleştirildiği ilk ortamı olan aile ve yakın çevresinden ayrı, bilgi aktarımının düzenli ve planlı yapılması öngörülen okul ortamına adımını atmaktadır. Bu dönemde içinde bulunduğu biyolojik ve psikolojik gelişim aşaması, çocuğun üyesi bulunduğu kültüre göre belli farklılıklar gösterebilmektedir. Bununla birlikte, biyo-psişik gelişim söz konusu olduğunda, yaş gruplarına göre belirgin benzerlikler de görülebilmektedir. Bilinen gelişim ve öğrenme yaklaşımlarına göre, çocuğun kişilik oluşumunu etkileyen temel faktörler kalıtım ve çevredir. Kalıtım daha çok çocuğun bedensel ve bilişsel yapısını etkilerken, çevre yada içinde bulunduğu sosyo-kültürel

ortam doğrudan kişilik yapısını etkilemekte, şekillendirmekte hatta duruma göre yeniden şekillendirebilmektedir. (Senemoğlu, 2004). Bu gibi nedenlerle kişilik oluşumu ve gelişimi, kalıtımsal olmaktan çok sosyo-kültürel, çevresel bir temel üzerine kurulan bir olgudur.

Kültürel kişilik, bireyin üyesi bulunduğu toplumun, topluluğun kültürel normları ışığında (olumlu yada olumsuz) şekillenmekte ve gelişmektedir. Kişilik gelişimi / değişimi süreci bireyin doğumundan ölümüne uzanan bir süreçtir. Çeşitli faktörlerin etkisi ile farklı dönemlerde belirgin farklılıklar gösterebilmektedir. Kültürel kimlik ise, kişisel gelişim / değişim süreci içerisinde bireye kazandırılan her türden kültürel bilgi, davranış kalıbı, algılama biçimi, özetle maddi-manevi sosyo-kültürel içerikler v.b. gibi tamamlayıcılardan oluşan özgün bir kimliktir. Özgünlüğü, kişilik temelli belli bireysel nitelikler taşımasının yanı sıra, söz konusu kültürün yalnız kendine özgü bir takım dokularını da içeriyor olmasından kaynaklanmaktadır.

“Kültür, bilimi sanatı, ahlakı, ekonomiyi, tekniği ve diğer sosyal kurumları kapsamına aldığına göre, genç kuşakların bu alanlarda yetiştirilmeleri ve eğitilmeleri kültürün aktarılması demektir. Kültür, bir toplumun bütün maddi ve manevi güçlerinin, zenginliklerinin bir toplamı olduğuna göre: okul, çocukları ve gençleri eğiterek onlara bu güçleri ve zenginlikleri kazandırmakta ve böylece toplumun bütün kültürel değerlerini genç kuşaklara aktarmaktadır. Çağımızda özellikle gelişmiş toplumlarda, toplumun kültürel kalıtımını genç kuşaklara aktarmanın en güvenilir yolu okul eğitimi olarak görülmektedir.”(Senemoğlu, 2004: 137).

Çocuğun okul ortamına adım atması ile başlayan “çalışma çağı” kendini değişik biçimlerde göstermektedir. Artık öğrenme (sosyal öğrenmeler), yalnız aile ve dar çevrede (kardeşler, arkadaşlar, mahalle) değil, aynı zamanda okulda, okul bahçesinde, sokakta, arkadaşlarının evlerinde v.b. gibi açık-kapalı sosyal mekanlarda gerçekleşmektedir.

Aile ve yakın çevresinin etkisi ile doğduğu andan itibaren kültürel kimliğinin temelleri atılan çocuk, okul ortamında, planlı ve programlı olması beklenen eğitim-öğretim sonucu gerçekleşecek olan kişiliğinin gelişmesi / değişmesi sürecine adım

atmaktadır. Bu dönemde kültürel gelişimi desteklenen, “zenginleştirilmiş çevre”den yararlanmasına fırsat tanınan çocuk, ileride kültürel kimliğinin farkında, kendisi, üyesi bulunduğu toplum/topluluk ve kendisinden farklı kültürel özellikler gösteren toplum/topluluklarla barışık bir birey olacaktır.

Öztürk (1993), eğitimin kültürel miras aktarılması sürecindeki görevi ile ilgili aşağıdaki saptamalara varmıştır.

“Kültür katılmış ve istendiği zaman kolayca aktarılabilecek bir varlık değil, insan zihninin, değerleri gerçekleştirme amacı güden bir eylemdir. Bu da ancak kuşaktan kuşağa aktarılan canlı ve sürekli çalışmalar yoluyla özgün bir biçimde gerçekleştirilebilir. Bunun için eğitimin görevi, kültür değerlerini yalnızca aktarmak değil, öğrencileri bu amaç için harekete geçirerek onları yeni değerleri gerçekleştirmeye yönlendirmektir.”(Öztürk, 1993: 139).

Eğitimin amacı, çocuğun bireyselliğini geliştirmek, yada eğitim işini objektif, değişmez düzeylere doğru yürüterek çocuğu, kültür yaratmak için yetiştirmek olmalıdır.

“Kültürün amacı ise, sürekli ve canlı olarak kültürü yenileştirmektir. . . Özellikle orta öğretim kurumlarının görevi, bütün derslerde her fırsattan faydalanarak öğrencilerin kültür mülklerini ve değerlerini canlandırmak hedefi güdülen çalışmalara yönelmek, sürekli olarak yaratıcı etkinlik içinde bulundurarak onların kültürü sindirmelerini sağlamak olmalıdır. . .”(Öztürk, 1993: 140).

Çocuğun yaşantısının geniş bir alanını kapsaması ve toplum kuralları ile belki de ilk kez tanıştığı kurum olması bakımından okul, özellikle de ilköğretim dönemi büyük önem taşımaktadır. Yine Öztürk (1993)’e göre, modern düşüncenin başlıca hedeflerinden biri de kültürü geliştirebilecek, şekillendirebilecek bireyler yetiştirmek amacı güden bir eğitim planlaması oluşturulmasıdır. Bunun ancak köklerini iyi tanıyan, kültürel değerlerinin, yada diğer bir deyişle kültürel kimliğinin farkında eğitilmiş bireylerle başarılabileceğini öne sürmektedir.

“Öğrenim çağında bulunan gençlerin halk kültürüne inmesi ve onu tanıması için başvurulacak araçlar, halk türküleri, ulusal oyunlar, halk edebiyatı, folklor araştırmaları, yurtiçi geziler, yapılacak işleri ve çevrenin imar çalışmalarını tanıma ve benzeri etkinlikler olmalıdır. Öğrenciler bu alanlardaki çalışmalara bizzat katılmalı, yerine göre derslerde bunları uygulamalı; halk türkülerini ve ulusal oyunları öğrenmelidirler... Ayrıca okullarımız öğrencilere okuma alışkanlığı ve zevki vererek, kitaplıklar kurarak; eski eserleri, müzeleri eski Türk sanatlarını ve Türk folklorunu inceleyerek; sahne sanatlarından, müzikten, filmlerden ve radyodan, televizyondan yararlanılarak, Türk kültürünün benliğinin korunması ve iletilmesi yoluna gidilmelidir.” (Öztürk, 1993:141).

Bu bağlamda, bireyin kültürel kimlik oluşumunun / gelişiminin, planlı / programlı biçimde gerçekleştirileceği kurumun okul ve özellikle ilköğretim dönemi olduğu açıktır.

“Okul bir eğitim ve kültür kurumudur. Kültürün genç kuşaklara aktarılmasında ve çocukların, gençlerin hatta yetişkinlerin eğitiminde okul gittikçe önem kazanmakta ve büyük sorumluluklar yüklenmektedir... Bir toplumda kültür birkaç yolla genç kuşaklara aktarılmaktadır. Aileden ve sosyal çevreden sonra bu aktarma işini yapan en önemli kurum okuldur. Örgün ve yaygın eğitimle, yani okul yoluyla verilen kültür aklın, mantığın, deneyin ve gözlemin süzgeçlerinden geçirilerek genç kuşaklara sunulmaktadır. Böylece okul bir yandan toplumun gün geçtikçe çoğalan ve zenginleşen kültür hazinesini genç kuşaklara aktarmaktadır, öte yandan da onları toplum hayatına, iş hayatına hazırlamaktadır.” (Öztürk, 1993: 136).

İyi-kötü, güzel-çirkin, doğru-yanlış gibi toplumsal değer yargılarının temelinde yatan pek çok adet, gelenek, görenek ve uygulamaların sınıf ortamında bir rehber (öğretmen) eşliğinde aktarılabilceği, tartışılabilceği açıktır. Bunların çözümlenmesi konusunda, geleceğin yetişkinlerine yerel ve global bakış açılarının kazandırılacağı yerler de yine sınıflar ve okullardır. Milli eğitimimizin genel amaçlarından yola çıkacak olursak okul, matematik, fen, tarih, Türkçe v.b. gibi alanlarda, çocuklara kazandıracığı değerli bilgi birikimlerinin dışında, bir de “*ben kimim*”, “*biz kimiz*”, “*biz neden böyle düşünürüz*”, “*böyle bir durumda biz ne yaparız*” türünden sorulara doğru yanıtların bulunmasını sağlayacak olan “kültürleme

kurumu” olmalıdır. Çocuklarımıza kültürel kimlik bilincini her derste ve etkinlikte, zenginleştirilmiş çevre yöntemleri ile kazandırmaya çalışmak konusunda ise öğretmenlere büyük görev düşmektedir.

Okul, aile ve çevre faktörlerinin yanı sıra, günümüzün çocuğu - geleceğin bireyini, dolayısıyla geleceğin toplumunu ve doğrudan - toplumsal kültürü şekillendiren en önemli kurum olarak karşımıza çıkmaktadır. Bireysel kültürel kimlik oluşumunun ve gelişiminin, planlı ve programlı biçimde gerçekleştirilebileceği yer okuldur. Gelişim ve öğrenme özellikleri dikkate alındığında, kültürel bilgi aktarımının gerçekleştirilmesi için en uygun dönem ilköğretim dönemidir.

4. 4. Dördüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorumlar

İlköğretim döneminde, çocuğun müzikal kimliğinin oluşumunda okulun rolü nedir?

Çeşitli deneysel çalışmalarda, bebeklerin henüz anne karnındayken, kendilerine dinletilen farklı ezgilere, farklı tepkiler verebildikleri, bilim adamlarınca ölçülmüştür. Anne karnında 4-5 aylık bir fetüs sıradan bir gürültüyü, müzikal bir “gürültü”den rahatlıkla ayırt etmekte ve bu türden “*dış çevre etkenlerinden*”, hoşlanıp hoşlanmadığını belirten bedensel bir cevap verebilmektedir. (Peynircioğlu, 1996: 18-19).

8-11 aylık bebeklerin ise artık melodi hattının farkında olarak, iki ayrı melodiyi birbirinden rahatlıkla ayırt edebildikleri, ancak aynı melodinin transpoze ve çeşitlemeleri karşısında biraz zorlanarak, tümünü “aynı” melodi olarak görebildikleri, yurtdışında uzun yıllardan beri yapılan bilimsel çalışmalar sonucunda tespit edilmiştir. Bir yaşına yakın ritm ögesinin önem kazandığı ve bilinen her hangi bir şarkıyı, ezgisiz yalnız şarkı ritmini vererek, çocuğa anımsatmanın olanaklı olduğu görülmüştür. Arslan (1999), bu konuya şöyle açıklık getirmektedir.

“Çocuk birkaç aylıkken yalnız müzik dinlemeyi becerebilir. Büyüdükçe şarkı söylemesi, dans etmesi için cesaretlendirilir... Çocuk için eşyaların rengi, sertliği, yumuşaklığı kadar, eşyaların çıkardığı sesler de önemlidir. Seslerin düzenli veya düzensiz kuvvetli ritmik sesler olması onun ilgisini çeker.”(Arslan, 1999: 142).

Artan (2001) ise doğum anına çocuğun müzik eğitiminin başlangıcı ve dolayısıyla müzikal kimliğinin oluşum temeli olarak yaklaşmaktadır.

“Deneyimlerini oyuncaklarını birbirlerine vurarak, atarak, kaşıkla masaya vurarak zenginleştirirler. Ses çıkaran nesneleri sallarlar ve yavaş yavaş mırıldanmaya başlarlar. Bu dönemdeki erken ses deneyimleri çocuk için çok önemlidir. Doğum anından itibaren bebeğin işitsel uyanları alması daha ileriki işitme becerilerine bir temel oluşturacaktır. Bu nedenle okul öncesi dönemde müzik eğitiminin başlangıç yaşı olarak doğum alınabilmektedir. Bu devam eden bir eğitimidir. Birdenbire bir gün başlaması söz konusu olamaz.”(Artan, 2001: 103).

Eflatun’un (M.Ö. 427/347) müzik ve eğitim hakkındaki düşüncelerini aktaran Ergan, ünlü filozofun eğitimin müzikle başlaması gerektiğine inancını dile getirmektedir. “Bence eğitim ritmle başlamalıdır. Ritm ögesi insana düzen ve ölçülülük, ezgi ögesi ise yiğitlik, sevgi ve dostluk duyguları aşılır.”(Ergan,1996: 13).

Okul çağına gelmiş olan çocuk başta aile ve yakın çevresinden, sonra da okul öncesi eğitim faaliyetleri yürüten çeşitli kurum ve kuruluşlardan, görsel-işitsel medya araçlarından v.b. gibi bilgi aktarımının sağlandığı ortamlardan aldığı “kültürel bilgi parçacıkları”na sahiptir. Tüm bu parçacıklar, çocuğun gelecekteki “müzikal beğenileri”nin temellerini henüz okula başlamadan şekillendirmektedir. Burada yine zenginleştirilmiş çevre faktörü önemli rol oynamaktadır. Çocuğa olabildiğince geniş yelpazede çeşitli biçimlerde sunulan müzik tür ve alt türleri, çocuğun müzikal kimliğini bireysel beğenileri doğrultusunda oluşturmada ve geliştirmesinde etkin olmaktadır. Tıpkı kültürel kimlik oluşumunda olduğu gibi, müzikal kimlik oluşumunda da okula ve özellikle okul (genel) müzik eğitimine önemli görevler düşmektedir.

“Müziğin eğitimdeki önemi sadece dil gelişimi ile sınırlanmaz. Müzik eğitimi çocuğun milli duygularını geliştirir, içini yumuşatır ve dinleme alışkanlığı kazandırır, çocuğun ilgi ve yeteneklerini ortaya çıkarmasına yardımcı olur. . . Müzik eğitimi, kişilik gelişiminde çocuğun davranışlarını etkiler, dikkatini yoğunlaştırır, gözlem yeteneğini güçlendirir. . . Bu nedenle de müzik dinleme, şarkı söyleme, söylediği şarkıyı dramatize etme yolları ile çocuğun müzikal çevreye itilmesine yardımcı olunmalıdır. . .”(Arslan, 1999: 144).

Okula, belli müzikal birikimlerle donanmış olarak gelen çocuğa, planlı ve programlı bir müzik eğitiminin verilmesi ile yeni müzikal bilgilerin aktarılması, böylece müzikal kimliğinin gelişmesi hedeflenmelidir. Bu “yeni müzikal bilgi birikimleri”ni kazandırma süreci ve biçimi, geleceğin bireyinin müzikal kimliğini şekillendirecek olması bakımından büyük önem taşımaktadır. Çalışılan “materyal” (öğrenci) canlı, etkiye ve değişime son derece açık bir yapıya sahip olduğu için, öğretmenin yaklaşımı, kültürel kazanımları edindirmedeki yöntemi çok dikkatli belirlenmelidir.

Müzikal benlik tasarımı kavramı üzerinde durduğu araştırmasında Akgül-Barış, Amerika’da gerçekleştirilen çeşitli araştırmalarda ulaşılan sonuçları örnek vermiştir.

“Birçok yetişkinin yaşamlarında olumsuz müzikal benlik tasarımı yansıtan örnekler vardır. Bu durumdaki yetişkinler, çocuk yaşlardaki olumsuz deneyimlerinin izlerini taşırlar. . .”(Akgül – Barış, 2002: 38).

Öğretmen tarafından sınıfta söylenen – “*Sen sus, sakın şarkı söyleme, çok kötü bir sesin var! Senin hiç kulağın yok mu? Hiç mi duymuyorsun kendini? Otur, bir şarkıyı bile doğru söyleyemiyorsun!*” – türünden cümleler, doğal olarak çocukta kolay atlatamayacağı travmalara yol açabilecek ve belki de tüm yaşamı boyunca müziğe olan yaklaşımını olumsuz yönde etkileyebilecektir. Bu türden yaklaşımlar, çocukta müzik düşüncesi ile ilgili belli frustrasyonlara ve kendisi ile ilgili olumsuz tasarımlara kadar götürebilecektir.

“Müzik kültürün bir parçasıdır. Müzik eğitimcilerinin görevi sadece çocuklara müzik bilgisi vermek değil aynı zamanda çocuğun kültürel gelişimine katkıda bulunmaktır da.” (Quellier, 2002: 156).

Bu gelişim çocuğun üyesi bulunduğu toplumun müzikal yaşantısında bir rol alabilmesi ile doğrudan ilgilidir.

Okul çağına gelmeden, aile, yakın çevre v.b. gibi faktörlerin yönlendirici etkisi ile daha çok mahalli, yöresel özellikler gösterebilen müzikal kimlik kodlarına, okul ortamında yeni bilgi şemalarının katılması ile kimliğin başta ulusal boyutta zenginleşmesi, gelişim göstermesi sağlanmalıdır. Bu zenginleşme ancak programlı, sistemli ve çocukların kültürel altyapı ve birikimlerini göz ardı etmeyen bir müzik eğitimi ile gerçekleşebilecektir. Bununla ilgili şimdiye kadar yapılan belirgin yanlışlıklar göze çarpmaktadır. Toplumun geleneksel müzik kültüründen uzaklaşmış bir müzik eğitimi hangi “sağlam müzikal temeller” üzerine kurulursa kurulsun, kültürel destekten yoksun kalacağı için sağlam olamayacaktır. Çocuğun, okul öncesi dönemden getirdiği yerel yada ulusal karakterli müzikal kültürel birikimlerini adeta yok sayan bir müzik eğitimi doğal olarak hedeflediği başarıya ulaşamayacaktır. Yürür (1989)’e göre, okul müzik dersleri programlarında yapılan en büyük hatalardan biri konuların “ikili bir etnosantrizmi yaygınlaştırmaya yönelik düzenlenmiş olmasıdır. Avrupalılık ve Osmanlılık.”(Yürür, 1989: 44). Oysa, okul (genel) müzik eğitiminin hedefi, öğrenciye (çocuğa) ortak toplumsal müzikal kültürel miras hakkında belli bilgiler kazandırmak olmalıdır. Müzik kültürü yada toplumun müzikal yaşamı içinde yer alan başlıca türlerden biri yada bir kaç müzik eğitimi programının dışında bırakılarak, “toplumsal müzik kültürü”nün ne olup olmadığı hakkında, öğrencide geçerli ve doğru kazanımlar oluşturulamaz.

Müziğin kültürel işlevleri üzerinde durduğu çalışmasında Çevikoğlu, milli eğitimin ilkeleri ve ilköğretim kurumlarının amaçları doğrultusunda yapılan programlarda, her Türk çocuğuna milli kültür unsurlarının kazandırılmasına büyük önem verildiğine vurgu yapmaktadır.

“İlkokul, çocuklara milli kültürü aşlamak mecburiyetindedir... Müzik hem bireysel hem de toplumsal kültürü ve kültürel özellikleri oluşturur, geliştirir, çeşitlendirir, zenginleştirir... Kültürel kimliğin ve kişiliğin oluşmasında, korunma ve geliştirilmesinde müziğin işlevi yadsınamaz.”(Çevikoğlu, 2003: 4; [http://www.turkmusikisi.net/arastirmalar/muzik_egitimi/2htm](http://www.turkmusikisi.net/arastirmalar/muzik_egitimi/2htm;)).

Günümüzde yaşanan müzikal yozlaşma ve kültürel yabancılaşma örneklerinin bu denli yoğun görülmesinin temelinde yatan nedenlerden en önemlisi, yukarıda belli yönleri ile değinilen, aksayan okul müzik eğitimidir. Bu durum genel anlamda, ya programın eksik yada aksayan yönlerinden veya uygulama aşamasında karşılaşılan (uygun araç-gereç, teknik altyapı, elverişli mekan eksikliği, yetersiz ders saati yada öğretmen kadrosu açığı gibi) çeşitli zorluklardan kaynaklandığı düşünülmektedir. Çocuğun aile ve yakın çevresinden getirdiği kültürel birikimini, yeni şekillenmeye başlayan kültürel kimliğini, psiko-sosyal kişiliğini hatta müzikal beğenilerini dikkate almadan oluşturulan programlar ciddi kültürel kopmalara neden olacaktır. Önceden getirdiği kültürel birikimle, okulda kendisine aktarılanlar arasında anlamlı bir ilişki kuramayan çocuk, doğal bir bocalama evresine girecek ve sonucunda - kendisinden, kültürel kimliğinden, müzikal beğenilerinden kuşku hatta utanç duyabilecektir. Oysa aşamalı olarak bilinenden bilinmeyene geçişlerin yapıldığı, geleneksel, popüler müzik türlerine de yer veren, çeşitli oyun ve uygulamalarla geleneksel ve güncel kültürümüze uzak olmayan bir eğitim programı, çocuğun ilgisini çekerek öğrenme sürecinin kalitesini yükselterek oldukça farklı, olumlu sonuçlar doğurabilecektir.

Bu bağlamda Uçan (2002), müzik kültürü ile müzik eğitimi arasındaki bağı aşağıdaki gibi tanımlamaktadır.

“Müzik kültürü, insan ve insan topluluklarının müziksel yaşama biçimidir. Müzik eğitimi ise insanlara müziksel davranış kazandırma, insanların müziksel davranışlarını geliştirme sürecidir. Müzik kültürü ve müzik eğitimi iç içedir, iç içe bir bütündür.”(Uçan, 2002: 2).

Burada müzik kültürü, bireysel olduğu kadar toplumsal bir müzikal iletişim ve etkinleşim süreci olmasının yanında, somut ve soyut öğelerden oluşan bir bütün olarak karşımıza çıkmaktadır. Müzik eğitimi ise bireysel ve toplumsal müziksel

davranışlar kazandırma ve geliştirme sürecidir. Bu süreç her bireyin kendi yaşantısı üzerine kurulmakta ve odaklanmaktadır. Belli ilkelere dayalı, bilinçli ve programlı, düzenli gelişim göstermelidir. Müzik eğitimi, bireye yönelik bir müzikal kültürlenme eylemi olmalıdır. Toplumsal müzikal kültürel mirasın aktarılması süreci, ilköğretimin ilk kademelerinde başlayıp, çocuğun biyo-psişik ve fiziksel gelişiminin çeşitli aşamalarında, okul platformunda, programlı bir biçimde devam ettirilmelidir.

Doğduğu andan itibaren, aile ve yakın çevresinden etkilenerek müzikal beğenilerini oluşturan / geliştiren ve belli müzikal-kültürel birikimler taşıyarak ilköğretim çağına gelen çocuğun, okulda gerçekleştirilmesi öngörülen planlı ve programlı müzik eğitimi sonucu bu bilgi birikimlerine yenilerini katması beklenmektedir. Bu yeni müzikal-kültürel bilgilerin eklenmesi ile, çocuğun gelecekte sahip olacağı bireysel müzikal-kültürel kimliğin ana hatları yine okulda, okul müzik eğitimi tarafından programlı bir biçimde, üyesi bulunduğu toplumun kültürel dokusu dikkate alınarak şekillendirilmelidir.

4. 5. Beşinci Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Türkiye, Bulgaristan ve Macaristan’da İlköğretim süreci basamakları nasıldır?

Çizelge 4. 2. Türkiye, Bulgaristan ve Macaristan İlköğretim Süreçleri

Türkiye Cumhuriyeti İlköğretim Süreci	Birinci Kademe : 1. – 5. Sınıflar Arası	İkinci Kademe : 6. – 8. Sınıflar Arası
--	---	--

Bulgaristan Cumhuriyeti İlköğretim Süreci	Başlangıç Eğitimi : (Nachalno Obrazovaniye) 1. – 4. Sınıflar Arası	Temel Eğitim : (Osnovno Obrazovaniye) 5. - 8. Sınıflar Arası
Macaristan Cumhuriyeti İlköğretim Süreci	Temel Okul : (Elementary School) a) 8 yıllık (klasik tip) b) 6 yıllık c) 4 yıllık	

Çizelge 4. 2. incelendiğinde, Türkiye Cumhuriyeti ilköğretim sürecinin, Birinci Kademe (1. – 5. Sınıflar arası) ve İkinci Kademe (6. – 8. Sınıflar arası) olmak üzere iki kademedен oluştuğu görülmektedir. Bu süreçten mezun olan öğrencilerin liseye devam etme zorunlulukları bulunmamaktadır.

Bulgaristan Cumhuriyeti ilköğretim süreci, Başlangıç Eğitimi (1. – 4. Sınıflar arası) ve Temel Eğitim (5. – 8. Sınıflar arası) olmak üzere iki kademedен oluşmaktadır. İlköğretim süreci sonunda, mezun öğrencilerin uygun profilli liselere devam etme ve *en az* lise mezunu olma zorunlulukları bulunmaktadır.

Sınıflara göre İlköğretim Basamakları [Birinci Kademe, İkinci Kademe; Tek Kademeli 3 Tip Okul (1-4; 1-6; 1-8;)]	
Ülke	

Macaristan Cumhuriyeti örneğinde ise ilköğretim sürecinde, Temel Okul adı ile üç tip ilköğretim biçimi görülmektedir. Bunlardan ilkinde, öğrencinin ilköğretim süreci 8 yıl sürmekte, hemen ardından 4 yıllık lise programına devam etme zorunluluğu bulunmaktadır. (Burada bazı liselerin, öğrencilerin yüksek öğrenimlerine yönelik bir hazırlık vermek üzere, 5 yıllık oldukları tespit edilmiştir.) İkincisinde 6 yıllık İlköğretime ek olarak, 6 yıllık lise eğitimi verilmekte, üçüncü ve en nadir

karşılaşılan modelde ise, 4 yıllık ilköğretime ek olarak 8 yıllık lise eğitimi verildiği görülmektedir. Öğrencilerin *en az* lise mezunu olma zorunlulukları bulunmaktadır.

Görsel olarak daha net bir fikir vermesi açısından konu ile ilgili aşağıdaki Şekil 4. 3.'e yer verilmiştir.

**Şekil 4. 3. Ülkelere ve Sınıflara Göre İlköğretim Basamakları.
Birinci Kademe, İkinci Kademe ve Tek Kademe Örnekleri**

	1	2	3	4	5	6	7	8
TR								
BG								
HU								

Açıklama:

Birinci Kademe;	
İkinci Kademe;	
Tek Kademeli, 3 Tip Okul;	

4. 6. Altıncı Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Türkiye, Bulgaristan ve Macaristan İlköğretim Eğitim-Öğretim Programları içerisinde, Müzik dersine, haftalık ders saati olarak, ne oranda yer verilmiştir?

Çizelge 4. 3. Türkiye, Bulgaristan ve Macaristan'da Haftalık Müzik Ders Saatleri

Türkiye Cumhuriyeti İlköğretim Müzik Dersi Haftalık Ders Saatleri	Devlet Okullarında 1-2-3. Sınıflar Arası : haftada 2 saat	Devlet Okullarında 4-5-6-7-8. Sınıflar Arası : haftada 1 saat
Bulgaristan Cumhuriyeti İlköğretim Müzik Dersi Haftalık Ders Saatleri	Devlet Okullarında 1-2-3-4. Sınıflar Arası : haftada 2 saat + 2 saat seçmeli <i>koro</i> yada <i>bando</i> faaliyeti	Devlet Okullarında 5-6-7-8. Sınıflar Arası : haftada 2 saat + 2 saat seçmeli <i>koro</i> yada <i>bando</i> faaliyeti
Macaristan Cumhuriyeti İlköğretim Müzik Dersi Haftalık Ders Saatleri	Birinci tip Temel Okullarda 1-2-3-4-5-6-7-8. Sınıflar Arası : haftada 2 saat + 2 saat zorunlu <i>koro</i> çalışmaları / provaları	İkinci tip Temel Okullarda (Yoğunlaştırılmış Müzik Eğitimi Profilli) haftada 5 saat + 2 saat zorunlu <i>koro</i> çalışmaları / provaları

Çizelge 4. 3. incelendiğinde, okul içi müzik ders ve etkinlik saatlerinin Türkiye’de 1-2-3. sınıflar arası haftalık iki saat, 4-5-6-7-8. sınıflar arası ise haftalık bir saat olarak öngörüldüğü anlaşılmaktadır. Bulgaristan’da müzik ders ve etkinlik saatlerinin 1-2-3-4. ve 5-6-7-8. sınıflar arası haftalık iki saat, buna ek olarak iki saatlik seçmeli koro yada bando faaliyeti biçiminde gerçekleştirildiği görülmektedir. Macaristan örneğinde ise birinci tip “Temel Okullarda”, 1-2-3-4-5-6-7-8. sınıflar arası haftalık iki saat olarak gerçekleşen müzik dersine ek olarak haftalık iki saatlik zorunlu koro çalışmaları/provaları öngörülmektedir. İkinci tip “Yoğunlaştırılmış Müzik Eğitimi Profilli” okullarda ise haftalık beş saatlik müzik dersine, yine haftalık iki saatlik zorunlu koro çalışmaları/provaları eklenmektedir.

Yukarıda belirtilenlerin dışında, Bulgaristan ve Macaristan’da her şehirde görülen, yaygın eğitim sistemine bağlı ve bu nedenle bir tür resmi kimliğe sahip olan Devlet Eğitim Kurumları: “Öğleden Sonra Müzik Okulu – Enstrüman Eğitimi” {Special Afternoon Music School (HU); Muzikalna Škola (BG)} tespit edilmiştir. 6-22 yaş arası çocuk ve gençler, normal eğitimlerini sürdürdükleri okulun günlük dersleri sona erince, öğleden sonra yada hafta sonları bu türden müzik okullarında ilgilerine göre eğitim alabilmektedirler. Genellikle haftada 4 saat olarak verilen bu eğitimin, iki saati enstrüman, diğer ikisi ise solfej (kulak eğitimi) şeklinde gerçekleştirilmektedir. Bunların yanı sıra ilgileri doğrultusunda çocuklar - müzik tarihi, oda müziği v.b. gibi başka alanlarda da ders alabilmektedirler. İnternette bu konu ile ilgili yayınlanan bilimsel makalelerden birinde, bu tarz bir programın temel amacının: geleceğin iyi eğitimli müzik dinleyicisini hazırlama ve müzikal anlamda iyi eğitilmiş bir topluma sahip olma düşüncesinin yattığı belirtilmektedir. {*Macaristan Kültür ve Eğitim Bakanlığı, Çalışma Bakanlığı, Macaristan’ın İstatistiki Yıllığı 1993; (Ministry of Culture and Education, Ministry of Labour, Statistical Yearbook of Hungary 1993, Central Statistical Office. (Bkz. <http://www.mdw.ac.at/eas/english/music/hungary.html>; <http://www.oki.hu/article.php?kod=EduHun96-04Hungarian.html>)}*.

Makale ünlü Macar müzik eğitimcisi ve etnomüzikolog **Zoltan Kodaly**’ın sözleri ile devam etmektedir : “*Bırakın müzik herkese ait olsun*”! Müziğin herkes tarafından bilinen ve söylenip icra edilebilen bir sanat olması gerektiği kanısı, Kodaly eğitim sisteminin temelinde yer almaktadır. (Daha geniş bilgi için bkz. Vargyas,1962;<http://www.kodaly.inst.hu/>;<http://home.earthlink.net/~debrajet/Kodaly.html>).

Türkiye’de, devletin yürüttüğü ve ülkenin yaygın eğitim sistemine dahil ettiği bu türden “ders sonrası / öğleden sonra müzik okulu” yada benzeri bir uygulamaya rastlanmamaktadır. Bununla birlikte, belli şehirlerde, üniversitelere bağlı Devlet Konservatuvarlarının, (yapılan sınav sonucu ve belli bir ücret karşılığında) belli bölümlerine “yarı zamanlı” statüsünde ilköğretim öğrencilerini kabul ettikleri bilinmektedir.

4. 7. Yedinci Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Bireyin müzikal-kültürel kimliğinin şekillenmesinde, okul müzik eğitiminde kullanılan, geleneksel kültür ürünlerinden, halk türkülerinin rolü nedir?

Müzik, insanların yaşamında önemli bir yer tutmaktadır. Özellikle çocukların müziğe karşı son derece duyarlı oldukları bilinmektedir. Bebekler, doğdukları andan itibaren, hatta önceki alt problemde de yer verilen bulgular ışığında, son araştırmalara göre, çok daha öncesinden müzikal bir yaşantıya başlarlar. Doğumla beraber sallanma ve ninniler gibi doğal olarak ortaya çıkan yaşantılar onlara ilk müzikal ve ritmik deneyimlerini kazandırmaktadır. Çocuğun müzikal gelişiminin temelinde en sade biçimiyle ritm duygusu yer almaktadır. Zamanla, tekerlemeler, ritmik sayışmacalar ve vücudunu kullanarak çıkardığı belli sesler çocuğun müzikal gelişimin oluşmasında önemli rol oynamaktadır.

“... Aşağı yukarı 18 aylığa kadar bebekler, perdeleri tek tek değil de melodik hattı perdeleri ayırmadan bir bütün olarak söylerler...18 aylıkken ise kendiliklerinden özgün şarkılar söylemeye, kendi uydurdıkları spontane kısa ezgiler mırıldanmaya başlarlar. Bu şarkıların genelde sözleri yoktur o nedenle bu durum, ‘konuşmayı öğrenmek’ten bağımsız bir faaliyet olarak kabul edilir.”(Gardner, 1981: 72).

Yaşın ilerlemesi ile bu özgün ezgilerin aralıklarında dörtlü ve beşlilere daha sık rastlandığı, ezgilerin uzadığı, bilinçli ezgisel ve ritmsel tekrarların yer aldığı bilinmektedir. Ezgisel yapılar, çocuğun üyesi bulunduğu toplumun, kültürel özelliklerine paralel gelişimler göstermektedir. (Örneğin Batı Avrupa’da çoğunlukla diyatonik aralıkların kullanıldığı tespit edilmiştir.) Üç ile beş yaş arası çocuklarda, giderek “taklit”, özgünlüğün yerine geçmektedir. Artık çocuk gayretinin çoğunu çevreden duyduğu ezgisel yapıları tastamam taklit edebilmek için harcamaktadır. Uyumlu / konsonans ve uyumsuz / dissonans tınlar arasında tercih yaparlar, müzikal

cümlelerin, kadansların, tonalite dışı seslerin ve armonik yapıların farkındadırlar. (Peynircioğlu ve Palmer, 1992 :333-336; Peynircioğlu, 1996: 13-23).

“Çocukların büyümeleri sırasında gözlenen algılama ve anımsama farklılıkları, içinde büyüdükleri kültürün müziği bağlamında özel bir gelişmeyi de yansıtır. Değişik kültürlerde değişik müzik tipleri gelişmiş, değişik müzik öğelerine önem verilmiştir.” (Peynircioğlu, 1996: 18).

Tıpkı ülkemiz geleneksel müzik kültüründe olduğu gibi, Orta Asya, Orta Doğu ve Kuzey Afrika’da insan sesine ve sözlü müzik ürünlerine verilen önem, salt çalgı müziğine verilenden daha fazladır ve çalgılar çoğunlukla insan sesine eşlik için kullanılmaktadır. Buralarda, genelde tek sesli olan müzik ya *pentatonik (5sesli)* yada *heptatonik (7sesli)* gamlar üzerinde kurulu olup sık sık ara nota sesleri ile de süslenmektedir. Oysa Güney Afrika gibi bazı kültür komplekslerinde müzik genelde çokseslidir, dolayısı ile çalgıların önemi daha fazladır. Bu tip kültürlerde ritme verilen önem, davul ve vurmalarının çeşitliliğinden anlaşılmaktadır. Tonal içerik bakımından, müzikal yapı Batı Avrupa’ya yakınlık göstermekte ve ara seslere daha az rastlanmaktadır. Armoni genelde üçlü, dörtlü ve beşli aralıklardan oluşmaktadır. Doğal olarak bu iki değişik müzikal-kültürel çevrede gelişim gösteren bireyler arasında : müziği algılama, anlamlandırma, beğeni ve anımsama gibi süreçlerde belirgin farklılıklar gözlenecektir. Her bireyin, üyesi bulunduğu toplum tarafından benimsenen ve geliştirilen geleneksel müzik kültürüne daha yatkın ve yakın olabileceğini ve bu müzik kültürünü doğumdan-ölüme kendisini sarıp sarmalayan kültürel kimliğinin temel değilse bile - *tamamlayıcı bir parçası* olarak göreceğini söyleyebiliriz.

Kültürel kimlik bunalımlarının, bu ve bunun gibi “*temel*” yada “*tamamlayıcı parçaların*” eksik olduğu yada bilinçaltında bastırıldığı, yok sayıldığı hatta adeta “farkında olunmadığı” durumlarda, tırmanarak içinden çıkılmaz bir hal aldıkları ve toplumun geniş kitlelerini etkileyebildikleri gözlenmektedir.

Her hangi bir kültürel sistemde büyüüp yetişmenin, insanların algılamadaki duyarlılıklarını ve anımsamalarındaki farklılıkları önemli bir şekilde etkilediği çok

önceleri yapılan bilimsel çalışmalarla ortaya çıkarılmıştır. Bu türden deneysel çalışmaların alanlarını daha da genişleterek günümüzde de özellikle Amerika ve Rusya’da sürdürüldükleri bilinmektedir. Bireyin algı ve anımsamada kullandığı şemaların, müzik kültürünün toplum-birey-toplum hattında aktarıla gelen birikiminden etkilendiği tespit edilmiştir. (Shepard ve Jordan, 1984: 1333-1334).

“Batı kültüründe büyüyen bir çocuk küçükken atonal ve tonal müziği aynı derecede beğenip aynı kolaylıkla ezberleyebilmektedir, oysa büyüdükçe tonal müzik lehine gelişmeler göstermektedir.”(Peynircioğlu, 1996: 14).

Burada, başta üyesi bulunduğu toplumun müzikal-kültürel çerçevesi, sonra da çevre müzik kültürlerinin şekillendirici ve belirleyici rolü büyük önem taşımaktadır.

“İlkokul birinci sınıfta bir çocuğun diatonik ve diatonik olmayan notalar arasındaki farkı algılaması (ve diatonik olanları tercih etmesi), beşinci sınıftaki bir çocuğa kıyasla daha düşük derecededir.”(Speer ve Adams, 1985: 145).

Yaşın ilerlemesi ve “*aile-çevre-okul-medya*” v.b.g. kurumlarda aktarılan bilgi-kültür akışının, yaşına bağlı biçimde yoğunlaşması ile “*kültürel bombardıman*”, bireyi, toplumun uyumlu bir parçası haline getirebilme amacına ulaşmaktadır. Böylece, *bireysel-kültürel kimlik modeli*, üyesi bulunduğu kültür tarafından daha kararlı ve istikrarlı bir biçimde şekillendirilmekte; *kültürel aidiyet* çeşitli uygulamalarla hissedilmeye ve hissettirilmeye başlamakta; tüm bunların etkisi ile *müzikal-kültürel tercih ve beğeniler* de belirginleşmektedir.

Yukarıda yer verilenlere ilişkin ipuçları taşıması bakımından, burada iyi bilinen bir hikayeye yer vermek gerektiği düşünülmüştür. Buna göre, bilindiği gibi atonal müzikle uğraşan neoklasik bestecilerden Stravinsky’nin oğlu, anaokulunda “*saçma saçma*” şarkılar söylediği için arkadaşları tarafından alaya alınır; müdürün ise babayı çağırıp çocuğun niçin böyle davrandığını sorması üzerine – aldığı yanıt : “*çocuğun evde duyduğu melodileri çok sevip her yerde söylediği*” biçiminde olmaktadır. Bizi doğumdan ölüme çevreleyen, tercih ve beğenilerimizi şekillendiren

ve bu süreçte kendisi de yeniden şekillenen, böylece yakın ve uzak geleneksel ve güncel akımların etkisi ile bizi “biz”, “kendimize özgü”, “biricik” yapan müzikal kültürel birikimlerdir. Toplumu oluşturan bireyler olan bizlerin, “müzikal-kültürel kimlikleri” bu birikimler doğrultusunda belli faktörlerin etkisi ile benzerlikler ve çeşitlilikler göstermektedir.

Geleneksel müzik kültürü katmanının en önemli bileşenlerinden olup müzikal-kültürel kimliğimizin temelini oluşturan halk türkülerimiz, yukarıda üzerinde durulan doğumdan-ölüme süreci içerisinde, çocukluktan yetişkinliğe geçiş dönemimiz boyunca bizi biçimlendiren önemli “*kültürel kalıtlar*”dandır. Halk türküleri, bir toplumun gelecek nesillere aktarabileceği en önemli kültürel miraslardandır. Türküler, halkın duygu ve düşüncelerini yansıtan en doğal ifade aracıdır denilebilir. Türkülerde günlük yaşam, gelenek, görenek, adet, töre, uygulama gibi pek çok kültürel değer yansımaları görebilmekteyiz. Diğer bir deyişle, halk türküleri geleneksel müzikal-kültürel birikimlerimizin, kuşaktan kuşağa aktarılan gelenek-görenek-görenek çemberinin “kompakt” bir ifadesidir. Türkünün sözlerinden yöre halkının başından geçen olayları, eski destanları, kahramanlık, dostluk ve düşmanlıkları, “büyük” aşkları ve “derin” nefretleri öğrenebilmekteyiz. Türkülerin ezgisel yapısı ise, hızı ve söyleniş/okunuş biçimi, durumu, yeri ile, bize yörenin “yazılmamış” kültürel karakteri hakkında önemli bilgiler vermektedir.

Çocuğun, evinde ve yakın çevresinde dinleyerek, söyleyerek büyüdüğü halk türkülerinden bazı örnekler üzerinde okul müzik eğitimi süreci içerisinde de durulması; bu türkülerin okulda müzik öğretmeni tarafından doğru bir biçimde, başta kulaktan, sonra da nota ile öğretilmesi; halk türkülerinin anlam dolu sözlerinde yatan “halk felsefesi” ve “hayat görüşü”nün olabildiğince çözümlenmesi, geleceğin bireyinde önemli olumlu etkiler yaratacaktır. Tüm bu ve bunun gibi faktörlerin etkisi ile taşıdığı müzikal-kültürel kimliği, *aile-okul-toplum-medya* gibi etkenler çerçevesinde sağlam temellere dayandırarak geliştirebilecek ve görece olarak, istediği biçimde buna yeni kültürel nüanslar ve renkler katarak zenginleştirebilecektir. Aşına olduğu, sevdiği ezgilerden, çok iyi bildiği anadilindeki sözcüklerden yola çıkarak, yalnız Batı Avrupa Klasik Müziği değil, tüm diğer müzik kültürlerini tanımaya doğru

adım atmasını sağlamak, eğitimci bakış açısına göre daha doğru bir yaklaşım olacaktır. Böylelikle birey, bunların sonrasında gelen *beğeni*, *etkilenme* ve *benimseme* gibi kültürel süreçleri daha bilinçli bir biçimde değerlendirerek, arzu ettiği şekilde gerçekleştirebilecektir.

Müzikal yada ahlaki, kendi kültürel değerlerine “yabancı” büyütülen bir çocuk, ileriki yaşlarında, üyesi bulunduğu toplumla olduğu kadar diğer toplum ve topluluklarla da olan sosyo-kültürel ilişkilerinde belli sıkıntılarla karşılaşabilecektir. Yetişkin olma sürecinde, geleneksel müzikal-kültürel değerlerinden yoksun bırakılarak büyütülen ve yalnız güncel müzik kültürü ürünleri ile “beslenen” bireyin, her türden kültürel duruma karşı takındığı tavır, aldığı tutum çoğunlukla sığ ve temelsiz, adeta “günlük”, “bir kullanımlık” olabilecektir. İşte o zaman, kolayca Erzurum yöresi türkülerinden “Sağrı Gelin”’in, “Sarı Gelin” olarak yazılıp okunduğunu ve hatta bilimsel bir dayanağı olup olmadığına bakmaksızın bir Ermeni türküsü olduğu tezini kabul etmekte sakınca görülmeyecektir.(Sugüneş, 2003). Gözünün önünde ülke müzik kültürü birer birer değerlerini yitirirken, parçalanıp gidenin, çalınıp yağmalananın, türlü laflarla başka kılıklara sokulmaya çalışılanın kendi “biricik” kültürü olduğunu göremeyecek, yada daha da kötüsü umarsızca “görmezden gelecek”tir.

Okul müzik eğitiminde, okul çağı çocuklarının, üyesi bulundukları kültürün geleneksel müzikal-kültürel bileşenleri hakkında belli bir bilgi birikimini edinmeleri gerekmektedir. Bunu yaparak, geleceğin bireylerini, kültürel aidiyetlerinin ve bu bağlamda şekillendirdikleri özgün müzikal-kültürel kimliklerinin farkında kişiler olarak topluma katılımları sağlanmış olacaktır. Bu şekilde, başka kültürlerle yükledikleri değeri, kendi kültürel çevrelerine de yükleyebilecek, iki kültürün maddi-manevi ürünlerini “şu daha iyi”, “bu daha güzel” gibi yaklaşımlarla “kıyaslamamanın”, tıpkı elma ile armudu kıyaslamak kadar yersiz bir davranış olduğu ortaya çıkacaktır.

Girişte de belirtildiği gibi “dünya vatandaşı yetiştirme” projesinin ilk adımı, yurdunu, kültürünü tanıyan, tanıdıkça seven, kültürel kimliği ile barışık, psiko-sosyal ve kültürel karakter özelliklerinin farkında bireyler yetiştirmek olmalıdır.

4. 8. Sekizinci Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Türkiye'de okutulan İlköğretim Müzik Kitaplarında halk türküleri örneklerine ne oranda yer verilmiştir?

Bu alt problemi çözümlmek üzere, Türkiye Cumhuriyeti Milli Eğitim Bakanlığınca 2003-2004 eğitim öğretim yılı içerisinde okutulmak üzere onaylanmış tüm ilköğretim müzik ders kitaplarının listesi çıkartılmıştır. (Bkz. Ek 3). Bu listeden random usulü ile her sınıf için birer adet olmak üzere belirlenen, müzik ders kitaplarına ulaşılmıştır.

Elde edilen sekiz adet müzik 1-2-3-4-5-6-7-8. sınıf ders kitabı, içerdikleri tüm şarkılar ve halk türküleri örnekleri bakımından incelenmiş, ulaşılan sonuçlar Çizelge 4.4'te belirtilmiştir.

Çizelge 4. 4. Türkiye Cumhuriyeti İlköğretim Müzik Ders Kitaplarında Yer Verilen Toplam Şarkılar ve Halk Türküleri Oranları

ülke/kitap-sınıf	(n)	(f) toplam	(p)
Türkiye (tr)	toplam şarkı	halk türküsü	% oranı
tr1	36	2	5,55
tr2	34	2	5,88
tr3	42	4	9,52

tr4	68	5	7,35
tr5	42	10	23,80
tr6	55	18	32,72
tr7	48	14	29,16
tr8	52	13	25
toplam	377	68	18,03

Çizelge 4. 4. incelendiğinde,

- Türkiye Cumhuriyeti İlköğretim 1. sınıf müzik ders kitabında toplam 36 şarkı bulunmuş, bu şarkıların 2'sinin halk türküsü olduğu görülmüştür. Halk türkülerinin ders kitabında bulunan şarkılar içindeki oranı, % 5'tir.
- 2. sınıf müzik ders kitabında toplam 34 şarkı bulunmuş, bu şarkıların 2'sinin halk türküsü olduğu görülmüştür. Halk türkülerinin ders kitabında bulunan şarkılar içindeki oranı, % 5'tir.

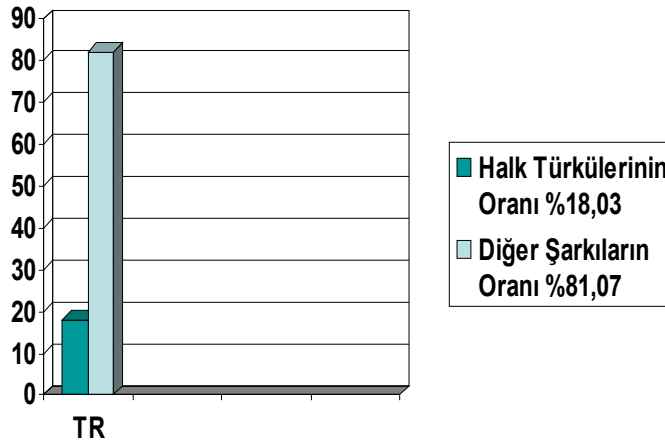
Türkiye Cumhuriyeti 1. - 8. Snf.	Toplam Adet n = 377	Yüzde p=(100/n)f
Halk Türküleri	68	18,03
Diğer Şarkılar	309	81,07

- 3. sınıf müzik ders kitabında toplam 42 şarkı bulunmuş, bu şarkıların 4'ünün halk türküsü olduğu görülmüştür. Halk türkülerinin ders kitabında bulunan şarkılar içindeki oranı, % 9'dur.
- 4. sınıf müzik ders kitabında toplam 68 şarkı bulunmuş, bu şarkıların 5'inin halk türküsü olduğu görülmüştür. Halk türkülerinin ders kitabında bulunan şarkılar içindeki oranı, % 7'dir.

- 5. sınıf müzik ders kitabında toplam 42 şarkı bulunmuş, bu şarkıların 10'unun halk türküsü olduğu görülmüştür. Halk türkülerinin ders kitabında bulunan şarkılar içindeki oranı, % 23'tür.
- 6. sınıf müzik ders kitabında toplam 55 şarkı bulunmuş, bu şarkıların 18'inin halk türküsü olduğu görülmüştür. Halk türkülerinin ders kitabında bulunan şarkılar içindeki oranı, % 32'dir.
- 7. sınıf müzik ders kitabında toplam 48 şarkı bulunmuş, bu şarkıların 14'ünün halk türküsü olduğu görülmüştür. Halk türkülerinin ders kitabında bulunan şarkılar içindeki oranı, % 29'dur.
- 8. sınıf müzik ders kitabında toplam 52 şarkı bulunmuş, bu şarkıların 13'ünün halk türküsü olduğu görülmüştür. Halk türkülerinin ders kitabında bulunan şarkılar içindeki oranı, % 25'dir.
- Bununla birlikte, 1.-8. sınıflar arası okutulan müzik dersi kitaplarında toplam 377 şarkı bulunmaktadır. Bu şarkıların 68'i halk türküsüdür. Bu sonuca göre, Türkiye Cumhuriyeti İlköğretim 1. ila 8. Sınıflar arası okutulan müzik dersi kitaplarında bulunan halk türkülerinin tüm şarkılara göre oranı ise % 18'dir.

Oranlar arasındaki farkın görsel olarak daha net değerlendirilebilmesi için Şekil 4. 4.'e yer verilmiştir.

Şekil 4. 4. Türkiye Cumhuriyeti İlköğretim Müzik Ders Kitaplarında Yer Verilen Halk Türküleri ve Diğer Şarkıların Oranları

Çizelge 4. 5. Türkiye Cumhuriyeti İlköğretim Müzik Ders Kitaplarında Yer Verilen Halk Türküleri ile Diğer Şarkıların Adet ve Oranları

Yukarıda yer verilen Şekil 4. 4. ve Çizelge 4. 5.'ten de anlaşıldığı gibi, Türkiye'de, 1. ile 8. sınıflar arası okutulan müzik dersi kitaplarında yer alan toplam 377 adet şarkı içerisinde, 68 adet halk türküsü ve 309 adet çeşitli tür şarkı tespit edilmiştir. Yer verilen halk türkülerinin oranı %18.03 iken, diğer türdeki şarkıların oranı %81.07 olarak hesaplanmıştır. Bireyin, erken yaşlardan itibaren, özellikle de okul müzik eğitiminin planlı-programlı desteği ile şekillenen kültürel kimliğinin oluşumunda oynadıkları önemli rol göz önünde bulundurulacak olursa, genel şarkı repertuarı içerisinde, halk türkülerine bu denli az yer verilmiş olması oldukça dikkat çekici ve düşündürücüdür.

4. 9. Dokuzuncu Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Bulgaristan'da okutulan İlköğretim Müzik Kitaplarında halk türkülerini örneklerine ne oranda yer verilmiştir?

Bu alt problemi çözmek üzere, Bulgaristan Cumhuriyeti Milli Eğitim Bakanlığınca 2003-2004 eğitim öğretim yılı içerisinde okutulmak üzere onaylanmış

tüm ilköğretim müzik ders kitaplarının listesi çıkartılmıştır. Bakanlıkça onaylı, her sınıf için yalnız birer adet ders kitabı bulunduğundan, araştırma kümesini, tüm müzik dersi kitapları oluşturmuştur. Burada, Türkiye Cumhuriyeti örneğinden farklı olarak *örnekleme grubu* ile değil doğrudan *evrenle* çalışılmıştır. Elde edilen sekiz adet müzik 1-2-3-4-5-6-7-8. sınıf ders kitabı, içerdikleri tüm şarkılar ve Bulgar halk türküleri örnekleri bakımından incelenerek aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır.

Çizelge 4. 6. Bulgaristan Cumhuriyeti İlköğretim Müzik Ders Kitaplarında Yer Verilen Toplam Şarkılar ve Halk Türküleri Oranları

ülke/kitap-sınıf	(n)	(f) toplam	(p)
Bulgaristan (bg)	toplam şarkı	halk türküsü	% oranı
bg1	31	10	32,25
bg2	28	10	35,71
bg3	29	22	75,86
bg4	46	28	60,86
bg5	34	19	55,88
bg6	31	24	77,41
bg7	35	9	25,71
bg8	0	0	0
toplam	234	122	52,13

Çizelge 4. 6. incelendiğinde,

- Bulgaristan Cumhuriyeti İlköğretim 1. sınıf müzik ders kitabında toplam 31 şarkı bulunmuş, bu şarkıların 10'unun halk türküsü olduğu görülmüştür. Halk

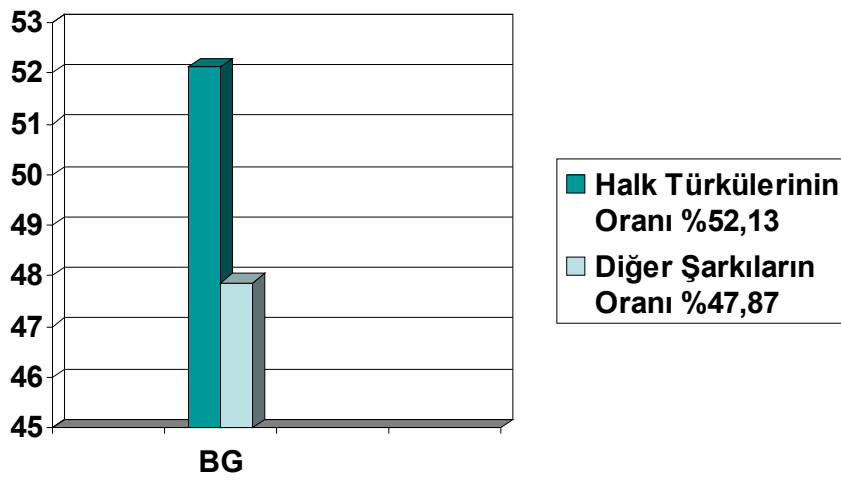
Bulgaristan Cumhuriyeti	Toplam Adet	Yüzde
1. - 8. Snf.	n = 234	$p=(100/n)f$
Halk Türküleri	122	52,13
Diğer Şarkılar	112	47,87

türkülerinin ders kitabında bulunan şarkılar içindeki oranı, % 32'dir.

- 2. sınıf müzik ders kitabında toplam 28 şarkı bulunmuş, bu şarkıların 10'unun halk türküsü olduğu görülmüştür. Halk türkülerinin ders kitabında bulunan şarkılar içindeki oranı, % 35'tir.
- 3. sınıf müzik ders kitabında toplam 29 şarkı bulunmuş, bu şarkıların 22'sinin halk türküsü olduğu görülmüştür. Halk türkülerinin ders kitabında bulunan şarkılar içindeki oranı, % 75'dir.
- 4. sınıf müzik ders kitabında toplam 46 şarkı bulunmuş, bu şarkıların 28'inin halk türküsü olduğu görülmüştür. Halk türkülerinin ders kitabında bulunan şarkılar içindeki oranı, % 60'dır.
- 5. sınıf müzik ders kitabında toplam 34 şarkı bulunmuş, bu şarkıların 19'unun halk türküsü olduğu görülmüştür. Halk türkülerinin ders kitabında bulunan şarkılar içindeki oranı, % 55'tir.
- 6. sınıf müzik ders kitabında toplam 31 şarkı bulunmuş, bu şarkıların 24'ünün halk türküsü olduğu görülmüştür. Halk türkülerinin ders kitabında bulunan şarkılar içindeki oranı, % 77'dir.
- 7. sınıf müzik ders kitabında toplam 35 şarkı bulunmuş, bu şarkıların 9'unun halk türküsü olduğu görülmüştür. Halk türkülerinin ders kitabında bulunan şarkılar içindeki oranı, % 25'tir.
- Bununla birlikte, 1-8. sınıflar arası okutulan müzik dersi kitaplarında toplam 234 şarkı bulunmaktadır. Bu şarkıların 122'si halk türküsüdür. Bu sonuca göre, Bulgaristan Cumhuriyeti İlköğretim 1. ila 8. Sınıflar arası okutulan müzik dersi kitaplarında bulunan halk türkülerinin tüm şarkılara göre oranı ise **%52**'dir.

Oranlar arasındaki farkın görsel olarak daha net değerlendirilebilmesi için Şekil 4. 5.'e yer verilmiştir.

Şekil 4. 5. Bulgaristan Cumhuriyeti İlköğretim Müzik Ders Kitaplarında Yer Verilen Halk Türküleri ve Diğer Şarkıların Oranları

Çizelge 4. 7. Bulgaristan Cumhuriyeti İlköğretim Müzik Ders Kitaplarında Yer Verilen Halk Türküleri ile Diğer Şarkıların Adet ve Oranları

Yukarıda yer verilen Şekil 4. 5. ve Çizelge 4. 7.'den de anlaşıldığı gibi, Bulgaristan'da, 1. ile 8. sınıflar arası okutulan müzik dersi kitaplarında yer alan toplam 234 adet şarkı içerisinde, 122 adet halk türküsü ve 112 adet çeşitli tür şarkı tespit edilmiştir. Yer verilen halk türkülerinin oranı %52.13 iken, diğer türdeki şarkıların oranı %47.87 olarak hesaplanmıştır.

Yukarıda, halk türkülerinin müzikal-kültürel kimliğin şekillenmesi sürecinde taşıdıkları önem üzerinde durulmuş ve okul müzik eğitimi sürecinde geleceğin bireyini ne denli etkileyebildikleri açıklanmaya çalışılmıştı. Çalışılan Bulgaristan örneğinde, yapılan hesaplamalar sonucu elde edilen rakamlar, tüm diğer tür şarkılara göre, halk türkülerine % 4,26 oranında, daha fazla yer verildiğini göstermektedir.

4. 10. Onuncu Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Macaristan'da okutulan İlköğretim Müzik Kitaplarında halk türküleri örneklerine ne oranda yer verilmiştir?

Bu alt problemi çözümlmek üzere, Macaristan Cumhuriyeti Milli Eğitim Bakanlığınca 2003-2004 eğitim öğretim yılı içerisinde okutulmak üzere onaylanmış tüm ilköğretim müzik ders kitaplarının listesi çıkartılmıştır. Bakanlıkça onaylı, her sınıf için yalnız birer adet ders kitabı bulunduğundan, araştırma kümesini, tüm Müzik dersi kitapları oluşturmuştur.

Burada, Türkiye Cumhuriyeti örneğinden farklı olarak *örneklem grubu* ile değil, Bulgaristan Cumhuriyeti örneğindeki gibi - doğrudan *evrenle* çalışılmıştır. Elde edilen sekiz adet müzik 1-2-3-4-5-6-7-8. sınıf ders kitabı, içerdikleri tüm şarkılar ve Macar halk türküleri örnekleri bakımından incelenerek aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır.

Çizelge 4. 8. Macaristan Cumhuriyeti İlköğretim Müzik Ders Kitaplarında Yer Verilen Toplam Şarkılar ve Halk Türküleri Oranları

Macaristan Cumhuriyeti 1. - 8. Snf.	Toplam Adet n = 623	Yüzde $p=(100/n)f$
Halk Türküleri	333	53,45
Diğer Şarkılar	290	46,55

ülke/kitap-sınıf Macaristan (hu)	(n) toplam şarkı	(f) toplam halk türküsü	(p) % oranı
hu1	58	8	13,79
hu2	46	15	32,60

hu3	51	30	58,82
hu4	143	79	55,24
hu5	77	43	55,84
hu6	89	68	76,40
hu7	85	47	55,29
hu8	74	43	58,10
toplam	623	333	53,45

Çizelge 4. 8. incelendiğinde,

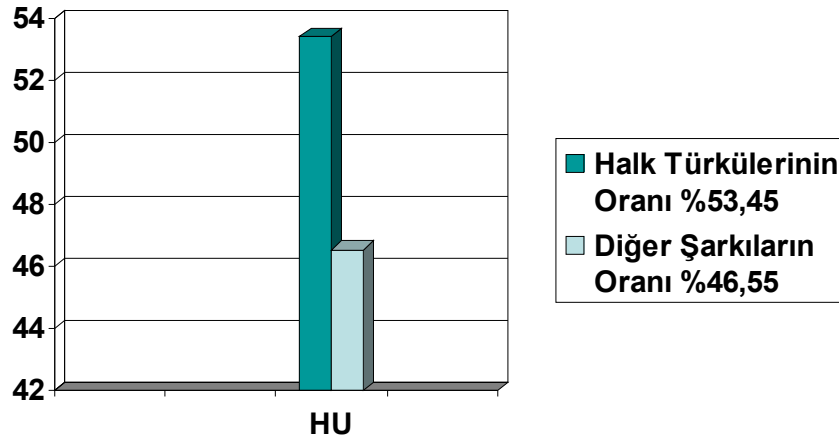
- Macaristan Cumhuriyeti İlköğretim 1. sınıf müzik ders kitabında toplam 58 şarkı bulunmuş, bu şarkıların 8'inin halk türküsü olduğu görülmüştür. Halk türkülerinin ders kitabında bulunan şarkılar içindeki oranı, % 13'tür.
- 2. sınıf müzik ders kitabında toplam 46 şarkı bulunmuş, bu şarkıların 15'inin halk türküsü olduğu görülmüştür. Halk türkülerinin ders kitabında bulunan şarkılar içindeki oranı, % 32'dir.
- 3. sınıf müzik ders kitabında toplam 51 şarkı bulunmuş, bu şarkıların 30'unun halk türküsü olduğu görülmüştür. Halk türkülerinin ders kitabında bulunan şarkılar içindeki oranı, % 58'dir.
- 4. sınıf müzik ders kitabında toplam 143 şarkı bulunmuş, bu şarkıların 79'unun halk türküsü olduğu görülmüştür. Halk türkülerinin ders kitabında bulunan şarkılar içindeki oranı, % 55'dir.
- 5. sınıf müzik ders kitabında toplam 77 şarkı bulunmuş, bu şarkıların 43'ünün halk türküsü olduğu görülmüştür. Halk türkülerinin ders kitabında bulunan şarkılar içindeki oranı, % 55'tir.

- 6. sınıf müzik ders kitabında toplam 89 şarkı bulunmuş, bu şarkıların 68'inin halk türküsü olduğu görülmüştür. Halk türkülerinin ders kitabında bulunan şarkılar içindeki oranı, % 76'dır.
- 7. sınıf müzik ders kitabında toplam 85 şarkı bulunmuş, bu şarkıların 47'unun halk türküsü olduğu görülmüştür. Halk türkülerinin ders kitabında bulunan şarkılar içindeki oranı, % 55'tir.
- 8. sınıf müzik ders kitabında toplam 74 şarkı bulunmuş, bu şarkıların 43'ünün halk türküsü olduğu görülmüştür. Halk türkülerinin ders kitabında bulunan şarkılar içindeki oranı, % 58'dir.
- Bununla birlikte, 1-8. sınıflar arası okutulan müzik dersi kitaplarında toplam 623 şarkı bulunmaktadır. Bu şarkıların 333'ü halk türküsüdür. Bu sonuca göre, Macaristan Cumhuriyeti İlköğretim 1. ila 8. Sınıflar arası okutulan müzik dersi kitaplarında bulunan halk türkülerinin tüm şarkılara göre oranı ise **%53**'tür.

Bununla birlikte günümüz Macar halkının etnik bileşimini oluşturan, Alman, Avusturyalı, Çek, Polonyalı, Romen, Slovak, Sırp, Bulgar, Rus etnik kökenli, pek çok azınlığın varlığı bilinmektedir. Macaristan müzik ders kitaplarında bu azınlıkların halk türkülerine de yer verildiği tespit edilmiştir, ancak araştırmanın sınırlılıkları bakımından bunlara burada yer verilmemiştir.

Oranlar arasındaki farkın görsel olarak daha net değerlendirilebilmesi için Şekil 4. 6.'ya yer verilmiştir.

Şekil 4. 6. Macaristan Cumhuriyeti İlköğretim Müzik Ders Kitaplarında Yer Verilen Halk Türküleri ve Diğer Şarkıların Oranları

Çizelge 4. 9. Macaristan Cumhuriyeti İlköğretim Müzik Ders Kitaplarında Yer Verilen Halk Türküleri ile Diğer Şarkıların Adet ve Oranları

Yukarıda yer verilen Şekil 4. 6. ve Çizelge 4. 9.'dan da anlaşıldığı gibi, Macaristan'da, 1. ile 8. sınıflar arası okutulan müzik dersi kitaplarında yer alan toplam 623 adet şarkı içerisinde, 333 adet halk türküsü ve 290 adet çeşitli tür şarkı tespit edilmiştir. Yer verilen halk türkülerinin oranı %53.45 iken, diğer türdeki şarkıların oranı %46.55 olarak hesaplanmıştır.

Yukarıda yer verilen Bulgarsiatn örneğinde olduğu gibi, Macaristan örneğinde de, yapılan hesaplamalar sonucu elde edilen rakamlar, halk türkülerine daha fazla yer verildiğini göstermiştir. Macaristan İlköğretim Müzik ders kitaplarında, halk türkülerini, tüm diğer tür şarkılara göre %6,90 oranında daha fazla yer almıştır.

4. 11. Onbirinci Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Türkiye, Bulgaristan ve Macaristan örnekleri, müzikal-kültürel kimlik oluşumunda, okul müzik eğitiminde kullanılan “halk türküleri”ne yükledikleri rol bakımından karşılaştırıldığında, aralarında anlamlı bir fark var mıdır?

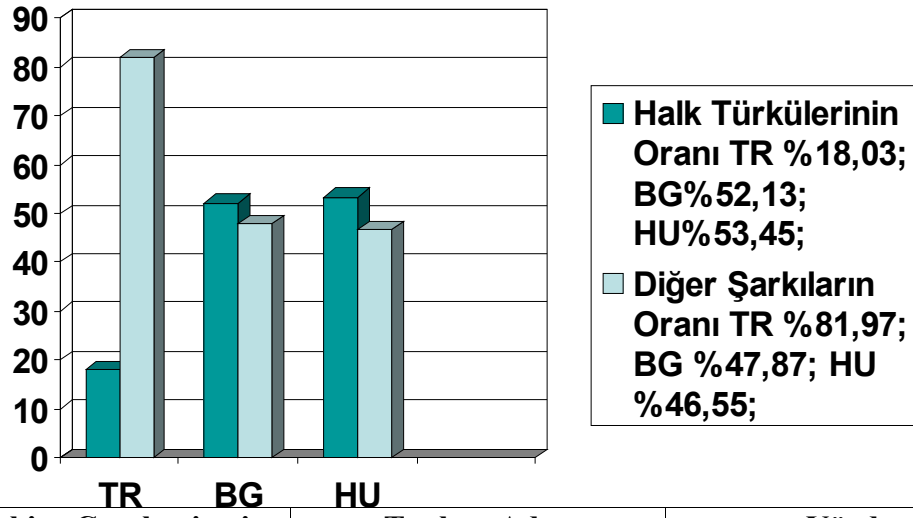
Hesaplamalar sonucu **4. 8. , 4. 9. ve 4. 10.** alt problemlerde ulaşılan sonuçlar karşılaştırılarak, aralarında önemli bir fark olup olmadığını test etmek üzere *t puanı* hesaplamasına başvurulmuştur.

Bu testin *Türkiye ile Bulgaristan* ve *Türkiye ile Macaristan* arasında yapılmasının nedeni, Türkiye’de 2003-2004 eğitim öğretim yılında, Milli Eğitim Bakanlığınca onaylı okutulan tüm müzik ders kitaplarının arasından, her sınıf için birer örnek seçilmesinden kaynaklanmaktadır. Tüm kitaplar araştırmamızın evrenini, rastgele (random) yöntemle seçilen örnekler ise araştırmanın örneklemini oluşturmuştur.

Aynı testin *Bulgaristan ile Macaristan* arasında yapılmamasının nedeni ise, her iki ülkenin Eğitim Bakanlıklarınca 2003-2004 eğitim öğretim yılı için onaylı her sınıf için yalnız birer kitap bulunmasından kaynaklanmaktadır. Burada doğrudan araştırmanın evreni ile çalışılmıştır. Dolayısıyla elde edilen sonuçlar her hangi bir teste ihtiyaç duyulmaksızın doğru kabul edilmektedir.

Üç ülke toplam şarkı ve toplam halk türküleri oranları arasındaki farkın görsel olarak daha net değerlendirilebilmesi için Şekil 4. 6.’ya yer verilmiştir.

Şekil 4. 6. Ülkeler Arası Sonuçlar Karşılaştırıldığında Türkiye, Bulgaristan ve Macaristan İlköğretim Müzik Ders Kitaplarında Yer Verilen Halk Türküleri ve Diğer Şarkıların Oranları

Türkiye Cumhuriyeti 1. - 8. Snf.	Toplam Adet n = 377	Yüzde p=(100/n)f
Halk Türküleri	68	18,03
Diğer Şarkılar	309	81,07

Bulgaristan Cumhuriyeti 1. - 8. Snf.	Toplam Adet n = 234	Yüzde p=(100/n)f
Halk Türküleri	122	52,13
Diğer Şarkılar	112	47,87

Macaristan Cumhuriyeti 1. - 8. Snf.	Toplam Adet n = 623	Yüzde p=(100/n)f
Halk Türküleri	333	53,45
Diğer Şarkılar	290	46,55

Üç ülke 1.-8. Sınıflar arası, toplam halk türküleri ve toplam diğer tür şarkıların adet ve oranları arasındaki farkın görsel olarak daha net değerlendirilebilmesi için aşağıdaki Çizelge 4.10.'a yer verilmiştir.

**Çizelge 4. 10. Türkiye, Bulgaristan ve Macaristan Cumhuriyetleri
İlköğretim Müzik Ders Kitaplarında Yer Verilen
Halk Türküleri ile Diğer Şarkıların Adet ve Oranları**

Yukarıda yer verilen Şekil 4. 7. ve Çizelge 4.10.'dan da anlaşıldığı gibi,

Türkiye’de, 1. ile 8. sınıflar arası okutulan müzik dersi kitaplarında yer alan toplam 377 adet şarkı içerisinde, 68 adet halk türküsü ve 309 adet çeşitli tür şarkı tespit edilmiştir. Yer verilen halk türkülerinin oranı %18.03 iken, diğer türdeki şarkıların oranı %81.07 olarak hesaplanmıştır.

Bulgaristan’da, 1. ile 8. sınıflar arası okutulan müzik dersi kitaplarında yer alan toplam 234 adet şarkı içerisinde, 122 adet halk türküsü ve 112 adet çeşitli tür şarkı tespit edilmiştir. Yer verilen halk türkülerinin oranı %52.13 iken, diğer türdeki şarkıların oranı %47.87 olarak hesaplanmıştır. Tüm diğer tür şarkılara göre, halk türkülerine % 4,26 oranında, daha fazla yer verildiği görülmektedir.

Macaristan’da, 1. ile 8. sınıflar arası okutulan müzik dersi kitaplarında yer alan toplam 623 adet şarkı içerisinde, 333 adet halk türküsü ve 290 adet çeşitli tür şarkı tespit edilmiştir. Yer verilen halk türkülerinin oranı %53.45 iken, diğer türdeki şarkıların oranı %46.55 olarak hesaplanmıştır. Halk türkülerine, Macaristan İlköğretim Müzik ders kitaplarında, tüm diğer tür şarkılara göre %6,90 oranında daha fazla yer verildiği görülmektedir.

Bulgaristan ile Macaristan örneklerinin oranları arasındaki yakınlık ve bununla birlikte Türkiye örneği ile aralarındaki belirgin fark dikkat çekici bulunmuştur. Problem cümlesine yanıt aramak üzere yukarıda üzerinde durulan

altproblemlerde elde edilen bulgular ışığında, halk türkülerinin kimlik oluşumu sürecinde taşıdıkları önem açığa çıkarılmaya çalışılmıştır. Müzikal-kültürel kimlik oluşumu ve şekillenmesi sürecinde, bireyin aile ve çevresi kadar etkili olan planlı-programlı eğitimin etkisinin altı çizilmeye çalışılmıştır.

Tüm bunların yanı sıra, araştırmanın girişinde yer verilen Milli Eğitimin Genel ve Müzik Eğitiminin Özel Amaçları da göz önünde bulundurulursa, Türkiye örneğinde karşılaşılan sonuçlar, diğer iki ülke sonuçlarına göre oldukça düşündürücü bulunmuştur. Burada, tüm diğer tür şarkılara göre, halk türkülerine ayrılan yer son derece yetersiz bulunmuştur.

- Aşağıda, *Türkiye ile Bulgaristan* ve *Türkiye ile Macaristan* sonuçlarını karşılaştırmak ve aralarında anlamlı bir fark olup olmadığını tespit etmek üzere gerçekleştirilen hesaplamalara yer verilmektedir. Anlamlılık düzeyi % 99 olarak belirlenmiştir, dolayısıyla hesaplanan t puanı (-3.499 ile +3.499) aralığında yer alır ise, üç ülke sonuçları arasında anlamlı bir fark olmadığı, bu bölge dışında yer alırsa, aralarındaki farkın %99 güvenle, anlamlı bir fark olduğu söylenebilecektir. Bu yargıdaki olası yanılğı payımız %1 düzeyinde olacaktır.

Türkiye ile Bulgaristan

Türkiye oranı %18,03

Bulgaristan oranı %52,13

$$t = \frac{p-P}{\sqrt{\frac{PQ}{n}}} \quad Q=(1-P)$$

$$t = \frac{0,18-0,52}{\sqrt{\frac{0,52 \cdot 0,48}{68}}}$$

$$t = \frac{0,34}{\sqrt{\frac{0,2496}{68}}} = \frac{0,34}{0,06} = 5,66;$$

$$t = 5,66$$

Yukarıda yer verilen açıklamalar ışığında, *Türkiye ile Bulgaristan* ilköğretim müzik ders kitapları, yer verilen halk türkülerini örneklerinin oranları bakımından

karşılaştırıldıklarında, aralarında anlamlı bir fark olduğunu %99 güvenle söyleyebilmektediriz. Bu yargımızdaki yanılğı payı ancak %1 oranındadır.

Türkiye ile Macaristan

Türkiye oranı %18,03

Macaristan oranı %53,45

$$t = \frac{p-P}{\sqrt{V(PQ)/n}} \quad Q=(1-P)$$

$$t = 0,18-0,53/\sqrt{k.k.(0,53.0,47)/68}$$

$$t = 0,35/ \sqrt{k.k. 0,2491/68} = 0,35/0,06 = 5,83;$$

$$t = 5,83$$

Yukarıda yer verilen açıklamalar ışığında, *Türkiye ile Macaristan* ilköğretim müzik ders kitapları, yer verilen halk türküleri örneklerinin oranları bakımından karşılaştırıldıklarında, aralarında anlamlı bir fark olduğunu %99 güvenle söyleyebilmektediriz. Bu yargımızdaki yanılğı payı ancak %1 oranında olabilmektedir.

Bulgaristan ile Macaristan

Bulgaristan ile Macaristan İlköğretim Müzik kitapları, yer verilen halk türküleri örneklerinin oranları bakımından karşılaştırıldıklarında aralarında % 1.32 gibi bir oranda fark olduğunu görebilmektediriz. Dolayısıyla, bu iki ülke müzik ders kitaplarında yer verilen halk türküsü örnekleri oranları arasında anlamlı bir fark olmadığını %99 güvenle söyleyebilmektediriz. Bu yargımızdaki yanılğı payı ancak %1 oranında olabilmektedir.

Bulgaristan oranı %52,13

Macaristan oranı %53,45

Aralarındaki fark oranı : %1.32

Bu karşılaştırmaların sonucunda dikkat çeken, Türkiye ile diğer iki ülkenin, müzik ders kitaplarında, halk türkülerine yer verme oranları arasındaki anlamlı farktır. Bu fark **TR/BG için %34,1; TR/HU için ise %35,42** oranındadır.

Ayrıca, Bulgaristan ve Macaristan'ın, halk türkülerine yer verme oranlarının oldukça yakın olduğu, hatta istatistik hesaplamalar neticesinde “*aralarında bir fark olmadığı*”nın tespit edilmesi düşündürücüdür. Bulgaristan ilköğretim birinci sınıf müzik ders kitabı, geleneksel halk oyunu “horo” ilüstrasyonları ve ritm kalıpları ile; Macaristan örneği ilköğretim birinci sınıf müzik ders kitabı, a-d aralığında inici ezgisel ve basit ritmsel yapıya sahip, geleneksel çocuk sayısmacası ile başlarken; Türkiye ilköğretim birinci sınıf müzik ders kitabı, Alman ezgisi ile başlamaktadır. (Bkz. Ek 4, 5, 6).

Aralarında öteden beri etnik, tarihsel ve sosyo-kültürel bağlar bulunan Türkiye, Bulgaristan ve Macaristan örnekleri, müzikal-kültürel kimlik oluşumunda, okul müzik eğitiminde kullanılan “halk türküleri”ne yükledikleri rol bakımından karşılaştırıldıklarında :

Bulgaristan ve Macaristan'ın, ilköğretim müzik kitaplarında, geleneksel müzik kültürünün en kompakt bilgi yüklü ürünlerinden olan halk türkülerine **%52** ve **%53** oranında, **Türkiye**'nin ise **%18** oranında yer verdiği tespit edilmiştir. Karşılaştırılan ilk iki ülkenin halk türkülerine yer verme oranları arasında anlamlı bir fark bulunmaması, bununla birlikte Türkiye oranı ile belirgin farklılıklar göstermeleri düşündürücü bulunmuştur.

V. BÖLÜM

SONUÇLAR

Bu bölümde, araştırmada ulaşılan sonuçlarla ilgili açıklamalara yer verilmektedir. Ayrıca sonuçlar ışığında, konu ile ilgili öneriler getirilmektedir.

5.1. Sonuçlar

Araştırmanın alt problemlerine yanıt arama sürecinde aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır:

- 5.1.1. Kaynaklar ışığında, aralarında 3000 yıl öncesine uzanan güçlü tarihsel, etnik ve sosyo-kültürel bağların bulunduğu tespit edilen günümüz Türk, Bulgar ve Macar halklarını oluşturan Proto-kavimler, başlıca iki (Orta Asya – Batı’ya Göçler ve Osmanlı İmparatorluğu – Avrupa’ya Yöneliş) boyutlu iletişim ve etkileşim evrelerinde karşılıklı kültürel alış-verişlerde bulunmuşlardır. Belli bir dönem aynı dil, din ve geleneksel yapıyı paylaşan bu Proto-kavimler, tarihsel süreç içerisinde gelişen siyasi, sosyo-kültürel ve ekonomik faktörlerin etkisi ile farklı dinleri ve mezhepleri kabul edip farklı dilleri benimsemiş ve göç ettikleri bölgelerin yerel etnik elementleri ile karışarak farklı etnik bileşimlere ulaşmışlardır. Bu şekilde oluşan yepyeni **etnik bileşimler** : geçmişten o güne taşıya geldikleri geleneksel kültürel örüntülerde belirgin değişiklikler meydana getirmişlerdir. Tüm bu değişiklik ve çeşitliliklere rağmen müzikal-kültürel kimliklerinin temel katmanı (**geleneksel müzik kültürü** katmanı) günümüze dek koruya geldikleri pek çok adet, gelenek, görenek ve uygulamada güçlü etkisini göstermektedir.
- 5.1.2. Müzikal-kültürel kimlik kavramı, müzik kültürü, kültürel kimlik ve kültürel aidiyet kavramlarına doğrudan yada dolaylı bağlılık göstermektedir. Bireysel müzikal-kültürel kimlik olgusu, bireyin üyesi bulunduğu kültür tarafından şekillendirilmekte, zaman ve zemin gibi birincil faktörlerin yanı sıra pek çok ikincil faktörün etkisi ile toplumu oluşturan bireyler tarafından benimsenmekte ve tarihsel süreç içerisinde çeşitli biçimlerde yeniden şekillendirilmektedir.
- 5.1.3. Müzikal-kültürel kimliği oluşturan çeşitli katmanlardan ilki, üyesi bulunduğu kültür tarafından, geçmişten günümüze, doğumdan-ölüme aktarıla gelen **geleneksel müzik kültürü katmanı**dır. Bu katman, toplumsal müzikal-kültürel miras tarafından biçimlendirilen müzikal-kültürel kimliğin temelinde yer almaktadır. Bu katman’ın üstüne, çeşitli etkileşim ve iletişim süreçleri sonucu: **yakın müzik kültürleri katmanı**, **uzak müzik kültürleri katmanı** ve **popüler müzik kültürü** gibi katmanlar

sıralanmakta; diğer yandan, tüm varyasyonları ile bu bütünlük – bireysel yada toplumsal **müzikal-kültürel kimlik** olgusunu oluşturmaktadır.

- 5.1.4. Bireyin benliğinin oluşması sürecinde en önemli kültürel kodların aktarıldığı iki kurum olan aile ve okul, geleceğin bireyinin sahip olacağı karmaşık kültürel karakterin temelini oluşturacaktır. Bir başka deyişle, bireyin müzikal-kültürel kimlik oluşumu, üyesi bulunduğu kültürel çevrenin geleneksel kültürel değerleri yada “temel katmanı” tarafından şekillendirilmektedir. Dolayısıyla, çocukluktan–yetişkinliğe geçişlerini farklı kültürel çevrelerde tamamlayan bireyler arasında : müziği algılama, anlamlandırma, beğeni ve anımsama gibi noktalarda belirgin farklılıklar gözlenmesi doğal olacaktır. Çocuğun kültürel kişiliği yada özgün kültürel kimliği, doğduğu andan itibaren ailesinin etkisi ile üyesi bulunduğu toplumun kültürel normları ışığında şekillenmektedir. Yetişkin bir birey olarak gelecekte sahip olacağı *müzikal-kültürel beğenilerin* temeli henüz okul çağına gelmeden, yine aile ve yakın çevresinde atılmaktadır. Okul, yalnız müzikal değil her türden kültürel bilgi birikiminin planlı ve programlı biçimde aktarıldığı en önemli kurumdur. Okul müzik eğitimi programında, toplumsal müzik kültürünü oluşturan geleneksel yada çağdaş, başlıca müzik türlerine yer verilmelidir. Ancak bu şekilde, çocuğun üyesi bulunduğu toplumun müzikal-kültürel değerleri hakkında doğru ve geçerli kazanımlar edinmesi ve özgün bir müzikal kültürel kimliğe sahip olması sağlanabilecektir.

Yapılan incelemeler sonucu, pek çok alanda, ülke kültürleri arasında gözlenen çeşitli yaklaşım benzerliklerine rağmen, müzikal-kültürel kimliğin temel katmanını oluşturan, geleneksel müzikal-kültürel değerlerin, genç nesillere okul müzik eğitimi aracılığı ile doğru ve yeterli biçimde aktarılmasında, üç ülke arasında belirgin farklılıklar tespit edilmiştir.

- 5.1.5. Türkiye Cumhuriyeti İlköğretim süreci, Birinci Kademe (1. – 5. Sınıflar arası) ve İkinci Kademe (6. – 8. Sınıflar arası) olmak üzere iki kademedir.

oluşmaktadır. Bu süreçten mezun olan öğrencilerin Lise'ye devam etme zorunlulukları bulunmamaktadır.

- 5.1.6. Bulgaristan Cumhuriyeti İlköğretim süreci, Başlangıç Eğitimi (1. – 4. Sınıflar arası) ve Temel Eğitim (5. – 8. Sınıflar arası) olmak üzere iki kademedен oluşmaktadır. İlköğretim süreci sonucunda, mezun öğrencilerin uygun profilli Liselere devam etme ve *en az* Lise mezunu olma zorunlulukları bulunmaktadır.
- 5.1.7. Macaristan Cumhuriyeti örneğinde ise : İlköğretim sürecinde, Temel Okul adı ile üç tip İlköğretim biçimi görülmektedir. Bunlardan en yaygın biçimde görüleninde öğrencinin İlköğretim süreci 8 yıl sürmekte, hemen ardından 4 yıllık Lise programına devam etme zorunluluğu bulunmaktadır.
- 5.1.8. Türkiye Cumhuriyeti, İlköğretim Programı, 1-2-3. Sınıflar arası Müzik dersi haftalık iki saatlik, 4-5-6-7-8. Sınıflar arası ise haftalık bir saatlik olarak öngörülmüştür. Bulgaristan Cumhuriyeti İlköğretim Programı, 1-2-3-4. ve 5-6-7-8. Sınıflar arası Müzik dersi haftalık iki saat + iki saatlik seçmeli koro yada bando faaliyeti biçiminde gerçekleştirilmektedir. Macaristan Cumhuriyeti örneğinde karşılaşılan birinci tip “Temel Okullarda”, 1-2-3-4-5-6-7-8. Sınıflar arası haftalık iki saat olarak gerçekleşen Müzik dersine yine haftalık iki saatlik zorunlu koro çalışmaları/provaları öngörülmektedir. İkinci tip “Yoğunlaştırılmış Müzik Eğitimi Profilli” okullarda ise haftalık beş saatlik Müzik dersine, yine haftalık iki saatlik zorunlu koro çalışmaları/provaları eklenmektedir. Yukarıda belirtilenlerin dışında, Bulgaristan ve Macaristan’da yaygın olarak her şehirde görülen, Devlet Eğitim Kurumları – yaygın eğitim sistemine bağlı ve bu nedenle bir tür resmi kimliğe sahip : “Öğleden Sonra Müzik Okulu – Enstrüman Eğitimi” uygulamasının görüldüğü tespit edilmiştir. 6-22 yaş arası çocuk ve gençler, normal eğitimlerini sürdürdükleri okulun günlük dersleri sona erince, öğleden sonra yada

hafta sonları bu türden müzik okullarında ilgilerine göre eğitim alabilmektedir. Genellikle haftada 4 saat olarak verilen bu eğitimin, iki saati enstrüman, diğer ikisi de solfej (kulak eğitimi) şeklinde gerçekleştirilmektedir. Bunların yanı sıra ilgileri doğrultusunda çocuklar - müzik tarihi, oda müziği v.b. gibi başka alanlarda da ders alabilmektedirler.

- 5.1.9. Her bireyin, üyesi bulunduğu toplum tarafından benimsenen ve geliştirilen geleneksel müzik kültürüne daha yatkın ve yakın olabileceği ve bu müzik kültürünü doğumdan-ölüme kendisini sarıp sarmalayan kültürel kimliğinin temel değilse bile, *tamamlayıcı bir parçası* olarak göreceği söylenebilir. Bu bağlamda, geleneksel kültür ürünlerinden “*en kompakt biçimde en yoğun bilgi ve kültürel içerik aktarımında bulunan*” halk türkülerinin, bireyin müzikal-kültürel kimlik ve kültürel aidiyet duygusu oluşumu üzerinde doğrudan etkili oldukları düşünülmüştür. Müzikal kültürel yozlaşma, kültürel yabancılaşma v.b. gibi kimlik bunalımları, bu tür *temel* yada *tamamlayıcı parçaların* eksik olduğu yada bilinçaltında bastırıldığı durumlarda ortaya çıkabilmekte ve toplumun geniş kitlelerini etkileyebilmektedir.
- 5.1.10. Yetkin birer dünya vatandaşı yetiştirmenin ilk adımı : başta kendi kültürünü tanıyan ve sahip olduğu iç dinamikleri hesaba katarak onu önyargısız değerlendirebilen; kendi geleneksel kültürel mirasına bir yabancıнын gözü ile bakma ihtiyacı duymayan; bu “biricik” mirasın, en az diğer kültürlerin aktarımları kadar önemli olduğunun farkına vararak, ona sahip çıkan; müzikte yapay ayrımlara gitmeden, her türün “kaliteli” ile “kalitesiz” ini ayırt edebilen **bireyler** yetiştirmek olmalıdır.
- 5.1.11. **Türkiye** 1-8. Sınıflar arası İlköğretim Müzik ders kitaplarında yer verilen halk türkeleri oranının **%18,03** olduğu tespit edilmiştir.

- 5.1.12. **Bulgaristan** 1-8. Sınıflar arası İlköğretim Müzik ders kitaplarında yer verilen halk türküleri oranının **%52,13** olduğu tespit edilmiştir.
- 5.1.13. **Macaristan** 1-8. Sınıflar arası İlköğretim Müzik ders kitaplarında yer verilen halk türküleri oranının **%53,45** olduğu tespit edilmiştir. Bununla birlikte günümüz Macar halkının etnik bileşimini oluşturan, Alman, Avusturyalı, Çek, Polonyalı, Romen, Slovak, Sırp, Bulgar, Rus etnik kökenli, pek çok azınlığın varlığı bilinmektedir. Macaristan müzik ders kitaplarında bu azınlıkların halk türkülerine de yer verildiği tespit edilmiştir, ancak araştırmanın sınırlılıkları bakımından bunlara burada yer verilmemiştir.
- 5.1.14. Her üç ülkenin İlköğretim 1. - 8. Sınıf Müzik kitaplarında yer verilen halk türküleri, oranları bakımından karşılaştırıldıklarında ortaya çıkan sonuçlar oldukça düşündürücü bulunmuştur. Bulgaristan (%52) ve Macaristan (%53) oranları birbirine çok yakın ve önemli sayılabilecek bir seviyede iken, Türkiye (%18) oranı, bunların yarısına bile yaklaşmamaktadır. Yapılan istatistiksel hesaplamalar sonucu (Türkiye-Bulgaristan ve Türkiye-Macaristan oranları arasında) %99 güvenilirlikle anlamlı bir fark bulunduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bulgaristan İlköğretim Birinci Sınıf Müzik ders kitabı geleneksel Bulgar halk oyunu *horó* illüstrasyonları ve ritm kalıpları ile; Macaristan örneği : a-d aralığında inici ezgisel ve basit ritmsel yapıya sahip, geleneksel çocuk sayısmacası ile başlarken; Türkiye İlköğretim Birinci Sınıf Müzik ders kitabı – bir Alman ezgisi ile başlamaktadır. (Bkz. Ek 6).
- 5.1.15. Günümüzde yaşanan ve genç kitleleri fazlasıyla etkilediği bilinen - kültürel kimlik bunalımı, müzikal-kültürel yozlaşma ve yabancılaşma gibi süreçlerin temelinde, müzik eğitimi politikalarının geleneksel kültürel değerlerimizi yeterince yansıtmaktan uzak bir yaklaşım sergiliyor olmasında yatmaktadır. Bunun sonucunda “kültürel aidiyet” duygusunun yeterince gelişmediği düşünülmektedir. Türk aydınlarının (dolayısıyla

aydın olmalarını tartışılır hale getiren) en büyük sorunu : “Batı kültürünü çok iyi tanıdıkları halde, kendi kültürlerini tanımamaları yada çok az tanımaları” olmuştur. (Sinanoğlu, 2003). Tanımadıkları kendi kültürlerine, önyargı ile yaklaşp, yine kendi maddi-manevi geleneksel değerlerini adeta bir yabancı gözü ile görmekte ve bu kültürel sistemin iç dinamiklerini hesaba katmadan bir takım yargılara vararak, ancak yüzeysel bir yaklaşımın getirebileceği yanılgılara düşmektedirler. Kültürel kimlikleri yada kısaca dünya üzerinde yaşayan tüm halklar arasında kendilerinin “kim oldukları” hakkında gerekli her türden ana bilgiye ulaşabilmeleri, okul eğitim-öğretim süreci içerisinde (hatta geleceklerini şekillendirmesi bakımından, bu sürecin en önemli kademelerinden İlköğretim döneminde) gerçekleşmelidir.

- 5.1.16. Müzikal-kültürel kimliğin temel katmanını oluşturan, geleneksel müzikal-kültürel değerlerin, genç nesillere, okul müzik eğitimi aracılığı ile doğru ve yeterli biçimde aktarılmasının, kültürel kimlik bunalımı, müzikal yozlaşma ve yabancılaşma gibi sosyal dalgalanmaların önüne geçebileceği sonucuna ulaşılmıştır.

VI. BÖLÜM

ÖNERİLER

Bu bölümde, araştırmada ulaşılan sonuçlar ışığında, konu ile ilgili öneriler getirilmektedir.

6.1. Öneriler

Yukarıda yer verilen araştırma sonuçları bağlamında,

Milli Eğitim Bakanlığınca onaylı, her sınıf için tek bir Müzik ders kitabının hazırlanmasında yine Milli Eğitim Bakanlığı ve Planlama Dairesi tarafından görevlendirilecek, eğitimci, müzik eğitimcisi ve etnomüzikolog gibi bilirkişilerden, bir komisyonun oluşturulması ve bu komisyonun gerçekleştireceği ortak çalışmalar neticesinde aşağıdaki konuların açığa kavuşturulması önerilmektedir :

- *Eğitim-Öğretim sürecinin en önemli kademelerinden olan İlköğretim dönemi için program tarafından öngörülen Müzik dersi saatlerinin, her sınıfın özellikleri dikkate alınarak tekrar gözden geçirilmesi;*
- *Müzik ders kitaplarında yer verilecek geleneksel müzikal-kültürel ürünlerin, söz konusu kültürün çeşitli boyutlarını yansıtabilen örnekler arasında dengeli tespitlerin yapılması; Her yörenin (ezgisel, ritmik, sözel) karakteristik özelliklerini içeren en azından bir türkü, oyun, müzikli adet-gelenek-görenek ile kitapta tanıtılması; (örn. yalnız Batı Karadeniz yada Orta Anadolu bölgeleri halk türkü ve oyunlarına değil, tüm Türkiye (yöresel/bölgesel) hatta Türk Dünyası örneklerine dengeli olarak yer verilmesi gerekmektedir.)*
- *Tespit edilen geleneksel müzikal-kültürel ürünlere, sınıf programlarına göre yer verme oranları konusunda gereken özenin gösterilmesi; Bu konunun, “bugünün çocuğu-yarının bireyi”nin müzikal-kültürel kimliğinin doğru şekillenmesinde taşıdığı önemin göz önünde bulundurulması;*
- *Geleneksel müzikal-kültürel ürünlerin, yalnız sınıfta “söyleme” yada “oynama” biçiminde değil, gerekli görsel/işitsel (audio-visual) araçlar yardımı ile sınıfta “dinleme ve izleme” olanaklarının planlanması; Bu planlama sonucu, izletilmek/dinletilmek üzere seçilen örneklerle, her sınıf için uygun görülen Müzik ders kitabında açık ve anlaşılır bir biçimde yer verilmesi; (örn. Müzik kitabında : **A türküsü** söylenecek / **B oyunu** oynanacak / **C uzun havası** dinletilecektir ibarelerinin ya yazılı yada*

çocuklara daha sevimli gelebilecek olan birtakım işaretler/çizimlerle açıkça gösterilmesi;)

Yalnız İlköğretim sürecinde değil, Lise (M.E.B. AGSL / Devl. Konservatuarı) ve Üniversite (Eğt. Fak. G.S.B. Müz. Eğt. A.B.D. / Devl. Konservatuarı) düzeylerinde, yoğunlaştırılmış müzik eğitimi veren kurumlarda yürürlükte olan eğitim-öğretim programlarının yukarıda belirtilen noktalar bağlamında tekrar gözden geçirilmesi; Programlarda, geleneksel müzikal-kültürel değer aktarımına yönelik derslere yeterli yer verilmesi; bu derslerin, türkü/şarkı okumanın ötesinde, üyesi bulunulan müzik kültürü ve bunun geleneksel/güncel uzantıları hakkında, gerekli bilgileri vermeye yönelik gerçekleştirilmesi; Hangi toplum yada topluluğa ait olursa olsun – hiçbir müzikal-kültürel ürünü, **aşağı kültür ürünü** olarak görülmemesi gerektiğinin nedenlerinin iyice açıklanması önerilmektedir.

Bu kurumlarda, müzik eğitimcisi yada müzisyen / besteci olarak yetişen bireylere, üyesi bulundukları kültürü, çeşitli boyutları ile tanıma fırsatının verilmesi; bu şekilde, kültürel değerlerini en azından “tanıyan” ve büyük olasılıkla tanıdıkça seven, kültürel zenginliklerini keşfettikçe halkına yakınlaşan, yakınlaştıkça farklı bakış açıları kazanan ve böylelikle halkını kalkındırabilecek güçteki **gerçek aydınların** oluşumuna katkıda bulunulması önerilmektedir.

Ayrıca, bu araştırmayı, konuyla bütünleşen aşağıdaki gibi araştırmaların izlemesi önerilmektedir:

1. Türkiye, Bulgaristan ve Macaristan halk müziği dağarlarının, spesifik tür ve alt türlerine ait ezgisel ve ritmsel yapılarının karşılaştırılmalı olarak incelenmesi.
2. Üç ülke halklarının ortak tarihsel, etnik ve sosyo-kültürel geçmişleri temel alınarak günümüzde uygulamaya devam ettikleri folklorik temelli çeşitli

inaniş, adet-gelenek-görenek ve pratiklerin karşılaştırılmalı olarak incelenmesi.

3. Türkiye, Bulgaristan ve Macaristan Milli Eğitimlerinin Genel Amaçlarının, geleneksel müzikal-kültürel miras aktarımına yönelik olanlarının, Avrupa Birliğine katılım sürecinden önce ve sonra olmak üzere, karşılaştırılmalı olarak incelenmesi.
4. Türkiye, Bulgaristan ve Macaristan Müzik Eğitimlerinin Özel Amaçlarının, geleneksel müzikal-kültürel miras aktarımına yönelik olanlarının, Avrupa Birliğine katılım sürecinden önce ve sonra olmak üzere, karşılaştırılmalı olarak incelenmesi.
5. Üç ülkenin Mesleki müzik eğitimi veren kurumlarında uygulanan programlarda geleneksel müzik kültürü aktarımına ne şekilde yer verildiğinin karşılaştırmalı olarak incelenmesi.

KAYNAKÇA

ABDULLAZADE, G., *Avrupa Not Sistemli Profesyonel Müziğin Doğu Sözlü Geleneksel Profesyonel Müzikle Karşılaştırılması ve Onların Entegrasyon Yolları*, Uluslar arası “Avrupa’da ve Türk Cumhuriyetleri’nde Müzik Kültürü ve Eğitimi Kongresi”, Ankara : Gazi Üniversitesi Gazi Eğt.Fak., 13-16 Kasım, 2002.

AKGÜL BARIŞ, D., *Müzik Eğitimi Alan ve Almayan Lise Öğrencilerinin Benlik Tasarımı Düzeylerinin Çeşitli Değişkenlere Göre İncelenmesi*, Ankara : Gazi Üniversitesi Fen Bil. Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Haziran, 2002.

- AKŞİN, S.**, *Türkiye Tarihi : Çağdaş Türkiye 1908-1980*, İstanbul : Cem Yayınevi, IV. Cilt, 1990.
- ARACI, E.**, *Ahmet Adnan Saygun Doğu-Batı Arası Müzik Köprüsü*, İstanbul : Yapı Kredi Yayınları, 2001.
- ARTAN, İ.**, Okul Öncesinde İşitsel Algı ve Müzik, Müzik Öğretimi Elkitabı, Eskişehir : Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2001.
- AYTAÇ, K.**, “İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu”, *Cumhuriyet önemi Eğitimcileri*, (der. Hüsnü Cırılı), UNESCO Türkiye Milli Komisyonu : Ankara, 1987.
- BAĞIRKAN, Ş.**, *İstatistiğe Giriş*, İstanbul: Bilim Teknik Yayınevi, 1991.
- BALDİCK, J.**, *Animal and Shaman: Antient Religions of Central Asia*, London: I.B. Tauris, 2000.
- BALTACIOĞLU, İ. H.**, *Pedagojide İhtilal*, İstanbul: 1964.
- BARTOK, B.**, *Küçük Asya'dan Türk Halk Müziği*, çev. Bülent Aksoy, İstanbul: Pan Yayıncılık, 1991.
- BARTOK, B.**, *Folk Song Collecting in Turkey*, ed. Benjamin Suchoff, *Bela Bartok Essays*, 1976.
- BAYART, J.F.**, *Kimlik Yanılsaması*, çev. Mehmet Moralı, İstanbul: Metis Yayınları, 1999.
- BEŞEVLİEV, V.**, *Pirvoblgari, Bit i Kultura*, Sofia: Bılgarska Kniga, 1981.
- BEHAR, C.**, “Ziya Gökalp ve Türk Musikisi”, *Tanzimattan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi*, İstanbul : İletişim Yayınları, 1988.
- BİRKÖK, C.**, *Bilgi Soyolojisi Işığında Kimlik Sorunu*, İstanbul: İ. Ü. İktisat Fakültesi Sosyoloji ve Metodoloji Araştırmaları Merkezi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2000.
- BLACKİNG, J.**, “Music, Culture & Experience”, *Studies in Ethnomusicology*, Chicago: 1995.
- BODOLAI, Z.**, *The Timeless Nation – The History, Literature, Music, Art and Folklore of the Hungarian Nation*, Sydney: Hungaria Publishing Company, 1978.
- BOZDOĞAN, S.**, *Modernizm ve Ulusun İnşası*, İstanbul: Metis Yayınları, 2002.
- BRUNDAGE, J.A.**, *The Crusades, A Documentary Survey*, Milwaukee: The Marquette University Press, 1962.

- DEDE, A.**, “Bulgaristan’ın Türklüğü Hakkında Bir Araştırma”, *Türk Dünyası Araştırmaları*, Ankara: Sayı 3, 1979.
- DICHEV, İ.**, “Ot Prinadlejnost Kim İdentichnost”, (Aidiyetten Kimliğe), Sofia: Lik & Deutsche Welle Radio Press, 2002.
- EKİZ, D.**, *Eğitimde Araştırma Yöntem ve Metodlarına Giriş. Nitel, Nicel ve Eleştirel Kuram Metodolojileri*, Ankara: Anı Yayıncılık, 2003.
- ERGAN, M. S.**, “Öğretim Kurumlarında Müzik Eğitiminin Önemine Bir Bakış”, Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi, II. Ulusal Eğitim Sempozyumu Bildirisi, İstanbul 18-20 Eylül, 1996.
- ERYILMAZ, B.**, *Osmanlı Devletinde Millet Sistemi*, İstanbul: Ağaç Yayınları, 1992.
- FEHER, G.**, *Bulgar Türkleri Tarihi*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1984.
- FEHER, G.**, “Bulgar Türkleri ile Macarlar ve Bunlara Akraba Olan Milletlerin Kültürü. Türk Kültürünün Avrupa’ya Tesiri”, Ankara: 20-28 Eylül 1937’de *İkinci Türk Tarih Kongresi*’nde sunulan bildiri, 1986.
- GARDNER, H.**, “Do babies sing a universal song?”, *Psychology Today*, Sayı 15, 1981.
- GÖKALP, Z.**, “Türkçülüğün Esasları”, haz. Kemal Bek, İstanbul: Bordo Siyah Klasik Yayınlar, 2003.
- GRYAZNOV, M.P.**, “Öteki Dünya İçin Hazırlanan Atlar”, İstanbul: *Görüş Dergisi*, 12. Sayı, 1976.
- GUTMAN, J.**, “Survival of the Strong”, *Military History Magazine*, August 1991.
- GÜLEÇ, C.**, *Türkiye’de Kültürel Kimlik Krizi*, Ankara: V-Yayınları, 1992.
- GÜVENÇ, B.**, *İnsan ve Kültür*, İstanbul: Remzi Kitabevi, 1991.
- GÜVENÇ, B.**, *Türk Kimliği*, Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, İnsanlık Tarihi Dizisi/2, 1994.
- HAMORI, F.**, *The Origins of Hungarian Music*, Budapest: Ballassi Kiado, 2001.
- HOPPAL, M.**, *Shaman Traditions in Transition*, Budapest: International Society for Shamanistic Researchs, 2000.
- HOPPAL, M.**, “Shamanism in a Post Modern Age”, Budapest: Shaman Magazine, Yıl 4, Sayı 1-2, 1996.
- HOSTLER, Ch. W.**, *The Turks of Central Asia*, New York: Greenwood Pres, June 1993.

HOWARD, M.C., *Contemporary Cultural Antropology*, Harper Collins College Publications, 1996.

IŞIK, C., - EROL, N., “Popüler Müzik ve Kültür : Arabeskin Anlam Dünyasını Okumak”, *PMAD-Popüler Müzik Yazıları*, İzmir: Cilt1, Sayı1, Bahar/Yaz 2003.

İLİK, A., *Veysel Arseven'in Müzik Görüşleri ve Eserleri*, İstanbul : Orkestra Dergisi, Yıl : 43, Sayı : 352, Mayıs-Haziran 2004.

JANSKY, H., *Türk Halk şiiri* (Çev. Abdurrahman Güzel), İstanbul: Dünya Edebiyatından Seçmeler, I (4),1977.

JETER, D., *A Music Revolution : The Zoltan Kodaly Way*, New York, 1997.

KAFESOĞLU, İ., *Bulgarların Kökeni*, Ankara : T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, 1985.

KAFESOĞLU, İ., *Türk Milli Kültürü*, Ankara : T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, 1977.

KAPLAN, M., *Göçebe Medeniyetinin Üstünlüğünü Sağlayan Vasıtalar*, Ankara : Türkeli Dergisi, Yıl 7, Sayı 101, 2003.

KAPTAN, S., *Bilimsel Araştırma Teknikleri*, Ankara : Bilim Yayınları, 1995.

KARAL, E.Z., *Tanzimat-ı Hayriye Devri : 1839-1856*, İstanbul : Çağdaş Matbaacılık Yayınları, Ekim, 1999.

KOCATÜRK, U., *Atatürk'ün Fikir ve Düşünceleri*, Ankara : Atatürk Araştırma Merkezi, (Haz.) 1999.

KONTLER, L., *Millenium in Central Europe :A History of Hungary*, Budapest : Atlantis Publishing House, 1990.

KUNCHEV V., ve ANGELOV, V., *Kulturologia*, İzdatelska Kıshta Sofia : Prizma, 1998.

KUTSAL, A. - MULUK, S., *Uygulamalı İstatistik Yöntemler*, Ankara : Hacettepe Üniversitesi Yayınları / A2, 1975.

KYRGYZ, Z., *On the Music of Shamanism in Tuvian Culture*, Kyzyl : Khomei I.S. Centre, Novosti Tuvi, 1993.

LAZAR, İ., *Hungary : A Brief History*, Budapest : Corvina Books, 1990.

MARKOVSKI, A., *Bulgaria – A Brief History*, Sofia : İzdatelstvo Sofia, 1978.

MEMİŞOĞLU, H., *Bulgaristan'da Türk Kültürü*, Ankara : Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü Yayını, 1995.

- MEMİŞOĞLU, H.**, *Bulgarların Menşei ve Oluşmaları*, Ankara : Türk Dünyası Araştırmaları, Sayı 7, 1991.
- MEMİŞOĞLU, H.**, *Geçmişten Günümüze Bulgaristan'da Türk Eğitim Tarihi*, Ankara : T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları/2849, 2002.
- MERRIAM, A.P.**, *Antropology of Music*, Northwestern University Press, 1964.
- MİRŞAN, K.**, *Anadolu Prototürkleri*, 1985.
- MİRŞAN, K.**, (Haz. Hüseyin Tarcan), *Ön-Türk Tarihi*, İstanbul : Kaynak Yayınevi, 1997.
- NİCOLLE, I.**, *The age of Charlemagne*, London : Osprey, 1984.
- OHRI, İ.**, *Anadolu'nun Öyküsü*, İstanbul : Milliyet Yayınları, 1983.
- OKLADNİKOV, A.P.**, (Çev. David Sinor), *Tarihin Şafağında İç Asya, Erken İç Asya Tarihi*, 2000.
- OKYAY, E.**, *Cevad Memduh Altar'a Armağan*, Ankara : And Müzik Vakfı Yayınları, 1989.
- ONG, W.J.**, (Çev. Sema Banon)“Sözlü ve Yazılı Kültür”, İstanbul : Metis Yayınları, 1999.
- ÖGEL, B.**, *Büyük Hun İmparatorluğu Tarihi*, I.Cilt, Ankara : Kültür Bakanlığı Yayınları, 1981.
- ÖGEL, B.**, *İslamiyetten Önce Türk Kültür Tarihi*, Ankara : Türk Tarih Kurumu Yayınları, 3. Basım, 1998.
- ÖRNEK, S.V.**, *Etnoloji Sözlüğü*, Ankara : A.Ü. Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi Yayınları, 1971.
- ÖZÇELİK, S.**, *Dünyamızdaki Küreselleşme Sürecinin Toplumların Müzik ve Kültürlerine Etkileri*, Uluslar arası “Avrupa’da ve Türk Cumhuriyetleri’nde Müzik Kültürü ve Eğitimi Kongresi”, Ankara : Gazi Üniversitesi Gazi Eğt.Fak., 13-16 Kasım 2002.
- ÖZTUNA, Y.**, *Osmanlı Devleti Tarihi I – Siyasi Tarih*, Ankara : T.C. Kültür Bakanlığı Osmanlı Dizisi, 1998.
- ÖZTUNA, Y.**, *Osmanlı Devleti Tarihi II – Siyasi Tarih*, Ankara : T.C. Kültür Bakanlığı Osmanlı Dizisi, 1998.
- ÖZTÜRK, H.**, *Eğitim Sosyolojisi*, Ankara : Hatiboğlu Yayınları, 8.Basım, 1993.

- PAKSA, K.**, *Magyar Nepzenetörtenet*, Budapest : Balassi Kiado, 2002. (kitap ve 2 adet CD)
- PETROV, P.**, (Belgesel Albüm:Toplayan ve hazırlayan Petır Petrov), *Nepokorni Podanitsi na Sultana*, Sofia : Universitetsko İzdatelstvo St. Kliment Ohridski, 1995.
- PEYNİRCİOĞLU, Z.F. ve PALMER, M.L.**, *Ineffectiveness of covert rehearsal with tones*, Bulletin of the Psychonomic Society, 1992.
- PEYNİRCİOĞLU, Z.F.**, “Müzikte Algılama ve Bellek”, *Türk Psikoloji Dergisi*, Cilt 11, Sayı 37, 1996, s.13-23.
- POMFRET, J.**, *Hungry For Their Roots*, Budapest : Washington Post Foriegn Service, 1994.
- POPOV, S.**, *Avitohol i İrnik : Nachalo na Bilgarskata Dirjavnost*, Varna : Dangrafik EOOD, 1999.
- QUELLIER, P.**, *21.Yüzyılda Müzik Eğitiminin Anlayışı ve Yaklaşımı Ne Olmalıdır*, Uluslar arası “Avrupa’da ve Türk Cumhuriyetleri’nde Müzik Kültürü ve Eğitimi Kongresi”, Ankara : Gazi Üniversitesi Gazi Eğt.Fak., 13-16 Kasım 2002.
- RANDEL, D.M.**, *The New Harvard Dictionary of Music*, New York : Harvard University Press, 1995.
- RASONYİ, L.**, (Çev. Hasan Akın), *Tuna Köprüleri*, Ankara : Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, 1984.
- RASONYİ, L.**, (Çev. Hasan Akın), *Tarihte Türklük*, Ankara : Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, 1996.
- RONA-TAS, A.**, “The Landtaking Magyars”, *The Migration and Landtaking of the Magyars*, Szeged : Joseph Attila University Press, 1996.
- SAY, A.**, *Müzik Sözlüğü*, Ankara : Müzik Ansiklopedisi Yayınları, Eylül, 2002.
- SAYGUN, A.A.**, “Bartok in Turkey”, *The Musical Quarterly*, No.37, 1951.
- SAYGUN, A.A.**, *Türk Halk Musikisinde Pentatonism*, İstanbul : Numune Matbaası, 1936.
- SEMEMOĞLU, N.**, *Gelişim Öğrenme ve Öğretim. Kuramdan Uygulamaya*, Ankara : Gazi Kitabevi, 10.Baskı, 2004.
- SHEPARD R.N. ve JORDAN D.**, “Auditory illusions demonstrating thet tones are assimilated to an internalized musical scale”, *Science Degisi*, 1984, Sayı 226, s.1333-1334.

- SİMEONOV, B.**, *İztochni İzvori za İstoriyata i İmeto na Asparuhovite Bulgari*, Sofia : İzdatelstvo İstoriya i Kultura, 1976.
- SİNANOĞLU, O.**, *Hedef Türkiye*, İstanbul : Otopsi Yayınevi, 2003.
- SİPOS, J.**, *In The Wake Of Bartok In Anatolia*, Budapest : European Folklore Institute, 2001. (kitap ve 1 adet CD)
- SİPOS, J.**, *Török Nepzene I*, Budapest : Hungarian Academy of Sciences, 1994.
- SİPOS, J.**, *Török Nepzene II*, Budapest : Hungarian Academy of Sciences, 1995.
- SİPOS, J.**, “Dr. Janos Sipos : Türk-Macar Halk Müziğinin Karşılaştırmalı Araştırması – Bir bilim adamının Avrasya Ülkelerindeki Çalışmaları” Sempozyumu, Gazi Üniversitesi, 27 Mayıs, 2004.
- SİSA, St.**, *The Spirit of Hungary*, New Jersey : Vista Boks, 1995.
- SLOANE, W.M.**, *Bir Tarih Laboratuvarı : Balkanlar*, İstanbul : Süreç Yayıncılık, Eylül 1987.
- SPEER J.R. ve ADAMS W.E.**, “The effects of musical training upon the development of the perception of musical pitch”, *Society for research in Child Development* konferansında sunulan bildiri, 1985.
- TANİLLİ, S.**, *Uygarlık Tarihi*, İstanbul : Adam Yayınları, Altıncı Basım, 2001.
- TEZCAN, M.**, *Eğitim Sosyolojisi*, Ankara : Bilim Yayınları, 5. Bası, 1988.
- TİMUR, T.**, *Osmanlı Kimliği*, İstanbul : Hil Yayınları, 1994.
- TSVETKOV, P.**, “The Turks, Slavs And The Origin of The Bulgarians”, *The Turks Ansiklopedisi, I. Cilt*, İstanbul : Yenitürkiye Yayınları, 2002.
- TUNA, O.N.**, *Sümer ve Türk Dillerinin Tarihi İlgisi ile Türk Dilinin Yaşı Meselesi*, Ankara, 1990.
- UÇAN, A.**, *Geçmişten Günümüze, Günümüzden Geleceğe Türk Müzik Kültürü*, Ankara : Müzik Ansiklopedisi Yayınları, 2000.
- UÇAN, A.**, *Yirmibirinci Yüzyılın Başlarında Avrupa’da ve Türk Cumhuriyetleri’nde Müzik Kültürü ve Müzik Eğitime Genel Bir Bakış*, Uluslar arası “Avrupa’da ve Türk Cumhuriyetleri’nde Müzik Kültürü ve Eğitimi Kongresi”, Ankara : Gazi Üniversitesi Gazi Eğt.Fak., 13-16 Kasım 2002.
- UÇAN, A.**, “Türkiye’de Çoksesli Müzik Kültürünün Oluşum ve Gelişimine”, *Cumhuriyet Döneminde Askeri Müzik ve Gelişimi Sempozyumu* bildiriler kitabı, Ankara : K.K. Basımevi, 2004.

- ULUSOY, M.**, *Sosyal Araştırma Yöntemleri – Anket, Örneklem, Alan Çalışması, Güvenirlik, Bilgi İşlem.*, Ankara : 72 TDFO Ltd. Şti., 1999.
- URAZ, M.**, *Türk Mitolojisi*, İstanbul : Düşünen adam Yayınları, 1994.
- UYGUR, N.**, *İçi Dışıyla Batı'nın Kültür Dünyası*, İstanbul : Ara Yayıncılık, 1992.
- VARGYAS, L.**, “Kodaly’ın Bilgin Yönü”, Ankara : Opus Dergisi, Sayı 3, Yıl 1, Aralık 1962.
- VARGYAS, L.**, *A Magyaraság Népezeje*, Budapest : Jelenlevő Műlt, Planetas Kiado, 2002. (kitap ve 10 adet CD)
- VELİCHKOV, P.**, *Sofiyskite Potaynosti*, Sofia : İzdatelstvo İztok-Zapad, 2004. (belgesel albüm)
- VENEDİKOV, İ.**, *Prabilgarite i Hristiyanstvoto*, Stara Zagora : İzdatelstvo İdeya, 1995.
- VENEDİKOV, İ.**, *Novootkritiyat Proto Bilgarski Nadpis v Preslav*, Stara Zagora : İzdatelstvo İdeya, 1995.
- VURAL, M.**, *İlköğretim Okulu Programı*, Erzurum : Yakutiye Yayıncılık, 1999.
- YURTSEVEN, G.**, “Türkiye’de Müzik Eğitimi ve Müziko-Kültürel Kimlik”, İstanbul : *Toplumbilim Dergisi, Müzik ve Kültürel Kimlik Özel Sayısı*, 2000.
- WELLS, C.**, *İnsan ve Dünyası*, İstanbul : Remzi Kitabevi, 1984.
- ZLATARSKİ, V.**, *İstoriya na Bulgariya*, Cilt I, Sofia : 1961.
- ZLATARSKİ, V.**, *İstoriya na Bilgarskata Dırjava Prez Sradnite Vekove*, Cilt I, Kısım I, Sofia : 1970.
- “Atatürk’ün Fikir ve Düşünceleri”**, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi, 1999.
- “İlköğretim Kurumları Müzik Dersi Öğretim Programı”**, Ankara: Milli Eğitim Basımevi, 1994.
- “Türk Halk Kültürü Araştırmaları”**, Ankara: 1999 HAGEM Süreli Yayınlar Dizisi: 40, 2002.
- “Türk Milletinin Tarihi”**, Ankara : T.C. Kara Kuvvetleri Komutanlığı, Hizmete Özel, 1988.
- “The Turks”**, Ansiklopedi, İstanbul : Yenitürkiye Yayınları, I. Cilt, 2002.
- Kaynak Kişi:** Fahrettin Suguneş, yöresel türkücü (Erzurum), araştırmacı, İstanbul, 2003.

Türkiye Cumhuriyeti Milli Eğitim Bakanlığınca, 2003-2004 Eğitim Öğretim Yılı İçin Onaylı - Müzik Dersi Kitapları Listesi İçinden (Bkz. Ek 3), (Rastgele) Random Usulü Belirlenen Kaynak Kitaplar :

Aydın, S., ve Aydın, Ş., “İlköğretim Müzik 1 Ders Kitabı”, Küre Yayıncılık, Prizma Pres Matbaacılık A.Ş., İstanbul, 2001;

Aydın, S., ve Aydın, Ş., “İlköğretim Müzik 2 Ders Kitabı”, Küre Yayıncılık, Prizma Pres Matbaacılık A.Ş., İstanbul, 2001;

Akkaş, S., “İlköğretim Müzik 3 Ders Kitabı”, Pasifik Yayınları, Ankara, 2001;

Yurtoğlu, Ö.F., “İlköğretim Müzik 4 Ders Kitabı”, Düzgün Yayıncılık, İstanbul, 2001;

Şahin, O., ve Melek N., “İlköğretim Müzik 5 Ders Kitabı”, Okyay Yayıncılık, Kaya Matbaacılık, İstanbul, 2002;

Karkın K., “İlköğretim Müzik 6 Ders Kitabı”, Elit Yayıncılık, (Yeri ve Basım Tarihi Belirtilmemiştir);

Akkaş, S., “İlköğretim Müzik 7 Ders Kitabı”, Pasifik Yayınları, Ankara, 2001;

Ayarman, O., ve Aksan B., “İlköğretim Müzik 7 Ders Kitabı”, Özgün Medya Yayıncılık San. Ve Tic. A.Ş., Ankara, 2002;

Bulgaristan Cumhuriyeti Eğitim Bakanlığınca, 1991 Yılından İtibaren Okutulan ve 2003-2004 Eğitim Öğretim Yılı İçin Onaylı - Müzik Dersi Kaynak Kitapları :

Popova M., Gaytandjiev G., ve Mladenova P., “Muzika 1. Klas”, İzdatelstvo Prosveta, Sofia, 1993;

Stoyanova G., Mincheva P., Popova M., Andreeva E., ve Kristeva Y., “Muzika 2. Klas”, İzdatelstvo Prosveta, Sofia, 1991;

Torbov G., Gaytandjiev G., ve Hristova Sv., “Muzika 3. Klas”, İzdatelstvo Prosveta, Sofia, 1992;

Mincheva P., ve Pehlivanova P., ve Kusheva T., “Muzika 4. Klas”, İzdatelstvo Prosveta, Sofia, 2001;

Gaytandjiev G., Popova M., ve Mladenova P., “Muzika 5. Klas”, İzdatelstvo Bulvest 2000, Sofia, 2002;

Mincheva P., Pehlivanova P., ve Kusheva T., “Muzika 6. Klas”, İzdatelstvo Prosveta, Sofia, 1998;

Gaytandjiev G., Popova M., ve Mladenova P., “Muzika 7. Klas”, İzdatelstvo Bulvest 2000, Sofia, 2003;

Gaytandjiev G., Popova M., ve Mladenova P., “Muzika 8. Klas”, İzdatelstvo Bulvest 2000, Sofia, 2003;

Macaristan Cumhuriyeti Eğitim Bakanlığınca, 1998 Yılından İtibaren Okutulan ve 2003-2004 Eğitim Öğretim Yılı İçin Onaylı - Müzik Dersi Kaynak Kitapları :

Lantos, R., ve Lukin, L., “Enek – zene” 1., Nemzeti Tankönyvkiado, Budapest, 2003;

Lantos, R., ve Lukin, L., “Enek – zene” 2., Nemzeti Tankönyvkiado, Budapest, 2001;

Lantos, R., ve Lukin, L., “Enek – zene” 3., Nemzeti Tankönyvkiado, Budapest, 2002;

Szabo, H., “Enek-zene” 4., Nemzeti Tankönyvkiado, Budapest, 2002;

Riznerne Kekesi M., ve Ördög L., “Enek-zene” 5., Nemzeti Tankönyvkiado, Budapest, 2002;

Riznerne Kekesi M., ve Ördög L., “Enek-zene” 6., Nemzeti Tankönyvkiado, Budapest, 2001;

Lukin Laszlo, ve Lukin Laszloné, “Enek-zene” 7., Nemzeti Tankönyvkiado, Budapest, 2003;

Lukin L., ve Lukin L., “Enek-zene” 8., Nemzeti Tankönyvkiado, Budapest, 1998;

Araştırma Süresince Kaynak Olarak Yararlanılan Bilimsel Makale, Çalışma ve Araştırmaları İçeren İnternet Adresleri:

RONA-TAS, A.- BODLAİ, Z.- Jankovics, M.- Laszlo, G.- Hamori F., “The Millenial Quest”, 2002.

<http://www.net.hu/corvinus/lib/timeless/>

Aksoy, M., “Türk Adı ve Tarihte Türk Damgaları”, 2001.

[http:// www.maksoy.5u.com](http://www.maksoy.5u.com), 2001.

Güler, A., “Ulusal Müzik Eğitimi Programı Nasıl Olmalıdır?”, *Müzikte 2000 Sempozyumu*, 2001.

http://www.kultur.gov.tr/portal/turizm_tr.asp_belgeno=41732, 2000

Cemal, K., “The Origins of the Huns”, 2002.

www.kessler-web.co.uk/History/FeaturesEurope/BarbarianHuns.htm, 2002

Çevikoğlu, T., “İlköğretim Kurumları Müzik Dersi Programında Geleneksel Türk Sanat Müziği Müfredatı Üzerine Bir Çalışma”, 2003.

http://www.turkmusikisi.net/arastirmalar/muzik_egitimi/2htm, 2003

“Ottoman Empire and the Age of Exploration, Fall of Constantinople 1453, Suleiman II, the Magnificent (1520-1566), Vienna 1529, Map of Ottoman Expansion”, 2002.

**<http://faculty.cua.edu/pennington/ChurchHistory220/Lecture14/Lecture14.html>
2003.**

“The Kodaly Philosophy. What was the Kodaly Concept?”, 2001.

<http://home.earthlink.net/~debrajet/Kodaly.html>, 2002

“Timeless Nation : Magyars”, 2002.

[http://www. Hungary.com/corvinus/lib/timeless/chapter24.htm](http://www.Hungary.com/corvinus/lib/timeless/chapter24.htm), 2005

“Turkish Origins”, 2002.

<http://www.allaboutturkey.com/origin.htm>, 2002

“İşte Türkiye: Tarih” “*Başlangıcından 1923'e Kadar Ana Hatlarıyla Türk Tarihi, 1923'den Bugüne Türk Tarihi.*”, Başbakanlık BasınYayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü tarafından Türk Haberler Ajansı'na hazırlanmıştır. 2002.

**[http://www.byegm.gov.tr/YAYINLARIMIZ/kitaplar/isteturkiye/turkce/tarih113](http://www.byegm.gov.tr/YAYINLARIMIZ/kitaplar/isteturkiye/turkce/tarih113.htm)
.htm**

“Osmanlı Tarihi Dokümantasyonu. Fermanlar. Budin Eyaleti Kanunnamesi”, 2003-2005.

<http://www.gbg.bonet.se/osmanli/album/fermanlar/ferman09.htm>, 2003

“History: Kings of Europe.Eastern Hungary”, 2003.

<http://www.homepages.tesco.net/-plk33/History/KingListsEurope/EasternHungary.htm>,2003

Chapter III Janos Hunyadi, Champion Of Christendom. “*A thousand years of the Hungarian art of war.*”, 2003.

<http://www.hungarian-history.hu/lib/thou/thou04.htm>,2003

“Zoltan Kodaly Pedagogical Institute of Music”, Kecskemet, Hungary. Newsletters. 2001-2004.

<http://www.kodaly-inst.hu/>,2003

Dénes Legánj, MUSIC EDUCATION IN THE VARIOUS SCHOOL SYSTEMS OF EUROPE. Hungary. “The Hungarian Education System in General”, 2003.

<http://www.mdw.ac.at/eas/english/music/hungary.html>,2003

Ministry of Forein Affairs Republic of Hungary. “About Hungary. About Hungarian Educational System.”, 2003.

<http://www.mfa.gov.hu/Kuludyminszterium/EN/VisitHungary/AboutHungary/music.htm>,2003

“The origins and migrations of the Hungarians.” I. THE MILLENIAL QUEST. Timeless Nation, 2002.

<http://www.net.hu/corvinus/lib/timeless/chapter01.htm>, 2002

National Institute for Public Education. “Hungarian Educational System.”Ministry of Culture and Education, Ministry of Labour, Statistical Yearbook of Hungary 1996, Central Statistical Office.2004.

<http://www.oki.hu/article.php?kod=EduHun96-04-Hungarian.html> :

Osmanlı Araştırmaları Haber ve Bilgi Merkezi. “Makaleler”, 2003.

<http://www.os-ar.com/makaleler.asp.html09-187>

“The Ottoman borders during the reign of Yıldırım Beyazid”, 2003.

<http://www.osmanli700.gen.tr/english/album/maps,2003>

Öztürkler / Türk Turan Tarihi, “*Batı (Avrupa) Hunları, Ortadoğu Hunları: Ak Hunlar, Gök-Türk Hakanlıkları, Asya Türk Devletleri, Oğuzlar, Avar Hakanlığı, Sabar Devleti, Bozkırda Kültür ve Teşkilât*”. 2003-2004.

<http://www.ozturkler.com.tr.tc.2003>

“BULGARS, Bolgars, Bolghars, Bulgars, Bulghars, Bulhi, Bushki, Ba-go, Bao- guo, Nenders, Pu-ku, Bu-gu, Venenders, and other variations, Subdivisions and ethnic affiliates”. 2002.

<http://sophistikedkids.com/turkic/70%20Dateline/72%20Bulgars/bulgar%20dateline%201%20En.htm2002>.

“The Ottoman Turks. Brief The Otoman Empire.”, 2003.

<http://w3.tyenet.com/kozlich/otto.htm,2002>

“The End of Europe's Middle Ages / The University of Calgary / **Comments or Questions**”, The Applied History Research Group. 1997 – 2001.

<http://www.ucalgary.ca/HIST/tutor/endmiddle/ottoman.html,2000>

“MÜZİK KÜLTÜRÜ VE ETNOMÜZİKOLOJİ”, 2001.

http://www.kultur.gov.tr/portal/turizm_tr.asp?BELGENO=19786

Erdener, Y., “Kültür ve Müzik”, 2003.

<http://www.turkuler.com/yazi/kulturvemuzik.asp>

“Öntürk Tarihi Araştırmanı Kazım MİRŞAN ve Çalışmaları”, 2003.

<http://kazimmirsan.sitemynet.com/>

“History of the Proto-Bulgarians north and west of the Black Sea. The Proto Bulgarians in the East-European steppes prior to VII c. AD”, 2003.
http://members.tripod.com/~Grozniyat/p_bulgar/

http://members.tripod.com/~Grozniyat/p_bulgar/p_bulg1a.htm

http://members.tripod.com/~Grozniyat/p_bulgar/p_bulg6.htm

http://members.tripod.com/~Grozniyat/p_bulgar/p_bulg5.htm

“Magyars of East Europe”, 2000.

<http://campus.northpark.edu/history/WebChron/EastEurope/Magyars.htm,2000>

“Magyars”, 2001.

<http://www.geocities.com/egfrothos/magyars/magyars.html,2001>

“Origin of Magyar people”. This article is from **Wikipedia**, 2001.

<http://www.fact-index.com/m/ma/magyars.html,2001>

Scaruffi, P., “A time-line of the Slavs, Magyars, Bulgars and Romanians”, 1999.

<http://www.scaruffi.com/politics/slavs.html>

Hungarian Academy of Sciences : “*Kodaly’s Music Concept. Folk Songs in School Education*”, 2002.

<http://www.kfki.hu/~gophadm/honf.html>

“Fact Sheets on Music Education in Seventeen Countries”, Hungary. International Music Education Policy Symposium, April 17-18, 2004.

http://www.menc.org/connect/conf/imeps/symposium_fs_hungary.html,2004

Bidner, S., “A folk song approach to music reading for upper elementary levels based on the Kodaly method.” 2000.

Boshkoff, R. : “Lesson planning the Kodaly way.” *Music Educators Journal* 79(2): 30-34. 2000.

http://www2.potsdam.edu/CRANE/campbemr/egmtlwork/curriculum/teaching-texts/kodaly_approach.html

“Infography in Bulgarian Folkloric Researches.” The following sources are recommended by a professor whose research specialty is Bulgarian music. 2003.

<http://www.infography.com/content/531037097578.html>

Rice, T., "May It Fill Your Soul": Experiencing Bulgarian Music. University of Chicago Press.1994.

<http://www.infography.com/content/531037097578.html>

Rice, T., "Bulgaria." In The Garland Encyclopedia of World Music, Volume 8: Europe, eds. Timothy Rice, James Porter, and Chris Goertzen, 890-910. Garland Publishing. 2000._

<http://www.infography.com/content/531037097578.html>

International Society for Music Education website. Documents. “*Musics of Other Cultures*”.2002.

<http://www.isme.org/link/category/8/>

“Music Education in a Multicultural Nord.”2003.

<http://www.isme.org/link/gotolink/addhit/147/?Url=http://www.nomus.org/>

EKLER